T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE FİİLDE ÇATI

Nuray ONAT

2501101025

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Yıldız KOCASAVAŞ

İSTANBUL, 2013

T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
1982 ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS

TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : **NURAY ONAT** Numarası : **2501101025**

Anabilim/Bilim Dalı :**YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE** Danışman Öğretim Üyesi: **PROF.DR.YILDIZ KOCASAVAŞ**

Tez Savunma Tarihi : **18.07.2013** Tez Savunma Saati : **12:00**

Tez Başlığı : **''YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE FİİLDE ÇATI''**

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin **50. Maddesi** uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜ'NE** OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF.DR. YILDIZ KOCASAVAŞ		Kabul
2- YRD.DOÇ.DR. İBRAHİM AKIŞ		Kabul
3-YRD.DOÇ.DR. NURCAN GÜDER		Kabul
4-YRD.DOÇ.DR.RAMAZAN ZENGİN		Kabul
5-YRD.DOÇ.DR. T.FATİH ULUÇ		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-DOÇ.DR. ABDULKADİR EMEKSİZ		
2-YRD.DOÇ.DR.ŞÜKRAN DİLİDÜZGÜN		

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE FİİLDE ÇATI

NURAY ONAT

ÖZ

Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin ve öğretenlerin en çok zorlandıkları konulardan birisi fiilde çatı konusudur. Bu tez çalışmasında fiilde çatı konusu ve çatının öğrenimini etkileyen, çatıdan önce bilinmesi gereken konular dilbilimcilerin verdikleri bilgilerin ışığında açıklanmış, daha sonra da konunun öğretimine ilişkin iki uygulama örneğine yer verilmiştir. Uygulamalardan sonra da yine konunun daha kalıcı öğrenimini sağlayacak, öğrenilenlerin uygulanabileceği etkinlikler hazırlanmıştır. Etkinliklerde Türkçenin dört temel becerisi olan dinleme, konuşma, okuma ve yazma ile dil bilgisi konusunun birlikte verilmesine dikkat edilmiştir. Son olarak da Ankara Üniversitesi Türkçe ve Yabancı Dil Araştırma ve Uygulama Merkezi'nde (TÖMER) yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan "Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitapları"nda yer alan çatı konusu ve alıştırmaları bu doğrultuda incelenip değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fiil, fiilde çatı, dil bilgisi, dil öğretimi, etkinlik, Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitapları

DEED ROOF IN TEACHING TURKISH AS A FOREIGN LANGUAGE

NURAY ONAT

ABSTRACT

'Deed Roof' is one of the most difficult subjects for those who learn and teach Turkish as a foreign language. In this study, deed roof and other subjects that impress the learning of 'deed roof' and need to be known before it, have been explained in the light of informations provided by linguists and then two application examples have been given for teaching of the subject. After these applications, activities that make learning of the subject permanent and being applied of what they learn have been prepared. At these activities, it has been noted to be given the grammar together with listening, speaking, reading and writing that are the four basic skills of Turkish. Finally, the subject of 'deed roof' and exercises by basing on "Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitapları" which is used to teach Turkish as a foreign language at Ankara University TOMER have been investigated and evaluated in this direction.

Keywords: Verb, deed roof, grammar, language teaching, activity, Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitapları

ÖN SÖZ

"Bir dil bir insan, iki dil iki insan" sözünden hareketle, yabancı dil öğrenmek küreselleşen dünyada artık zorunluluk haline gelmiştir. Günlük konuşmalar/seyahatler için, kariyer/iş için, bilimsel çalışmalar için ve tabiî ki başka nedenlerle de yabancı dil öğrenmek gittikçe daha önemli konuma gelmiştir. Hangi sebeple olursa olsun günümüzde yabancı dil öğrenmeye yönelik büyük bir ilgi vardır. Aslında bu sadece ilgiden kaynaklanmamakta, temelinde ihtiyacın getirdiği bir istek de yatmaktadır. Artık en basit bir iş görüşmesinde bile bilinen yabancı dil/ diller sorulmaktadır. Bu ihtiyaç özellikle son yıllarda yabancı dil olarak Türkçe öğrenimine de yansımış, Türkçeyi öğrenmek isteyenlerin sayısında kayda değer bir artış olmuştur.

Tez çalışmasında, Türkçenin öğretilmesi ve anlaşılması açısından zor konularından biri olan "fiilde çatı" konusu ele alınmıştır. Çatı kavramı ve türleri açıklandıktan sonra konunun öğretimine ilişkin iki de uygulama örneği geliştirilmeye çalışılmış; öğretimden sonra da uygulama yapılması için yaklaşık 50 tane etkinlik hazırlanmıştır. Etkinliklerde Türkçenin dört temel becerisi olan dinleme, konuşma, okuma ve yazma ile dil bilgisi iç içe verilmiştir. Bu çalışmada yer alan öğretime yönelik uygulama örnekleri ve etkinlikler, "fiilde çatı" konusunu artık zor konular arasından çıkarıp konunun daha eğlenceli, kolay ve kalıcı bir şekilde öğrenilmesini sağlamak amacıyla hazırlanmıştır.

Lisans yıllarımdan itibaren her konuda yardımını ve desteğini eksik etmeyip sürekli yanımda olan, hocalığının yanı sıra yeri geldiğinde bir anne-baba şefkati gösteren, yeri geldiğinde de dost olup derdime çare bulan, benimle birlikte gülüp üzülen, bu çalışma sırasında da engin bilgi ve tecrübelerini paylaşıp bana yol gösteren, beni geliştiren kıymetli danışman hocam Sayın Prof. Dr. Yıldız Kocasavaş'a teşekkürü bir borç bilirim.

Yüksek lisans yaptığım dönemde bilgileriyle ve tecrübeleriyle bana büyük katkıları olan, gelişmemi sağlayıp hayata değişik pencerelerden bakmayı öğreten değerli hocalarım; Sayın Prof. Dr. Nilüfer Tapan'a, Prof. Dr. Selahattin Dilidüzgün'e, Yrd. Doç. Dr. İbrahim Akış'a, Yrd. Doç. Dr. Nurcan Güder'e, Yrd. Doç. Dr. Ramazan Zengin'e, Yrd. Doç. Dr. Şükran Dilidüzgün'e ve Yrd. Doç. Dr. Talat Fatih Uluç'a sonsuz teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Dostluktan ziyade kardeşlik gösterip her zaman ve her koşulda yanımda olan, tez çalışması boyunca beni benden çok düşünerek saatlerini bana harcayıp yardımlarını benden esirgemeyen, beraber ağlayıp beraber güldüğüm, her zorluğu birlikte yendiğim, her zaman ve her koşulda güveneceğim değerli kardeşim Nazime Çil'e, bütün stresimi mazur görüp çalışmalarım sırasında sürekli bana destek olup beni rahatlatan, her türlü maddî manevi desteğini benden esirgemeyen sevgili annem Deste Kartal'a ve ailemin diğer üyelerine teşekkür ederim. Son olarak yardımlarını ve fikirlerini benden esirgemeyip çalışmama katkıda bulunan canım arkadaşım Duygu Aydın'a teşekkür ederim.

Nuray Onat

İstanbul, 2013

İÇİNDEKİLER

ÖZ iii
ABSTRACT iv
ÖN SÖZ v
TABLOLAR LİSTESİ ix
KISALTMALAR ve ÖZEL İŞARETLER x
GİRİŞ 1
1. TÜRK DİLİNDE FİİLLER VE ÖZELLİKLERİ 4
1.1. Fiiller Bakımından Türkçe Nasıl Bir Özellik Göstermektedir? 6
1.2. Fiiller Hangi Çekim Eklerini Almaktadır? 11
1.2.1. Kip ve Zaman Ekleri 12
1.2.2. Şahıs Ekleri 23
1.2.3. Olumsuzluk Eki 25
1.2.4. Soru Eki 27
1.3.Yapıları Bakımından Türkçede Fiiller 28
1.3.1. Basit Fiiller 28
1.3.2. Türemiş Fiiller 29
1.3.3. Birleşik Fiiller 30
2. ÇATILARI BAKIMINDAN TÜRKÇEDE FİİLLER 32
2.1. Özneye Göre Çatı 46
2.1.1. Etken Fiiller 46
2.1.2. Edilgen Fiiller 49
2.1.3. Dönüşlü Fiiller 56
2.1.4. İşteş Fiiller 60
2.2. Nesneye Göre Çatı 64
2.2.1. Geçişli Fiiller 64
2.2.2. Geçişsiz Fiiller 66
2.2.3. Ettirgen Fiiller 70
2.2.4. Oldurgan Fiiller 76

3. YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ÇATI KAVRAMI, EKLERİN ÖĞRETİLME AŞAMALARI....82
3.1. Yabancılara Türkçe Öğretiminde Çatı Kavramı....82
3.1.1. Uygulama 1....84
3.1.2. Uygulama 2....98
3.2. Çatı Eklerinin Öğretimi İçin Hazırlanan Etkinlikler....116
3.2.1. Etkinliklerin Amacı....116
3.2.2. Etken Çatılı Fiillere İlişkin Etkinlikler....126
3.2.3. Edilgen Çatı ve Edilgenlik Ekleriyle İlgili Etkinlikler....137
3.2.4. Dönüşlü Çatı ve Dönüşlülük Ekleriyle İlgili Etkinlikler....148
3.2.5. İşteş Çatı ve İşteşlik Ekleriyle İlgili Etkinlikler....160
3.2.6. Geçişli-Geçişsiz Fiillere İlişkin Etkinlikler....174
3.2.7. Oldurgan - Ettirgen Fiil Ekleriyle İlgili Etkinlikler....181
3.2.8. Fiil Çatılarına İlişkin Karışık Etkinlikler....186

4. YENİ HİTİT YABANCILAR İÇİN TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA FİİLDE ÇATI KONUSU, AKTARIMI VE DEĞERLENDİRİLMELERİ....225
4.1. Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarında Fiilde Çatı Konusu, Çatı Değiştirme Eklerinin Kullanımı ve Değerlendirilmeleri....226
4.2. Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarının Fiilde Çatı Konusunun Öğretimi Açısından Genel Değerlendirilmeleri....261
4.3.Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarında Fiilde Çatı Konusunun Avrupa Dil Portfolyosu Bakımından Değerlendirilmeleri....264

SONUÇ VE ÖNERİLER....273
KAYNAKÇA....276
İNTERNET KAYNAKLARI....282
EK 1 301
EK 2....304
EK 3....307

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: KİPLER....14

Tablo 2: FİİLDE ÇATI....36

Tablo 3: İŞTEŞLİK....227

Tablo 4: DÖNÜŞLÜLÜK....227

Tablo 5: PEKİŞTİRME....228

Tablo 6: DÖNÜŞLÜ ÇATI....230

Tablo 7: İŞTEŞ ÇATI....232

Tablo 8: ETTİRGEN ÇATI....235

Tablo 9: ÇOKLU ETTİRGEN ÇATI....238

Tablo 10: İŞTEŞ ÇATI + ETTİRGEN ÇATI....241

Tablo 11: EDİLGEN ÇATI....243

Tablo 12: tarafından / -CE ÖBEĞİ....246

Tablo 13: [İŞTEŞ] + [ETTİRGEN] + [EDİLGEN] ÇATI....250

Tablo 14: EDİLGEN....258

KISALTMALAR ve ÖZEL İŞARETLER

A = a, e

E= a, e

I = ı, i

U = u, ü

D = t, d

Ş= -(ı)ş, -(i)ş, -(u)ş, -(ü)ş

V= Verb

bs. = basım

ayr. bkz.= Ayrıca bakınız

vb. = Ve benzeri

NBA= National Basketball Association (Ulusal Basketbol Birliği)

ADP = Avrupa Dil Portfolyosu

TA = Türk Ansiklopedisi

ML = Meydan Larousse

AÜ TÖMER: Ankara Üniversitesi Türkçe ve Yabancı Dil Araştırma ve Uygulama Merkezi

GİRİŞ

Bir dilin doğru ve kalıcı bir şekilde öğrenilmesi/öğretilmesi için gerekli olan beceriler vardır. Bunlar okuma, dinleme, konuşma ve yazma ile birlikte dil bilgisi becerileridir. Anadilini öğrenenler bu becerileri doğal olarak edinirken yabancı dil öğrenen kişiler bunları ya sınıf ortamında ya da değişik kaynaklar yoluyla (kitap, internet, seyahat gibi) öğrenirler. Bu beceriler arasında dil bilgisi bir dilin yapıtaşı olarak tanımlanabilir. Her dilin kendine has bir yapısı, kuralları vardır. Eğer dil iyi bir şekilde öğrenilmek/öğretilmek istenirse o zaman bu kuralların bilinmesi/bildirilmesi şarttır. Aksi halde öğrenilen/öğretilen dil sadece belirli alanlarda sınırlı kalır. (Günlük konuşma gibi) Dil bilgisi kuralları dildeki sözcüklerin nasıl biçim değiştirdiğini, sözcüklerin cümlelerde nasıl bir araya getirildiğini gösterir. Bir örnekle açıklanacak olunursa; zaman ekleri Türkçede fiilin sonuna eklenirken İngilizcede ya zamanı anlatan birtakım sözcükleri fiilden önce kullanmak gerekir ya da fiilleri değişik hallere sokarak o zamanı ifade etmek gerekir. Neticede her iki dil için de bu kuralların bilinmesi dil öğretimini kolaylaştırır ve sağlamlaştırır. Elbette ki dil öğrenme sürecinde sadece dil bilgisi yeterli olmayıp bu beceriyi dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerileriyle birleştirmek; bu alanlarda uygulanmasını sağlamak esastır yani bu beş beceri bir elin parmakları gibi ayrılmaz bir bütün olup birlikte ele alındıkları sürece gerçek başarıya ulaşmak mümkündür.

Türkçeyi yabancılara öğretirken hem öğreticilerin hem de öğrenenlerin en çok zorlandıkları dil bilgisi konularından birisi kuşkusuz ki fiilde çatıdır. Bu konu anadili Türkçe olan kişilerin bile öğrenmekte sıkıntı yaşadıkları bir konudur. Durum böyle olunca bir yabancının zorlanması ve doğal olarak yabancılara Türkçeyi öğretenlerin sıkıntı yaşaması normal karşılanmalıdır. Bu tezin yazılma sebebi de zaten budur. Tez, böyle bir konuya açıklık getirmek, konunun öğretimini ve öğrenilmesini kolaylaştırmak amacıyla yazılmıştır. Konu "fiilde çatı" olunca çatıdan önce öğrenilmesi, varsa eksikliklerin giderilmesi gereken bir konu var ki o da "fiiller ve özellikleri"dir çünkü çatı fiillere dayanan ve onun özelliklerini taşıyan bir konudur. Dolayısıyla ister anadili Türkçe olan kişiler için

olsun, isterse de yabancı dil olarak Türkçe öğrenen kişiler için olsun fiillerin ve özelliklerinin çok iyi bilinmesi şarttır. Yine bir örnekle açıklanacak olunursa; bir bebek önce emekler, sonra yürür ve en sonunda da koşmayı öğrenir. Bu, yavaş yavaş ilerleyen bir süreçtir ve bu süreçte bir önceki beceri tamamlanıp o beceriden yola çıkılarak diğer beceri kazanılır. Dil de böyle bir süreçtir. Fiiller konusu öğrenilmeden, özellikleri anlaşılmadan "çatı" konusunun öğrenimi ve uygulanması bir bebeğin emeklemeden koşmaya başlaması gibi imkânsız bir süreçtir. Kaldı ki Türkçe sondan eklemeli bir dildir. Dilleri bu guruba girmeyen kişiler için öğrenilmesi gereken en temel konu eklerin sözcüklere eklenme olayıdır. Fiillerin de bir takım ekler aldıkları düşünülürse (zaman, kişi ve tabiî ki çatı ekleri gibi) bu durumun önemi anlaşılacaktır. Yine aynı şekilde fiillerin yapı bakımından incelenmesi de "çatı" için son derece gerekli bir konudur. Zira basit, türemiş ve birleşik sözcüklerin farkı bilinmeden anlama ilişkin sorunlar ortaya çıkacaktır. Bütün bu sebeplerle tezin birinci bölümünde fiiller ve özellikleri ele alındı, bu özelliklere ilişkin fiiller yapıları bakımından incelenip fiil çekim ekleri hakkında dilcilerin verdikleri bilgilerin ışığında açıklamalar yapıldı.

Tezin ikinci bölümünde "çatı" kavramı ve türleri incelenen kaynakların ışığında ayrıntılı bir şekilde açıklandı. Buna ilişkin önce değişik kaynaklarda yer alan çatının tanımı verildi; çatının türleri konusundaki farklılıklar dile getirilip verilen bilgilerden yola çıkılarak çatı türleri gruplandırıldı; çatının anlaşılması için en temel bilgilerden olan cümlenin ögeleri (özellikle yüklem, özne ve nesne) hakkında bilgiler verildi; son olarak da çatı türleri tek tek ele alınıp örneklerle açıklandı. Daha önce de belirtildiği gibi tezin yazılma amacı çatının öğrenimini kolaylaştırmaktır. Bu bölüm çatıya ilişkin temel bilgileri vermektedir. "Çatı nedir? Çatı türleri nelerdir? Çatı türleri arasındaki farklılıklar nelerdir?" gibi soruların cevapları bu kısımda açıklanmıştır.

Üçüncü bölüm, yabancılara Türkçe öğretiminde fiilde çatının öğretimi ve öğrenimine ilişkin amacın gerçekleştirilmeye çalışıldığı tezin ana bölümüdür. Bu bölümde önce çatının öğretimine ilişkin iki uygulamaya yer verilmiştir. Bu uygulamalarda çatı türleri en başta dikkat çekerek ve dersin zevkli hale getirilip akılda kalınmasını sağlayarak hikâyeleştirme yöntemiyle açıklanmaya

çalışılmıştır. Dil bilgisi kurallarının ezbere verilmesinden ziyade eğlenceli ve kalıcı bir şekilde açıklanması belki de dil bilgisi konularının zor olduğuna ilişkin olumsuz bakışı ortadan kaldıracaktır. Yine bu uygulamalarda yer yer ara verilip konuya ilişkin temel bilgiler ve örneklerle ders daha da etkili hale getirilebilir. Öğretim aşamasından sonra yaklaşık 50 tane fiilde çatı ve türlerine ilişkin etkinlik hazırlandı. Öğrenilen konunun unutulmaması için uygulanması esastır. Bu amaçla önce türlere ilişkin ayrı ayrı, en sonda da genel karışık etkinliklere yer verildi. En başta da belirtildiği gibi dil bilgisi konusu dil öğrenimi için yeterli değildir. Bununla birlikte dört temel becerinin de geliştirilmesi asıl verimi sağlar. Bu sebeple etkinliklerin büyük bir kısmında çatı konusu okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerileriyle birlikte verilmiştir. Dil bilgisinin ayrı bir bölüm olmadığı, aslında diğer becerilerle bir bütün olduğu böylelikle gösterilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ilk olarak AÜ TÖMER hakkında bilgi verilip ardından AÜ TÖMER bünyesinde yazılmış olan Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitapları'nda fiilde çatı öğretimine ilişkin verilen bilgilerin ve alıştırmaların değerlendirilmesi yapılmıştır. Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitapları alanında yazılmış yetkin kitaplardan biridir. Bu sebeple bu kitaplardaki bilgi ve örneklerin olumlu-olumsuz ele alınıp değerlendirilmesi "fiilde çatı" konusunun öğretimi için son derece önemlidir. Yine bu bölümde Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitapları, fiilde çatı konusu bakımından "Avrupa Dil Portfolyosu" çerçevesinde incelenmiştir.

Çalışmanın son kısmında ise yabancı dil öğrenimi ve yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde çatıların öğretimi ile ilgili sonuçlar ve öneriler yer almaktadır.

1. TÜRK DİLİNDE FİİLLER VE ÖZELLİKLERİ

Tez konusunu teşkil eden "Fiilde Çatı" konusu -isminden de anlaşıldığı gibi- dil bilgisi kaynaklarında "Fiil" bölümünün içinde ele alınan bir konudur. Bu sebeple çatı konusunun iyi anlaşılması için öncelikle fiillerin ve özelliklerinin bilinmesi, varsa bu konudaki eksikliklerin giderilmesi gerekir. Bunun için de en başta fiillerin diğer sözcük türlerinden farkı ve Türkçedeki fiillerin genel anlamda özellikleri bilinmelidir. Bilhassa çatıyı etkileyen özelliklerin anlaşılması konunun daha kolay ve kalıcı öğrenilmesini sağlar. Bu nedenle bu bölümde "fiilde çatı" konusuna geçilmeden önce genel anlamda fiiller ve özellikleri ele alınıp açıklanacaktır.

Fiiller (eylemler), dil/sözlük zenginliğinin büyük bir bölümünü kapsamaktadır. Türkçede sözcükler Ergin (2006: 216-218)'e göre üç türlüdür:

> "İsimler, fiiller ve edatlar. Türkçedeki her kelime muhakkak bu üç kelimeden birine girer. *İsimler* nesneleri karşılayan kelimelerdir. Nesne tabirini hareket dışında kalan şeylerin hepsi için kullanıyoruz. Nesneler canlı cansız bütün varlıklar, mefhumlar, vasıflar, şahıslar, durumlar, hülâsa zaman ve mekân içinde ve insan kafasında mevcut olan bütün maddî ve manevî varlıklardır. İşte isimler bütün bu nesnelerin dildeki karşılıkları olan kelimelerdir. *Edatlar,* tek başlarına hiç bir şeyi karşılamayan kelimelerdir. Yani edatların tek başlarına mânâları yoktur. Edatlar ancak isimler ve fiillerle birlikte kullanılırken bir mânâ kazanan, bir şey ifade eden kelimelerdir."

Fiillerin tanımına ilişkin Ergin (2006: 280-281) şu ifadelere yer verir:

> "Fiiller hareketleri karşılayan kelimelerdir. Hareket kelimesini burada tabiî, geniş mânâsı ile alıyor ve nesnelerin zaman ve mekân içindeki her türlü yapma, olma ve durumları için kullanıyoruz. Evvelce de söylediğimiz gibi kâinatta biri nesne, diğeri hareket olmak üzere iki unsur vardır. Nesneler canlı, cansız, maddî, manevî bütün varlıklar ve mefhumlardır. Hareketler ise nesnenin zaman ve mekân

içindeki yer değiştirmeleri, oluşları, kılışları, duruşları; hülâsa her türlü faaliyetlerdir."

Hacıeminoğlu (1984: 9) ise fiillerin aç-, aş-, ya-, bil-, kal- gibi hareket, oluş ve tavır bildiren sözler olduğunu belirtmiştir.

Gencan (2001: 300) da fiil için "Eylem, varlıkların yaptıkları işleri, devimleri, kılışları ya da onlarla ilgili oluşları, yargıları zamana ve kişiye bağlayarak anlatan sözcüklerdir." demiştir.

Hengirmen (2002: 200) fiilin tanımını, "Bir iş, oluş, hareket, durum bildiren, kişi ve zaman kavramı veren sözcüklere eylem denir." şeklinde yapmıştır.

Korkmaz (2010: 91) fiilin bir kılışı, bir oluşu veya bir durumu anlatan; olumlu ve olumsuz şekillere girebilen kelime olduğunu söylemiştir.

Banguoğlu (2011: 408) ise fiili şöyle tanımlar: "Bir kılış, bir oluş veya durumu, toplu bir deyimle olup biteni (procès) anlatan kelimeye fiil adını veririz."

Yelten (2011: 143) fiil kökü için "Varlık, nesne ve kavramların zaman ve mekân içinde gerçekleştirdikleri oluş, durum ve kılışı karşılayan köklere fiil kökleri denir: Aç-, kıl-, böl-, bil-, iç-, uyu-, üşen-, yürü-, oku- gibi." ifadesini kullanmıştır.

Bilgin (2006: 365) de fiili; bir oluşu, bir durumu ya da bir eylemi kişi ve zaman kavramıyla anlatan sözcükler olarak tanımlamıştır.

Güneş (2009: 223) fiilin tanımı için şunları söylemiştir: "Fiiller, olma ya da yapma ifadesi taşıyan, başka bir söyleyişle hareket kavramlarını adlandırmaya yarayan kelimelerdir. Bunlar yalın olarak söylenemezler, ancak "-mak/ -mek" ekiyle isimleştirilerek kullanılırlar. Yazıda da ("-mak/ -mek" eki yerine) sonlarına bir çizgi getirilerek (duy-, gel-, gör-, oyna- gibi) gösterilirler."

Bu tanımlara göre fiiller; iş, oluş, hareket, kılış ve durumları belirli bir zaman ve kişi ile gösteren sözcükler olarak tanımlanabilir.

Fiilin tanımı böyle iken Türkçede fiillerin özellikleri nelerdir? Dilbilimciler bu konuda neler söylemiştir? Çalışmanın bu bölümünde ilk önce Türkçedeki fiillerin genel anlamda özellikleri gösterilecek; daha sonra biraz daha ayrıntıya girilerek "Fiil Çekim Ekleri" ve "Yapıları Bakımından Türkçede Fiiller" ele alınacaktır.

1.1. Fiiller Bakımından Türkçe Nasıl Bir Özellik Göstermektedir?

Türkçedeki fiillerin iyi anlaşılması için genel anlamda Türkçenin özellikleri ortaya konulmalıdır. Bunun için de öncelikle yapıları bakımından yeryüzündeki diller incelenecek; dolayısıyla Türkçenin bu diller arasındaki yeri ve özellikleri çeşitli kaynaklarda yer alan bilgilerin ışığında gösterilecektir.

Ergin (2006: 7) yapı bakımından yeryüzündeki dilleri üç guruba ayırır:

"1-Tek heceli diller
2-Eklemeli (İltisaklı) Diller
3-Çekimli (Tarifli) Diller"

Ergin (2006: 8) yeryüzündeki dillere ilişkin bu sınıflandırmayı yaptıktan sonra şu açıklamalarda bulunur:

> *"Tek heceli dillerde* her kelime tek hecelidir. Kelimelerin çekimli halleri yoktur. Cümle bir çekimsiz ve tek heceli kelimeler sırasından ibarettir. Cümlenin ifade ettiği mânâ umumiyetle kelime sırasından anlaşılır. Çin-Tibet dilleri bu guruba girer.
>
> *Eklemeli dillerde* ise tek veya çok heceli kelime kökleri ile ekler vardır. Kelimelerden yeni kelimeler veya kelimelerin geçici halleri yapılırken köklere ekler eklenir. Bu ekleme sırasında kökler değişmez. Bu diller ön ekli veya son ekli olabilirler. *Türkçe,* Macarca gibi diller eklemeli dillerdendir.

Çekimli dillerde de tek ve çok heceli kökler ve bir takım ekler vardır. Fakat yeni kelime yaparken ve çekim sırasında çok defa, köklerde bir değişiklik olur. Yani bazen az sayıda ekler kullanılmakla beraber, umumiyetle gramer ifâdeleri kökün bir içten kırılma ile aldığı değişik şekillerle karşılanır. Bazı dillerde bu değişiklik çok defa kökü tanınmaz bir hale getirir, yeni kelimede veya kelime hâlinde kökü hatırlatacak hiçbir iz, hiçbir ses kalmaz. Hint-Avrupa dilleri böyledir."

Açıklamalardan da anlaşılacağı üzere yeryüzündeki diller yapıları bakımından farklılık arz edip Türkçe sondan eklemeli bir dildir.

"Son ekli eklemeli bir dil olan Türkçenin ekler sistemi muntazamdır. Gerek köklerden daha geniş olan gövdeleri yapmak için, gerek kök ve gövdeleri çeşitli gramer fonksiyonları için ayrı ayrı kategorilere sokmak üzere daima kök ve kelimelerin sonuna getirilen ekler herhangi bir karışıklığa meydan vermeyecek şekilde belirli bir sıraya göre dizilirler. Bu düzenli sıra eklemeli bir dil olarak geniş bir ekler sistemine sahip bulunan Türkçenin ek yapısına büyük bir sadelik, açıklık ve kolaylık verir." (Ergin, 2006: 121)

"Türkçe sözcüklerde kökler değişmez. Yalnızca sözcük köklerine gelen ekler değişerek yeni anlam birimleri oluşturur. Böylece bir tek kökten birçok yeni sözcük türetilir. Köklerin değişmeyerek aynı kalması, Türkçenin yüzyıllar boyunca kolay anlaşılır bir dil olmasını sağlamıştır." (Hengirmen, 2002: 113)

Türkçenin sondan eklemeli bir dil olması fiiller ve eklerin yerlerini de etkiler. Diğer birçok dilin aksine Türkçede ekler fiilin sonuna gelir. Dil grupları arasındaki farkın daha iyi anlaşılması için sondan eklemeli bir dil olan Türkçedeki fiillerle, çekimli dillerden olan İngilizcedeki fiiller genel hatlarıyla karşılaştırılacak olunursa;

İngilizcede fiiller düzenli ve düzensiz fiiller olmak üzere iki guruba ayrılır. Bunlardan düzensiz fiillerin "simple past ve past perfect tense"lerde kullanımı birbirinden farklıdır. Bu gruba giren fiillerin köklerinde değişiklik olur. Özellikle bu fiiller Türkçenin yapısıyla (çekim ekleri getirildiğinde kökün değişmemesi) tamamen farklıdır. Örnek vermek gerekirse, İngilizcedeki "go (gitmek)" fiilinin

ikinci hali (simple past) "went", üçüncü hali (past perfect) ise "gone"dır. Aynı şekilde "do (yapmak)" fiilinin ikinci hali "did", üçüncü hali "done"dır. İşte bu durum Türkçedeki fiilleri ve kullanımını Hint-Avrupa dillerinden biri olan İngilizcedeki fiillerden ayırıyor. Aradaki fark sadece bu olmayıp cümle kuruluşunda da yine eklemeli-çekimli diller arasındaki fark görülmektedir. Türkçe eklemeli bir dil olduğu için fiil çekimlendiğinde yani fiile şahıs ve kip ekleri getirildiğinde tek bir sözcükle (yüklemle) cümle kurulabilmektedir. Ayrıca özne (ben, sen, o, biz, siz, onlar) ya da yardımcı eylem kullanmak zorunluluğu yoktur. Ancak İngilizcede bu durum farklıdır. İngilizce çekimli bir dil olduğu için şahıs ekleri yoktur. Şahıslar ayrı kelimelerle ifade edilir. (I, you, we, they, he, she, it) Dolayısıyla eklemeli bir dil olmayışı İngilizcenin cümle kuruluşunu da değiştirir. Bu durum örneklerle açıklanacak olursa;

TÜRKÇE CÜMLELER	İNGİLİZCE CÜMLELER
Gidiyorum.(fiil+şimdiki zaman eki+1.tekil şahıs eki)	*I am going* (özne+ be yardımcı fiili + Ving)
Gidersin. (fiil+geniş zaman eki+2.tekil şahıs eki)	You go (özne +V1)
Gittik. (fiil+geçmiş zaman eki+1.çoğul şahıs eki)	We went (özne+V2)

Türkçe ve İngilizce arasındaki bir diğer fark, cümledeki fiilin yeridir. Türkçede fiiller çekimlendiklerinde kurallı cümle yapısına uygun olarak yüklem göreviyle cümlenin sonunda yer alırlar. Ancak İngilizcede fiiller özneden hemen sonra kullanılır. Nesne ve diğer ögeler fiilden sonra kullanılır. Bu farklılık örneklenecek olursa;

Arkadaşım kitabımı yarın **getirecek.** / My friend will **bring** my book tomorrow.
fiil fiil

Görüldüğü gibi bir dilin sahip olduğu özellikler fiillerin kullanımlarını, yerlerini ve çekimlerini etkiliyor.

Dil grupları, Türkçenin bu gruplar içinde yeri ve farkı incelendi; eklemeli bir dil olan Türkçedeki fiillerle çekimli dil grubuna giren İngilizcedeki fiiller

karşılaştırıldı. Türkçedeki fiillerin özellikleri nelerdir? Genel anlamda bakılacak olunursa;

Yrd. Doç. Dr. Ahat Üstüner "Türkçenin Anlatım Gücü" adlı makalesinde Türkçede yer alan bir fiilden birçok kelime türetilebileceğini göstermiştir:

> "Eski Uygur Türkçesi, Karahanlı Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi yazı dillerinin anlatım gücü, sadece o dönemin diğer dillerine göre değil, belki günümüzdeki pek çok dile göre daha geniştir. Bu zengin dilde yer alan kelime hazinesinin bir kısmı Türk aydınları tarafından yabancı kelimelere feda edilmiştir. Bu dönem yazı dillerinin söz varlıkları Doğan Aksan tarafından, Türkçenin Söz Varlığı adlı eserde çeşitli yönleriyle dile getirilmiştir. Bu eserinde yazar, Türkiye Türkçesinin ve tarihî Türk yazı dillerinin, söz varlığı bakımından zenginliklerini incelemekte; Türkçenin ikilemeler, deyimler, türetme gücü, çok anlamlılık, terimler, kalıplaşmış sözler, atasözleri gibi çeşitli yönlerden zenginliklerini ortaya koymaktadır. Onun belirttiği bu unsurlara, Türkçenin yukarıda saydığımız özelliklerinden ortaya çıkan zenginliklerini de katmak gerekir. Biz burada sadece Uygur Türkçesinden rastgele seçtiğimiz herhangi bir fiilden türetilmiş kelimeleri örnek olarak vermekle yetineceğiz. Ahmet Caferoğlu'nun Eski Uygur Türkçesi adlı eserinde "kör- " fiilinden türetildiği anlaşılan şu kelimeler yer alır: körgle (güzel), körglüg (görünen, güzel manzaralı), körgür (göster-), körk (güzellik, endam, nişan, biçim, kıyafet), körket- (göster-), körkdeş (güzellikte, endamda eş), körkitdeçi (gösteren, kılavuz), körkit- (göster-), körkle (güzel, dilber), körkle (güzelleş-), körklüg (güzel, gösterişli), körksüz (çirkin, yakışıksız), körkür- (göster-), körkmeklig (görme), körmez (kör), körügse- (görmek iste-), körtgür- (göster-), körtle (güzel, dilber, prenses lâkabı), körtrek (daha güzel), körtük (âşık, seven), körük veya körüg (casus; güzellik, görüş), körüm (rüya, görünüş; piyes, görülecek olan şey), körünçle- (sergilemek, teşhir et-, sahnele-), körünçlegülük (teşhire lâyık, göstermeye değer), körünçlük (sergi iskelesi, üzerinde eşya sergilenen pano, sahne), körün- (görün-), körüş- (görüş-), körünççi (seyirci). Ayrıca yine bu fiilin köküyle ilgili olan "köz, közе- (arzula-), közet- (gözet-, sakla-), közetçi (muhafiz), közkiş- (birbirini gör-), köznek (akis), közsüz (kör), közünç (ünlü), közüngü (ayna)." (http://www.turkceciler.com/turk_dili/turkcecinin_anlatim_gucu.html)

Hengirmen (2002: 200) "Dilimizde bütün eylemler ve bu eylemlerden türemiş sözcükler genellikle Türkçedir. Ancak, pek az sayıda mektuplaşmak, selamlaşmak gibi yabancı sözcükten türeyen eylemler yabancı kökenlidir." diyerek fiillerin Türkçedeki önemini göstermiştir.

Hengirmen (2002: 200) ayrıca fiillerle ilgili önemli bir konuya dikkat çekerek şunları söylemiştir: "Sözcük türleri arasında eylemlerin çok özel ve önemli bir yeri vardır. Çünkü eylemler yüklem oldukları zaman tek başlarına bir cümle oluşturabilirler. Özne, tümleç gibi diğer cümle ögelerinde böyle bir durum görülmez."

Hengirmen'in ifade ettiği bilgiler örnek üzerinde gösterilecek olunursa, *"git-"* fiil köküne görülen geçmiş zaman ekinin ve 1. tekil şahıs ekinin getirilmiş hali *"gittim"* çekimli fiilidir. Bu fiil yüklem olup aynı zamanda bir cümledir. "Git-" eyleminin geçmiş zamanda ve 1. tekil kişi tarafından (ben) yapıldığını ifade eder. Görüldüğü gibi çekimli bir fiil tek başına yüklem olup bir cümle kurabilir.

Ergin (2006: 281) fiil konusu içinde önemli bir yere sahip olan "çekimli fiiller" için şöyle bir tanım yapmıştır: "Çekimli fiil şekle, zamana, şahsa bağlanmış bir hareketi karşılayan kelimedir."

Banguoğlu (2011: 408) ise fiillerin özellikleriyle ilgili şunları ifade etmiştir:

> "Aslında fiil tabanı yalın olarak yalnız emir kipinin 2. kişisinde görülür. Biz fiilleri onların bir adfiil, mastar şekliyle anarız: kes- kal- büyü- değil kesmek kalmak büyümek. İfade ettikleri olup bitenin niteliğine göre fiilleri adlandırırız. Onları kılış fiilleri (verbe d'action) almak taşımak kazmak, durum fiilleri (verbe d'état) yatmak susmak beklemek, oluş fiilleri (verbe devenir) doymak uzamak kararmak, diye adlandırırız."

Banguoğlu (2011: 409-410) fiilleri anlamlarına (geçişli ve geçişsiz fiiller) ve kullanışlarına göre (çekimli ve çekimsiz fiiller) ikiye ayırmıştır.

"...Ayrıca Türkçede bilhassa fiil çekim kalıpları diğer dillerden fazladır. Türkçe, fiil çekimi bakımından dünyada en fazla imkâna sahip olan bir dildir Meselâ; "gelmişmişim" fiili, anlatılan geçmiş zamanın rivayeti oluyor. Yani, kendim bilmiyorum, başkası bana söylüyor, fakat o da görmemiş, o da başkasından duymuş söylüyor. "Gelmişmişim" gibi bir hareket anlamı dünyanın hiçbir dilinde tek bir fiilde anlatılamaz. Bir veya iki cümleyle anlatılır. Bu, Türkçenin bir zenginliğidir. Belki Türkçede kelime sayısı az; fakat Türkçede deyimler çok, mecazî kullanılışlar çoktur. Fiil çekimi bakımından ise, Türkçemiz bütün dillere göre en fazla çekim imkânlarına sahip, zengin bir dildir."
(Yazı, Dil Davası/ Prof. Dr. Kadri Timurtaş ile Mülakat kitabından derlenmiştir.)
(http://anadilin.blogspot.com/2012/04/medeniyet-dili-turkcelesmis-turkce.html)

1.2. Fiiller Hangi Çekim Eklerini Almaktadır?

Bu bölümde fiil çekim ekleri ele alınacaktır. Ancak fiil çekim eklerinden önce "çekim eki"nin ne olduğuna ve kullanım şekline kısaca değinmek gerekir:

"Çekim yahut işletme eki kelime kök ve gövdesine işleklik veren ektir. Çekim eki birleştiği kök veya gövdenin mânâsında bir değişiklik yapmaz. Kök veya gövdeye bir işleklik, kök veya gövdenin mânâsına bir kullanış nüansı verir. Çekim ekleri kelimelerde en sonra gelen eklerdir. Bir kelimede çekim eki yapım ekinden önce gelemez. Ayni cinsten iki çekim eki üst üste gelemez. Bunun çok nadir görülen bazı istisnaları vardır. Fakat onlarda üst üste gelen çekim eklerinden birinin çekim ekliği unutulmuş demektir." (Ergin, 2006: 124-126)

Gencan (2001: 82) çekim eklerini "Çekim eki, sözcüğün anlamını, çeşidini değiştirmez; tümcedeki görevini belirtir." şeklinde tanımlamıştır.

Korkmaz (2010: 58) çekim eki için "Ad veya fiil soylu kelimeler üzerine gelerek, bağlı oldukları kelime gruplarına göre, kelimeler arasında durum, iyelik, çokluk, kip, zaman, şahıs, sayı vb. ilişkiler kuran ek." demiştir.

Ergin (2006: 133) fiil çekim ekleri için "Fiillerin gramatikal kategorileri, fiil çekim veya işletmesinin ifâde ettiği gramer kategorileri şunlardır: kip yahut şekil, zaman, şahıs, sayı, soru, vasıf, hal." ifadesini kullanmıştır. [1]

Hengirmen (2002: 279) fiillere gelen çekim eklerini "kişi, zaman, sayı, soru, olumluluk, olumsuzluk, istek, dilek-koşul, gereklik" olarak sıralamıştır.

Karaağaç (2012: 355) fiil çekim ekleri için "Bu ekler kişi ekleri ile şekil (kip) ve zaman ekleridir." açıklamasını yapmıştır.

Çotuksöken (2005: 200) ise fiil çekimlerini "kip, görünüş, zaman, kişi ve sayı" olarak gruplandırmıştır.

Bu gruplandırmaların ışığı altında, fiil çekim ekleri genel olarak **"kip ve zaman ekleri, şahıs ekleri, olumsuzluk eki ve soru eki"** olarak ele alınmıştır.

1.2.1. Kip ve Zaman Ekleri

Kükey (2007: 143) zaman kavramına ilişkin "Türkçe Sözlük'e göre zaman, temel anlamıyla, "Bir eylemin içinde geçtiği, geçeceği ya da geçmekte olduğu süre, vakit"tir. Zaman, başı ve sonu olmayan soyut bir kavramdır. Dil bilgisinde ise bir terim olarak değerlendirilen zaman, içinde bulunduğumuz anı, geçen ve gelecek zamanı karşılayan; eylemin yapılmakta olduğunu, yapılmış olduğunu, yapılacak olduğunu belirten bir süre kavramıdır." açıklamasını yapmıştır.

Ergin (2006: 288-289) kip konusunu "şekil ve zaman ekleri" başlığı altında ele almıştır:

> "Şekil ve zaman ekleri fiil kök veya gövdesinin karşıladığı hareketi şekle ve zamana bağlayan eklerdir. Demek ki bu ekler bir şekil, bir de zaman ifade ederler. Şekil ifadesi hepsinde, zaman ifadesi ise ancak bir kısmında vardır. Yani şekil ve

[1] Çekim ekleri için ayr. bkz.: Güneş, 2009: 91; Bilgin, 2006: 164; Çotuksöken, 2005: 199; Toparlı, 2000: 80; Atabay-Kutluk-Özel, 2003: 200; Yelten, 2011: 177; Hengirmen, 2002: 275

zaman eklerinin bir kısmı yalnız şekil, bir kısmı ise hem şekil, hem zaman ifade ederler.(...)

Nesnelerin yaptıkları hareketler iki çeşittir: ortaya çıkan veya çıkacak olan hareket, ortaya çıkması tasarlanan hareket (açtı ve açsa gibi). Bu iki hareket şeklini karşılamak için fiil kök veya gövdesi ayrı ayrı şekillere girer. Şu halde bir kısım fiil şekilleri ortaya çıkan veya çıkacak olan bir hareketi bildirirler. Bu fiil şekillerine *bildirme kipleri* adını veriyoruz. Fiil şekillerinin diğer bir kısmı ise tasarlanan bir hareketi ifade ederler. Bunlara da *tasarlama kipleri* adını veriyoruz."

Korkmaz (2010: 148) kip için şunları söylemiştir: "Kök ve gövde durumundaki fiilin bildirdiği oluş ve kılışın; konuşan, dinleyen ya da kendisinden söz edilen şahıslar açısından ne biçimde, ne tarzda yansıtıldığını gösteren bir gramer kalıbı, bir anlatım biçimi. başladım, başlıyorsun, tatlandırmış, yuvarlanacaklar vb. Türkçede kipler **bildirme kipleri** ve **tasarlama kipleri** olarak ikiye ayrılır."

Bozkurt (2010: 9) kip ile ilgili şunları ifade etmiştir: "Kip, eylemde konuşanın tavrını yansıtan bir anlatım inceliğidir. Kişisel duygular, niyet, istek kiple yansıtılır. Kip, olayın hangi ortamda geliştiğini bildirir. Kip Türkçe "kalıp" sözcüğüdür. Örnek, model, biçim, kalıp anlamına gelir; kip+i > gibi biçiminde ortaya çıkmıştır. Kalıbı, biçimi, örneği demektir. [2]

Kip ve zaman eklerini karşılayan terimler dilciler tarafından farklı şekillerde gösterilmiştir.

Ergin (2006: 289) kiplerin temelde ikiye ayrıldığını (bildirme ve tasarlama), toplamda dokuz tane olduğunu ifade etmiştir. Bunlardan bildirme kiplerinin geniş zaman, şimdiki zaman, görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve gelecek zaman; tasarlama kiplerinin de şart, istek, gereklik ve emir şekillerinin olduğunu belirtmiştir.

---

[2] Kipin tanımı için ayr. bkz.: Gencan, 2001: 304; Yelten, 2011: 186; Güneş, 2009: 99; Bilgin, 2006: 368; Hengirmen, 2002: 218

Gencan (2001: 325-326) da Ergin gibi kipleri temelde ikiye ayırmış (bildirme ve dilek kipleri) ve toplamda dokuz tane olduğunu ifade etmiştir. Bunlardan -di'li geçmiş zaman, -miş'li geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman ve geniş zaman kiplerinin bildirme kipleri olduğunu; gereklik, istek, dilek-şart ve buyuru kiplerinin de dilek kipleri olduğunu ifade etmiştir.

Aynı şekilde Hengirmen (2002: 218) de kiplerin bildirme ve isteme kipleri olarak ikiye ayrıldığını dile getirmiştir. Şimdiki zaman, belirli geçmiş zaman, belirsiz geçmiş zaman, gelecek zaman ve geniş zamanın bildirme kipleri; istek kipi, dilek-koşul kipi, gereklik kipi ve emir kipinin ise isteme kipleri olduğunu ifade etmiştir.

Görüldüğü gibi kiplerin isimlendirilmesi konusunda tam bir birlik sağlanamamıştır.[3] Tezde Ergin'in (2006: 289) isimlendirmesi temel alınmıştır.

KİPLER	
Bildirme Kipleri	Tasarlama Kipleri
1. Şimdiki Zaman	1. Şart Kipi
2. Görülen Geçmiş Zaman	2. İstek Kipi
3. Öğrenilen Geçmiş Zaman	3. Gereklik Kipi
4. Gelecek Zaman	4. Emir Kipi
5. Geniş Zaman	

Tablo 1

Simdiki zaman için yapılan açıklamalara bakılacak olunursa:[4]

Ergin (2006: 295-296) şimdiki zamana ilişkin şunları söylemiştir:

[3] Kiplerin isimlendirilmeleri için ayr. bkz.: Bozkurt, 2010: 10; Güneş, 2009: 99-110; Yelten, 2011: 186-191; Bilgin, 2006: 368; Toparlı, 2000: 106-108

[4] Şimdiki zaman konusu için ayr. bkz.: Güneş, 2009: 105-107; Toparlı, 2000: 106; Bozkurt, 2010: 17-18; Hengirmen, 2002: 219-220; Kükey , 2007: 155-157; Atabay-Kutluk-Özel, 2003: 209-210; Delice, 2008: 65; Yelten, 2011: 188-189

"Bu ek de hem şekil, hem zaman ifade eden eklerden biridir. Şekil eki olarak bildirme, zaman eki olarak da şimdiki zaman ifade eder. Yani bu ek hareketin şimdiki zamanda ortaya çıktığını bildirir. Belirli bir zaman gösteren kesin bir bildirme ekidir. Bugün Türkçede şimdiki zaman eki –yor'dur. Bu ek Türkçede sonradan ortaya çıkmış yeni bir ektir." ifadesini kullanmıştır.

Gencan'ın (2001: 308) şimdiki zamanla ilgili verdiği bilgiler ise şöyledir:

"a) Eylem tabanlarına –(i)yor eki gelir.

b) –yor eki ünlüler uyumu kuralına aykırıdır.

c) Tabanların sonlarındaki geniş ünlüleri darlaştırır: *Bekle-bekliyor, iste-istiyor, gitme-gitmiyor, yazma-yazmıyor*

ç) Bu darlaşan sesli, iki yuvarlak ünlü arasında kalırsa yuvarlaklaşır: *söyle-söylüyor, durma-durmuyorum, kokla-kokluyorlar, gürle-gürlüyor...*

Anlamı: İş yapılırken, olurken söyleniyor."

Korkmaz (2010: 204) şimdiki zamanın tanımını şu şekilde yapmıştır: "Fiilin gösterdiği oluş ve kılışın içinde bulunulan zamanda başladığını ve sürmekte olduğunu bildiren kip. Bu kip 1. –(I) yor / -(U) yor, 2.-mAktA ekleriyle kurulur."

Görülen geçmiş zaman için yapılan açıklamalara bakılacak olunursa:[5]

Ergin (2006: 298) bu zamanı "görülen geçmiş zaman" adı altında vermiştir:

"Bu ek hem şekil, hem zaman ifade eden bir ektir. Şekil bakımından bildirme, zaman bakımından görülen geçmiş zaman ifade eder. Yani bu ek hareketin görülen geçmiş zamanda ortaya çıktığını haber veren bir şekil ve zaman ekidir. Bu ekin ifade ettiği zamana görülen geçmiş zaman dememizin sebebi hareketin geçmiş

[5] Görülen geçmiş zaman konusu için ayr. bkz.: Korkmaz, 2010: 108; Güneş, 2009: 105; Toparlı, 2000: 106; Bozkurt, 2010: 15; Hengirmen, 2002: 220; Yelten, 2011: 187-188; Kükey, 2007: 155-158; Atabay-Kutluk-Özel, 2003: 208; Delice, 2008: 64-65

zamanda, konuşanın gözü önünde yapılmış olmasıdır. Görülen geçmiş zaman eki bugün –dı, -di, -du, -dü, -tı, -ti, -tu, -tü şeklindedir."

Gencan (2001: 304-305) görülen geçmiş zamanı "-di'li geçmiş zaman=kesin geçmiş" adı altında ele almıştır:

"Eylem tabanlarına (kök ya da gövdelerine) –di eki getirilir. Bu ek, uyuma ya da benzeşmeye göre değişerek: -di, -dı, -du, -dü; -ti, -tı, -tu, -tü olur. Çekimi: Geldim, yazdın, okudu, güldük, içtiniz, korktular... örneklerinde olduğu gibi tekil ve çoğul kişi takıları alarak çekimlenir. İşin sözden önce yapıldığını bildirir. İşin yapıldığı –söyleyenin duyularıyla ya da inancıyla – kesindir."

Öğrenilen geçmiş zaman için yapılan açıklamalara bakılacak olunursa: [6]
Ergin (2006: 300) bu zaman için şu ifadeleri kullanmıştır:

"Bu ek hem şekil, hem zaman ifade eden bir ektir. Şekil olarak bildirme, zaman olarak görülmeyen, öğrenilen geçmiş zamanı anlatır. Yani bu ek görülmeyen geçmiş zamanda yapılan bir hareketi haber veren şekil ve zaman ekidir. Görülmeyen geçmiş zamanda yapılan hareket demek geçmişte olan ve konuşanın, o hareketi bildirenin önünde cereyan etmeyen hareket demektir. Konuşanın gözü, bilgisi, şuuru önünde vuku bulmamıştır. Konuşan onu sonradan duymuş, öğrenmiş veya onun sonradan farkına varmıştır. Demek ki geçmişte yapılmış olan ve yapıldığı anda görmediğimiz, bilmediğimiz bir hareketi anlatmak, bildirmek için öğrenilen geçmiş zaman ekine başvururuz. Öğrenilen geçmiş zaman eki bugün *-mış, -miş, -muş, -müş* şeklindedir."

Hengirmen (2002: 220-221) bu kipi "belirsiz geçmiş zaman" başlığı altında ele almıştır:

---

[6] Öğrenilen geçmiş zaman konusu için ayr. bkz: Korkmaz, 2010: 75; Güneş, 2009: 104; Bozkurt, 2010: 16-17; Yelten, 2011: 186-187; Kükey, 2007: 163-166; Atabay-Kutluk-Özel, 2003: 209; Delice, 2008: 65; Toparlı, 2000: 106

"Geçmişte yapılan bir işin başkalarından öğrenildiğini ya da belirsiz olduğunu belirtir:

- -Ahmet ne zaman geldi?
  -Bilmiyorum, dün sabah beşte gel**miş.**
- -Sen ne zaman konuşmaya başladın?
  -Ben iki yaşında konuş**muş**um.

Belirsiz geçmiş zaman kipi bazen alay ve şüphe kavramlarını da verir:
-Halil, güya sınıfın en çalışkan öğrencisiy**miş**!"

Gelecek zaman için yapılan açıklamalara bakılacak olunursa:[7]
Ergin (2006: 302) gelecek zaman için şu ifadeleri kullanmıştır:

"Bu ekler hem şekil, hem zaman ifade eden eklerdir. Şekil olarak bildirme, zaman olarak da gelecek zaman ifade ederler. Yani bu ekler hareketin gelecek zamanda olacağını bildirirler. Bugün kullanılan gelecek zaman eki -acak, -ecek ekidir: yap-acak, başla-y-acak, di-y-ecek, durma-y-acak, sevinme-y-ecek misallerinde olduğu gibi. -acak, -ecek ekinin k'si çekim sırasında iki vokal arasında kalınca sedalılaşır ve yumuşar: bulacağım, çekeceğim misallerinde olduğu gibi."

Yelten (2011: 189) gelecek zamanı şu şekilde ele almıştır: "Bu zaman, henüz gerçekleşmemiş ama gelecek zamanın herhangi bir diliminde gerçekleşmesi kesin olan eylemleri bildirir:
Haftaya sana uğrayacağım.
Üniversite 4 Ekimde açılacak."

[7] Gelecek zaman konusu için ayr. bkz.: Korkmaz, 2010: 97; Güneş, 2009: 110-111; Toparlı, 2000: 107; Bozkurt, 2010: 18; Kükey, 2007: 167-172; Hengirmen, 2002: 221-222; Bilgin, 2006: 374-375; Atabay-Kutluk-Özel, 2003: 210-211; Delice, 2008: 66

Geniş zaman için yapılan açıklamalara bakılacak olunursa: [8]

Ergin (2006: 291-292) geniş zamanın ne olduğunu; geniş zamana ait ekleri şu şekilde açıklamıştır:

> "Bu ekler hem şekil, hem zaman ifade eden eklerdendir. Şekil eki olarak bildirme, zaman eki olarak da geniş zaman ifade ederler. Yani bu ekler fiilin geniş zamanda ortaya çıktığını veya çıkacağını bildirirler. Geniş zaman adından da anlaşılacağı gibi, her zamanı içine alan, fiilin her zaman ortaya çıktığını ve çıkacağını ifade eden zamandır. Geniş zaman eklerinin asıl fonksiyonu bu <<her zaman>> 'ı ifade etmektir. Türkçede bugün iki çeşit geniş zaman eki vardır: -r / -ar, -er. Bunlardan –r bugün umumî geniş zaman eki durumundadır: ye-r, başla-r misallerinde olduğu gibi. –ar, -er ise yalnız tek heceli fiil kök ve gövdelerine, fakat bunların büyük bir kısmına getirilen geniş zaman ekidir: gör-ür, kıl-ar misallerinde olduğu gibi."

Hengirmen (2002: 222) geniş zaman eklerini -r (-ar, -er, -ır, -ir, -ur, -ür) olarak vermiştir. Kükey (2007: 172) de geniş zaman eklerini -r (-ar, -er, -ır, -ir, -ur, -ür) olarak vermiştir: "Geniş zamanı "-( )r" kip eki ile yapıyoruz. Bu ek, ünlülerle kapanan eylem tabanlarına "-r" olarak; ünsüzlerle kapanan eylem tabanlarına da, ünlü uyumlarına göre "-ır", "-ir", "-er", "-ar", "-ur", "-ür" biçimlerinde gelmektedir."

Şart kipi için yapılan açıklamalara bakılacak olunursa:[9]

Ergin (2006: 390-310) şart kipini şu şekilde ele almıştır:

---

[8] Geniş zaman konusu için ayr. bkz.: Korkmaz, 2010: 101; Güneş, 2009: 107-110; Toparlı, 2000: 107; Bozkurt, 2010: 18-19; Yelten, 2011: 189; Bilgin, 2006: 375-376; Atabay-Kutluk-Özel, 2003: 211; Delice, 2008: 66-67

[9] Şart kipi konusu için ayr. bkz.: Güneş, 2009: 102-103; Toparlı, 2000: 108; Kükey, 2007: 177-181; Hengirmen, 2002: 223-224; Yelten, 2011: 190-191; Bilgin, 2006: 377-378; Atabay-Kutluk-Özel, 2003: 212; Delice, 2008: 67-68

"Bu ek yalnız şekil ifade eden bir ektir. Tasarlama kiplerinden biri olan şart şeklini meydana getirir. Hareketin şart şeklinde tasarlandığını, şart olarak düşünüldüğünü anlatmak için fiil kök ve gövdelerine şart eki eklenir. Şart şekli en tipik bir tasarlama kipidir. Bu kipte fiil şarta bağlandığı için hiçbir hüküm ifade etmez; hiçbir dilek, istek, temenni, zorlama anlatmaz. Yalnız isteksiz, dileksiz mücerret bir tasarlama ifade eder. Şart şeklinin hiçbir hüküm taşımayan bu karakteri ile bütün fiil kipleri içinde çok farklı bir durumu vardır. Bütün fiil çekimleri müstakil cümle yapabildikleri halde şart şekli şart fonksiyonu ile hükümlü müstakil bir cümle değil, ancak hüküm taşımayan bağlı bir cümle kurabilmektedir. Bugün şart eki -se, -sa şeklindedir."

Bozkurt (2010: 14-15) şart kipini "dilek kipi" adı altında vermiştir:

"Dilek kavramı içeren isteme kipi, dilimizde *-sa/-se* eki ile kurulur.

Kuklam olsa oynasam
Fındık olsa da yesem
Cici bir giyinsem
Sokak sokak dolaşsam
Eve dönüp yan gelsem
Mışıl mışıl uyusam
Allı pullu düş görsem (İhmal Amca)"

İstek kipi için yapılan açıklamalara bakılacak olunursa:[10]

Ergin (2006: 310) istek kipini "Bu ek yalnız şekil ifade eden bir ektir. Tasarlama kiplerinden biri olan istek şeklini meydana getirir. Tasarlanan hareketin istendiğini gösterir, istek şeklinde bir tasarlama ifade eder, dilek bildirir. Batı Türkçesinde istek eki –a, -e'dir." şeklinde tanımlar.

Gencan (2001: 318-320) istek kipi için "İstek kipinin çok ince bir anlamı var: Bir işin olmasını nezaketle dilemek için kullanılmaya pek elverişlidir. Eski

[10] İstek kipi konusu için ayr. bkz.: Korkmaz, 2010: 132; Güneş, 2009: 99-100; Toparlı, 2000: 107; Kükey, 2007: 184-188; Yelten, 2011: 191; Bozkurt, 2010: 13-14; Bilgin, 2006: 379-380; Atabay-Kutluk-Özel, 2003: 213; Delice, 2008: 68

yazı dilimizde ince anlamıyla sık sık kullanılan bu kipin zamanla ikinci, üçüncü kişileri kullanılmaz olmuştur. Bugün ancak birinci kişileri kullanılmaktadır. Bugün birinci tekil kişinin takısı, kaynaştırma harfiyle birlikte –yim'dir. İstek kipinin birinci çoğul kişi takısı bugün –lim'dir." ifadelerine yer vermiştir.

Hengirmen (2002: 223) istek kipiyle ilgili "İstek kipinin soru biçiminde yalnız birinci tekil ve birinci çoğul kişi çekimi yapılır." açıklamasıyla önemli bir konuya değinir.

Gereklik kipi için yapılan açıklamalara bakılacak olunursa:[11]

> "Bu ek yalnız şekil ifade eden bir ektir. Tasarlama kiplerinden biri olan gereklik şeklini meydana getirir. Tasarlanan hareketin gerekliliğini gösterir; gerekli olan, gereklik şekline bürünen bir tasarlama ifade eder. Gereklik eki Türkçede sonradan çıkmış bir ektir. Bu ek bugün -malı, -meli şeklindedir. -malı, -meli gereklik ekinin bulunmadığı eski devirlerde gereklik ifadesi için *gerek* kelimesinden faydalanılırdı." (Ergin, 2006: 312-313)

"Eski Anadolu Türkçesinde gereklik kipi, "-meli" ekiyle değil, "-se gerek", "-mek gerek" biçimleriyle kullanılmıştır. "-meli" eki, Batı Oğuzcanın ilk dönemlerinde "-melü", "-malu" olarak geçmiş; daha sonra "-meli" biçimini almıştır." (Kükey, 2007: 183)

"Eylemin yapılması gerektiği durumlar Türkçede gereklik kipiyle anlatılır. Bu kiple belli bir eylemin belirttiği oluşumun gerçekleşmesi zorunludur:

Bu kışı Antalya'da geçirmeliyim.

Yaz boyu iyi çalışmalısın.

Tümümüz Atatürk'ü sevmeliyiz, saymalıyız." (Bozkurt, 2010: 12)

---

[11] Gereklik kipi konusu için ayr. bkz.: Gencan, 2001: 315-317; Korkmaz, 2010: 104; Güneş, 2009: 103; Toparlı, 2000: 107; Yelten, 2011: 190; Bilgin, 2006: 380-381; Hengirmen, 2002: 224-225; Atabay-Kutluk-Özel, 2003: 213-214; Delice, 2008: 68-69

Emir kipi için yapılan açıklamalara bakılacak olunursa:[12]

Ergin (2006: 304-305) emir kipine ilişkin "Emir ekleri yalnız şekil bildiren eklerdir. Tasarlama kipi eklerinden biri olan bu ekler tasarlanan hareketi emir şeklinde ifade eder, hareketin emirle yapılmasını işaret ederler. Bugün emir ekleri şöyledir:

Teklik	1. şahıs	: -ayım, -eyim
	2. şahıs	: -
	3. şahıs	: -sın, -sin, -sun, -sün
Çokluk	1. şahıs	: -alım, -elim
	2. şahıs	: -ın, -in, -un, -ün; -ınız, -iniz, -unuz, -ünüz
	3. şahıs	: -sınlar, -sinler, -sunlar, -sünler" açıklamalarında bulunur.

Ergin teklik 1. şahıs ve çokluk 1. şahıs için emir eklerini vermiştir. Ancak Hengirmen (2002: 225), Gencan (2001: 323) gibi dilciler bu eklerin kullanımının olmadığını söylemişlerdir.

Bildirme ve tasarlama kipleri **"basit zamanlı fiiller"** olarak ele alındı. Yukarıdaki anlatım ve örneklerde olduğu gibi basit zamanlı fiil *tek bir kip* eki alan fiillerdir. Bununla birlikte **"birleşik zamanlı fiiller"** de vardır.

Ergin (2006: 319) birleşik zamanlı fiillerin açıklamasını şöyle yapmıştır:

> "Bildirme ve tasarlama kipleri ile bildirilen ve tasarlanan hareketlerin görülen geçmiş zamanda, öğrenilen geçmiş zamanda veya şart şeklinde ortaya çıktığını veya çıkacağını ifade etmek için birleşik çekimlere başvurulur. Birleşik çekim iki çekimli fiilin bir araya gelmesinden, birlikte kullanılmasından ibarettir. Birleştirilen iki çekimden biri bir şekil ve zamanı, diğeri de başka bir şekil ve zamanı karşılayarak birbirine bağlanan iki şekil ve zamanı birlikte ifade ederler.(...) Gerçekten birleşik çekimin görülen, öğrenilen geçmiş zamanlar ve şart olmak üzere üç şekli vardır. Birleşik çekimde çekim birden fazla şekil ve zaman

[12] Emir kipi konusu için ayr. bkz.: Korkmaz, 2010: 83; Güneş, 2009: 100-102; Toparlı, 2000: 108; Yelten, 2011: 191-192; Bilgin, 2006: 381-383; Bozkurt, 2010: 11-12, Atabay-Kutluk-Özel, 2003: 214-215; Delice, 2008: 69

bildirdiği için tabiî, bu görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve şart normal basit geçmiş zamanlardan ve şarttan farklıdır. Birleşik çekimin görülen geçmiş zamanına *hikâye,* öğrenilen geçmiş zamanına *rivayet* adını veriyoruz. Şart şekline ise basit kipte olduğu gibi yine *şart* diyoruz. Şu halde birleşik çekimler *hikâye, rivayet* ve *şart* şekilleridir. Türkçede birleşik çekimde asıl fiil önce, ana yardımcı fiil sonra gelir. Birleşik çekimi tam olarak adlandırırken de önce asıl fiil kipini, sonra yardımcı fiil kipini söylüyoruz: şimdiki *zamanın hikâyesi, gelecek zamanın rivayeti, geniş zamanın şartı* gibi.

Birleşik çekimde yardımcı fiilin önündeki asıl fiil kipi şüphesiz bir çeşit isim durumuna düşmektedir. Böylece, isim olarak hiç bir zaman kullanılmayan, daima fiil hüviyetini muhafaza eden kipler bile *i-* fiilinin önünde aslında isim muamelesi görmektedirler. Fakat *i-* fiilinin kök mânâsının belirsizliği, müstakil olmaması, ana yardımcı hüviyeti bu kipleri isim durumundan çıkararak fiil mânâ ve hüviyetine kavuşturmaktadır. Yani aslında birleşik çekim faile bir fiil isminin *i-* fiili vasıtası ile isnadından ibarettir." [13]

Ergin (2006: 321-326) hikâye, rivayet ve şart birleşik zamanlarına dair şu açıklamalara yer vermiştir:

"**Hikâye:** Birleşik çekimin hikâye şekli asıl fiil kipinin gösterdiği hareketin görülen geçmiş zamanda cereyan etmiş olduğunu bildirir. Bu çekim konuşanın geçmiş zamanda gördüğü hareketleri hikâye etmek için, anlatmak için kullanacağı fiil şeklidir. Asıl fiilin kipleri ile *i-* fiilinin görülen geçmiş zamanının veya ekleşmiş şeklinin birleşmesi ile ortaya çıkar. Emir dışındaki bütün kiplerin hikâye şekli vardır. *yapar-dı-m, biliyor-du-m, görmedi-y-di-niz, içmemiş- ler-di, atacak-tı-m, olsa-y-dı-n, tu-ta- y-dı-n, gitmeli-y-di-k*

Rivayet: Bu şekil asıl fiil kiplerine i- fiilinin öğrenilen geçmiş zamanının getirilmesi ile yapılan birleşik çekimdir. Bu çekim i- fiilinin öğrenilen geçmiş zamanı ile yapılmakla beraber i- fiilinin öğrenilen geçmiş zamanı burada zaman

[13] Birleşik zamanlı fiiller konusu için ayr. bkz.: Bilgin, 2006: 391-394; Gencan, 2001: 384-390; Hengirmen, 2002: 229-237; Bozkurt, 2010: 83-100; Güneş, 2009: 112-117; Yelten, 2011: 194-204; Atabay-Kutluk-Özel, 2003: 203-206

ifade etmez, i-miş (-miş) şeklinin burada vazifesi zaman bildirmek değil, bir nakil, bir anlatma, bir sonradan farkına varış ifade etmektir. Öğrenilen geçmiş zaman bir cephesi ile anlatılan geçmiş zamandır, nakli mazidir. İşte -mış, -miş eki burada öğrenilen geçmiş zamanın sadece anlatma, başkasından nakil ve sonradan farkına varma fonksiyonu ile vazife görür. Zaman eki değil, anlatma eki, nakil eki durumunda bulunur. Asıl fiil kipinin gösterdiği hareketi rivayet eder. Bu birleşik çekime rivayet adının verilmesi de bundandır. yapar-mış-ım, duymuyor-muş- um, tutmuş-muş-um

Şart: Birleşik çekimin şart kipi asıl fiil kiplerinin karşıladığı hareketi şart şeklinde ifade eder. Bu kip asıl fiil kiplerine i- yardımcı fiilinin şart şeklini getirmek suretiyle yapılır. *çalışır-sa-m, satıyor-sa-n,* sordu- y-sa-m

Katmerli birleşik çekim: Katmerli birleşik çekim asıl fiil kipine i- fiilinin iki şeklinin arka arkaya getirilmesi ile ortaya çıkan çekimdir. Birleşik çekimde asıl fiil kipine i- fiilinin bir şekli getirilmektedir. Katmerli birleşik çekim ise buna i- fiilinin bir şekli daha eklenmek suretiyle yapılır. Yani katmerli çekim birleşik çekimlerin yeni bir birleşik çekimidir. Bugün, birleşik çekimlerden şartın katmerli çekimi yoktur, yalnız hikâye ve rivayetin vardır. Katmerli çekimin ise hikâye ve rivayet şekli yok, yalnız şart şekli vardır. Şu halde katmerli birleşik çekim hikâyenin şartı ile rivayetin şartından ibarettir:
gelecektiysen, geliyormuşsa gibi."

1.2.2. Şahıs Ekleri

Bilgin (2006: 367) şahıs ekleriyle[14] ilgili şöyle bir bilgi vermiştir: "Kişi, eylemin kim tarafından yapıldığını, kimle ilgili olduğunu belirtir:

1. **kişi:** "Konuşan"dır; "ben" adılını karşılar.
2. **kişi:** "Dinleyen"dir; "sen" adılını karşılar.
3. **kişi:** "Konuşulan"dır; "o" adılını karşılar."

[14] Şahıs ekleri konusu için ayr. bkz.: Banguoğlu, 2011: 444-446; Gencan, 2001: 326; Korkmaz, 2010: 201-202; Yelten, 2011: 185-186; Bozkurt, 2010: 6-9; Güneş, 2009: 117-120; Kükey, 2007: 144-151; Atabay-Kutluk-Özel, 2003: 196-197; Delice, 2008: 61-64

Ergin (2006: 282-288) şahıs eklerini üç tipe ayırarak şu açıklamalarda bulunur:

"Şahıs ekleri çekimli fiillerde hareketi yapan veya olan şahsı ifade eden eklerdir. Fiil kök ve gövdeleri çekimli hâle girerek kullanış sahasına çıkarken önce şekil ve zaman eklerini alırlar. Şekil ve zaman ekleri ise yalnız bir çekimde, bir kipte ayni zamanda şahıs da ifade ederler. Diğer bütün çekimlerde, bütün kiplerde ise şahsı belirtmek için şekil ve zaman eklerinden sonra şahıs eklerinin getirilmesi gerektir. Demek ki şahıs ekleri şekil ve zaman kalıbına dökülmüş hareketin şahsa bağlanması için kullanılan eklerdir. Bir çekimde, bir kipte aynı zamanda şahıs ifade eden şekil eklerini de şahıs ekleri sayarsak Türkçede üç tip şahıs ekleri olduğunu görürüz.

Birinci tipteki şahıs ekleri

Birinci tipteki şahıs ekleri şahıs zamiri menşeli olup bugün, görülen geçmiş zaman, şart ve emir dışındaki çekimlerde, yani şimdiki zaman, geniş zaman, gelecek zaman, öğrenilen geçmiş zaman, istek, gereklik çekimlerinde kullanılan eklerdir. Bu ekler şunlardır:

Teklik	1. şahıs :	**-ım, -im, -um, -im**
	2.şahıs :	**-sın, -sin, -sun, -sün**
	3.şahıs :	—
Çokluk	1. şahıs :	**-ız, -iz, -uz, -üz**
	2.şahıs :	**-siniz, -siniz, -sunuz, -sünüz**
	3.şahıs :	***-lar, -ler***

İkinci tipteki şahıs ekleri

İkinci tipteki şahıs ekleri iyelik eki menşeli olup bugün, görülen geçmiş zaman ve şart çekimlerinde kullanılan eklerdir. Bu ekler şunlardır:

Teklik	1. şahıs :	*-m*
	2.şahıs:	*-n*
	3.şahıs:	—
Çokluk	1. şahıs :	- **ı̨**, *-k*
	2.şahıs :	**-nız, -niz, -nuz, -nüz**
	3.şahıs :	*-lar, -ler*

Üçüncü tipteki şahıs ekleri

Türkçede üçüncü tipteki şahıs ekleri olarak da emir eklerini gösterebiliriz. Fakat

tabiî, emir ekleri aslında şekil ekleridir. Yalnız, emirde her şahsın ayrı bir şekil eki olduğu için o şekil ekleri ayni zamanda şahıs da ifade ederler. Bu bakımdan, burada şahıs eklerinden bahsederken emir eklerinin şahıs fonksiyonuna da temas etmek zorundayız. Şahıs da ifade eden bu emir eklerine diğer çekimlerin şahıs eki olmayan, fakat şahıs ifade eden üçüncü şahıslarındaki şekil ve zaman eklerini de katabiliriz. İşte Türkçede fiil çekiminde şahıs kategorisini karşılayan, çekimli fiilde hareketi yapan veya olan nesneleri şahıslar halinde ifade eden ekler bunlardır. Şahıs ekleri fiil çekimine şekil ve zaman ekleri ile birlikte ve onlardan sonra katılan çekim unsurlarıdır."

Hengirmen (2002: 202) şahıs ekleriyle ilgili şöyle bir gösterimde bulunmuştur:

"sev-iyor-um	→	birinci tekil kişi	:1.t.k.
sev-iyor-sun	→	ikinci tekil kişi	:2.t.k.
sev-iyor	→	üçüncü tekil kişi	:3.t.k.
sev-iyor-uz	→	birinci çoğul kişi	:1.ç.k.
sev-iyor-sunuz	→	ikinci çoğul kişi	:2.ç.k.
sev-iyor-lar	→	üçüncü çoğul kişi	:3.ç.k.

ben
sen
o
biz
siz
onlar

1.2.3. Olumsuzluk Eki

Olumsuzluk ekini Bilgin (2006: 170) şu şekilde ele almıştır: "Eylemlere olumsuzluk anlamı katan ektir. Eylem çekiminde eklerin dizilişi "*eylem+kip eki+kişi eki*" biçimindedir. Kişi ekleri kip eklerinden sonra gelir. Olumsuzluk eki, kip ve kişi eklerinden önce gelir ve diziliş "*eylem+olumsuzluk eki+kip eki+kişi eki*" biçimini alır: oku-**ma**-dı-k / sus-**ma**-(y)a-lım..."

Gencan (2001: 328) da olumsuzluk ekini örnekler vererek şu şekilde açıklamıştır:

"Şi'r için "göz yaşı" derler; onu *bilmem,* yalnız,
Aczimin giryesidir bence bütün âsarım!
Ağlarım, *ağlatamam;* hissederim, *söyleyemem;*
Dili yok kalbimin, ondan ne kadar bizarım!

Oku, şayet sana bir hisli yürek lazımsa;

Oku, zira onu yazdım, iki söz yazdımsa... (Mehmet Akif Ersoy)

Bu parçadaki eylemlerin:

a) Birçoğu işin yapıldığını, olduğunu bildiriyor: **Olumlu**'dur.

Derler, giryesidir, ağlarım, hissederim, oku, lazımsa, yazdım, yazdımsa...

b) Birkaçı da işin yapılmadığını, olmadığını bildiriyor: **Olumsuz'dur.**

Olumsuzluk eki almamış bütün eylemler **olumlu**'dur.

Geldi, okuyacak, çalışmalısınız, dinleyiniz, yazsınlar...

Bunların **olumsuzları:**

Gelmedi, okumayacak, dinlemeyiniz, yazmasınlar...

Görülüyor ki, olumsuzluk kavramı eylemlere **-me** ekiyle katılıyor. Bu ek:

a) Eylem tabanlarının sonlarına gelir.

b) Kalınlardan sonra, uyuma göre -ma olur.

c) -yor takısı gelince -me, -ma'nın sonlarındaki geniş ünlüler darlaşır; ekler -mi, -mı? olur: *Gelmiyorum, yazmıyor, sormuyor, görmüyorsunuz...*

ç) Tabanın son hecesinde yuvarlak ünlü varsa olumsuzluk eki **-mu, -mü** olur: *Sormuyor, görmüyor...*

Geniş zaman kiplerinde olumsuzluk: Bütün eylemlerde olumsuzluk yüzünden kip eklerinde hiç bir değişiklik olmaz. Yalnız geniş zaman kiplerinde kip eki değişir:

Olumlu: *Gelir, gelirsin, gelirsiniz, gelirim, geliriz...*

Olumsuz: *Gelmez, gelmezsin, gelmezsiniz, gelmem, gelmeyiz...* "[15]

[15] Olumsuzluk eki için ayr. bkz.: Banguoğlu, 2011: 452-454; Korkmaz, 2010: 162; Kükey, 2007: 153-154; Atabay-Kutluk-Özel, 2003: 216-217

1.2.4. Soru Eki

Bilgin (2006: 171) soru ekinin ne olduğunu; sahip olduğu özellikleri şöyle açıklamıştır:

"Soru eki, tümcede açıklanması istenen tüm ögelerden sonra kullanılabilir; bu nedenle ad soylu sözcüklere de eylemlere de getirilebilen bir ektir.

Ahmet **mi** *gelecek?*

Ahmet gelecek **mi?**

Soru eki "mi", eylemlerin 3. tekil kişilerinde kip ekinden sonra, 3. çoğul kişilerinde ise kişi ekinden sonra gelir:

Geldi **mi?**

Gelirler **mi?**

1. ve 2. kişilerde ise belirsiz geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman ve gereklik kiplerinde kişi eklerinden önce, belirli geçmiş zaman, istek, dilek-koşul, buyruk kiplerinde kişi eklerinden sonra gelir:

Başarmış ***mıyım?***	*Geliyor* ***musun?***	*Konuşacak* ***mısın?***
Söyler ***misiniz?***	*Gitmeli* ***miyim?***	*Geldin* **mi?**
Geleyim **mi?**	*Gelsek* **mi?**	*Gelsin* ***mi?***

İstek ve buyruk kipinin ikinci kişileri soru eki almaz. Soru "mi"si, kendisinden önceki sözcükten ayrı yazılır. ("mi'nin ayrı yazımı gelenekleşmiştir.); ancak kendisinden önceki sözcüğe ünlü uyumu kurallarıyla bağlıdır:

Geldi **mi?** *Kaldı* **mı?** *Soldu* **mu?** *Öldü* **mü?**

Soru "mi"sinden sonra gelen ekler, "mi"ye bitişik yazılır:

Geldi ***miydi?*** *Okuyor* ***muydunuz?***"[16]

[16] Soru eki için ayr. bkz.: Korkmaz, 2010: 196; Güneş, 2009: 183-184; Hengirmen, 2002: 283-284; Güneş, 2009: 325-326; Kükey, 2007: 154-155; Atabay-Kutluk-Özel, 2003: 218

1.3. Yapıları Bakımından Türkçede Fiiller

Kükey (2007: 9), yapılarına göre fiilleri şu şekilde gruplandırmıştır:

"1.Yalın yapıda eylemler (yalın eylemler)
2.Türemiş yapıda eylemler (türemiş eylemler)
3.Bileşik yapıda eylemler (bileşik eylemler)"

Gencan (2001: 331) da fiilleri, "1.Yalınç (basit, kök, asıl) eylemler, 2.Türemiş eylemler, 3.Bileşik eylemler" olarak gruplandırmıştır.

Toparlı (2000: 105) ise gruplandırmayı şu şekilde yapmıştır:

"1.Basit fiiller
2.Türemiş fiiller
3.Birleşik fiiller"

Görüldüğü gibi fiiller yapıları bakımından üç isim altında incelenmektedir.[17]

1.3.1. Basit Fiiller

Gencan (2001: 331), basit fiilleri "yalınç eylemler" olarak kabul etmiş ve tanımını şöyle yapmıştır: "Aslında eylem olan; başka bir sözcükten türememiş, birleşmemiş bulunanlardır: Gel, görmek, oku, aldım, yazacaksın, istemiyorum, kalsınlar... Bir eylemin yalınç olup olmadığı şöyle denenir: Sonundaki ekler, takılar (eylemlik, kip, kişi ekleri, takıları) atılır; geriye kalan kısım, başka bir sözcükten ekle türememiş ve birleşme yoluyla var olmamışsa köktür; yani asıl eylemlerdir."

Korkmaz (2010: 37) basit fiil için "Yapı ve anlam bakımından daha basit ögelere ayrılamayan, tek veya iki heceli kök durumundaki fiil: at-, aç-, ye-, gir-, tut-, yaz-, oku- vb." açıklamasını yapmıştır.

---

[17] Yapıları bakımından fiillerin gruplandırılması için ayr. bkz.: Güneş, 2009: 228-234; Bilgin, 2006: 409; Yelten, 2011: 245; Atabay-Kutluk-Özel, 2003: 182; Kükey, 2007: 9

Toparlı (2000: 105) basit fiilleri "Herhangi bir yapım eki almadan, başka bir kelimeyle birleşmeden kullanılan kök hâlindeki fiillerdir: at-, kork- (tek heceli fiiller), oku-, işit- (iki heceli fiiller)." şeklinde tanımlamıştır.

Bu açıklamalardan yola çıkılarak basit fiiller (eylemler) şu şekilde tanımlanabilir: Herhangi bir yapım eki almayarak kökteki anlamını koruyan, buna karşın çekim eklerini (kip, kişi, olumsuzluk ekleri) alabilen fiillerdir. Koş-, bak-, gittim (çekimlenmiş hali) [18]

1.3.2. Türemiş Fiiller

Korkmaz (2010: 217) türemiş fiilin tanımını şöyle yapmıştır: "Ad veya fiil kök ve gövdelerinden yapım ekleriyle kurulmuş fiil: göz/ göz + le- / gözle + m + le- / göz + le + n-"

Toparlı (2000: 105) türemiş fiiller için "Yapım ekiyle türetilen fiillerdir: işle-, durakla-, benimse-, gözetle-, kaptır-, tapın-, kolla-.." demiştir.

Kükey (2007: 11-18), türemiş fiilleri "Eylemlerden ve ad soylu sözcüklerden kimi yapım ekleriyle oluşan gövde durumundaki eylemlere "türemiş eylem" denir." şeklinde tanımlamış ve dilimizin eylemlerden, adlardan, önadlardan, adıl ve belirteçlerden eylem türetmeye elverişli bir dil olduğunu söylemiştir. Buna göre türemiş fiilleri (eylemleri);

Adlardan Türemiş Eylemler: dalga-lan, pay-laş, kan-a...
Yansımalardan Türemiş Eylemler: in-le, uğul-da...
Önadlardan (sıfat) Türemiş Eylemler: temiz-le, hoş-lan, kır-laş, boş-a...
Adıldan Türemiş Eylemler: ben-imse
Eylemlerden Türemiş Eylemler: kov-ala, gözet-le... olarak gruplamıştır.

---

[18] Basit fiiller için ayr. bkz.: Güneş, 2009: 228-229; Bilgin, 2006: 409; Yelten, 2011: 245; Atabay-Kutluk-Özel, 2003: 183

Görüldüğü gibi türemiş fiiller, basit fiillerden farklı olarak yapım eki alabilen, böylece yeni anlam kazanarak anlamı değişen fiillerdir. Bu gruba giren fiiller değişik köklerden türeyebilirler. (ad, önad, adıl gibi) [19]

1.3.3. Birleşik Fiiller [20]

Korkmaz (2010: 46) birleşik fiilin tanımını şu şekilde yapmıştır: "Ad soylu bir kelimeyle *etmek, eylemek, olmak* yardımcı fiillerinin birleşmesinden veya birer sıfat-fiil ya da zarf-fiil ekleriyle birbirine bağlanmış iki ayrı fiil şeklinin anlamca kaynaşmasından oluşmuş fiil türü."

Ergin (2006: 386-387) birleşik fiilleri şu şekilde açıklamıştır:

> "Birleşik fiil bir yardımcı fiille bir ismin veya bir fiil şeklinin meydana getirdiği kelime gurubudur. İsim veya fiil unsuru önce, yardımcı fiil sonra getirilir. Yardımcı fiilin başına getirilen unsurun isim veya fiil olmasına göre birleşik fiiller ikiye ayrılır. Bu iki çeşit birleşik fiilin yardımcı fiilleri de ayrı ayrıdır. *İsimle birleşik fiil yapan yardımcı fiiller:* İsimle birleşik yapan yardımcı fiiller et-, -ol, -eyle-, bulun-, yap- fiilleridir. Şu misaller isimle yapılmış birleşik fiillerdir: yok et-, alay et-, kabul et-, reddet-, mahvet-, telefon et-, rica et-, göz et-, oyun et-, halt eyle-, sabreyle-, var eyle-, hasta eyle-, alt eyle-, yok ol-, mahvol-, hasta ol-, pişman ol-, dost ol-, bir ol-, kör ol-, müteessir bulun-, banyo yap-... *Fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiiller*: Fiile birleşik fiil yapan yardımcı fiiller ise bil-, ver-, gel-, gör-, dur-, kal-, yaz-, koy (ko-) fiilleridir.(...) gele bil-, saklaya bil-, konuşa bil-; alı ver-, kaybolu ver-, yakalayı vermek; kullanıla gel-, süre gel-, ola gel-;düşmeyi gör-, yalvarı gör-, isteyi gör-, istemeyi gör-; yapa dur-, gide dur-, oynaya dur-;

---

[19] Türemiş fiiller için ayr. bkz.: Güneş, 2009: 234; Bilgin, 2006: 409; Yelten, 2011: 245; Toparlı, 2000: 105; Atabay-Kutluk-Özel, 2003: 183

[20] Bazı dilciler (Ergin, 2006: 386; Korkmaz, 2010: 45; Güneş, 2009: 229; Yelten, 2011: 245) "birleşik fiil" derken bazıları (Bilgin, 2006: 409; Gencan, 2001: 340; Kükey, 2007: 21) "bileşik fiil" demişlerdir. Tezde bu konu, "birleşik fiil" başlığı altında ele alınmıştır.

baka kal, kala kal-, şaşa kal-; gide koy-, otura koy-, ala koy-, alı koy-; durup dur-, gezip dur-, koşup dur- misallerinde olduğu gibi." [21]

Buraya kadar fiilde çatı konusunun daha iyi anlaşılması için fiillerin özellikleri hakkında genel bilgiler verildi; fiil çekim ekleri ve yapılarına göre fiiller konularında açıklamalar yapıldı. Şimdi de çatı konusu ayrıntılı bir şekilde ele alınıp açıklanacaktır.

[21] Birleşik fiiller için ayr. bkz.: Güneş, 2009: 229; Bilgin, 2006: 409-415; Yelten, 2011: 245; Toparlı, 2000: 105; Kükey, 2007: 21-80; Atabay-Kutluk-Özel, 2003: 184

2. ÇATILARI BAKIMINDAN TÜRKÇEDE FİİLLER

Fiilde çatı konusu sadece Türkçeyi öğrenen yabancıların değil anadili Türkçe olan bireylerin de oldukça zorlandıkları konuların başında geliyor. Anadili Türkçe olan bireyler konuşmalarında ve yazılarında fiilde çatı konusunda ve çatı eklerini kullanmakta sorun yaşamazken kuralların öğrenilip özellikle çatı türleri arasındaki farkların ortaya çıkarılmasında sorun yaşıyorlar. Oysa Türkçeyi öğrenen bir yabancı açısından düşünüldüğünde bu durum daha da karmaşık hale geliyor. Bu sebeple öğretim aşamasına geçilmeden önce, bu bölümde çatı kavramı üzerinde durulup çatı türleri çeşitli kaynaklarda yer alan bilgilerin ışığında ayrıntılarıyla açıklanacaktır.

Fiilde çatı kavramı çeşitli kaynaklarda şu şekilde açıklanmıştır:

"Fiillerin nesne alıp almamasına ve fiillere getirilen eklerden dolayı öznenin takınmış olduğu tavıra fiil çatısı denir." (Yelten, 2011: 239)

"Eylemler için söz konusu olan, dizimle ve dolaylı olarak anlamla ilişkili bulunan bir kavram da çatı'dır (voix, voice, Diathese). Çatıyı biz de 'eylemin, anlattığı iş, oluş, kılınışın özne ve nesneyle ilişkisini belirleyen bir anlam ve görev özelliği' olarak tanımlayabiliriz. Eylemleri, böyle değişik anlam yükleriyle tümcenin öteki ögelerine bağlayan kavram, çatıdır." (Aksan, 1998: 103)

"Eylemlerin nesne alıp almadıklarına ya da öznelerin durumuna göre çatı eklerinin eylem kök ya da gövdelerine getirilerek bir yeni eylem türetilmesine çatı denir." (Hengirmen, 2002: 202)

> "Fiil, bir eylem (= bir iş) bildirir. İşi yapana özne; öznenin yaptığı işten etkilenen varlığa da nesne denir. Bu duruma göre, fiilin gösterdiği iş: a) ya belli bir yapıcı (özne) ister, ya da istemez; b) ya kendi hareketinden doğrudan doğruya etkilenen bir varlık (nesne) ister, ya da istemez; c) kimi kez yapıcı(özne) ile etkilenicinin (nesne) aynı varlık olduklarını kendi yapısında birleştirmek ister; ç) kimi kez de kendi hareketini birden çok yapıcının birlikte, karşılıklı ya da ortaklaşa oluşturduklarını belirtmek ister. Bir fiilin belli bir yapıcı ya da belli bir etkilenici isteyip istemediği, yapıcı ile etkileniciyi kendinde birleştirip birleştirmediği, kendi hareketinin birden çok

yapıcı tarafından meydana getirilip getirilmediği o fiilin kök ya da gövdesinden anlaşılabilir. İşte fiil kök ya da gövdelerinin gösterdikleri bu özelliklere fiil çatısı adı verilir."
(Ediskun, 2004: 219)

"Fiiller, hareketin gerçekleşme tarzına bağlı olarak farklı şekillere girerler. İşi yapan varlığın (yüklenenin) veya yapılan varlığın (nesnenin) konumuna göre meydana gelen bu şekil değişikliklerinin her birine çatı (Osm. bina, İng. voice) adı verilir." (Güneş, 2009: 235)

"Fiil tabanının fiil çekiminden önce aldığı bu değişik şekillerden her birine görünüş (aspect) diyoruz. Türkçede fiilin aldığı görünüşler çeşitlidir ve özel eklerle sağlanır. Fiil tabanının bu türlü çeşitlenmesine fiilin çatısı (voix) adını veririz." (Banguoğlu, 2011: 411)

"Çatı: Eylemlerin nesnelerine, öznelerine göre olan özelliklerine çatı denir. Eylemin eki değiştikçe öznenin durumu da değişiyor. Özneyi ilgilendiren bu değişikliğe de çatı denir." (Gencan, 2001: 366)

"Sözel bilgi akışına bağlı olarak, eyleme katılanlardan yapan/ etkilenen/ yaptıran ile yüklem arasındaki ilişkileri belirleyen biçimlenmeye ya da eklemlenmeye çatı denir. (Demircan, 2003: 11)

"Çatı: Öznenin yüklemin belirttiği işi yapmasına, bu işin etkisi altında kalmasına veya bunlar dışında onunla belli biçimlerde ilgili olmasına göre, belirli çatı eklerinin fiil kök ve gövdelerine getirilmesiyle oluşturulan türev." (Topaloğlu, 1989: 49)

"Çatı, eylemin nesne ve özne ile bağının türünü gösteren ulamdır." (Bilgin, 2006: 416)

Türk Ansiklopedisi'nde fiil çatısı şu şekilde tanımlanmaktadır: "Çatı, F. in öznelerine göre kurulur; tabana gelen ekler de çatıya göre değişir." (TA, 1968: 307)

Meydan Larousse'da fiil çatısı şöyle tanımlanmaktadır: "Fiillerin özne ve nesneleri bakımından gösterdikleri özelliklere fiil çatısı denmektedir. Fiiller, özneleri bakımından etken, edilgen, dönüşlü ve işteş çatıda; nesneleri bakımından da geçişli, geçişsiz ve ettirgen çatıdan olur." (ML, 1987: 651)

Korkmaz (2003: 159-160) "Türkiye Türkçesinde Fiil Çatısı Üzerine Görüşler" başlıklı makalesinde fiilde çatıyı şu şekilde tanımlamaktadır:

> "Çatı, fiil kök veya gövdesinin, sözlük anlamında herhangi bir değişikliğe uğramadan fiilden fiil yapan belirli bazı eklerle genişletilerek özne ve nesne ile olan bağlantısında uğradığı durum değişikliğidir. Bu da demektir ki, fiilin anlam değişikliği göstermeyen, ancak cümledeki özne ve nesneye hükmeden sekil değişikliğidir... Çatı ekleri fiilden fiil türeten yapım eklerinden farklı olarak, yalnız şekil bilgisi değil, aynı zamanda cümle bilgisi alanına da girer. Çünkü fiildeki biçim değişikliği cümledeki özne ve nesneyi etkilediğinden, çatı ekleri cümle bilgisi ile iç içe girmiştir. Çatının cümle yapısında meydana getirdiği anlam değişmeleri aynı zamanda anlam bilimini de ilgilendirdiğinden, çatı konusu bu yönü ile de anlam bilimi alanına uzanmaktadır."

Korkmaz (2003: 539) ayrıca çatı eklerinin, fiil kök ve gövdelerinden sonra, fiil çekimi eklerinden önce yer aldığını belirtir.

Çatının türlerine gelince;

Korkmaz (2009: 542-547) fiilleri özne alıp almamalarına ve öznelerinin taşıdıkları özelliklere göre etken, edilgen, meçhul (öznesiz), dönüşlü, işteş ve ettirgen olmak üzere altı çatı türüne ayırmaktadır. Geçişlilik ve geçişsizlikle ilgili olarak cümledeki fiil-nesne arasındaki ilişkiden kaynaklanan bir özellik olduğunu ifade etmiştir.

Yelten (2011: 239-244) 'in fiilde çatıya ilişkin gruplandırması şu şekildedir:

"Nesne-Yüklem İlişkisine Göre Fiil Çatısı

a) Geçişli Çatılı Fiiller

b) Geçişsiz Çatılı Fiiller

Özne-Yüklem İlişkisine Göre Fiil Çatısı

a) Etken Çatılı Fiiller

b) Edilgen Çatılı Fiiller

c) Dönüşlü Çatılı Fiiller

d) İşteş Çatılı Fiiller

e) Ettirgen Çatılı Fiiller

f) Oldurgan Çatılı Fiiller"

Ediskun (2004: 220-221) fiil çatılarını öznesine ve nesnesine göre temelde ikiye ayırmış ve onları da tekrar alt başlıklara ayırarak gruplandırmıştır. Ona göre nesnesine göre fiiller geçişli çatılı fiil, geçişsiz çatılı fiil, oldurgan fiil ve ettirgen fiil olarak ayrılır. Öznesine göre fiiller ise etken çatılı fiil, edilgen çatılı fiil, dönüşlü çatılı fiil ve işteş çatılı fiil olmak üzere dört bölüme ayrılmaktadır.

Demircan (2003: 13) öznesine göre fiilleri etken, edilgen, dönüşlü, işteş ve ettirgen çatı olmak üzere beşe ayırırken nesnesine göre fiilleri geçişli ve geçişsiz olmak üzere ikiye ayırmaktadır.

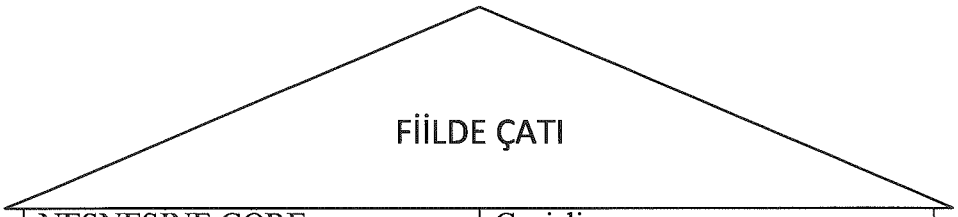
Topaloğlu (1989: 49-74) fiil çatılarını dönüşlü, edilgen, etken, ettirgen, işteş, oldurgan olarak sınıflandırmaktadır.

Bilgin (2006: 416-426) de fiil çatılarını öznesine göre etken, edilgen, dönüşlü, işteş, ettirgen ve oldurgan; nesnesine göre de geçişli ve geçişsiz olarak sınıflandırmıştır.

Erkman-Akerson (2000: 134) çatı türlerini edilgen yapıya geçiş, dönüşlü yapıya geçiş, işteş yapıya geçiş, oldurgan ve ettirgen yapıya geçiş olarak sıralar.

Gencan (2001: 360-374) da çatıyı temelde öznesine ve nesnesine göre ikiye ayırmış; nesnesine göre geçişli ve geçişsiz fiiller olarak vermiştir. Oldurgan ve ettirgen fiilleri bu bölüm gruplandırır.

Bu bilgilerden yola çıkılarak çatı çeşitleri şu şekilde sınıflandırılabilir:



NESNESİNE GÖRE	Geçişli Geçişsiz Ettirgen Oldurgan
ÖZNESİNE GÖRE	Etken Edilgen Dönüşlü İşteş

Tablo 2

Sınıflandırmalara dikkat edilirse dilciler fiilde çatıyı öznesine ve nesnesine göre temelde ikiye ayırmıştır. Burada özne ve nesne kavramları ile karşılaşılmaktadır. Bu sebeple çatının anlaşılmasını etkileyen, cümlenin öğelerinden olan yüklem-özne-nesne üzerinde durulması gerekmektedir.

Korkmaz (2009: 541)'ın "Çatı, gramerimizin yalnız şekil bilgisi ile ilgili bir konusu da değildir. Fiildeki biçim değişikliğinin cümledeki özne ve nesneyi etkilemesi dolayısıyla ortaya çıkan değişik yapı özellikleri, cümle bilgisini ilgilendirdiği için, çatı, bu yönü ile fiilden fiil yapma eklerinden farklı olarak cümle bilgisi ile iç içe girmiş durumdadır." ifadesi de bunu göstermektedir.

Hengirmen (2002: 324) cümlenin ögelerini şu şekilde gruplandırır: "Cümlenin temel ögeleri özne ve yüklemdir. Bu iki temel ögeden küçük cümleler oluşur. Uzun cümlelerde genelde dört öge bulunur:

- Yüklem
- Özne
- Nesne
- Tümleç

Bu ögeler içinde en önemlisi yüklemdir. Çünkü sözcüklerin bir cümle oluşturabilmesi için, cümlede bir yargının bulunması gereklidir. Bu yargı yüklemle anlatılır."

Yüklem:

Gencan (2001: 103-106) yüklemi ayrıntılı olarak ele almış ve yüklemle ilgili şunları söylemiştir:

"Tümcede iş, oluş, kılış, düşünce, duygu, imge, yargı... anlatan sözcüktür. Buna (biçim bilim bölümünde) eylem deriz. Sözdizimi bakımından -içinde iş, oluş, kılış, yargı anlamı bulunan her sözcüğe -eyleme, eylemsiye, eylem görevli sözcüklere **yüklem** denir:

Okuyamıyorum. İşten başımı *kaşımaya* vakit *kalmıyor* ki! Benim de onlar gibi vaktim *olsa* belki ben de büyük bir profesör *olurdum.* Böyle *körleşip kalmazdım.* Hem sade tıp kitapları mı? *Okunacak* daha neler *var?* İnsanın vakti *olmalı;* denize *dalar* gibi bunların arasına *dalmalı.* (Reşat Nuri Güntekin)

Bulundukları tümcelere göre yüklemler iki türlüdür:

1) Önerme -yancümlecik, yantümce (proposition)— yüklemi,

2) Tümce (phrase) ve temel önerme yüklemi.

Yan önermelerin yüklemleri eylemsidir. Tümcelerle temel önermelerin yüklemleri:

I. Bütün yalınç, türemiş, bileşik eylemler.

II. Ekeylemlerle biçimlenmiş ad soylu sözcükler, söz öbekleri, ekler...

1) **Adlar**, ekeylemle yüklem olur:

Türkiye'nin başkenti Ankara'dır. Ben Türk'üm.

2) **Sıfatlar**, ekeylem alarak yüklem olur:

Bir doğmayacak fecre gönül vermiş esiriz. (Şüküfe Nihal)

3) **Adıllar,** ekeylemle yüklem olurlar.

Bendim *geçen ey sevgili sandalla denizden.* (Yahya Kemal Beyatlı)

Sen nerdesin *ey sevgili yaz günleri nerde?* (Yahya Kemal Beyatlı)

4) Belirteçler de ekeylem alarak yüklem olur:

Kapı çalınırken saat ikiden sonraydı.

5) İlgeçler de ekeylemle yüklem olur:

Ne mal iledir ne can iledir. Beğim ululuk kemal iledir. (Namık Kemal)

Her şey düşündüğümüz gibiymiş. Bu şeker ne kadardır.

NOT: Bu örneklerde yüklem olan yalnız ilgeçler değil; ilgeç öbekleridir.

6) **Mastarlar** da ekeylem alarak yüklem olur:

Ziraat, toprak kazıp elmas çıkarmak; Ticaret, demir satıp altın kazanmaktır. (Abdülhak Hâmit Tarhan)

7) Ad takımları da ekeylemle sık sık yüklem olur:

Su değil mevsimin havası *akan (mevsimin havasıdır.)*

Duyduğum yaprağın, dalın sesidir.

Suda yıldızların parıltısıdır.

Bu karanlıkta bazı bazı çakan ORMAN (Ahmet Haşim)

8) Sıfat takımları, ekeylemle yüklem olur:

Benim sadık yarim kara topraktır. *(Veysel)*

9) Durum takılarıyla çekimlenmiş ad soylu sözcükler de ekeylemle yüklem olur:

a) **-de** takısı almış sözcükler:

Sarp dağlarla örülmüş dört duvar içindeyim.

Nerdesiniz *güneşler,* nerdesiniz *ovalar?* (Ömer Bedreddin)

b) **-den** takısı almış sözcükler:

Yayla yolu taflandırHer gelen Allah'tandır.

Benzimin sararması *Sevip* ayrılmaktandır. (Türkü)

c) **-e** takılı sözcükler:

O mektup sana değil banadır (banaydı, banaymış, banaysa)...

10) "mi?" soru almış sözcükler de ekeylemle yüklem olur:

Feryadlarım değilse şiven

Feryadı veren değil misin sen? (Abdülhak Hâmit Tarhan)

11) **Var, yok** sözcükleri de ekeylem alarak yüklem olurlar :

Vallahi bey, araba ile arası benimle sizin aranız kadar ya *vardı* ya *yoktu.* ***VATAN yahut SİLİSTRE (Namık Kemal)***

12) Değil sözcüğü ekeylemle çekimlenerek yüklem olur:

Orhan yaramaz değildir *(değilmiş, değildi, değilse)...*

13) Ulaçlar da ekeylemle yüklem olur:

Şirin dahi kast etmesi cana *gülerektir.* (Ziya Paşa)

14) Ek *ve* **takılar** *da ekeylem alarak yüklem olur:*

"Sütçüden" sözcüğünde yapı eki *-çü'dür,* takı da -den'dir.

15) Söz öbekleri, dizeler, tümceler de ekeylem alarak yüklem olur:

Deniz Türküsü koşuğunun son dizesi:

"İnsan âlemde hayal ettiği müddetçe yaşar"dır.

16) Harfler de ekeylemle yüklem olur:

Türk abecesinin ilk harfi a'dır, son harfi de z'dir."

Bilgin (2006: 446) yüklemle ilgili şu konuya dikkat çekmiştir: "Çekimli eylem, yargıyı kişiye de bağlar; bu nedenle, çekimli eylem durumundaki yüklem, bir yandan yargıyı verirken, öte yandan yargıyı gerçekleştiren ya da ona konu olan özneyi de vermektedir. Özne tümcede açıkça gösterilmese de yüklem, özneyi imleyen bir yapıya sahip olduğu için tek başına tümce kurmaya yeterlidir:

Seviyorsun. (Öznesi 2. tekil kişi —> *Sen*)

Güzelmiş. (Öznesi 3. tekil kişi —> *O)*

Susmayalım. (Öznesi 1. çoğul kişi —> *Biz)"*

Yüklemin ne olduğu, cümle içindeki yeri ve önemi gösterildi.[1] Çatı konusu için yüklemi fiil olan cümleler ele alınacaktır.

Özne

Bilgin (2006: 451-461) öznenin tanımı ve çeşitlerini ayrıntılı olarak incelemiştir:

"Yüklemin bildirdiği yargıyı gerçekleştiren ya da üstlenen (yargıya konu olan)

[1] Yüklem konusu için ayr. bkz.: Ergin, 2006: 398-399; Banguoğlu, 2011: 524-525; Korkmaz, 2010: 246-247; Yelten, 2011: 282-283; Bozkurt, 2010: 133-134; Güneş, 2009: 368-370; Eker, 2009: 394

öğeye ***özne*** denir. Özneler, adın yalın durumunda bulunur:

"**İnsanın hiçbir ilişkisi** ***temiz değil burda.*** " *(Fakir Baykurt,* ***Koca Ren,*** *s.309.)*
("Temiz olmama" *yargısına konu olan,*"insanın hiçbir ilişkisi"*dir.)*

Eylem tümcelerinde yargıyı gerçekleştiren, ad tümcelerinde ise yüklemdeki yargıya konu olan öğeye ***gerçek özne*** denir (Bu tanım, "özne" tanımıdır; "özne"yi "sözde özne"den ayırt edebilmek için "gerçek özne" kavramı kullanılmaktadır.):

"Sonra **adam** birden koyunun üstüne abandı... " (Erhan Bener, ***Kedi ve Ölü.*** *s.124)*

Öznesi kişi adılı olan tümcelerde, özel vurgu dışında, özne tümcesi yer almaz; bu durumda özneyi, aynı zamanda kişiye de bağlanan çekimli eylem belirtir. İşte, açıkça gösterilmese de çekimli eylemden çıkartılan özneye ***gizli özne*** denir. Gizli özne de gerçek öznedir:

"Hemen boynuna sarılmak istedim... " ***(Peyami Safa,*** **Dokuzuncu Hariciye Koğuşu,** s.25)
(Yüklemi kuran eylem, yargıyı 1. tekil kişiye bağlamış; özne, ***ben.)***

Yüklemi edilgen eylemle kurulan tümcede dilbilgisel işlevi açısından özne görünümünde olan nesneye **sözde özne** denir. Sözde özne, gerçekte "nesne" olduğuna göre, yüklemde anlatılan işi yapan değil, o işten etkilenendir.

Aşağıdaki örneği inceleyelim:

Ali Dayı *buğday* *ekti.*
Özne Nesne Yüklem

Bu tümcede *"ekme"* işi anlatılmaktadır. İşi yapan *"Ali Dayı"* özne, yapılan işten etkilenen *"buğday"* ise nesnedir.

Aynı tümceyi edilgen duruma getirelim:

Buğday _____ *ekildi.*
Nesne *(Ali Dayı tarafından)* **Yüklem**
(Sözde Ö
Özne)

Bu tümcede de, önceki tümcede olduğu gibi, aynı eylem, aynı nesne söz konusudur; ancak eylemin öznesi gösterilmemiştir. Edilgen tümcelerde özne açıkça

gösterilemediği için, nesneye "özne" yakıştırması yapılır. Buradaki "özne"miz, yalnızca ***dilbilgisel özne***dir. (Gerçek) öznenin tümcedeki işlevi açısından bakıldığında, sözde öznenin öznelikle hiçbir ilgisi yoktur, özneliği "sözde"dir.

Edilgen eylemle kurulmuş bu tümcelerde özne belli değildir. Tümceleri kuran eylemler geçişsiz oldukları için, bu tümcelerde sözde özne gösteremiyoruz:

"Buraya yeşil, dik, sarp dağlan dolaşan yollardan gidilir." (Falih Rıfkı Atay, ***Gezerek Gördüklerim**, s.195)*

Sözde özne, edilgen-geçişli eylem ya da eylemsilerle kurulan tümcelere özgüdür. Eylemsilerle kurulanlar dışında, ad tümcelerinde sözde özneden söz edilemez. Edilgen eylemle kurulan tümcelerde, dilbilgisel işlevi açısından özne görünümü taşımamakla birlikte, eylemi gerçekleştirenin kim olduğunu gösteren öğeye **örtülü özne** denir.

Örtülü özneyi oluşturma yolları:

Edilgen eylemle kurulan tümcelerde, örtülü özne, genellikle ***"-ce"*** ve neden anlamlı ***"-den"*** ekiyle; ayrıca ***"tarafından, ile, nedeniyle, dolayısıyla, arasında, ötürü, yüzünden"*** gibi sözcüklerle belirtilir:

"bilgi saymazlarımızca programlandı bilgisayarlarımız
'her şey kendim için' formülüne" (Adnan Çelik, **"Yağmur")**

"<u>Perihan'ın kardeşleri</u> <u>tarafından</u> çabucak satıldı, paylaşıldı." (Sulhi Dölek, **Kiracı,** *s.11.)"*

Görüldüğü gibi Bilgin (2006: 451-461) özne çeşitlerini ayrıntılı bir şekilde ele alırken Gencan (2001: 114) özneyle ilgili temel bilgiler verdikten sonra cümlede özneyi bulma yollarını açıklamıştır:

"Tümcede Özne Nasıl Bulunur?

a) Tümcede özneyi bulmak için **kim**? ya da **ne**? sözcükleri katılarak sorulmalıdır:

Hoca Efendi fena halde şaşaladı. Önüne baktı. Değnek elinden düştü. Falakayı tutanlar bıraktılar. Kurtulan ürkmüş eşek, çiftte ata ata kestane ağaçlarının altına kaçıyor, avazı çıktığı kadar anırıyordu. (Ömer Seyfettin)

Özneleri bulmak için sorular:

- Kim şaşaladı? - *Hoca Efendi.*
- Önüne kim baktı? - *Hoca Efendi.*
- Ne düştü? - *Değnek.*
- Kimler bıraktılar? - *Falakayı tutanlar.*
- Ne kaçıyor? - *Eşek.*

Eylem tümcelerinde özneyi bulmak için şöyle bir yol da tutulabilir: Yüklemden **-en**'le türemiş ortaçların sonuna **kim**? ya da **ne**? getirilir. (Yukarıdaki örneğin öznelerini bir de bu yolla arayalım):

- Şaşalayan kim? - *Hoca Efendi.*
- Önüne bakan kim? - *Hoca Efendi.*
- Düşen ne? - *Değnek.*
- Bırakanlar kim? - *Falakayı tutanlar.*
- Kaçan ne? - *Eşek.*

b) Ad tümcelerinde özneyi bulmak için yüklemlerin üçüncü kişilerine kim? ya da ne? soruları eklenir:

Orhan usludur. Ben Türk'üm. O günlerde hava serindi. Söylendiğine göre siz çok zenginmişsiniz...

Özneleri bulalım:

- Kim usludur? - *Orhan.*
- Kim Türk'tür? - *Ben.*
- Ne serindir? - *Hava.*
- Kim zenginmiş? - *Siz.*

Ad tümcelerinde özneyi bulmak için, yüklemlerin ekeylemleri "olan" ortacıyla değiştirilerek sonlarına kim? ya da ne? sorusu getirilir. (Yukarıdaki örnek tümcelerin öznelerini bir de bu yolla arayalım):

- Uslu olan kim? - *Orhan.*
- Türk olan kim? - *Ben.*
- Serin olan ne? - *Hava.*
- Zengin olan kim? - *Siz."*

Öznenin tanımı, çeşitleri ve cümle içinde nasıl bulunacağı ele alındı.[2] Şimdi de çatı için bilinmesi gereken öğelerden biri olan "nesne" açıklanacaktır.

Nesne

Bilgin (2006: 469-471) nesneyi ve nesne çeşitlerini şöyle açıklamıştır:

> "Yüklemi geçişli eylem ya da eylemsiyle kurulan tümcelerde, yüklemin bildirdiği eylemden etkilenen öğeye **nesne** denir. Tanımdan çıkarılacak sonuçlar:
> 1) Geçişsiz eylem ya da eylemsiyle kurulan tümcelerde nesne bulunmaz.
> *2)* Geçişli eylemsilerle kurulanlar dışında, ad tümcelerinde nesne bulunmaz.
>
> Yüklemi geçişsiz eylem ya da eylemsiyle kurulan tümcelerde nesne yoktur; çünkü geçişsiz eylem ya da eylemsiler nesneyi gerektirmez. Örneğin, "*Ali gün boyunca uyudu.*" tümcesinde, özne, "*uyumak*" eylemini kendi varlığıyla gerçekleştirmektedir; "*uyumak*" eyleminin gerçekleşmesi, bir nesneyi gerektirmez. Eylemsiler, tümcede ad, sıfat, belirteç ya da bağlaç göreviyle kullanılmakla birlikte, eylem anlamlarını korurlar. Bu nedenle,- yüklemi geçişli eylemsilerle kurulan tümcelerde, eylemsinin bildirdiği eylemden etkilenen bir öğe (nesne) söz konusudur:
>
> "*İşte, bu ortam ve koşullar içinde bile vazifen,* **Türk bağımsızlığını ve Cumhuriyetini** *kurtarmaktır.*" *(Atatürk)*
>
> Geçişli eylem bir nesneyi zorunlu kılar; bir nesne olmadan geçişli eylemi gerçekleştirmek olanaksızdır. Geçişli eylemle kurulduğu halde nesnesi gösterilmemiş tümceler, bir anlamda, "eksiltili tümce"dir ve "nesnesi düşmüş" ya da "nesnesi kullanılmamış" diye adlandırılır:
>
> *Ali* **kitabı** *sever.*
> N
> *Ali* ↓ *sever.*
> (Nesne kullanılmamış.)

---

[2] Özne konusu için ayr. bkz.: Ergin, 2006: 399; Banguoğlu, 2011:525-527; Bozkurt, 2010: 136-140; Güneş, 2009: 370-372; Yelten, 2011: 283-284; Toparlı, 2000: 126-127; Hengirmen, 2002: 326-329; Eker, 2009: 394

Gerek yapı gerek anlam yönünden, nesnenin iki ayrı görünümü vardır:

1- Belirtisiz Nesne 2- Belirtili Nesne

Belirtisiz Nesne, yalın durumdaki nesnedir. Anlam açısından bakıldığında, belirtisiz nesnede bir belirsizlik vardır; *"herhangi/herhangi bir"* sözünün anlamını içerir:

Eve dönünce _____**kitap** *okudum.*

(herhangi bir)

Bu tümcede, belirtisiz nesne, *"herhangi bir"* sözünü gereksiz kılmaktadır; çünkü belirtisiz nesne, *"herhangi bir'in* verdiği *"niteliği, özelliği belli olmayan "* anlamını da içermektedir.

Belirtili Nesne, belirtme (-i) durumundaki nesnedir. Belirtili nesne, anlam açısından, belirleyici-sınırlayıcı bir özelliğe saliptir. *"Ali kitabı okudu."* tümcesinde nesne, bilinen bir *"kitap"*tır. Belirtili nesneye bu bilinirliği, belirginliği kazandıran, aldığı belirtme eki (-i)'dir:

"Ondan sonracığıma **yüzünü** gitti şu çeşmede yıkadı, **bıçağını** da cebine koydu, **şahini** kafesten çıkardı... " (Yaşar Kemal, **Kuşlar da Gitti**, s.35.)

Gencan (2001:122) da cümlede nesneyi bulma yollarını şu şekilde ifade etmiştir:

"Tümcede Nesneyi Bulmak İçin:

a) Özne ile yükleme **neyi?** ya da **kimi?** sözcüklerinden biri katılarak sorulur; çoğullar için de **neleri? kimleri?** kullanılır.

Beyaz kuşaklı adamlar, askerleri kollarının arasına alıyor, öpüyor...
Sonra beyaz kuşağından kırmızı mendilini çıkarıyor, kendi gözlerini kuruluyordu. Ötede bir nefer, yarı çıplak bir köylü çocuğunu kokluyor... (Cenap Şehabettin)

- Beyaz kuşaklı adamlar kollarının arasına kimleri alıyor, sıkıyor, öpüyor?
- Askerleri.
- Beyaz kuşaklı adam neyi çıkarıyor?
- Mendilini.

- Beyaz kuşaklı adam neyi kuruluyor?
- Gözlerini.
- Nefer kimi kokluyor?
- Bir köylü çocuğunu.

b) **-i** takısı almamış, yalın durumda kalmış belirtisiz nesneleri bulmak için de özne ile yükleme **neyi?** anlamlı **ne?** sorusu katılır:

.....büyük kuşlar

Yenecek dalga yok, kasırga arar. (Tevfik Fikret)

- Büyük kuşlar ne arar?
- Yenecek dalga, kasırga.

Belirtisiz nesneleri bulmak için bir de şu yol vardır: Yüklemlerin edilgen biçiminden **–en**'le türemiş ortaçlara **ne?** ya da **kim?** sözcüklerinden yakışanları katılarak sorulur:

Dün çok güzel bir kalem aldım.
Kıra gitmek için arkadaş arıyoruz.
- Alınan ne? - Çok güzel bir kalem
- Aranan kim? - Arkadaş."

Nesnenin tanımı yapıldı ve çeşitleri gösterildi.[3] Cümlenin öğelerinden yüklem-özne ve nesne üzerinde duruldu. Fiilde çatıyı etkileyen temel konular ele alındı; çatının tanımı ve türleri verildi. Şimdi de fiilde çatının türleri ayrıntılı olarak incelenecektir.

[3] Nesne konusu için ayr. bkz.: Ergin, 2006: 399-400; Banguoğlu, 2011: 527-528; Bozkurt, 2010: 134-136; Güneş, 2009: 372-373; Yelten, 2011: 284-286; Toparlı, 2000: 128-129; Hengirmen, 2002: 330-332

2.1. Özneye Göre Çatı

Daha önce de belirtildiği gibi bu çalışmada özneye göre çatı başlığında etken, edilgen, dönüşlü ve işteş fiiller ele alınıp açıklanacaktır.

2.1.1. Etken Fiiller

Bozkurt (2010: 140) etken fiil için şu açıklamaları yapmıştır:

> "Çatı eki almamış eylemler Türkçede etken eylemlerdir. Doğrudan çekime girmişlerdir. Türkçede en çok etken eylem yüklem olur.
>
> Öğrenci yazı yazdı. / Kız kitaplarını topladı.
>
> Bugün kardeşimi Antalya'ya yollayacağım.
>
> Ekler aracılığı ile eylemden yapılan eylem etken eylemdir. Bu yapım ekleri, çatı eki işlevinde değildir:
>
> Çocuk annesine gülümsedi.
>
> Kedi sürekli yeri eşeliyordu.
>
> Sürücü arabayı iteledi."

Bilgin (2006: 419) de etken çatıyla ilgili şu bilgileri vermiştir: "Öznenin eylemde anlatılan işe doğrudan katıldığı eylem biçimidir. Başka deyişle, öznesi belli olan, işi öznenin yaptığını anlatan eyleme **etken eylem** denir. Sözdizimine yalnız kip ve kişi ekleriyle katılan tüm eylemler etken eylemdir."

Hengirmen (2002: 205) etken çatıyı "Öznesi belli olan eylemlere **etken eylem** denir. Ayşe yemek yiyor. /Mehmet öğretmen olmuş./ Esen yarın İstanbul'a gidecek" şeklinde açıklamıştır.

Yelten (2011: 241) de etken çatıya ilişkin şu açıklamaları yapmıştır:

> "Çatı değiştirme eki almamış doğal fiillerdir. Başka bir söyleyişle gerçek öznesi olan ve gövdelerinde -(i)l, -(ı)l, -(ü)l, -(u)l, -(i)n, -(ı)n, -(u)n, -(ü)n -(i)ş -(ı)ş, -(u)ş, -(ü)ş eki bulunmayan fiillerdir.

Bugün bir arkadaşla İstanbul 'u dolaşmaya **karar verdik.** Senin duygularını bu hareketinden **sezmişti.** Evden biraz önce **çıktılar.** Yağmur bir saat önce **yağdı.**
Yukarıdaki cümlelerde kullanılan fiillerin gösterdiği hareket bir özne tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu cümlelerde "karar ver-" eylemi "biz" öznesi tarafından; sez- "o" öznesi tarafından; çık- eylemi "onlar" öznesi tarafından; yağ- eylemi "yağmur" öznesi tarafından doğrudan doğruya yapılmaktadır. O halde fiilde belirtilen işin özne tarafından doğrudan doğruya yapıldığını gösteren bu fiiller etken çatılıdır."

Gencan (2001: 366) etken çatıyı örnekten yola çıkarak açıklamıştır:

"Turgut, Yalçın'ı çağırdı. Ben gideceğim. Çocuk uyumuş...
Haydar Atlamazoğlu, memnun memnun koltuğuna oturur. (Bekir Sıtkı Kunt)
Bu tümcelerde özneler, eylemlerin anlattığı işi, oluş ve kılışı (edimi) yapmaktadır, yapandır; özneler yapıcıdır. Özneleri yapıcı olan eylemler etken çatılıdır."

Korkmaz (2009: 545-546) da etken çatı için şu bilgileri vermiştir:

"Dilimizde çatı eki almamış, kök ve gövde hâlindeki geçişli, geçişsiz bütün fiiller cümlede birer özneye ihtiyaç gösterdiğinden, bunlara etken fiiller diyoruz. Etken fiiller ile kurulan çatı da etken çatıdır. Şu hâlde etken çatı yüklem tarafından belirtilen işin özne tarafından doğrudan doğruya yapıldığını gösteren eksiz, yalın çatıdır: ak-, aktar-, bak-, belir-, biç-, değ-, duy-, eski- karşıla-, kısal-, kurtul-, sabahla- vb. bütün fiiller özneleri ve çekimli durumları ile birer etken çatı oluştururlar."

Güneş (2009: 236) etken çatıya ilişkin şu açıklamaları yapar:

"Yapıcı konumunda varlık ifadesi taşıyan fiillerdeki çatıya denir. Etken fiil denilen bu tür fiillerde, işi yapan veya olayın gerçekleşmesine yol açan varlık işten etkilenmez.
Yaptığı iyiliğe karşılık bulamamak, onu kahrediyordu.
Yüklenen Nesne Yükleyen

Kargalar, sakın anneme söylemeyin."
Yüklenen Z.T. Yer Tam. Yükleyen

Ediskun (2004:221) etken çatı için "Özne alan fiiller, etken çatılı fiillerdir: Ben kırdım. – Sen kırdın. – Nuri kırdı. – Nuriler geldi. – Güneş doğdu. – Rüzgâr esiyor. –Yapraklar sarardı... gibi. Fiilin mastarından sonra ... işini yapan kim? ya da ... işini yapan ne? sorularını sorar da cevap olarak bir özne bulabilirsek o fiil, etken çatılıdır: Ben kırdım. (kırma işini yapan kim? Ben. Öyleyse, kır- fiili etken çatılıdır.) Özne alan kelimeler ya da takımlar, her zaman, yalın durumda bulunurlar." ifadelerini kullanmıştır.

Atabay, Kutluk ve Özel (2003: 190-191) etken fiil için şu açıklamalarda bulunmuşlardır:

> "Türkiye Türkçesinde en çok etken eylemlerin tümcede yüklem oldukları görülür. Etken eylemler, dilimizde, eylem kök ya da gövdelerinin doğrudan doğruya, kendi bilinen anlamlarıyla kullanılmalarıdır. Bunların kullanılışında, eylem kök ya da gövdeleri, eyleme yeni bir anlam ve yeni bir görünüş katan ekler, çatı eklerini almazlar. Bunlar bir türlü yalın eylem sayılabilirler.
>
> Etken eylemle kurulan tümcede özne bellidir; eyleme konu olan kişi ya da varlıktır. Çoğu kez, bu özne açıkça söylendiği gibi, çekimli eylemden özneyi saptamak olanağı da vardır:
>
> Çocuk okula *gidiyor*, Yarın İstanbul'a *gideceğiz* (biz)... gibi.
>
> Etken eylemde, bir eylem kökü ya da gövdesi çekim ve kişi ekleri alarak doğrudan çekime girer. Dilimizde etken eylemle kurulmuş pek çok eylem tümcesi vardır:
>
> "*Dönülecek bir yere gittiğimizi bir an düşünürsem, bunu düşündüğüm yerden bir adım ileri gidemezdim." (Ben)* -Atay, Zeytindağı, 140"
>
> Etken eylemler, geçişli ya da geçişsiz olabilirler: al-, sat-, bil-, gör- (geçişli); git-, ol-, var-, dur-, gel- (geçişsiz).

Etken çatılı eylemden, edilgen, işteş, dönüşlü, ettirgen çatılı eylemler oluşturulabilir: oku-n-, koş-uş-, yıka-n-, yıka-t- gibi."

2.1.2. Edilgen Fiiller

Bilgin (2006: 419-420) edilgen fiili örnekleriyle ele almıştır:

"Öznesini belirlemenin olanaksız olduğu eylemlerdir. Edilgen eylemler, (i)**l-** ve -(i)**n-** ekleriyle kurulur:

Yaşanan **unutulmuştur.** (Burhan Günel, **Kar Düşleri,** s.47.)

Örneklenen bu tümcede özneyi belirlemek olanaksızdır. Edilgen çatılı eylemlerle kurulmuş tümcelerde nesne varsa, biçimsel olarak özneyi bulmak için yükleme yöneltilen "Kim?", "Ne?" gibi sorulara yanıt verdiği için, bu nesneye "sözde özne" denir. Öyleyse, **sözde özne,** edilgen çatılı eylemlerle kurulmuş tümcelerde özne görevi üstlenmiş nesnedir:

"Okullar kapatıldı..." (Arif Damar, **"Eski Adı Sabbar")**

Sözde
Özne

(Tümcede "**kapatmak**" eylemi yapılıyor; ancak bu eylemi yapan belirsiz. Yapılan eylemden etkilenen, "**okullar**" nesnesidir. Bu nesne, "Kapatılan ne?" sorusunun yanıtı olduğu için "sözde özne" olarak değerlendirilir.)

Nesne almayan tümcelerde ise, doğal olarak, "sözde özne"den bile söz edilemez:

"... iş arayanlara ve henüz düştüğü basamaktan kalkma fırsatını bulamayan ihtiyara **çatıldı.**" (Oğuz Atay, **Korkuyu Beklerken**, s. 16.)

(Bu tümcede de eylem edilgen çatılı olduğu için özne belirlenemez. Tümcede nesne de olmadığı için "sözde özne" bile gösteremiyoruz.)"

Hengirmen (2002: 206-208) edilgen çatılı fiilleri etken çatılı fiillerle örnekler üzerinde karşılaştırarak vermiştir:

"Gerçek öznesi belli olmayan, çekimli eylemlere **edilgen eylem** denir. Edilgen eylemlerde, işin kim veya ne tarafından yapıldığı bilinmediği için bu eylemlere **meçhul eylemler** de denir. Edilgen eylem -l, -n çatı ekleri ile kurulur.

Kapı açıldı. (Kapıyı kimin açtığı bilinmiyor, özne belli değil.)

Duvar çizildi. (Duvarı kimin çizdiği bilinmiyor, özne belli değil.)

Adam vuruldu. (Adamı kimin vurduğu bilinmiyor, özne belli değil.)

Çocuk dövüldü. (Çocuğu kimin dövdüğü bilinmiyor, özne belli değil.)

"*Engin evi boyadı.*" cümlesinde *Engin* sözcüğü gerçek öznedir. Bu cümlede evi sözcüğü nesnedir. *"Ev boyandı."* cümlesinde eylem edilgen olmuştur ve gerçek özne olan Engin sözcüğü yoktur. Gerçek öznenin yerini bir önceki cümlede nesne olan ev sözcüğü almıştır. Bu duruma göre etken eylemlerin bulunduğu cümlelerde özne işi yapandır. Edilgen eylemlerin bulunduğu cümlelerde sözde özne yapılan işten etkilenendir.

Bazı edilgen cümlelerde sözde öznenin yanında gerçek özneler de bulunur. Ancak, bu durumda gerçek özne, özne sayılmaz ve tarafından, etkisiyle gibi sözcüklerle birleşerek söz öbekleri oluşturur. Bu konuda şu örnekler verilebilir:

Engin evi boyadı. (Etken eylem)

Ev boyandı. (Edilgen eylem)

Ev Engin tarafından boyandı. (Edilgen eylem)

Polis hırsızı yakaladı. (Etken eylem)

Hırsız yakalandı. (Edilgen eylem)

Hırsız, polis tarafından yakalandı. (Edilgen eylem)

Edilgen eylem diğer çatılardan da türetilir:

Dün Murat ile Oya gör**üş**tüler. (İşteş eylem)

Dün Murat ile Oya gör**üş**tür**ü**ldü. (İşteş + edilgen eylem)

Hasan kitapları Kemal'e aldırdı. (Ettirgen eylem)

Kitaplar Kemal'e al**dırıl**dı. (Ettirgen + edilgen eylem)"

Akış ve Aslan (2003: 323-324) "-n" ve "-l" çatı eklerinin fiillere gelişini şu şekilde açıklamışlardır:[4]

[4] Edilgen çatı eki olan "-n ve –l" eklerini dilcilerin bir kısmı kaynaştırma ünsüzleriyle birlikte vermiştir: Banguoğlu, 2011: 413; Korkmaz, 2009: 546; Hengirmen, 2002: 206; Bilgin, 2006: 419; Yelten, 2011: 241

"Fiil ünlü ile bitiyorsa –n eki ile edilgen yapılır:

beslemek	besle-n-mek
izlemek	izle-n-mek
temizlemek	temizle-n-mek
ütülemek	ütüle-n-mek
oynamak	oyna-n-mak

Fiil sessiz ile bitiyorsa –ıl, -il, -ul, -ül ekleri ile edilgen yapılır.

yapmak	yap-ıl-mak
anmak	an-ıl-mak
kesmek	kes-il-mek
çizmek	çiz-il-mek
kurmak	kur-ul-mak
durdurmak	durdur-ul-mak
çözmek	çöz-ül-mek
görmek	gör-ül-mek

Fiil "-l-" ünsüzüyle bitiyorsa -ın, -in, -un, -ün ekleri ile edilgen yapılır:

çalmak	çal-ın-mak
almak	al-ın-mak
silmek	sil-in-mek
bilmek	bil-in-mek
yolmak	yol-un-mak
bulmak	bul-un-mak
bölmek	böl-ün-mek"

Banguoğlu (2011: 413) bu çatıyı "edilen görünüş" başlığı altında açıklamıştır:

"Söz içinde kimse olan isim fiilden etkilenme durumunda ise o fiil tabanı bir -il- eki alıp edilen görünüşüne (aspect passif) girer:

Sen başka bir işe veriliyorsun. Tutuklu Sivas'a gönderilecek. Arabanın camı kırılmış. gibi.

Burada kimse bilinen veya bilinmeyen bir başka kimsenin aracılığı ile yalın fiilin etkisine uğramaktadır. Bu başka kimse araştırılabilir:

Sen (yetkililerce) başka bir işe veriliyorsun. Tutuklu (savcılıkça) Sivas'a gönderilecek. Arabanın camı (bilinmeyen tarafından) kırılmış, gibi.

Burada cümlede görülen kimseye gramerce kimse (sujet grammatical) deriz. Başkası kılıcı kimse ise mantıkça kimse (sujet logique) adını alır. Edilen fiillerinin mantıkça, kimsesi çoğu zaman bilinmediği, açıklanmak istenmediği için, ya da üslûp değişikliği için söylenmez. Bilinen hallerde mantıkça kimseyi kimse, gramerce kimseyi nesne yapıp aynı maksadı fiilin yalın görünüşü ile ifade ederiz:

Yetkililer seni başka bir işe veriyorlar. Savcılık tutukluyu Sivas'a gönderecek. Bilinmeyen kişiler arabanın camını kırmışlar, gibi. Mantıkça kimsesi bir belirsiz zamir olan cümleleri de edilen görünüşünde fiillerle kurarız: Bu teklif yapılmaz. Oradan eve dönüldü. Bir haber gönderilir."

Gencan (2001: 367) etken ve edilgen fiil çatılarının ayırt edilmesiyle ilgili şu açıklamaları yapmıştır:

"Etken ve edilgen çatılılar şöyle ayırt edilir:
Özne işi yapıyorsa eylem etkendir: Orhan camı kırdı.
Edilgen eylemlerin türeyişi: Türkçede bütün eylemler, aslında etken çatılıdır.
Edilgenler, etkenlerden eklerle türemiştir:
Etkenler: Ali tahtayı sildi. Okumuş, açmak, yazdı...
Edilgenler: Tahta silindi. Okunmuş, açılmak, yazıldı...
Edilgen eylem türetmeye yarayan ekler ikilidir: *-(i)l, -(i)n*"

Bozkurt (2010: 141-143) edilgen fiil çatısına yönelik şu bilgileri verir:

"Edilgen çatılı eylem yüklem olduğunda özne açık biçimde belli değildir. Eylemin anlattığı işi gerçekleştiren kişi ya da varlık açıkça ortaya konmaz.
Genellikle fakir yaşar, ama parasızlığını hiç belli etmezdi. Bazen zengince birini bulur, hemen birlikte gazete çıkarmaya girişirdi. Gazetenin hazırlıkları sırasında her akşam Beyoğlu'na çıkılır, yenilir, içilir; içilir, yenilirdi. Sonunda para tükendiği için de, gazetenin çıkması, başka bir zengin buluncaya kadar ertelenirdi. (Çetin Altan)

Edilgen eylemli tümcede gerçek özne bulunmaz. Eylem geçişli ise nesne, sözde özne görevini üstlenir. Yüklem 3. kişi eki ile çekime girer. Bu durumda yalın

durumdaki belirtisiz nesne özne gibi görünür. Ama gerçekte özne gibi gözüken sözcük, eylemi yapan kişi değil; eylemden etkilenen kişi ya da nesnedir. Sözde özne nesneden olur. Oysa geçişsiz eylemler nesne almaz. Geçişsiz eylemler edilgen çatı eki aldıklarında bu sözde özne öğesi kullanılmaz.

Bütün gün bahçede koşuldu.
Topluca sinemaya gidildi.
Gök yüzünde saatlerce uçuldu.
Geçmişin o karanlık yıllarında filmler bile yakıldı.
Bu dar zamanda, sınav yapıldı, sınav kâğıtları okundu.

Bu örneklerde, sözde özneler özne gibi gözüküyor.

Geçişli eylemlerin dönüşlü kullanımlarında nesne, özne görevi üstlenir. Kimileyin, edilgen yüklemli tümcelerde gerçek özne anılır. Ama böyle tümcelerde gerçek özne tümleç işlevinde belirtilir.

Kitaplar polisçe yakıldı.
Kitaplar polis tarafından yakıldı.

Bu tür öznelere **örtülü özne** denir.

Ancak Türkçede edilgen eki ile yalnız geçişsiz eylem yapıldığı da olur:
Askerler sıra sıra dizildi. Kuşlar gökyüzünde süzüldü.

Kimileyin ek yığılması yüzünden, iki edilgen çatı eki üst üste kullanılır. Ama anlam değişmez:

Uygun bir dil ile kendisine her şey söylendi.
Yumuşak bir dil ile kendisine her şey söylenildi.

Bu tür kullanımlar anlatım bozukluğu sayılır.

Ekeylem, *olmak* eylemi aracılığı ile edilgen yapılır.

Uzun bir eğitimden sonra şimdi kardeşim mühendistir.
Uzun bir eğitimden sonra mühendis olundu.

Bütün eylemler edilgen yapılabilir. *-I- ve -n-* ekleri, eylemleri edilgen kılan çatı ekleridir. Ama edilgenlik eki kimileyin dönüşlülük ve işteşliği de anlatır.

l ile biten eylemler dışında, ünsüzle biten bütün eylemler bu ek ile edilgen yapılır:

Su içilmez, kapı kırılır, içeri girilmez, orada görülür.

Ünlülerle ve l ünsüzü ile biten tüm eylemlere gelir:

Bu aylıkla İstanbul'da yaşanmaz.
Derste, çağdaş şiirden örnekler okundu.
Birden gözümüze güzel bir şeymiş gibi göründü.
Evimizin bütün eşyaları yenilendi."

Güneş (2009: 236-237) ise edilgen çatıyı belirli ve belirsiz edilgen olmak üzere ikiye ayırarak şu açıklamaları yapar:

"Etken çatılı bir fiile "-l-"eki getirilerek kurulan çatıya denir. Bu çatıdaki fiiller, anlatım bakımından belirli edilgen ve belirsiz edilgen olmak üzere iki bölüme ayrılır:

Belirli Edilgen Fiiller: Bunlar, geçişil fiillerden türetilirler ve yapan değil de, yapılan konumunda olan bir varlık ifadesi taşırlar. Söz diziminde bu varlık ifadesi sözde yüklenen diye adlandırılır.

Bazı romanların, eleştiri incelemelerinden sonra, romancıları tarafından keşfedildiğini söylemek, bugün için herhalde bir aşırılık sayılmaz. (S. Kemal Yetkin)

Kimi bir sevgili göğsünde parlayacak, kimi bir tacidâr alnında, kimi sedef mahfazasında unutulacak. (Cemil Meriç)

Belirsiz Edilgen Fiiller: Geçişsiz fiillerden türetilen, belli bir varlık ifadesi taşımayan fiillerdir. İşin, o an göz önünde olmayan varlıklarca yapıldığını belirtirler. Bu yüzden, bu fiillerdeki varlık ifadesi söz diziminde belirsiz yüklenen adını alır. Böyle yüklenen taşıyan cümlelere de yüklenensiz cümle adı verilir:

Karac'oğlan der, kondum, göçülmez.
Acıdır ecel şerbeti, içilmez.
Üç derdim var, birbirinden seçilmez.
Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm. (Karacaoğlan)

Edilgen çatıya dönüştürülecek fiil, ünlüyle veya "l" ünsüzüyle bitiyorsa, "-l-" eki yerine "-n-" dönüşlülük eki kullanılır:

Birbirini anlamayan iki âlemin ortasında, bir düğüm noktasında yaşamış olmanın bize yüklettiği zahmetler, o zaman gerçek ve ön safta hayatın nimetleriyle ödenecektir. (Ahmet Hamdi Tanpınar)

Bu ekler, gerektiği zaman birbirinin yerine kullanıldığı için, bunlarla türeyen fiiller ikili çatı özelliğine sahiptir. İkili çatı ihtimalini zayıflatmak için, edilgenlik göreviyle kullanılan "-n-" ekinden sonra -onun dönüşlülük ifadesini yok etmek amacıyla- asıl edilgenlik eki "-l-"getirilir:

De-n- / de-n-i-l-, söyle-n- / söyle-n-i-l-, ye-n- / ye-n-i-l-"

Ediskun (2004: 221) edilgen çatıya ilişkin "Öznesi belli olmayan fiiller, edilgen çatılı fiillerdir. Mektup yazıldı. (= mektubu yazan belli değil) – Kitap okundu. (= kitabı okuyan belli değil)... gibi. Edilgen çatılı fiiller, etken çatılı fiillerden türetilen fiillerdir, yani dilimizde kök durumunda edilgen çatılı fiil yoktur." açıklamalarında bulunur.

Atabay, Kutluk ve Özel (2003: 191-192) edilgen fiil için şu açıklamalarda bulunmuşlardır:

"Türkçede etken eylemler, -l- ve –n- çatı eklerini alarak edilgen eylemleri oluştururlar. Yüklemleri edilgen eylemlerle yapılan tümcelerde, gerçek özneler belli değildir. Edilgen eylemle kurulmuş tümcelerde özne, gerçek özne değildir; işi yapan ya da işe konu olan kişi ya da varlıklar kesinlikle belirlenmiş durumda bulunmaz:

"Köyün öğretmen evi onarıldı." derken onarma işini gerçekleştiren kişiler kesinlikle belli değildir. Edilgen eylemler kimi kez geçişsizdir: Böyle gürültüde uyunmaz; Burada sigara içilmez; Bu yoldan kasabaya gidilir... gibi."

Delice (2008: 78) edilgen çatı için "Genellikle –l- bazen de –n- ekinin kılış fiiline gelmesiyle cümlede zorunlu olarak bulunması gereken "yapan özne", söylenmemesi ya da bilinmemesi gereken (meçhul) bir duruma düşürülür. Derin yapıda öznesi mevcut; ancak, yüzeysel yapıda öznesi verilmeyen cümleler dizisinin oluşumuna zemin hazırlayan işlev, edilgenlik işlevidir." ifadelerini kullanmıştır.

2.1.3. Dönüşlü Fiiller

Hengirmen (2002: 208-210) dönüşlü fiili açıklamış; edilgen çatılı fiille olan farkını örneklerle şöyle göstermiştir:

> "Öznenin yaptığı işin etkisi yine kendine dönüyorsa bu eylemlere **dönüşlü eylemler** denir. Dönüşlü eylemlerde özne genellikle canlı varlıktır.
>
> Anne çocuğu yıkadı. (etken eylem)
> Çocuk yıkandı. (dönüşlü eylem)
>
> Birinci cümlede anne çocuğunu yıkamaktadır, ikinci cümlede ise çocuk kendi kendini yıkamaktadır. Bu nedenle ikinci cümlede bulunan yıkanmak eylemi dönüşlüdür. Kimi zaman edilgen eylem ile dönüşlü eylem birbirine karıştırılmaktadır. Bunun en önemli nedeni *-l, -n* çatı eklerinin hem edilgen, hem de dönüşlü eylemlerde kullanılmasıdır. Bu durumda yapılacak tek şey kullanılan çatı eklerine değil, cümlenin anlamına bakmaktır. Bu konuda şöyle bir örnek verebiliriz:
>
> Çocuk yıkandı. (Çocuk bir başkası tarafından yıkanmışsa, edilgen eylem)
> Çocuk yıkandı. (Çocuk kendi kendini yıkamışsa, dönüşlü eylem)"[5]

Bozkurt (2010: 413) dönüşlü çatı için "Dönüşlü çatılı eylemin kurduğu tümcede iş, doğrudan özneye yönelir. Özne yaptığı işten yalnızca kendi etkilenir. Eylemin anlattığı işi, belli bir öznenin yaptığı vurgulanır:

Konuşmayı kimseye bırakmıyor, sürekli övünüyor.
Kavgadan sonra sürekli kendi kendine söylendi.
Sürekli bir şeyler söyleyip mırıldanıyorsun.
Yaşlı kadın ölünün ardından dövündü." ifadelerini kullanmıştır.

Korkmaz (2009: 550) dönüşlü çatının tanımını yaparak eklerini şöyle açıklamıştır:

---

[5] Dönüşlü fiil ekleri içine bazı dilciler (Bozkurt, 2010: 143; Hengirmen, 2002: 209; Güneş, 2009: 238; Bilgin, 2006: 420-421 gibi.) "-ş" ekini de almışlardır.

"Yapılan işin yapana döndüğünü veya bir işin kendi kendine yapıldığını ya da olduğunu gösteren bir çatı türüdür. Dönüşlü çatıda yapılan iş, yapana yani özneye döndüğü için cümlenin öznesi hem yapan (yapıcı) hem de yapılan işten etkilenen (etkilenici) yani nesne durumundadır. Türkiye Türkçesinde kullanımı pek yaygın olan dönüşlülük çatısı, genellikle -(I)n-/-(U)n- eki ile kurulur. Ek, ünlü ile biten kök ve gövdelere doğrudan doğruya, ünsüz ile bitenlere, dil ve dudak benzeşmesi kurallarına uyan birer bağlantı ünlüsü getirilerek eklenir:

acı-n-, ara-n-, bak-ın-, besle-n-, beze-n-, boşa-n-, bula-n-, bul-un-, çek-in-, daya-n-, del-in-, did-in-, dik-in-, dök-iin-, döv-ün-, ed-in-, eş-in-, geç-in-, gez-in-, giy-in-, gizle-n-, gör-ün-, kaç-ın-, kalk-ın-, koru-n-, ört-ün-, öv-ün-, sakia-n-, serinle-n-, sev-in-, silin-, soy-un-, söyle-n-, süsle-n-, tanı-n-, tara-n-, tut-un-, yasla-n-, yıka-n-, yükle-n-, zehirle-n- gibi."

Gencan (2001: 369) dönüşlü çatıyla etken ve edilgen çatılı fiilleri karşılaştırmış ve farkı şu şekilde ortaya çıkarmıştır:

"Zeynep *süslendi*, inciler *takındı*. Kadın *dövünüyor, söyleniyor*. Orhan *soyunup, yıkanacak*, sonra *kurulanıp giyinecek*. Çocuk *tepiniyor*.

Bu tümcelerde italik harflerle dizilen eylemleri sırasıyla inceleyelim:

a) Etkendir; çünkü özneler yapıcıdır ve gerçek öznedir.

b) Edilgendir; çünkü özneler eylemden etkileniyor.

Örnekleri bir daha inceleyelim:

a) Zeynep, süslenme işi yapıyor; hem de o işten etkileniyor.

b) Döven de, dövülen de kadının kendisi; yani öznedir.

c) Yıkayan da, yıkanan da; soyan da, soyunan da; kurulayan da, kurulanan; giyen de, giyinen de Orhan'ın kendisi; yani öznedir.

Hem etken, hem edilgen gibi görünen bu eylemlerde öznelerin etkileri kendilerine dönmektedir. *Dönüşlü* denmesi de bundandır."

Yelten (2011: 242-243) de dönüşlü çatıyı edilgen çatı ile karşılaştırarak ele almıştır:

"Öznesi hem işi yapan hem de kendi yaptığı işten etkilenen fiillerdir. Bu fiillerin öznesi gerçek öznedir. Dönüşlü fiillerin çatılarında edilgen çatılı fiillerde olduğu gibi -(i)l, -(ı)l, -(u)l, -(ü)l ya da -(i)n, -(ı)n, -(u)n, -(ü)n eki bulunur. Yani dönüşlü fiiller aldıkları ek yönünden edilgen çatılı eylemlere benzerler. Edilgen çatılı fiillerden farkı, dönüşlü fiillerin gerçek öznelerinin olmasıdır. Kısaca diyebiliriz ki -(i)l, -(ı)l, -(u)l, -(ü)l ya da -(i)n, -(ı)n, -(u)n, -(ü)n eki almış bir fiilin gerçek öznesi varsa dönüşlü; sözde öznesi varsa veya hiç özne almıyorsa o fiil edilgen çatılıdır.

Neden bu kadar ***öfkelendiniz?*** Sözlerim kulaklarında ***parçalandı.***

Keskin bir öfkeye ***kapılmıştı.*** Kar dağa ***çekildi.***

Yukarıdaki cümlelerde kullanılan fiillerde işi yapan da işten etkilenen de aynıdır ve özne durumundadır. "Neden bu kadar *öfkelendiniz?"* cümlesinde "Öfkelenen kim, kim öfkelendi?" soruları sorulduğunda "siz" cevabının alındığı görülür. Bu cümlede öfkelenen de öfkelenme işinden etkilenen de ikinci çoğul şahıs "siz" öznesidir. "Parçalandı" filinin öznesi "sözlerim"; "ayrılmalıyım" fiilinin öznesi "ben"; "seviniyordu" fiilinin öznesi "Ahmet" ve "kapılmıştı" fiilinin öznesi "o"dur. Bu cümlelerdeki özneler işi yaparlar ve yaptıkları işlerden kendileri etkilenirler."

Bilgin (2006: 420-421) dönüşlü çatı için şu ifadeleri kullanmıştır:

"Taşıdığı kavramın özneye döndüğünü anlatan eylemlere dönüşlü eylem denir.

Dönüşlü eylem -(i)l-, -(i)n- ve -(i)ş- ekleriyle kurulur:

gerilmek, sarılmak, sokulmak, büzülmek;

yıkanmak, sevinmek, bakınmak, korunmak, övünmek, çırpınmak;

gelişmek, buruşmak, büzüşmek, yetişmek...

"haykıran şairler usulca çekilirler gizli koyaklarına" (Timuçin Özyürekli, "Son Akşam Yemeği")

"Yatak denginin üzerine tırmanıp bir köşeye büzülüyor." (Nedim Gürsel, Kadınlar Kitabı, s.20.)

Dönüşlü eylemlerle kurulan tümcelerde özne, aynı zamanda yaptığı işten etkilenen nesne durumundadır:

"Varlığım direncinde yaşamanın/Yıllarca yerindi, döğündü boş yere"
(Mehmet Aydın, Özgürlüğe Açılan Eller, s.11.)

(Bu tümcede "Varlığım", eylemlerde anlatılan işi yapmaktadır, öznedir; yapılan işten etkilenmektedir, nesnedir.)

-(i)l- ve -(i)n- ekleri, hem edilgen hem dönüşlü eylemler kurar. -(i)l- ya da -(i)n- ekini almış eylemin edilgen mi, dönüşlü mü olduğu bağlamdan anlaşılır. Bu ekler tümceye "kendini" ya da "kendi kendine" anlamını katıyorsa eylem dönüşlüdür; tümcede bu anlamlar yoksa ve anlatılan iş tümcede gösterilemeyen bir özne tarafından yapılıyorsa eylem edilgendir:

Ali yıkanıyor. —> dönüşlü
(Özne "Ali", "kendini" yıkamaktadır; eylem dönüşlüdür.)
Çamaşır yıkanıyor. —> edilgen
(Yıkama işi, tümcede gösterilemeyen bir özne tarafından yapılmaktadır; eylem edilgendir.)

"-n-, -ş-" dönüşlülük eklerinin adlardan eylem türeten "-le (-la)" ekiyle birleşmesinden oluşan "-len (-lan)" ve "-leş (-laş)" ekleri, adlarda dönüşlü eylemler yapar:

içlenmek (iç-le+n-mek), canlanmak (canı-la+n-mak);
güzelleşmek (güzel-le+ş-mek), kırlaşmak (kır-la+ş-mak)..."

Delice (2008: 78) dönüşlü çatıya ilişkin "Genellikle -l- bazen de -n- ekinin kılış fiiline gelmesiyle zorunlu olarak bulunması gereken "yapan özne" aynı zamanda zorunlu olarak bulunması gereken iyelik ekli isim veya dönüşlülük zamirinden oluşan nesneyi de bünyesine alır; kendi içinde eritir. İşte, iyelik ekli isim yahut dönüşlülük zamirinden oluşan nesneyi mevcut olan özne içinde gizleme işlevinin adı dönüşlülüktür." ifadelerine yer verir.

Ediskun (2004: 221) dönüşlü çatı için şu bilgileri verir:

"Öznelerinin yaptıkları işten gene özneleri etkilenen fiiller, dönüşlü çatılı fiillerdir: Ovunmak (= kendi kendini ovmak) – örtünmek (= kendi kendini örtmek) – övünmek (= kendi kendini övmek)... gibi.

"**Kız tarandı.**" cümlesi –aşağı yukarı- **kız taradı + kız kendi saçlarını taradı** cümlelerinin bileşiği gibidir. Kendi saçlarını sözü, tarandı fiilinin –n- morfeminde toplanmış bulunmaktadır.

Dönüşlü çatılı fiiller, etken çatılı fiillerden türetilen fiillerdir, yani dilimizde kök durumunda dönüşlü çatılı fiil yoktur. Dönüşlü çatılı fiillerin özneleri de etken çatılı fiiller gibi, her zaman, yalın durumda bulunurlar."

2.1.4. İşteş Fiiller

Hengirmen (2002: 210) işteş fiilleri örneklerle şu şekilde açıklamıştır:

"Bir işin birden çok özne tarafından yapıldığını gösteren eyleme **işteş eylem** denir. İşteş eylemi yapmak için eylem kök ya da gövdesine **-ş** çatı eki getirilir. İşteş eylem genellikle iki görev üstlenir:

1. Bir işin karşılıklı yapıldığını belirtmek.

Hamdi ile Murat dö**vüş**tüler.
Almanlar ile Fransızlar çarpıştılar.
Yeni konuklarımızla dün tanıştık.
Karı koca hasretle kucaklaştılar.
Müdürle dün akşam gö**rüş**tük.

döv-mek	→	döv-**üş**-mek
çarp-mak	→	çarp-**ış**-mak
tanı-mak	→	tanı-**ş**-mak
kucakla-mak	→	kucakla-**ş**-mak
gör-mek	→	gör-**üş**-mek

2. Bir işin birden çok özne tarafından toplu olarak yapıldığını göstermek.

Çocukların hepsi birden kaç**ış**tılar.
Kuşlar yükseklere doğru **uçuş**tular.
Polisler olay yerine koş**uş**tular.
Salondaki tüm izleyiciler gül**üş**tüler.
Bu üzücü olaya saatlerce ağlaştılar.

kaç-mak	→	kaç-**ış**-mak
uç-mak	→	uç-**uş**-mak
koş-mak	→	koş-**uş**-mak
gül-mek	→	gül-**üş**-mek
ağla-mak	→	ağla-**ş**-mak

Bazen belgisiz adıllarla kurulan cümleler, işteş eylemle aynı anlamı verir.

Birbirlerine gülmüşler. —▶ gül**üş**müşler
Birbirlerini tanımışlar. —▶ tanış**mış**lar
Birbirlerini dövmüşler. —▶ dö**vüş**müşler
Birbirimize baktık. —▶ bak**ış**tık

Korkmaz (2009: 553-554) işteş çatıya ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır:

"İşteş çatı, ünlü ile biten fiil kök ve tabanlarına -ş- ekinin, ünsüzle bitenlere, dil ve dudak benzeşmesine uyan bağlantı ünlüsü almış -(I)ş-/-(U)ş- ekinin getirilmesi ile kurulur: anla-ş-, bekle-ş-, çek-i-ş-, did-i-ş-, bul-u-ş-, döv-ü-ş- gibi. -(I)ş-/-(U)ş- ekinin çatı kavramı açısından birbirinden farklı iki işlevi vardır:

a. Bir işin, bir eylemin birden fazla kişi tarafından karşılıklı olarak yapıldığını gösterir: anla-ş-, at-ı-ş-, bak-ı-ş-, boğ-u-ş-, böl-ü-ş-, çat-ı-ş-, it-i-ş-, dertle-ş-, kap-ı-ş-, kokla-ş-, kucakla-ş-, öde-ş-, öp-ü-ş-, payla-ş-, selâmla-ş-, sev-iş-, sözle-ş-, tanı-ş-, telefonla-ş-, tokala-ş-, tut-u-ş-, vedala-ş- gibi.

b. Bir işin, bir eylemin birden fazla kişi veya özne tarafından toplu olarak hep birlikte yapıldığını gösterir: ağla-ş-, cıvılda-ş-, gül-üş-, kaç-ış-, koş-uş-, kükre-ş-, öt-üş-, uç-uş-, ulu-ş- gibi."

Yelten (2011: 243-244) de işteş çatı ile ilgili şu bilgileri vermiştir:

"Fiilin birden çok varlık tarafından birlikte veya karşılıklı yapıldığı ya da aşamalı özellikli bir gelişmenin anlatıldığı fiillerdir. Bu fiillerin öznesi gerçek öznedir ve fiil çatısında -(ı)ş, -(i)ş, -(u)ş, -(ü)ş veya -leş, -laş eki bulunur.

Ahmet'le okulun koridorunda karşılaştım. Bu konuyu onunla haftaya görüşmelisin. Köye girişte köylülerle selamlaştı. Ahmet bu kadar basit bir konu için mahalleli ile çatıştı. Ozanlar bu salonda atıştı. Sabaha karşı horozlar ötüştü. Ölüm haberini alınca ailecek ağlaştık. Sabaha kadar anlatılan fıkralara gülüştüler. Polisi gören hırsızlar kaçıştılar. Silah sesi ile kuşlar uçuştu.

Yukarıdaki cümlelerde kullanılan fiillerde yapılan işin birden fazla özne tarafından karşılıklı ya da birlikte yapıldığı görülmektedir. "Ahmet'le okulun koridorunda **karşılaştım.**" cümlesinde karşılaşma işini ben öznesi tek başına yapmıyor, Ahmet'le birlikte gerçekleştiriyor. "**Görüşmelisin, selamlaştı, çatıştı ve atıştı**" eylemlerini özneler tek başlarına gerçekleştiremez. Söz konusu eylemlerin iki ya da daha fazla özne tarafından karşılıklı olarak yapıldığı görülmektedir. "Sabaha karşı horozlar **ötüştü.**" cümlesinde ötüş- eylemi bir ya da birden fazla özne (horoz) tarafından karşılıklı olarak yapılmıştır.

"**Ağlaştık, gülüştük, kaçıştık, uçuştuk**" eylemlerinin de iki ya da daha fazla özne tarafından birlikte yapıldığı görülmektedir. İşte fiilde belirtilen eylemin iki ya da daha fazla özne tarafından karşılıklı ya da birlikte yapıldığını belirten bu tür eylemlere işteş çatılı eylem denir."

Bozkurt (2010: 144-145) işteş çatıya ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır:

"İşin birden çok öznece yapıldığını anlatır. Birden çok özne bir iş, bir oluşa katılır, onu gerçekleştirir. Yapılan iş karşılıklıdır, ortaklaşadır ya da birliktedir. İşteş çatı *-ş-* ünsüzü ile kurulur. Büyük ve küçük ünlü uyumuna uygun olarak *-ış-, -iş-, -uş-, -üş-* biçiminde dört türlü kullanımı vardır.

İşteş çatılı eylemlerin üç anlatım olanağı vardır.

Bir işi karşılıklı yapmayı anlatır. Bu tür anlatımda kökende birden çok özne vardır:

Uzun süre sonra hesaplan karşılaştırıp ödeştik.

Ordumuz Çanakkale'de aslanlar gibi vuruştu.

Bir işi birlikte yapmayı bildirir:

Anlatılan fıkraya gülüştük.

Ünlü türkücüyü görmek için koşuştuk.

Bir durumdan başka bir duruma geçişi yansıtır. Bu anlatımda bir durumdan başka bir duruma geçişi özne kendisi yapar. Dönüşlü işlevi ile iç içedir:

Gelen haberler üzerine ortalık birden kızıştı.

Üniversiteye giriş sınavları giderek zorlaştı.

Kardeşim on altı yaşındayken gelişti."

Bilgin (2006: 422-423) işteş çatıyı karşılıklı işteşlik ve birlikte işteşlik şeklinde iki bölüme ayırarak açıklamıştır:

"Bir işin birden çok özne tarafından karşılıklı ya da birlikte, ortaklaşa yapıldığını belirten eylemlere işteş eylem denir.

İşteş eylem -(i)ş- ekiyle kurulur:

ağlaşmak, yazışmak, itişmek, bakışmak, uçuşmak, dövüşmek, atışmak, öpüşmek...

Adlardan eylem türeten "-le (-le)" ekiyle işteşlik eki "-ş-" nin birleşmesiyle oluşan "-leş (-laş)" eki, adlardan işteş eylemler yapar:

haberleşmek (haber-le+ş-mek), mektuplaşmak (mektup-la+ş-mak)..

İşteşlikte, eylemde ve zamanda birliktelik söz konusudur. Zamanda birliktelik, "yazışmak" örneğindeki gibi, geniş bir zamana yayılabilir.

Eylemin karşılıklı ya da birlikte yapılmasına göre, işteş eylemler iki öbekte incelenir:

a- Karşılıklı İşteşlik

Özneler, aynı eylemi birbirlerine karşı gerçekleştirirler. Örneğin, dövüşmek eylemini, A öznesi B'ye, B öznesi de A'ya yönelik gerçekleştirir. Öznelerin yönü belli bir düzen içindedir:

Karşılıklı işteşlik geçişli eylemlerle kurulur. Bu işteşlikte her özne karşısındakinin nesnesi durumundadır:

selamlaşmak, itişmek, atışmak, bozuşmak, öpüşmek...

"Durup durup kucaklaştık, koldaştık ..." (Vüs'at O. Bener, Siyah Beyaz, s.42.)

"Karşılaşınca el sıkışmıştık." (Nahit Eruz, İnsanca, s.36.)

"Erol'la Selma bakıştılar." (Muzaffer Buyrukçu, Mağara, s.461.)

b- Birlikte İşteşlik

Öznelerin, aynı eylemi ayrı ayrı gerçekleştirdiğini anlatan işteşliktir. Örneğin, kaçışmak eyleminde kaçmak işini her özne ayrı ayrı gerçekleştirmekledir.

Birlikte işteşlikte öznelerin yönü belli bir düzen içinde değildir:

Birlikte işteşlik geçişsiz eylemlerle kurulur:

uçuşmak, ağlaşmak, doluşmak, yığılışmak, ötüşmek, kaçışmak...

"Ağaçların aralarından çıkan çocuklar gülüşüyorlardı." (Yasemin Yazıcı, Kaybolan Kasaba, s. 138.)

"Dallardaki yuvalarında sevinçten delirmiş kuşlar hep bir ağızdan ötüşüyorlardı." (Yaşat Kemal, Al Gözüm Seyreyle Salih, s.13.)"

Delice (2008: 78) işteş çatı için "-Ş- ekinin kılış fiillerine eklenmesiyle elde edilen bir işlevdir. Bu tür yüklemlerin yönetici olduğu cümlelerde zorunlu olarak bulunması gereken özne, ortaklı öznedir. Dövmek kılış fiili işteşlik işleviyle dövüştü şeklinde kullanılacak olursa bu cümlenin zorunlu öznesi eylemi gerçekleştirmede ortak en az iki kişiden oluşan özneden oluşacaktır. Yani, bu eki almış kılış fiilinin yönetici olduğu cümlede ya yüklem çokluk ekiyle çekimlenmek zorunda ya da özne çoklu kişiden oluşan ortak özne görünümünde olmalıdır." ifadelerini kullanmıştır.

Atabay, Kutluk ve Özel (2003: 193) işteş çatı için şu bilgileri vermişlerdir:

> "Eylemin birden çok özne tarafından yapıldığını göstermek üzere geçişli ya da geçişsiz eylem kök ya da gövdelerine -ş- çatı ekinin getirilmesiyle yapılan eylemlerdir: ağla-ş-, tanı-ş-, gül-üş-, gör-üş- gibi. Karşılıklı aynı görevi yapan özneler aynı zamanda nesne görevini de yükleniyor demektir: otur-uş-, gör-üş-, kucakla-ş-, öp-üş- gibi. Bu tür işteş eylemler geçişli eylemlerden oluşmaktadır. Geçişsiz eylemlerden oluşan işteş çatılı eylemler de birlikte yapılan hareketi gösterir: ağla-ş-, kaç-ış-, uç-uş-, gül-üş-, söy-le-ş- gibi. Burada özneler aynı işi yapmakla birlikte ayrı ayrı yapıyorlar demektir. İşteş çatılı eylemler genellikle geçişsiz çatılıdır. Özneleri belli olduğu için de etkendir. İşteş eylem karşılıklı ya da birlikte yapılan hareketi gösterdiği gibi, belli bir süre içinde durum değişikliğini belirtmek için de kullanılır: geli-ş-, güzel-le-ş-, durgun-la-ş- gibi."

2.2. Nesneye Göre Çatı

Daha önce de belirtildiği gibi bu çalışmada nesneye göre çatı başlığında geçişli, geçişsiz, oldurgan ve ettirgen fiiller ele alınıp açıklanacaktır.

2.2.1. Geçişli Fiiller

Ergin (2006: 282) geçişli fiilleri "Fiil kök veya gövdelerinin karşıladığı hareketler iki çeşittir. Bunlardan bir kısmında hareketin yönü dışarıya doğrudur, tesir edeceği nesne bağlı olduğu şahsın dışındadır. Böyle hareketleri karşılayan fiillere geçişli fiiller diyoruz. Geçişli fiiller bir yapma ifade ederler. Fiilin gösterdiği hareket yapana değil yapanın dışında bir nesneye yönelir, tesir eder." şeklinde tanımlamıştır.

Hengirmen (2002: 203-204) geçişli fiiller hakkında şu bilgileri vermiştir:

> "Öznenin yaptığı iş, canlı ya da cansız başka bir varlığı etkiliyorsa bu eylemlere **geçişli eylemler** denir. *"Ahmet arabayı yıkıyor."* cümlesinde Ahmet'in yaptığı iş *arabayı* etkilemektedir. Bu nedenle *yıkamak* eylemi geçişli bir eylemdir. Bu cümlede *araba* sözcüğü öznenin yaptığı işi belirtmekte ve eylemin anlamını tamamlamaktadır.

Bu cümleden *araba* sözcüğünü çıkarttığımız zaman oluşan, *"Ahmet yıkıyor."* cümlesinde Ahmet'in neyi yıkadığı belirsizdir.

Geçişli eylemin anlamını tamamlayan yalın ya da belirtme durumunda bulunan sözcüğe **nesne** denir. Bu cümlede *araba* sözcüğü nesnedir ve belirtme durumu eki almıştır. Geçişli eylemleri kısaca *nesne* alan eylemlerdir, diye tanımlayabiliriz. Bir cümlede nesneyi bulmak için *neyi, kimi* sorularını sorarız.

Ahmet neyi yıkadı? → Ahmet ***arabayı*** yıkadı.

Fatma kimi seviyor? → Fatma ***çocuğu*** seviyor.

Nurten neyi suluyor? → Nurten ***çiçeği*** suluyor.

Polis kimi yakaladı? → Polis ***hırsızı*** yakaladı.

Bu cümlelerde *araba, çocuk, çiçek* ve *hırsız* sözcükleri nesnedir."

Bilgin (2006: 416-417) geçişli fiilleri örneklerle şu şekilde açıklamıştır:

"Gerçekleştirilmesi bir nesneyi gerektiren eylemlere **geçişli eylem** denir. Bu eylemler öznenin yaptığı işi başka nesneye geçirir. Örneğin, "açmak" eylemini gerçekleştirirken, özne, bir nesneye gereksinim duyar; *kapı, pencere, defter, kitap, kapak, yol, perde* vb. bir nesne olmadan "açmak" eylemini gerçekleştiremiyoruz. Öyleyse, geçişli eylem, bir nesne ile tamamlanan eylemdir. Geçişli eylemler, ***"ne, neyi, nereyi, kimi"*** gibi nesneyi buldurmaya yönelik sorulara yanıt verir. Geçişli eylemle kurulmuş tümcelerde nesne gösterilmeyebilir. Bu durumda, ***"nesnesi kullanılmamış"*** ya da ***"nesnesi düşmüş"*** tümceden söz edilir:

Ali, ↓ gerçekten çok ***sevmişti.***
(onu)

Geçişli eylemlerin bir bölümü, kendi kökünden türeyen ve nesne işlevi gören eylem adlarıyla birlikte kullanılır: *takı takmak, saçı saçmak, dikiş dikmek, tütün tüttürmek, ütü ütülemek, yemek yemek, içki içmek, yazı yazmak..."*

Korkmaz (2009: 542) da geçişli fiiller hakkında şu bilgileri vermiştir:

"Geçişli fiiller, anlam yapıları açısından nesne almaya elverişli olan, nesne alabilen fiillerdir: aç-, aktar-, at-, bağla-, beze-, biç-, boz-, böl-, devir-, diz-, döşe-,

ele-, em-, ısıt-, işit-, kaşı-, kaz-, kırp-, kur-, külle-, perdele-, postala-, sağ-, sendele-, sergile-, sev-, süz-, tanı-, tıka-, yaz-, yut-, zorla- gibi.

"Yapma, etme" bildiren fiiller geçişli fiillerdir. Bunlar cümle içinde hem belirtili hem de belirtisiz nesne alabilirler. Kimi ve neyi sorularına cevap oluştururlar."

Yelten (2011: 239-240) geçişli çatıya ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır:

"Nesne alabilen, kimi, neyi sorularından birine cevap verebilen fiillerdir.

Sınıfta oturduk şarkılar dinledik. Bu fidanları yaz geldiğinde sulamalıyız.
Öğretmen Barok sanatının püf noktalarını sıraladı.
Songül söylenenleri baştan sona işitti.
Yazdığı mektubu bir saat önce postaladı. Buraya gelirken bütün duygularımı dışarıda bıraktım. Fatma 'yı mezuniyetime davet ettim.

Yukarıdaki cümlelerde kullanılan fiillerin gösterdiği hareket bir şahsı, nesneyi ve bir duyguyu etkilemektedir. Birinci cümlede dinle- eylemi şarkılar üzerinde; sulama- eylemi bu fidanları nesnesi üzerinde; sırala- eylemi Barok sanatının püf noktalan üzerinde; işit- eylemi söylenenleri ifadesi üzerinde; postala- eylemi yazdığı mektubu nesnesi üzerinde; bırak- eylemi bütün duygularımı ifadesi üzerinde ve davet et- eylemi ise Fatma'yı şahsı üzerinde gerçekleşmektedir. Bu şahıs ve nesneler olmadan bu eylemlerin gerçekleşmesi mümkün değildir. Bu fiillerin gerçekleşmesi için mutlaka bir nesnenin olması gerekmektedir. Bunlar kendilerine sorulan "ne, neyi, kimi" sorularına cevap veren fiillerdir. İşte nesne alan yani yukarıdaki sorulara cevap veren bu tür fiillere geçişli fiiller denir."

2.2.2. Geçişsiz Fiiller

Ergin (2006: 282) geçişsiz fiillere dair şu açıklamalarda bulunur:

"İkinci çeşit hareketlerde ise hareketin yönü içe doğrudur, tesir edeceği nesne bağlı olduğu şahıstır. Böyle hareketleri karşılayan fiillere de geçişsiz fiiller diyoruz. Geçişsiz fiiller bir olma ifade ederler. Fiilin gösterdiği hareket yapana yönelir, yapana tesir eder. Onun için bu fiillerde şahıs yapan değil, olandır."

Hengirmen (2002: 204-205) geçişsiz fiillere ilişkin;

"Nesne almayan eylemlere **geçişsiz eylemler** denir. Geçişsiz eylemlerde öznenin yaptığı iş canlı ya da cansız başka şeyleri etkilemez. Başka bir deyişle öznenin yaptığı iş kendine dönüktür. *"Serpil erkenden uyudu."* cümlesinde *Serpil* öznedir ve Serpil'in yaptığı *uyuma* işi kendine dönüktür. Genellikle bir *oluş* ve *hareket* bildiren eylemler geçişsizdir: gülmek, ağlamak, uyumak, gitmek, gelmek, düşmek, barışmak... gibi.

Geçişsiz eylemler *nesne* almadıkları için *neyi, kimi* sorularına cevap vermezler:

Çocuklar sınıfta kahkahalarla güldüler.

Gülten annesinin ölümüne aylarca ağladı.

Bu sabah erkenden işe gittim.

Yukarıdaki cümlelerin hiçbirinde nesne yoktur. Bu nedenle, bu cümlelerdeki eylemler geçişsizdir ve *neyi, kimi* sorularına cevap vermezler." açıklamasına yer verir.

Korkmaz (2009: 542-543) geçişsiz fiiller için örnekler vererek şunları söylemiştir:

"acık-, ağar-, art-, bağır-, bak-, bas-, belir-, bin-, çalış-, çatla-, çile-, dal-, darıl-, dol-, doy-, dön-, eri-, göç-, imren-, kana-, kısal-, kız-, kork-, öksür-, parla-, pinekle-, piş-, sancı-, sin-, sürç-, şaş-, şiş-, titre-, tüt-, uç-, uslan-, uyan-, yan-, yat-, yürü-, zıpla- gibi "olma" ve "oluşma" bildiren fiiller, geçişsiz fiillerdir. Geçişsiz fiiller nesne almazlar."

Gencan (2001: 361) geçişli ve geçişsiz fiillerin farkına ilişkin şu açıklamaları yapmıştır:

"Geçişli ve geçişsiz eylemler nasıl ayırt edilir? Bir eylemin geçişli olup olmadığını, nesne alıp almadığını denemek için neyi? kimi? sorularından biri sorulur:

a) Sorulardan biri uygun düşer, yanıt bulunursa eylem geçişlidir.

b) Sorular uygun düşmez, yanıt alınmazsa geçişsizdir.

Şu örneklerde deneyelim:

Dinleyiniz. — Neyi? — Dersi, konferansı. — Kimi? — Beni.

Gördüler. — Neyi? — Evi, odayı, ağacı. — Kimi? — Orhan'ı.

Yazacak. — Neyi? — Şiiri, ödevi, defteri...

Oysa;

Geldik. — Neyi geldik, kimi geldik? denmez.

Durunuz. — Neyi durunuz, kimi durunuz? denmez.

Gülmek. — Neyi gülmek, kimi gülmek? denmez.

a) *Neyi, kimi?* sorularına yanıt veren eylemler geçişlidir;

b) *Neyi, kimi?* soruları uygun düşmeyen eylemler geçişsizdir."

Yelten (2011: 240) geçişsiz çatıya ilişkin şu açıklamaları yapar:

"Nesne alamayan, kimi, neyi sorularının hiçbirine cevap veremeyen fiillerdir.

Hava biraz erken ağardı. Bir hışımla arkasına döndü.
Sıcak suyu gören pantolon kısaldı. Çocuk uyandı.
Kalabalıkta dili sürçtü. Ben sık acıkırım.
Uslan deli gönül uslan. Bu sefer çok kızacak.

Yukarıdaki cümlelerde kullanılan fiillerin gösterdiği hareket bir şahsı, bir nesneyi ve bir duyguyu etkilememektedir. Bu cümlelerde ağar- eylemi hava öznesi tarafından; dön- eylemi o (üçüncü şahıs) öznesi tarafından; kısal-eylemi sıcak suyu gören pantolon öznesi tarafından; uyan- eylemi çocuk öznesi tarafından; sürç- eylemi (onun) dili öznesi tarafından; acık- eylemi ben (birinci şahıs) öznesi tarafından; uslan- eylemi deli gönül öznesi tarafından ve kız- eylemi ise o (üçüncü şahıs) öznesi tarafından yapılmaktadır. Bu özneler, bu eylemleri yaparken geçişli fiillerde olduğu gibi bir şahsa, bir nesneye veya bir duyguya ihtiyaç duymamaktadırlar. Bu fiiller "ne (belirtisiz nesneyi), neyi ve kimi" sorularına cevap vermezler. İşte nesne almayan, bu sorulara cevap vermeyen, fiillerin gösterdiği hareketi, eylemi yapana (özneye) yönelten bu fiiller geçişsiz fillerdir."

Güneş (2009: 235) geçişsiz fiillerle ilgili şu bilgileri verir:

"Olma ifadesi taşıyan, gerçekleşmeleri için olan varlıktan (yüklenenden) başka bir varlık gerektirmeyen fiillerdeki çatıya denir. Bu çeşit fiillere de geçişsiz fiil adı verilir.

Denebilir ki; geçişli fiiller iki varlıkla (yüklenen ve nesne ile), geçişsiz fiillerse tek varlıkla (yüklenen ile) ilgi kurabilen fiillerdir:

Ağaçlar büyüyor.

Yüklenen Yükleyen

"Büyü-" fiili geçişsiz olduğu için, sadece "ağaçlar" yüklenenini gerektirmiştir.

Bahçıvan, ağaçları budamış.

Yüklenen Nesne Yükleyen

"Buda-" fiili geçişli olduğu için, "bahçıvan" yüklenenden başka bir varlığı, yani "ağaçlar" nesnesini de gerektirmiştir.

Öteki fiil çatılarının, geçişli/geçişsiz çatılarla yakın bir ilişkisi vardır. Ettirgen (yaptırgan/oldurgan) fiiller geçişli, edilgen fiiller geçişsiz, işteş ve dönüşlü fiillerin bazıları geçişli, bazıları geçişsiz çatılıdır."

Bilgin (2006: 417-418) geçişsiz fiiller için şu açıklamaları yapmıştır:

"Nesne almayan eylemlere geçişsiz eylem denir. Geçişsiz eylemde, anlatılan iş, özneyle sınırlanmıştır, bir başka nesneye geçmez. Örneğin, ölmek, gülmek, ağlamak, uyumak, kızmak, gitmek, susmak, kabarmak gibi eylemleri, özne, bir nesneye gerek duymadan gerçekleştirir. Geçişsiz eylemler, "ne, neyi, nereyi, kimi" gibi nesneyi buldurmaya yönelik sorulara yanıt vermez. Geçişli eylemlerde görüldüğü gibi, birçok geçişsiz eylemin de kendi kökünden türeyen ve nesne (kimi durumda özne) işlevi gören bir eylem adıyla birlikte kullanıldığı görülür:

atlayış atlamak, uyku uyumak, ot otlamak, gülüş gülmek...

Oluş eylemleri geçişsizdir:

"bir kentin kapıları çürüyor saçlarında
benim ellerim kendi kelepçesinde" (Mansur Balcı, Zar, Zaman ve Tiner, s. 18.)

Durum eylemleri de genellikle geçişsizdir:

"bir gözümde yaşlı atlas kudurur /bir gözümde çağlayanlar dinlenir"

(Mansur Balcı, Zar, Zaman ve Tiner, s.47.)

Çokanlamlı eylemlerin kimisi, bağlama göre, geçişlilik ya da geçişsizlik özelliği taşıyabilir:

"... otomatiğe basıp kapıyı açtı." geçişli (Dinçer Sezgin, Gözlerinde Mavi Kuşlar , s. 104.)

"Hüsnüyusuflar ne güzel açmıştı." geçişsiz (Metin Demirtaş, Hazırol Kalbim, s.34.)"

2.2.3. Ettirgen Fiiller

Korkmaz (2009: 555) ettirgen fiile ilişkin;

"Ettirgen çatı, yapma, etme bildiren geçişli fiiller ile olma bildiren geçişsiz fiilleri; yapma, yaptırma ve ettirme bildiren geçişli fiillere çeviren bir çatı türüdür. Başlıca ekleri *-DIr- / -DUr, -(I)t-/-(U)t-,* -(I)r-/-(U)r-, *-Ar-, -DAr-, -(I)z-*/-(U)*z-*'dur: *al-/al-dır-, başla-/başla-t-, çık-/çık-ar-, doy-/doy-ur-, geç-/ geç-ir-, git-gid-er-, dön-/dön-der-, dön-dür-, em-/em-iz-ir->emzir-gibi.* Bu eklerin hepsinde de işlev aynıdır. Ettirgen çatıda cümlenin öznesi genellikle işi yapan değil yaptırandır. Bir eylem vasıtalı olarak ikinci veya üçüncü bir özneye yaptırılmaktadır: *dal- / dal-dır- / dal-dır-t-, kır- / kır-dır- / kır-dır-t-, geç- / geç-ir- / geç-ir-t-, piş-/ piş-ir- / piş-ir-t-, söyle- / söyle-t- / söyle-t-tir-* gibi. Böylece ettirgen çatının iki önemli işlevi ortaya çıkmış oluyor. Bunlardan biri, geçişsiz fiilleri geçişli fiil durumuna getirmektir. Öteki de geçişli fiillerin gösterdiği eylemi özne dışındaki ikinci veya üçüncü bir özneye yaptırmaktır. Cümlede işi yapan ikinci veya üçüncü öznenin belirtilmesi, ettirgenlik eklerinin belli birleşme kurallarına göre üst üste getirilmesi ile sağlanmaktadır." açıklamalarında bulunur.

Hengirmen (2002: 211-213) ettirgen çatılı fiillerle ilgili bilgi verdikten sonra örnekler verir:

"Bir işin başkalarına yaptırıldığını belirten eylemlere **ettirgen eylemler** denir. Genellikle özne işi yapandır. Ancak, ettirgen eylemlerle kurulan cümlelerde özne işi yaptırandır. Ettirgen eylem, eylem kök ya da gövdelerine *-dır, -r, -t* çatı eklerinden birinin ya da ikisinin üst üste getirilmesiyle kurulur.

Ettirgenlik Eki : -dır (-dir, -dur, -dür), -tır (-tir, -tur, -tür)

Terzi elbise dikiyor. → Ayşen elbiseyi terziye dik**tir**iyor.

Memur para bozuyor. → Turgut parayı memura boz**dur**uyor.

İşçiler ev yaptı. → Hasan Bey işçilere ev yap**tır**dı.

Ettirgenlik Eki: -r (-ar, -er, -ır, -ir, -ur, -ür)

Çocuk su içti. → Anne çocuğa su iç**ir**di.

Küçük çocuk kaçtı. → Haydutlar küçük çocuğu kaç**ır**dı.

Ayşe erkenden yattı. → Annesi Ayşe'yi erkenden yat**ır**dı.

Ettirgenlik Eki : -t

Hasan elbiseleri temizledi → Hasan elbiseleri temizle**t**ti.

Yeşim erkenden uyudu. → Annesi Yeşim'i erkenden uyu**t**tu.

Yaşlı kadın bavulları taşıyor. → Yaşlı kadın bavulları taşı**t**ıyor."

Hengirmen (2002: 211-213) ettirgen fiilleri açıkladıktan sonra katmerli ettirgen fiile ve ettirgen fiillerde anlam bulanıklığına da değinerek şunları dile getirmiştir:

"Ettirgen ve Katmerli Ettirgen Eylem: Ettirgen eylemi iki bölümde incelemekte yarar vardır:

1. Öznenin bir işi başkasına doğrudan yaptırması.
2. Öznenin bir işi başkalarına aracı vasıtasıyla yaptırması.

Çocuk uyudu. (Çocuk kendiliğinden uyumuştur.)

Anne çocuğu uyu**t**tu. (Çocuğu anne uyutmuştur.)

Anne çocuğu dadıya uyu**ttur**du. (Anne çocuğu dadıya uyutturmuştur.)

"Anne çocuğu uyuttu." cümlesinde özne işi doğrudan çocuğa yaptırmaktadır. Çocuk kendiliğinden uyumamış, annesi ona ninni söyleyerek ya da kucağında sallayarak değişik yöntemlerle uyutmuştur. *"Anne çocuğu dadıya uyutturdu."* cümlesinde ise anne çocuğu dadı aracılığıyla uyutturmuştur. Bu iki ettirgeni birbirinden ayırmak için bir aracı vasıtasıyla

yapılan ettirgenleri **katmerli ettirgen** diye adlandırmakta yarar vardır. Katmerli ettirgenlerde birden çok ettirgen eki üst üste gelir.

Ettirgen Eylemlerde Anlam Bulanıklığı: Ettirgen eylemler birden çok ettirgen eki aldıklarında çoğu zaman anlam bulanıklığı olur.

Müdür Ayşe'ye mektup yaz**dırdı**, (yaz-**dır**-dı)

Müdür Ayşe'ye mektup yaz**dırttı**. (yaz-**dır-t**-tı)

Müdür Ayşe'ye mektup yaz**dırttır**dı. (yaz-**dır-t-tır**-dı)

Birinci cümlede doğrudan bir ettirgenlik vardır. Ancak, ikinci cümlede müdürün Ayşe'ye mektubu doğrudan mı yoksa başka biri aracılığıyla mı yazdırdığı tam olarak anlaşılamamaktadır. Üçüncü cümlede mektubun Ayşe'ye başka biri aracılığıyla yazdırıldığı daha rahat anlaşılmaktadır."

Yelten (2011: 244) ettirgen çatılı fiiller için şu ifadelere yer vermiştir:

"Mektubu mahallenin muhtarına yazdırdı. Kışlık odunları kırdırdım.
Öğretmen şiiri okutturdu. Çocuğu uyutturdu. İstediklerimi getirtiyorum.

Yukarıdaki cümlelerde kullanılan fiillerde belirtilen eylemlerin özne tarafından yapılmadığı yaptırıldığı görülüyor. Bu fiiller, fiil kök ve gövdelerine -r, -tır/-tir, -t fiilden fiil yapma (ettirgenlik) eklerinden biri veya ikisinin getirilmesi ile gerçekleştirilir. "Mektubu mahallenin muhtarına yazdırdı." cümlesinde üçüncü tekil kişi olan "o" öznesinin işi kendisinin yapmadığı başkasına (mahallenin muhtarına) yaptırdığı görülmektedir. "Kırdırdım, okut-turdu, uyutturdu, getirtiyorum" fiillerinde de eylemler özne tarafından gerçekleştirilmemekte başkalarına yaptırılmaktadırlar. Fakat "uyu- ve gel-" fiillerine bu ettirgenlik eki iki defa gelmiştir. Birinci gelişinde geçişsiz olan bu fiilleri geçişli yapmıştır ve ikinci gelişinde ise geçişlilik derecesini artırarak ettirgen hale getirmiştir. Böylece fiil, eylemde belirtilen işi özne ikinci ve üçüncü şahıslara yaptırmaktadır. İşte özne işi kendisi yapmayıp ikinci ve üçüncü şahıslara yaptırıyorsa bu tür fiillere ettirgen fiil denir."

Gencan (2001: 364-365) ettirgen çatılı fiilleri "geçiş kertelerinin artırılması" başlığı altında ele almıştır:

"Geçişsiz eylemler eklerle geçişli olabildikleri gibi; geçişli eylemler de bu eklerle ikinci, üçüncü kerteden geçişli olur: Yazmak geçişlidir. -dir ekiyle ikinci kerteden geçişli olur: yaz-dır-mak. Bir ek daha -yani -t eklenirse- üçüncü kerteden geçişli olur: yaz-dır-t-mak... Bunlara ettirgen, katmerli ettirgen eylemler denir.

Turgut kitabı aldı. "Aldı" aslında geçişlidir; I. kerte.
Turgut kitabı Ahmet'e aldırdı. "Aldırdı" ekle II. kertede.
Turgut kitabı Ahmet'in aracılığıyla Yalçın'a aldırtmış. "Aldırtmış" iki ekle III. kertede geçişli olmuştur.
Dördüncü kerteye çıkanlar da var: Böl-, böldür-, böldürt-, böldürttür-...

Bu eklerle bütün geçişsiz eylemler geçişli olduğu gibi, geçişlilerin de geçiş kerteleri artırılabilir. Yalnız ikiden çok ek takmak sakıncalıdır; ikiden çok ek takılırsa:

1) Anlamı kavramak güçleşir; çünkü:
"Turgut kitabı aldı." tümcesinde almak işini doğrudan doğruya özne (Turgut) yapıyor. Eylem ikinci kerteden geçişli olunca, yani: "Turgut kitabı Ahmet'e aldırdı." denince, almak işini özne (Turgut), Ahmet'e yaptırıyor.
Üçüncü kertelide; yani: "Turgut kitabı Ahmet'in yardımıyla Yalçın'a aldırtmış." tümcesinde de almak işini özne (Turgut) değil, araç olan Ahmet değil; ikisinin etkisiyle üçüncü bir kişi olan Yalçın yapıyor. Eklerin sayısı yani geçiş kerteleri bundan fazla olursa özne etkisinin kaç araçtan geçtiğini kavramak güçleşir.

2) Çok ekli eylemin söylenişi de ses kakışması yüzünden güçleşir, sevimsiz olur: Yazdırttırdım."

Bilgin (2006: 424-425) ettirgen fiil ile birlikte katmerli ettirgenlikten de bahseder:

"Öznenin, eylemde belirtilen işi başkasına yaptırdığını (ettirdiğini) gösteren eylemlere **ettirgen eylem** denir.

Ettirgen eylemler **-(i)r-, -(i)t-, -dir-** ekleriyle kurulur. Bu eklere **ettirgenlik ekleri** denir:

içirmek, pişirmek, kaçırmak; yıkatmak, okutmak, yakalatmak; yedirmek...

Ettirgen eylemlerin tümü geçişli eylemlerdir:

"Sana zorla süt içirirdim."

(Burhan Günel, Dünyanın En Güzel Kadını, s.37.)

"Önceleri yalnızca bağırsak dolu kovaları taşıtıyorlardı ona."

(Necati Güngör, Sevgi Ekmektir, s. 11.)

Geçişsiz eylem geçişli duruma getirildiğinde, eylemi yaptıran, özne olarak tümceye girerken; eylemi yapan (asıl özne), nesne durumuna geçer:

Dünya yeşeriyor.

Ö

"Sevgide yıkanan yağmur yeşertiyor dünyayı. "

Ö N (asıl özne) (Veysel Çolak, İkizim Sevgilimdi, s. 35)

Geçişli eylem ettirgen duruma getirildiğinde, nesne olduğu gibi korunur, asıl özne ise yönelme durumuna girer:

Ali sakalını kesmiş.

Ö N

Ali sakalını (berber-e) kes-**tir**-miş.

Ö N (asıl özne)

Ettirgenlik ekleri anlatılmak istenen kavrama göre üst üste de gelebilir. (katmerli ettirgenlik) Böylece geçişlilik dereceleri artırılmış olur.

Aşağıda, biri geçişsiz öteki geçişli iki eylemin ettirgenlik ekleriyle girdikleri geçişlilik dereceleri gösterilmektedir:

sız-**dır**-**t**-mak

1. 2.

dik-**tir**-**t**-mek

1. 2. 3.

Örneklenen eylemler aynı ettirgenlik eklerini almıştır; ancak "sızmak" eylemi geçişsiz olduğu için "sız-**dır**-**t**-mak." biçiminde 2. dereceden geçişlilik. "dikmek"

eylemi geçişli olduğu için "dik-**tir-t**-mek" biçiminde 3. derecelen geçişlilik söz konusudur."

Atabay, Kutluk ve Özel (2003: 194) oldurgan çatıdan söz etmeyip sadece ettirgen çatı hakkında bilgi vermişlerdir:

> "Ettirgen eylemle oluşmuş bir tümcede öznenin yaptığı ya da yaptırdığı işten doğrudan doğruya bir nesnenin etkilendiği görülür. Özne de çoğunlukla işi yapan değil yaptırandır. Ettirgen eylemlerin tümü, bir nesne ile kullanıldıklarından, geçişli eylemlerdir: yat-, yat-ır-, düş-, düş-ür-,düş-ür-t-, koş-, koş-tur- gibi. Geçişli ve geçişsiz eylem kök ya da gövdelerine -ir-, -t-, -tir- eklerinden birinin ya da ikisinin getirilmesiyle ettirgen çatılı eylem oluşur: iç-ir-, piş-ir-, geç-ir-t-, ye-dir-, bin-dir-, ağla-t-, söyle-t-, yat-ır-t-, söyle-t-tir-, konuş-tur-t- gibi. Geçişsiz eylem, bu çatı eklerinden birini alarak hem ettirgen, hem de geçişli olur. Böyle tümcelerde, öznenin yaptığı ya da yaptırdığı işten, nesne etkilenmektedir. Ettirgen çatı eklerinin, kimi zaman üst üste kullanıldığı, eylemin geçişlilik derecesinin arttığı da görülür: gül-dür-, ağla-t-, ağla-t-tır-, düş-ür-t-tür- gibi. Geçişli eylemler de bu eklerden bir ya da birkaçını alarak ettirgen eylem olur: sev-dir-, kır-dır-t-, yap-tır-, yap-tır-t-tır- gibi."

Delice (2008: 79) ettirgen fiillere ilişkin "Kılış fiiline -t-, -tir-, -r- ve benzer işlevli diğer ettirgenlik eklerinden birini ulamak yoluyla oluşturulmuş çatıdır. Bu çatının en bariz özelliği iki farklı öznenin bir cümle yapısı içinde bulunmasını sağlıyor olmasıdır. Bu işlevle ortaya çıkan bir yüklem öncelikle yalın halde yaptıran özne isteyecektir. Bunun yanında, yüklem olan fiil, yalın özne yanında yönelme hali eki ile çekimlenmiş olan yapay özneyi de bünyesine alacaktır. Bu iki özneyi ettirgenlik işlevi sayesinde alabilecek fiiller, geçişli tabana sahip olacakları için ayrıca nesneyi de zorunlu olarak isteyecektir. "Kavağın dibine gülük yaptırdım / Basaksız evlere hayat yaptırdım." (Halk türküsü)" ifadelerinde bulunur.

2.2.4. Oldurgan Fiiller

Bozkurt (2010: 146-147) oldurgan fiillerle ilgili şu bilgileri vermiştir:

"Oldurgan çatı, öznenin nesne üzerinde doğrudan etkili olduğunu gösteren çatıdır. Genellikle geçişsiz eylemlere *-r-, -dır-, -t-* eklerinden biri getirilerek kurulur. Bu çatıda tümceye "aracılığıyla" işlevinde yönelme durumunda bir başka kişi katılmaz. Oldurgan çatı ekleri ile ettirgen çatı ekleri aynı. Bu nedenle kuruluş ve işlev bakımından oldurgan çatıyı ettirgen çatıdan ayırmak güçleşir. Oldurgan çatıda özne, nesne üzerinde doğrudan etkilidir. Eylemin belirttiği işi doğrudan yapan durumundadır. Arada herhangi bir kişi bulunmaz.

Sürücü arabayı durdurdu. Kapağı yerinden kaldırdı. Durumu bize bildirdi.

Çocuk çantayı indirememiş."

Hengirmen (2002: 213-214) oldurgan çatılı fiilleri ettirgen çatılı fiillerle karşılaştırarak şu şekilde ele almıştır:

"Ettirgen eylem Türkçede çok tartışılan önemli konulardan biridir. Bunun nedeni bazı eylemler ettirgen eki aldıkları halde, ettirgen anlamı vermemekte ve bu konuda bazı karışıklıklara yol açmaktadır.

Yemek pişti.

Esen yemeği pişirdi.

Cümlelerinde *piş-mek* eylemi ettirgen eki alarak *piş-ir-mek* biçimine dönüşmüştür. Ancak *pişirmek* eyleminin ettirgen eylem olduğu tartışmalıdır. Çünkü Esen yemeği bizzat kendisi pişirmekte, bu işi başkasına yaptırmamaktadır. Oysa ettirgen cümlelerde özne işi yapan değil, yaptırandır. Bu cümlenin gerçekten ettirgen olabilmesi için şu şekilde kurulması gerekir:

Esen yemeği aşçıya pişirtti.

Bu cümlede Esen yemeği aşçıya pişirttiği için *pişirtmek* eylemi gerçekten ettirgen eylem olmuştur. *"Esen yemeği pişirdi."* cümlesinde *pişmek* eylemine gelen *-ir* eki bu eylemi yalnızca geçişli eylem yapmıştır.

Yemek pişti. (geçişsiz eylem)

Esen yemeği pişirdi. (geçişli eylem)

Geçişsiz eylemlere *-dir, -r, -t* çatı eklerinin getirilerek geçişli eylem haline

dönüştürülmesinden oluşan eylemlere **oldurgan eylemler** denir. Oldurgan eylemlerde ettirgen eylem özelliği yoktur. Oldurgan eylem yalnızca geçişsiz eylemi geçişli eyleme dönüştürür. Ettirgen ve oldurgan eylemler aynı çatı ekleri ile yapıldığından birbirlerine çok karıştırılmaktadır. Bu nedenle iki eylemi birbirinden ayırmak için izlenecek en sağlıklı yol cümlenin anlamına bakmaktır.

Kalem suya battı.

Cengiz kalemi suya batırdı.

Birinci cümlede *batmak* eylemi geçişsizdir. İkinci cümlede bulunan *batırmak* eylemine *-ır* ettirgen eki getirilmiştir. Ancak, Cengiz kalemi suya kendisi batırdığı ve özne işi başkasına yaptırmadığı için *batırmak* eylemi ettirgen değil, oldurgan eylemdir.

Kemal, masasıyla aşağı odaya indi. (geçişsiz eylem)

Kemal, masasını aşağı odaya indirdi. (oldurgan eylem)

Kemal, masasını aşağı odaya indirttirdi. (ettirgen eylem)"

Gencan (2001: 362) oldurgan fiili "geçişsiz eylemlerin ekle çatı değiştirmesi" başlığı altında ele almıştır:

" I. *Üşümek,* geçişsizdir; *üşü-t-mek* *-t* ile geçişli olmuştur.
II. *Yatmak,* geçişsizdir; *yat-ır-mak* *-ır* ile geçişli olmuştur.
III. *Ötmek,* geçişsizdir; *öt-tür-mek* *-tir* ile geçişli olmuştur.
IV. *Dalmak,* geçişsizdir; *dal-dır-mak* *-dir* ile geçişli olmuştur."

Örnekler gösteriyor ki, bir geçişsiz eylemin kök ya da gövdesine uyarına göre -t, -ir, -tir (-dir) eklerinden birisi gelmekle geçişli olur. Bunlara oldurgan eylemler denir."

Delice (2008: 79) oldurgan çatıyı şöyle açıklamıştır:

"Anlamca geçişli olduğu halde yüklem tarafından istenilen nesne, özne ile bütünleştiği için yapıca nesnesiz kullanılan fiillerin üzerine gelen - t, -r, -tir gibi eklerle özne ile birlikte var olan nesneyi ayrıştırma işlevinin adıdır. Şu şekilde daha net bir tanımı yapılabilir: Dönüşlülük eki almaksızın kök, türemiş veya gövde halinde dönüşlü gibi kullanılan fiillerin yüklem olması halinde cümlede özne ile birlikte derin

yapıda zaten var olan nesnenin yüzeysel yapıya değiştirilmiş farklı bir nesne olarak aktarılmasını sağlayan çatı işlevi.

"Bugün yarın diye uyuttun durdun beni." (A. İlhan)

"Kaldırılmış harman yerlerinden buğday toplayıp açlığımızı öldürdük." (O. Kemal)"

Bilgin (2006: 424) oldurgan fiil için şu bilgileri verir:

"Geçişsizken ettirgenlik eklerinden biriyle geçişli duruma getirilmiş eylemlere **oldurgan eylem** denir: uç-**ur**-mak, uyu-**t**-mak, gül-**dür**-mek...

"Remzi Amca, daha ilkokuldayken, ... babasını **yitirmiş.**" (Sevgi Özel, Direncin Kuşları, s. 122)

"Âlemi yok üstüme gelmesin: Apartumanlar / martıların haykırışlarını büyütür bu sokakta, / rüzgârı **büyütür,** yağışı, karı **büyütür.**" (Seyhan Erözçelik, Şehir'de Sansar Var!, s. 17.)

"Asıl kendi oğlumu **öldürmüşüm** ben ..." (Sevgi Özel, Direncin Kuşları, s.87.)"

Bilgin (2006: 426) ayrıca çatı türleriyle birlikte çok çatılı fiillerden de bahsetmiştir:

"Değişik işlevli birden çok çatı ekiyle kurulan eylemlere çok çatılı eylem denir:

Yoksul çocuklar giy-dir-il-di.

(Eylem, ettirgenlik ve edilgenlik ekleriyle kurulmuş.)

Mahkûmlar aileleriyle gör-üş-tür-ül-dü.

(Eylem; işteşlik, ettirgenlik ve edilgenlik ekleriyle kurulmuş.)

Şehzadeler katı kurallar içinde yet-iş-tir-il-iyor-du.

(Eylem; dönüşlülük, ettirgenlik ve edilgenlik ekleriyle kurulmuş.)

Çok çatılı eylemlerde her çatı eki kendi işlevini korur.

İnceleyelim:

tanı-ş-tır-(ı)l-mak

-ş-: İşteşlik ekidir, "tanımak" eylemine karşılıklı işteşlik anlamı katmaktadır: tanı-ş-mak.

-tır-: Ettirgenlik ekidir, "tanışmak" eylemine dilbilgisel öznenin aracılık ettiğini gösteriyor (Asıl özneler tanışanlardır.): tanış-tır-mak.

-(ı)l-: Edilgenlik ekidir, "tanıştırmak" eylemini gerçekleştiren özneyi ya da özneleri belirsizleştiriyor: tanıştır-(ı)l-mak."

Atabay, Kutluk ve Özel (2003: 195) ikili ve çift çatılı fiiller hakkında da bilgi vermişlerdir:

"Edilgen eylem yapan -n- ve -l- çatı ekleri, kimi zaman dönüşlü eylem de yapar. Aynı çatı eklerinin değişik görevler yaptığı görülür. Sınıf süs-le-n-di (edilgen); Kız süs-le-n-di (dönüşlü) örneklerinde olduğu gibi. Bu tür iki görevde de kullanılabilen çatılara ikili çatı denir. Eylemlerin kimi zaman, aynı görevi yapan birkaç çatı ekini üst üste aldığı görülür. Böyle eylemlere çift çatılı eylem diyebiliriz. Bir eylem iki edilgen (ye-n-il-, bo-ya-n-ıl-) ya da birden çok ettirgen çatı eklerini (söyle-t-tir-, konuş-tur-t-) üst üste alabilir. Değişik çatı eklerinin aynı eylemi oluşturduğu da olur. Bu eylemlere çok çatılı eylem diyebiliriz. Çok çatılı eylemlerdeki çatı ekleri ayrı ayrı görev yaparlar: gör-üş-tür-ül-, tanı-ş-tır-ıl-, yap-tır-ıl-, ara-ş-tır-ıl- gibi. Yardımcı eylemler ve bunların oluşturdukları bileşik eylemler çatı eklerini alırlar."

Ediskun (2004: 222-223) çatı türleriyle ilgili şu açıklamaları yapar:

"Dilimizde bütün fiiller, aslında etken çatılıdır. Edilgen fiiller, etkenlerden yapım ekleriyle türetilmişlerdir:

a) Sonu bir ünlü ya da l ile biten fiil kök ya da gövdelerinden –(i)n- eki ile: Öde- (etken), öde-n- (edilgen); oku- (etken), oku-n- (edilgen); bil- (etken), bil-(i)n- (edilgen)... gibi.

b) Sonu -ünlülerle l ünsüzü dışında- herhangi bir ünsüzle biten fiil kök ya da gövdelerinden –il- eki ile: Bak- (etken), bak-ıl- (edilgen); bık- (etken), bık-ıl- (edilgen); bin- (etken), bin-il- (edilgen)... gibi.

İsim soylu kelimelerden –len- eki ile türemiş kelimelerin kimisi edilgendir: (...tarafından) selamlan-, (...tarafından) imzalan-, (...tarafından) ağaçlan-,... gibi.

Kimi fiil kök ya da gövdeleri iki edilgenlik ekini de alabilirler: Ye-n-il-, de-n-il-... gibi.

Dönüşlü fiillerin iki anlam yönü bulunmaktadır: İşi, öznenin: a) kendi kendine, kendi başına yapma ve bundan dolayısıyla etkilenme yönü, b) kendisine yapma ve bundan doğrudan etkilenme yönü:

a) Söylen- (= kendi kendine, kendi başına yapma), tapın- (= kendi kendine, kendi başına yapma), gezin- (kendi kendine, kendi başına yapma)... vb.

b) Dövün- (= kendisine yapma), giyin- (= kendisine yapma), sürün- (= kendisine yapma)... vb.

Dönüşlü fiiller, genellikle, -(i)n- eki ile yapılırlar: Tara-n-, daya-n-, bula-n-, eş-(i)n-, ört-(ü)n-... gibi

Dilimizde –il- ekiyle türemiş dönüşlü gibi görünen fiiller de bulunmaktadır: (Sular) çek-il-, (sular) dur-ul-, (güç) kes-il-,... gibi. Dikkat edilirse bu fiillerde yine de gizli bir edilgenlik anlamı vardır. Nitekim çek-in- ile çek-il- arasında bu ayrımı sezebiliyoruz. -(i)n- ekiyle türemiş edilgen fiiller biçimce dönüşlü fiillere benzediklerinden, bunları ayırt etmek için cümleyi özenle okumak gerekir:

a) "Ayhan taranıyor." (Taranıyor, dönüşlüdür);

b) "Kuzu taranıyor." (Taranıyor, edilgendir)... gibi.

İsim soylu kelimelerden –len- eki ile türemiş fiillerin kimisi dönüşlü görünüştedir: Akıllan-, duygulan-, canlan-, kanlan-... vb.

İşteşlik fiillerinde bir işi ortaklaşa yapma anlamı, bu ortaklığın da üç anlam yönü vardır: a)Karşılıklı yapma, b) Birlikte yapma, c) Bir süre içinde bir durumdan başka bir duruma girme:

a) Vur-(u)ş- (karşılıklı yapma), döv-(ü)ş- (karşılıklı yapma), söz-leş- (karşılıklı yapma), selam-laş- (karşılıklı yapma)...vb. Dikkat edilirse bunlarda özne, birden çoktur.

b) Uç-(u)ş- (birlikte yapma), ağla-ş- (birlikte yapma), koş-(u)ş- (birlikte yapma), gül(ü)ş- (birlikte yapma)...gibi. Dikkat edilirse bunlarda da özne, birden çoktur.

c) Gel-(i)ş- (bir süre içinde kendi kendine büyümek), kız-(ı)ş- (bir süre içinde yüksek bir kerteyi bulmak), yat-(ı)ş- (bir süre içinde şiddeti geçmek), zor-laş- (bir süre içinde zor duruma gelmek)... gibi. Dikkat edilirse bunlarda her özne bir durumdan başka bir duruma geçişi kendi kendine yapmaktadır. Bu nedenle bu işteş çatılı fiillere –bir tek öznenin oluşumunu anlattıkları için- dönüşlü çatılı fiiller diyebiliriz."

Korkmaz (2009: 563-566) çatı ekleriyle ilgili bazı özelliklere dikkat çekerek şu açıklamalarda bulunmuştur:

> "Çatı ekleri üst üste gelebilir. Türkçenin böyle bir şekillenmeye imkân vermesi, dilin anlatım gücünü artırmakta, cümledeki özne ve nesne değişmelerine imkân sağlamaktadır. Ancak, çatı eklerinin üst üste gelebilmesi gelişigüzel değildir. Dil mantığı ile ilgili bazı ölçülere bağlıdır. Nitekim *-(I)l-/-(U)l*-edilgenlik ekinden sonra *-(I)n-/-(U)n-* dönüşlülük ve *-(I)ş-/-(U)ş*-işteşlik eklerinin; *-(I)ş-/-(U)ş-* işteşlik ekinden sonra da *-(I)n-/ -(U)n-* dönüşlülük ekinin getirilememesi böyle bir mantığın gereğidir. Çatı eklerinin üst üste gelebilmeleri konusunda son olarak şu hususları da belirtmek gerekir:
>
> a. Dönüşlülük eki *-(I)n-/-(U)n-* ve *-(I)ş-/-(U)ş-*, fiil kök ve gövdelerine yalnızca ilk çatı eki olarak gelebilir: *gez-in-, giy-in-, taşı-n-, bak-ış-, kaç-ış-, vur-uş-* gibi. Çatı ekleri ile genişletilmiş fiillere *–(I)n-/-(U)n-* ve *–(I)ş-/-(U)ş-* ekleri getirilemez.
>
> b. Çatı eklerinin üst üste gelme durumlarında, esas fiilin çatısı, sondaki çatı ekinin işlevi ile adlandırılır: *gez-in-dir-il-, bak-ış-tır-ıl-, yüz-dür-t-ül-* (edilgen çatı); *al-ış-tır-t-, kalk-ın-dır-t-, geç-iş-tir-t-* (ettirgen çatı) gibi.
>
> c. Edilgenlik eki -(I)l-/-(U)l- fiil kök ve gövdelerine yalnızca son çatı eki olarak gelebilir. Kendinden sonra başka bir çatı eki alamaz.
>
> ç. Ettirgenlik eki olan *-DIr-/-DUr-*, -(I)l-/-(U)l- edilgenlik eki dışında bütün çatı eklerinden sonra gelebilir. Ancak, kendinden sonra yalnız -(I)l-/-(U)l- eki kullanılabilir.
>
> d. Bir fiilde *-(I)n-/-(U)n-* dönüşlülük eki ile *-(I)ş-/-(U)ş-* işteşlik eki yan yana bulunamaz. Yerinde belirtildiği üzere, ettirgen çatı ekleri birbiri üstüne gelebilir: *al-dır-t-, al-dır-t-tır-, geç-ir-t-tir-, gör-dür-t-* gibi."

Fiilde çatı ve çatının türlerine ilişkin bilgiler verildi.[6] Bundan sonraki bölümde çatının öğretimine yönelik uygulama ve etkinlik örnekleri verilecektir.

---

[6] Çatı konusu için ayr. bkz.: Banguoğlu, 2011: 411-419; Gencan , 2001: 360-374; Yelten, 2011: 239-244; Bozkurt, 2010: 140-147; Güneş, 2009: 235-239; Bilgin, 2006: 416-426; Hengirmen, 2002: 202-217; Atabay-Kutluk-Özel, 2003:189-195; Delice, 2008:76-79

3. YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ÇATI KAVRAMI, EKLERİN ÖĞRETİLME AŞAMALARI

Bu bölüme kadar çatının anlaşılması için temelde bilinmesi gereken konular incelenip açıklandı. İlk önce fiilin ne olduğu gösterildi. Daha sonra Türkçedeki fiillerin özellikleri verilip ayrıntılı bir şekilde ele alındı. Yine çatıyı etkileyen bir diğer konu olan cümlenin ögeleri (yüklem-özne-nesne) hakkında bilgiler verildi. Son olarak da çatı ve çatı türleri gösterilip anlatıldı.

Bu bölümde çatının öğretilmesi için tarafımızca geliştirilen iki tane anlatım/uygulama modeli ele alınacaktır. Daha sonra çatının türlerinin/eklerinin pekiştirilmesi için yine bu çalışmada hazırlanan etkinliklere yer verilecektir. [1]

3.1. Yabancılara Türkçe Öğretiminde Çatı Kavramı

Çatı kavramı ve türleri genellikle öğrenenlere zor gelir. Bunun sadece Türkçeyi öğrenen yabancılar için geçerli olmayıp; aynı zamanda anadili Türkçe olan öğrenciler için de geçerli olduğunu göz önünde bulundurarak fiilde çatının öğretilmesine ilişkin uygulama biçimleri geliştirildi/geliştirilmeye çalışıldı. Uygulamaların yapılma sebebi, konuların somutlaştırılıp günlük hayattan örneklerle anlatıldığında daha iyi anlaşıldığı ve kolay kolay unutulmadığı düşüncesidir. Konunun öğretilmesine yönelik yeni bir bakış açısı kazandırarak öğreten ve öğrenenlere yardımcı olması düşüncesiyle hazırlanan uygulamaları vermeden önce şu açıklamaların yapılmasında yarar var:

---

[1] Bu çalışmada aşağıdaki tezlerden esinlenilmiştir:

Zengin, Ramazan, "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Alıştırmalar", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yabancı Dil Olarak Türkçe Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1995

Eren, Pınar, "İlköğretim Yedinci Sınıflar Türkçe Ders Kitaplarında İşlenen Fiil Çatıları Konusuna Eleştirel Bir Yaklaşım", Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2008

Pirinç, Dilek, "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Ortaçların İncelenmesi ve Öğretimi", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yabancı Dil Olarak Türkçe Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010

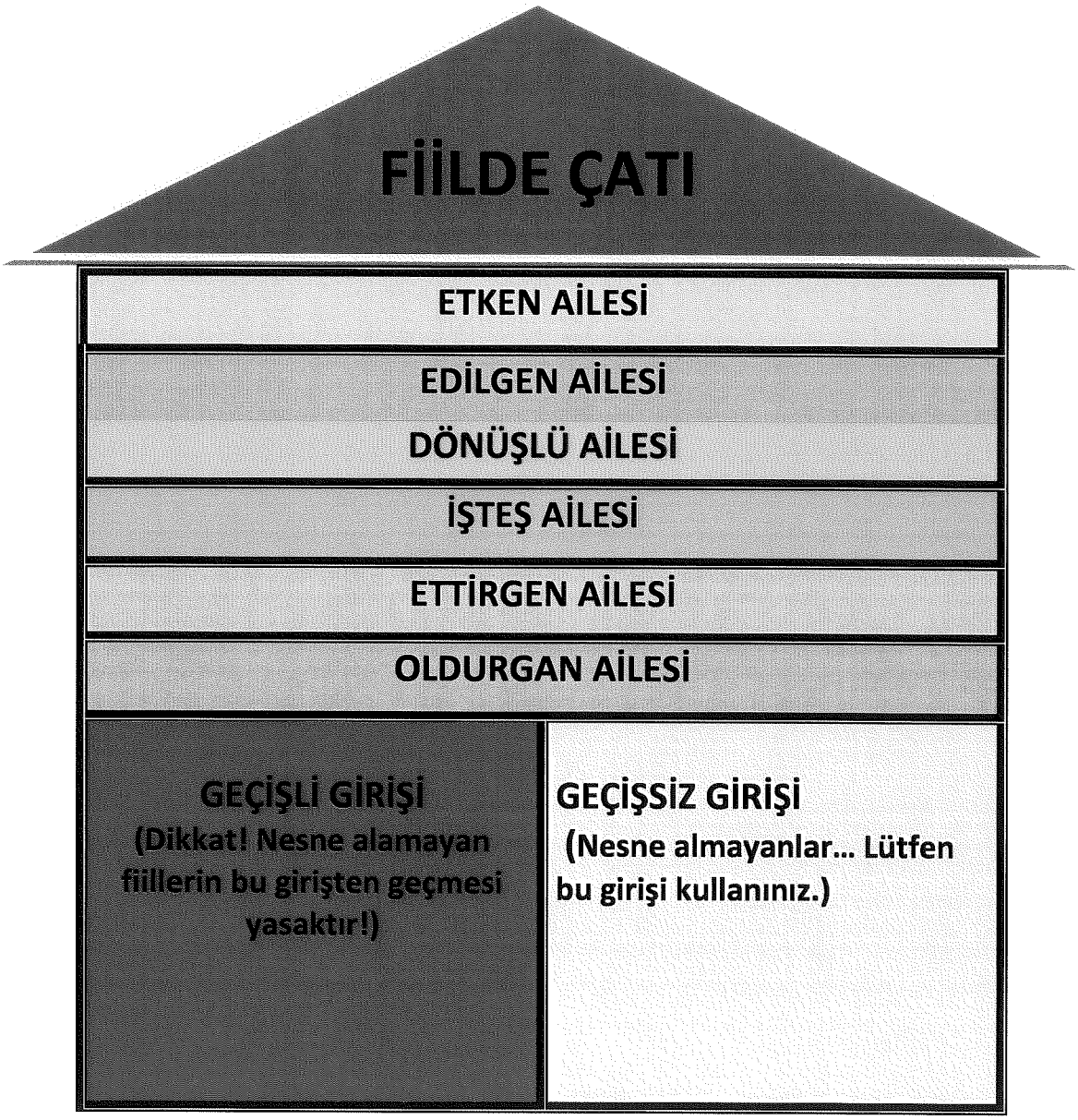
Uygulama 1 "rol yapma tekniği" ile verilirse hem ders daha eğlenceli hale gelebilir; hem de konunun akıllarda kalması sağlanabilir. Elbette ki bu uygulama aynen uygulanmak zorunda değil. Üzerinde değişiklikler yapılabilir, hatta daha güzeli geliştirilebilir. Bu sadece öğretenlere ışık tutması için hazırlanmış bir yöntemdir. Peki, uygulama aşamaları nasıl olmalı?

Örneğin; "Etken Çatılı Fiil" için verilmiş olan uygulamadaki kısım aktarıldıktan sonra orada da belirtildiği gibi uygulamaya bir ara verilip tanımlamalar yapılabilir, peşinden de konu örneklerle desteklenebilir. Konu ve örnekler için tezde aktarılan fiilde çatı konusuna ilişkin başlıklardan yararlanılabilir. Öğretildiğinden emin olunduktan sonra kalan kısımlara aynı şekilde devam edilir. Uygulama yani konular anlatılıp bitirildikten sonra konunun pekişmesi için hazırlanmış olunan etkinlikler öğrenenlere uygulanabilir.

Uygulama 2'de "Fiilde Çatı" konusuyla ilgili yazılan bir hikâye var. Hikâye konunun daha kolay anlaşılmasını ve kalıcılığını arttırması amacıyla yazılmıştır. Konu yabancılara öğretileceği için cümleler özellikle kısa, açık ve anlaşılır olarak seçilmiştir. Hikâye önce okutturulur/dinlettirilir; sonra da hakkında konuşulur. Devamında hikâyeyle ilgili bir yazı çalışması yer almaktadır. Bu kısımda öğrencilere, "Hikâyenin sonunu siz nasıl bitirirdiniz?" şeklindeki soruya yanıt verdirilir. Bunlar yapıldıktan sonra hikâyeden yola çıkılarak konu "Etken Fiil" ile anlatılmaya başlanır.

Daha önceden de belirtildiği gibi bu sadece bir yönlendirmedir. Öğretenler uygulamaya kendilerince bir şeyler ekleyebilir ya da bazı kısımları çıkartabilir.

3.1.1. Uygulama 1:



(Şekil tahtaya çizilir.)

İyi akşamlar sayın seyirciler. Ben Merve Adıgüzel. "Ailelerimiz-Yaşantılarımız" programına hepiniz hoş geldiniz. Bu hafta sizlere İstanbul'un en gözde semtlerinden biri olan Üsküdar'da bulunan bir apartmanı ve bu apartmanda yaşayan aileleri tanıtacağım. Apartmanımızın adı "Fiilde Çatı". Gördüğünüz gibi apartman 6 katlı, 2 girişe sahip (!), boğaz manzaralı çok hoş bir yapı. Bu apartmanda iki giriş var. Merak ettik ve sizler için bunun nedenini araştırdık. Bu apartmanda hangi girişten

gireceğiniz sahip olduğunuz "bir özelliğe" göre belli oluyor. Apartmanın 1. girişi "**Geçişli Girişi**". Bu giriş gerçekten çok lüks. Asansör bu kısımda bulunuyor. İlk başta kırmızı halıyla karşılanıyorsunuz. Dairenize girene kadar klasik müzik sizlere eşlik ediyor. Apartmanı ilgilendiren her olay, duyuru burada yer alan panoya anında yazılıyor; böylece sizi ilgilendiren her konuda bilgi sahibi oluyorsunuz. İnsanın bu şekilde karşılanası geliyor, değil mi? Tabiî buradan geçmek kolay değil. Bir koşul var ki sadece bu koşula uyanlar bu güzel yerden geçmeye hak kazanıyorlar. Sadece ve sadece "nesne alabilen konuklar (fiiller)" buradan geçebiliyor. Evet, nesne alabilenler. Peki, bu nasıl anlaşılıyor? Çok basit... Kapıdaki güvenlik gelen konuğun (fiilin) başına **"onu"** kelimesini getiriyor. Eğer **"onu"** getirebiliyor ve konuktan (fiilden) bir cevap alabiliyorsa o zaman konuğun "Geçişli Girişi"nden geçmesine izin veriyor. Çünkü başına "**onu**" geldiğinde buna cevap verebilen konuk (fiil) **nesne alabilen** konuktur (fiildir). Çok ilginç değil mi? Size de biraz ayrımcılık gibi geldi mi? Ama durum bu. Bu lüks girişten girmek isteyen "**nesne**" almak zorundadır.

Gelelim diğer giriş olan "**Geçişsiz Girişi**"ne. Bu giriş diğerinin tam tersi. Kirli, bakımsız ve asansörü yok. Kırmızı halı zaten hiç yok. Müzik deseniz, böyle bir durumda en son aranan şey. Duvarlar adeta çökecek gibi duruyor. Peki, kimler bu girişi kullanıyor, kullanmak zorunda kalıyor? **Adı bile olumsuz: Geçişsiz.** Hani geçilmese daha iyi der gibi... Bu girişi "**nesne almayan**", başına "**onu**" getirdiğinizde cevap veremeyen konuklar (fiiller) kullanıyor/kullanmak zorunda kalıyor.

Girişlerdeki bu iki zıtlık çok fazla dikkat çekince apartman yöneticisi bunun için apartman sakinlerinden biri olan ve olgunluğuyla bilinen Oldurgan Ailesinden yardım istiyor. Yardımsever Oldurgan Ailesi bu isteği kırmıyor ve birlikte bir yöntem geliştiriyorlar. Yöntem şu: Nesne alamayan konukların (fiiller) eğer isterlerse **"-(ı)r, -(i)t, –dir"** eklerinden birini alabileceklerini; bu durumda "**onu**" kelimesine cevap verebileceklerini ve böylece "**nesne alabilen**" konuk (fiil) konumuna gelip "**Geçişli Giriş**" kapısından geçebileceklerini söylerler. Böylece onların da istedikleri durumda oradan girme hakları olacaktır. Tabiî ki her konuk bunu kabul etmiyor. Aralarında çok gururlu olanlar da var. "Beni kabul eden böyle etsin!" diyenler de var.

Anlatıcı bu kısımda sunuma isterse ara verebilir. "Geçişli Fiiller" ile "Geçişsiz Fiiller"in tanımını verir; ardından örnekleri gösterir.

Konuyla ilişkili olarak aşağıdaki çekimli fiiller örnek olarak verilebilir:

- **Uçmuşlar**

  Başına "**onu**" getirdiğimizde "onu uçmuşlar" olmuyor; anlamsız oluyor. O halde bu fiil geçişsizdir. Nesne almamıştır. (Geçişsiz Girişi)

- **Güleceğiz**

  Başına "**onu**" getirdiğimizde "onu güleceğiz" olmuyor; anlamsız oluyor. O halde bu fiil geçişsizdir. Nesne almamıştır. (Geçişsiz Girişi)

- **Sevdik**

  Başına "**onu**" getirdiğimizde "onu sevdik" oluyor (kediyi, bebeği ...). O halde bu fiil geçişlidir. Nesne almıştır. (Geçişli Girişi)

- **Kestik**

  Başına "**onu**" getirdiğimizde "onu kestik" oluyor (kurdeleyi, ipi ...). O halde bu fiil geçişlidir. Nesne almıştır. (Geçişli Girişi)

Apartmanın genel görünüşü böyledir. Peki, aileler ne durumdadır? Yaşantıları nasıldır? Aile bireylerinin özellikleri nelerdir? O zaman sözü, daha fazla uzatmadan "Etken Ailesi"nin reisine bırakıyoruz.

Efendim öncelikle iyi akşamlar. Biz bu apartmanın en üst katında oturan, normal bir yaşantısı ve geliri olan bir aileyiz. Benim ailem dürüstlüğüyle bilinir. Evdeki herkesin nerede olduğu, ne iş yaptığı bilinir. Herkesin bir görevi vardır ve o görevi de kimin yaptığı bellidir. Ailemin iki büyük özelliği var ki çevremizdekiler bunu çok iyi bilir.

1. özelliğimiz her zaman "özne"yi yanımızda taşır, onsuz hiçbir iş yapmayız.

2. özelliğimiz ise her ne kadar apartmanımızla uymasa da hiçbir çatı eki almayız. Sadelikten yanayız.

İşte böyle Merve Hanım... Şöyle bir özetleyecek olursam;
Sadeliği sevip ekleri kabul etmeyen, her zaman işini "kendi" yapan, çalışkan ve tabiî ki "özne olmazsa olmaz" diyen bir aileyiz. Beni dinlediğiniz için çok teşekkür ederim.

Anlatıcı bu kısımda sunuma isterse ara verebilir. "Etken Fiil"in tanımını verir; ardından örnekleri gösterir.

Konuyla ilişkili olarak aşağıdaki örnekler verilerek fiiller kök ve eklerine ayrılabilir.

- Etken ailesi, her zaman dürüst davranır.
  Özne Yüklem

- Ailemdekiler özne olmadan dışarı çıkmaz.
  Özne Yüklem

davran - ır
Fiil Geniş zaman eki

çık - maz
Fiil Geniş zamanın olumsuzu

Görüldüğü gibi fiiller herhangi bir çatı eki almamış ve özne cümlede işi yapan olarak açıkça verilmiştir. Bu nedenle bu fiiller "etken fiiller"dir.

Şimdi de ikinci ailemiz olan "Edilgen Ailesi"ni tanıyalım. Ama bir sorun var sayın seyirciler. "Edilgen Ailesi"nden kimse yok. Oysa geleceğimizi biliyorlardı. Ne yapalım. "Edilgen Ailesi"ni de bizlere "Etken Ailesi"nin reisi anlatır.

Merve Hanım bu aile hep böyle. Pek sevilmezler apartmanda. Nerede oldukları belli değil. Açıkçası yaşadıklarından da şüpheliyim. Evdeki herkes kafasına göre yaşıyor. Bir düzen yok. Söylenenlere göre bu ailede kimin ne iş yaptığı belli değilmiş. Bunun için arada "**sözde özne**"ye başvuruyorlarmış ama o da açıklık için yeterli değil ki. Yine bilinmezlik oluyor. Herkes benim ailem gibi olamaz! Duyduğuma göre bu ailenin tek ortak noktası varmış. Nasıl ki biz "öznesiz olmaz" diyorsak bunlar da "-n" ve "-l" çatı ekleri olmazsa olmaz diyorlarmış. Bu ek olmadan yaşayamayız diyip duruyorlarmış. Her ne kadar parçalanmış bir aile olsa da işte ortak nokta oluyor bir yerlerde.
Merve Hanım şöyle bir özetleyecek olursam bu ailenin iki önemli özelliği var:

1.si "-n" ve "-l" çatı eklerini çok sevmeleri, onsuz yapamamaları,

2.si ise (biraz kötü bir özellik ama) bizim aksimize özneye değer vermemeleri ve onu kullanmamaları (İşi yapan belli değil demiştim!)

Anlatıcı bu kısımda sunuma isterse ara verebilir. "Edilgen Fiil"in tanımını verir; ardından örnekleri gösterir.

Konuyla ilişkili olarak aşağıdaki örnekler verilerek fiiller kök ve eklerine ayrılabilir.

- Apartman temizlendi.
  Sözde Özne Yüklem

- Girişteki duvar boyanabilir.
  Sözde Özne Yüklem

temizle	-	n	-	di		
Fiil		Çatı eki		Görülen geçmiş zaman eki		
boya	-	n	-	abil	-	r
Fiil		Çatı eki		yeterlilik fiili		Geniş zaman eki

Görüldüğü gibi fiiller "-n" çatı ekini almış. Cümlelere bakıldığında gerçek özne kullanılmamış; sözde özne kullanılmış. Anlama bakılırsa, burada duvar kendi kendini boyayamaz. Birileri tarafından boyanır ki bu da belli değildir. Aynı şekilde apartman birileri tarafından temizlenir. Ancak kimin temizlediği yine belli değildir. Bu nedenle bu fiiller "edilgen fiiller"dir.

Gerçekten çok ilginç aileler var. Şimdi de sırada "Dönüşlü Ailesi" var. Bakalım bu ailenin ne gibi özellikleri var. Dinliyoruz.

Herkese iyi akşamlar. Dönüşlü Ailesi olarak bizleri programınıza konuk ettiğiniz için sizlere minnettarız. Benim ailemin durumu biraz karışık. Çünkü bizi bazı yönlerimizle "Etken Ailesi"yle ve "Edilgen Ailesi"yle karıştırıyorlar. Efendim durumu şöyle açıklayım:

Benim ailem de Etkenler gibi öznesiz dışarı bir adım dahi atmaz. Her zaman özneyi kullanırız. Ailemde işi yapanlar bellidir. Zaten herkes, her işi kendisi yapar. Hal böyle olunca Etkenlerle bizi sürekli karıştırırlar. Aslında Etkenlerle aramızda büyük farklar var. Sabredin, birazdan açıklayacağım. Edilgenlerle de karıştırıyorlar. Çünkü onların olmazsa olmaz dedikleri çatı eklerinden olan **"-n" ve "-l"** bizim için de vazgeçilmez. Biz de her zaman onları kullanıyoruz. Gördüğünüz gibi Etkenler ve Edilgenler ile olan bu ortak noktalarımız karışıklığa yol açıyor. Dönüşlü Ailesi olarak biz artık bundan bıktık. Sizlerin aracılığıyla bu karışıklığa bir son vermek istiyoruz. Gelelim FARKLARA!

Etken olamayız ÇÜNKÜ çatı eklerini ALIYORUZ!
Edilgen olamayız ÇÜNKÜ öznemiz var, işi yapanımız belli.
Yaptığımız işten de etkileniriz!

Lütfen artık bizi onlarla karıştırmasınlar, bu verdiğim bilgilere dikkat etsinler. Sizlere çok önemli bir özelliğimizi daha söylemek istiyorum. Biz aile olarak biraz "benciliz". Ne yazık ki bu böyle. Adımızdan da anlaşıldığı gibi işler hep bize dönsün istiyoruz. Yapılan işten etkilenelim istiyoruz. Kendimizi biraz fazla düşünüyoruz anlayacağınız. Ama durum bu. İyisiyle kötüsüyle sizlere kendimizi anlattım.

Beni dinleyen herkese teşekkür ediyorum.

Anlatıcı bu kısımda sunuma isterse ara verebilir. "Dönüşlü Fiil"in tanımını verir; ardından örnekleri gösterir.

Konuyla ilişkili olarak aşağıdaki örnek verilerek fiil kök ve eklerine ayrılabilir.

- Dönüşlü Hanım, aynanın karşısında uzun süre tarandı.
  Özne — Yüklem

- Ahmet, üzerine sıçrayan çamurları temizlemek için yıkandı.
  Özne — Yüklem

tara	-	n	-	dı	yıka	-	n	-	dı
Fiil		Çatı eki		Görülen geçmiş zaman eki	Fiil		Çatı eki		Görülen geçmiş zaman eki

1. Cümleye bakılacak olunursa, aynanın karşısında taranan Dönüşlü Hanım. Yani özne açıkça belli. Fiile bakılacak olunursa "-n" çatı ekini almış. Ayrıca "Dönüşlü Hanım" kendi kendine taranıyor. İş kendisine dönüyor.

2. Cümleye bakılacak olunursa, yıkanma eylemini gerçekleştiren Ahmet olup özne açıkça bellidir. Fiilin de aynı şekilde "-n" çatı eki aldığı görülmektedir. Ayrıca Ahmet yıkanma eyleminden etkileniyor, yıkanan kendisi.

Bu nedenle bu fiiller "dönüşlü fiil"dir.

Bunca yıl program yaptım. Böyle aileleri ilk kez görüyorum. Gerçekten çok farklı ve çok hoşlar. Sırada "İşteş Ailesi" var. Bakalım onlar bize neler anlatacak?

İyi akşamlar. Ben "İşteş Ailesi"nin reisi olarak sizlere bu akşam ailemi ve özelliklerimizi anlatacağım. Benim ailem insanı, doğayı, hayvanları kısacası bu dünyadaki her şeyi çok sever. Çevremizde uyumlu olmamızla, yardımseverliğimizle tanınırız. İnsanlarla birlikte, karşılıklı işler yapmak bizim en temel özelliğimiz. Hatta şu kadarını söyleyebilirim. Bizim ailede kimse tek başına iş yapmaz. Her şeyi birlikte, karşılıklı yaparız. "Bir elin nesi var, iki elin sesi var." sözü bizi anlatıyor. Bu yönümüzle de çevremizdekiler tarafından hep takdir görürüz.

Yine temel özelliğimizden biri aldığımız **"–(i)ş"** ekidir. Bu ek bizi biz yapan özelliğimizdir. Bu ek olmadan dışarı adım atmayız. İşteş diyince akıllara bu ek gelmeli ki zaten bu ek adımızın ilk hecesi. Düşünün bu kadar uyumluyuz.

Son olarak şunu söylemeliyim ki bizi biz yapan değerleri unutmamalı; karşımızdakilere yardım etmeyi bir yük olarak değil, insanlık olarak görmeliyiz. Bazı komşularımız gibi (Dönüşlü Ailesi) bencil olmayalım; iş bize dönsün diye uğraşmayalım. Hep birlikte gülelim, üzülelim.

Anlatıcı bu kısımda sunuma isterse ara verebilir. "İşteş Fiil"in tanımını verir; ardından örnekleri gösterir.

Konuyla ilişkili olarak aşağıdaki örnek verilerek kök ve eklerine ayrılabilir.

- İki aile, birbirleriyle selamlaştı.
  Özne Yüklem

selamla	- ş -	tı
Fiil	Çatı eki	Görülen geçmiş zaman eki

Fiile bakıldığında "-ş" çatı ekini almış olduğu görülmektedir. Aynı zamanda "selamlaşmak" fiili karşılıklı yapılan bir iştir. Dolayısıyla bu fiil "işteş fiil"dir.

Evet, sayın seyirciler. Geldik 5. ailemize. O da ne? Ailemiz yanımıza gelmiyor. Bizi yanına çağırıyormuş. Ne yapalım, gidip tanışalım bakalım.

Ailemizin adı "Ettirgen Ailesi". İsimlerine bakınca neden bizi ayağına çağırdıklarını anladım. Gerçekten çok değişik kişiler, aileler tanıdık bugün. Bakalım "Ettirgen Ailesi" bizlere neler anlatacak. Dinliyoruz.

Öncelikle bütün Türkiye'ye sevgi ve saygılarımı iletiyorum. Benim ailemin herkes tarafından bilinen iki temel özelliği var.

1.si biz "elit" bir aileyiz. Her zaman "Geçişli Girişi"ni kullanırız. Çünkü bize gelen konuklar (fiiller) nesne alır. Her zaman, her durumda bu girişi kullanabilen tek aile biziz. Hatta biz sahip olduğumuz ekleri (-(i)r, -(i)t, -dir) nesne alabilen değerli konuklarımıza (fiil) vererek onların geçişlilik derecesini bile artırırız. Görüyorsunuz ya diğerlerinden ne kadar farklıyız. Daha elit, daha üstünüz.

2.si biz işlerimizi her zaman başkasına yaptırırız. Asla kendimiz yapmayız. Bunu da vazgeçemediğimiz çatı eklerinden olan " -(i)r, -(i)t, -dir" ile yaparız.

Kısacası benim ailem her işini başkasına yaptıran, her zaman "Geçişli Girişi"ni kullanabilen elit bir ailedir. Sizlere de tavsiyem bırakın işlerinizi başkası yapsın.

Anlatıcı bu kısımda sunuma isterse ara verebilir. "Ettirgen Fiil"in tanımını verir; ardından örnekleri gösterir.

Konuyla ilişkili olarak aşağıdaki örnek verilerek fiil kök ve eklerine ayrılabilir.

❖ Evimi önümüzdeki pazar günü temizleteceğim. (Gizli Özne: ben)
Yüklem

temizle	-	t	-	ecek	-	im
Fiil		Çatı eki		Gelecek zaman eki		teklik 1. şahıs eki

Fiile bakılacak olunursa "-(i)t" çatı ekini almış. Temizle- fiili geçişlidir. Çünkü başına "onu" getirildiğinde cevap alınabiliyor. (onu temizle, masayı temizle...) Bir diğer durumsa evi temizleyecek olan özne değil, bir başkasıdır yani işi yapan başka birisidir. Bu sebeple bu fiil "ettirgen fiil"dir.

Son olarak "Oldurgan Ailesi"ni tanıyalım:

Merhaba. Ben "Oldurgan Ailesi"nin reisi olarak sizlere ailemi ve özelliklerimizi anlatacağım. Benim ailemle "Ettirgen Ailesi" çoğu zaman birbirine karıştırılıyor. Bunun nedeni biz de "-(i)r, -(i)t, -dir" çatı eklerini alıyoruz. Dolayısıyla işler karışıyor. Oysa aramızda iki önemli fark var:

1.si bizim eklerimiz geçişsiz fiillere yani nesne almayan, başına "onu" getirdiğimizde cevap alamadığımız fiillere geliyor. Böylece onları geçişli fiil haline getirerek onlara "Geçişli Girişi"nden geçmeleri için fırsat vermiş oluyoruz. Oysa "Ettirgen Ailesi" sadece ve sadece geçişli (nesne alabilen) fiillere gelir.

2.si biz "Ettirgen Ailesi" gibi işimizi başkasına yaptırmayız. Kendi işimizi kendimiz yaparız.

Özetlemek gerekirse, bizler işini kendiler yapan bir aileyiz. Ayrıca sahip olduğumuz ekleri **(-(i)r, -(i)t, -dir)** geçişsiz fiillere vererek onları geçişli fiil yapmak ilk amacımızdır.

Anlatıcı bu kısımda sunuma isterse ara verebilir. "Oldurgan Fiil"in tanımını yapar; ardından örnekleri gösterir.

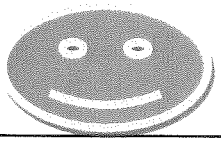
Konuyla ilişkili olarak aşağıdaki örnek verilerek fiil kök ve eklerine ayrılabilir.

- Bebeğini ninni söyleyerek uyuttu. (Gizli özne: O)
  Yüklem

uyu	-	t	-	tu
Fiil		Çatı eki		Görülen geçmiş zaman eki

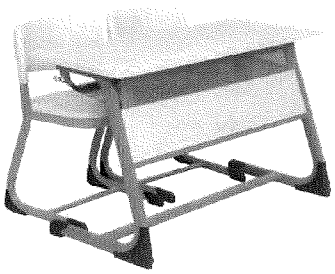
Fiile bakılacak olunursa "uyu-" geçişsiz fiildir. Çünkü nesne alamaz. Başına "onu" getirildiğinde "onu uyu" olmuyor. Cevap alınamıyor. Aldığı "-(i)t" çatı eki sayesinde geçişli olmuştur. (Onu uyuttu, bebeği uyuttu...) Artık nesne alabilir hale gelmiştir.
Ayrıca özne burada bebeği kendisi uyutmuştur; işi başkasına yaptırmamıştır. Dolayısıyla bu fiil "oldurgan fiil"dir.

Evet, sayın seyirciler. Bu hafta "Fiilde Çatı" apartmanında yaşayan birbirinden ilginç özelliklere sahip aileler tanıdık. Yaşantılarını ve özelliklerini öğrendik. Gelecek hafta yine birbirinden değişik aileler ve insanlar tanımak dileğiyle hoşça kalın, mutlu kalın...



OYUN ZAMANI

ÖZNESİNE GÖRE FİİLLER | **NESNESİNE GÖRE FİİLLER**





Öğretmen konuyu öğretip, örnekler verdikten sonra etkinliklere geçmeden önce şöyle bir **oyun** oynatabilir:

Sınıf ikiye ayrılır. Sıralar/sandalyeler karşılıklı olacak şekilde yerleştirilir.

1. sıra öznesine göre fiiller (etken, edilgen, dönüşlü, işteş)

2. sıra ise nesnesine göre fiiller (geçişli, geçişsiz, oldurgan, ettirgen)

olarak isimlendirilir. Sıraların üzerine isimleri yazılır. Daha sonra "Öznesine göre fiiller" ve "Nesnesine göre fiiller" grubunun içinde yer alan öğrencilere isimler verilir.(Öğrenci sayılarına göre birden çok kişi aynı anda etken, edilgen, dönüşlü, işteş ya da geçişli, geçişsiz, oldurgan, ettirgen ismini alabilir):

Etken	**Geçişli**
Edilgen	**Geçişsiz**
Dönüşlü	**Oldurgan**
İşteş	**Ettirgen**

Öğrencilere verilen isimler bir kâğıda yazılarak iğnelikle yakalarına asılır. Öğretmen kuralı açıklar:

"Okuyacağım cümlelerde yer alan fiiller öznesine/nesnesine göre hangi gruba giriyorsa o öğrenciler ayağa kalkacak. Düşünmeniz için 5 saniye vereceğim. Doğru yaptığınızda grubunuza bir " +" kazandıracaksınız; ama her yanlışınızda da bir "–" alacaksınız. Örneğin;

Babam arabasını yıkadı.

Bu cümledeki fiil (yıkadı) :

öznesine göre **etken** (yıkayan kim: babam)

nesnesine göre **geçişli** (onu yıkadı)

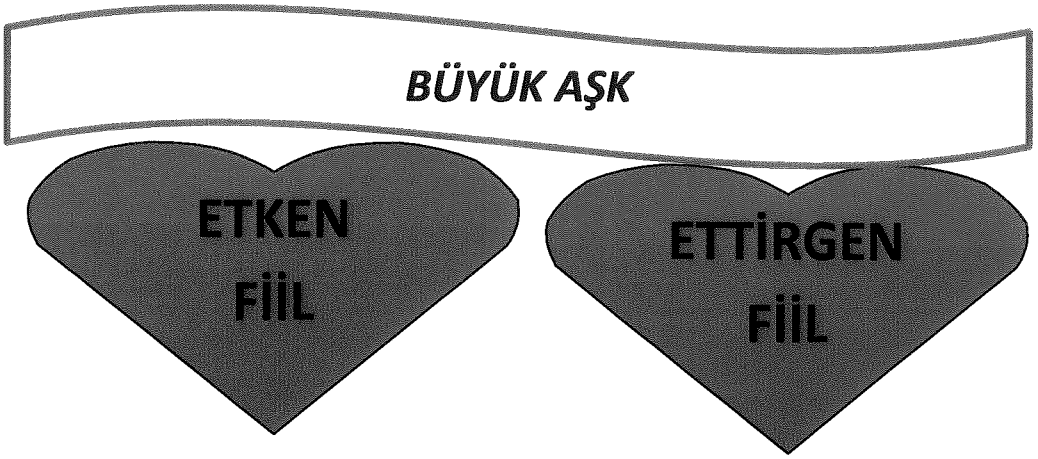
O halde üzerinde etken ve geçişli yazanlar bu cümleyi duyduklarında ayağa kalkmış olacaklar. Bakalım 1. kim olacak. Eğer hazırsanız oyuna başlayalım."

Öğretmen aşağıdaki cümlelerden yararlanabilir:

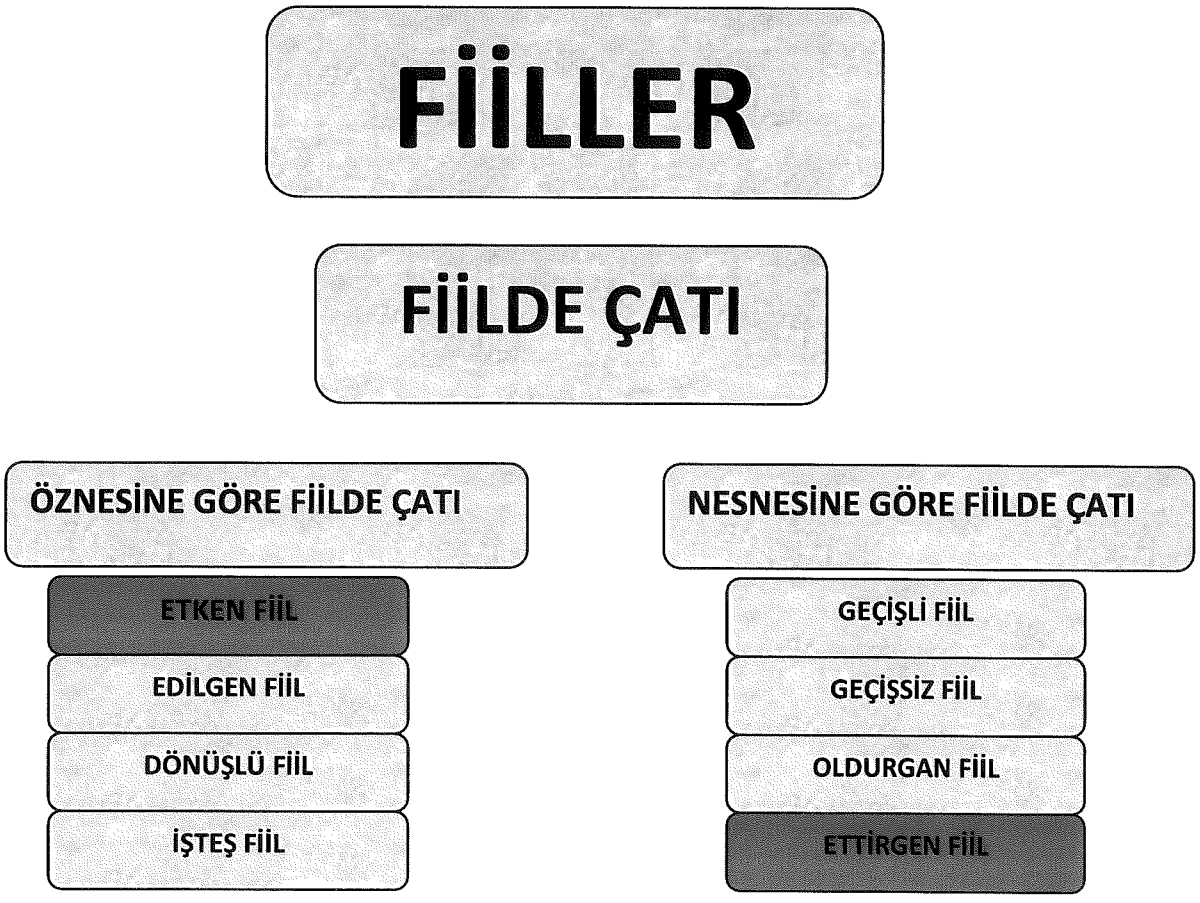
Sokaklar süpürüldü. (Edilgen /Geçişsiz)
Ayşe saatlerce süslendi. (Dönüşlü /Geçişsiz)
Emre saçlarını kestirdi. (Etken / Ettirgen)
Öğrenciler uzun süre gülüştü. (İşteş / Geçişsiz)
Çocuk sessizce yemeğini yedi. (Etken / Geçişli)
Esra kendine yemek pişirdi. (Etken/ Oldurgan)

Burada amaç dersi renklendirmek, zor bir konu olan çatı konusunu eğlenceli hale getirmek, öğretilenlerle yetinmeyip peşinden hemen uygulama yaptırmak, çatılar arasındaki farkları ortaya çıkarmak olarak gösterilebilir. Öğretmen rol değişimleri yapabilir.

3.1.2. Uygulama 2:



Çok eskiden büyük bir krallık varmış. Bütün dünyaya hükmeden bu krallığın adı "FİİLLER"miş. Krallık birçok bölgeden oluyormuş. Her bölgenin temelde FİİL'e bağlı olduğu bu bölgelerden birinin adı "FİİLDE ÇATI"ymış. FİİLDE ÇATI'da iki düşman aile yaşıyormuş. Bu ailelerin adı "Öznesine Göre Fiilde Çatı" ile "Nesnesine Göre Fiilde Çatı"ymış. Bu aileler de kendi içlerinde dörde ayrılıyormuş. Bir şekille gösterecek olursak;



Bu ailelerdeki her bireyin bir özelliği varmış. İlk olarak "Öznesine Göre" ailesini tanıyalım:

Etken Fiil evin en küçüğüymüş. Çok güzel bir kızmış. Ağabeyleri olan "Dönüşlü, Edilgen ve İşteş Fiiller" Etken'e çok düşkünlermiş. Onun mutlu olmasını çok istiyorlarmış. Etken fiilin en önemli özelliği annesi "Özne"den hiç ayrı kalamamasıymış. Her yere onunla gider; onsuz asla bir yerlere gitmezmiş. Zaten hayatının aşkı olan "Ettirgen Fiil" ile de yine annesiyle gittiği bir pazar yerinde karşılaşmış "Etken Fiil". Bu kısma birazdan geleceğiz. Aileyi tanımaya devam edelim.

Edilgen Fiil ailenin en asabi üyesiymiş. Tam bir delikanlıymış. Biraz serseriymiş. Annesi "Özne"ye karşı çıkan tek oymuş. Asla onunla bir yere gitmezmiş. Her zaman yalnız takılırmış. Eve hep geç gelir, nerede olduğunu kimse bilmezmiş. Onun yer aldığı cümleler de aynı kendisi gibiymiş. Özne olmadığı için işi kimin yaptığını kimse bilmez, anlamazmış. En büyük özelliklerinden biri de her zaman "-n ve –l" çatı eklerini almasıymış. Onlarsız dışarı adım atmaz, bütün fiillere bu çatı eklerini getirerek cümle kurdururmuş.

İşteş Fiil ailenin en pozitif insanıymış. En yardımseveri, insanlarla en iyi anlaşanı İşteş'miş. İşteş fiil başkalarıyla birlikte ya da karşılıklı iş yapmayı çok severmiş. Bunu yaparken de kurduğu cümlelere "-ş" çatı ekini getirirmiş. Diğer bir özelliği de o da annesi Özne olmadan yaşayamaz, hep onunla bir yere gidermiş.

Dönüşlü Fiil ailesine düşkün bir erkekmiş. Diğer kardeşleriyle ortak noktası varmış. O da kız kardeşi Etken gibi sürekli annesi Özne ile bir yere gidermiş. Onsuz asla yapamam dermiş. Edilgen ile ortak noktası ise "-n" ve "-l" çatı eklerini almasıymış. Mutlaka fiillere bu eki getirirmiş Dönüşlü ama her zaman şu açıklamayı yaparmış: Beni Edilgen ile karıştırmayın çünkü benim cümlelerim onun gibi belirsiz değil. Ben annem Özne olmadan kullanılamam. Onun gibi hayırsız değilim ben.

Söylemeyi unuttuk değil mi? Dönüşlü'nün en önemli özelliğinden biri de yaptığı işten kendisi etkileniyormuş.

"Öznesine Göre" aileyi tanıdık. Aşk hikâyemize geçmeden önce "Nesnesine Göre" ailesini de tanıyalım.

Geçişli Fiil babası Nesne'ye olan düşkünlüğüyle bilinirmiş. "Ben babamsız yaşayamam." der dururmuş. "Benim olduğum cümlelerde mutlaka babam Nesne de olmalı." diyip şunları eklermiş: "Eğer babam işinden dolayı cümlemde olamazsa kullandığım fiilin başına babamı temsilen "Onu" getirin. Benim fiillerim "Onu"ya cevap verirler. Vermiyorlarsa bilin ki o ben değilimdir.

Geçişsiz Fiil ağabeyi Geçişli'nin aksine babasına olan düşmanlığıyla bilinirmiş. Babası da onu sevmezmiş. Zaten adını da o yüzden olumsuz koymuş. Geçişsiz Fiil "Ben asla Nesne'yi (baba demezmiş) cümlemde istemiyorum. Ne Nesne'yi ne de onu temsil eden "Onu" kelimesini. Benim fiillerim "Onu"ya cevap vermez!" dermiş arkadaşlarına. Zaten en büyük özelliği de buymuş.

Ettirgen Fiil çok yakışıklıymış. Bütün kızlar onun peşindeymiş. O yüzden biraz şımarıkmış. Bunun dışında iki özelliği varmış. İlki kardeşi Geçişli gibi babasının olmadığı bir cümle kurmamasıymış. "Kullanıldığım fiiller mutlaka Nesne alan fiillerdir." dermiş. İkinci özelliği ise işlerini başkalarına yaptırmasıymış. Yani biraz tembelmiş. Bunu da şöyle açıklıyor: "Ben işlerimi asla kendim yapmam. İşlerimi başkasına yaptırırım. Kardeşim Geçişli fiil ile cümle kurarım. Onun fiillerine "-r (-ar, -er, -ır, -ir, -ur, -ür)-, -t, -dır (-dir, -dur, -dür, -tır, -tir, -tur, -tür)" eklerini getiririm ve bu sayede de işlerimi başkalarına yaptırırım."

Oldurgan Fiil ailenin en olgun bireyiymiş. En mantıklısı, en yardımseveri oymuş. En büyük özelliğini şöyle açıklıyor: "Ben kavgadan nefret ederim. Özellikle ailemdeki kavgalara dayanamam. Buna bir çözüm düşündüm ve buldum. Her iki tarafı da zorlamayacak bir şey. Biliyorsunuz ki kardeşim Geçişsiz Fiil babam Nesne'yi hiç sevmez ve fiillerinde kullandırmaz. Bu durum için şunu düşündüm. Eğer o fiiller isterlerse onları Geçişli fiillerin grubuna

alabilirim. Yani onlar da Geçişli Fiiller gibi babam Nesne'yi alabilir. Tabi isterlerse... Bunu da sahip olduğum "-r (-ar, -er, -ır, -ir, -ur, -ür)-, -t, -dır (-dir, -dur, -dür, -tır, -tir, -tur, -tür)" ekleriyle yapıyorum. Bu ekleri Nesne alamayan fiillere getirip onları Nesne alabilir hale getiriyorum. Bu konuda zorlama yapamam. Bunu sadece Nesne almak isteyen fiillere uygularım. Unutmadan bir şey daha söylemek istiyorum: Ben ağabeyim Ettirgen Fiil gibi işlerimi başkasına yaptırmam, kendim yaparım!

Aileleri tanıdık. Gelelim şu "Büyük Aşk"a...

Güzelliğiyle herkesi büyüleyen Etken fiil her zamanki gibi annesiyle pazara gitmiş o gün. Pazardan çıkıp eve dönmek üzereyken olanlar olmuş, Ettirgen Fiil ile karşılaşmış. İlk görüşte aşık olmuşlar birbirlerine. O an birbirlerini tanımadıkları için sadece bakışmışlar. Annesi Etken'i kolundan çekiştirerek eve götürmüş. O günden sonra Etken Fiil her gün pazarda gördüğü yakışıklıyı düşünmeye başlamış, yemek yiyemez olmuş. Kim olduğunu, nerede yaşadığını çok merak ediyormuş. Belki de onu bir daha göremem diyormuş. Diğer taraftan Ettirgen Fiil de o gün gördüğü güzellikten o kadar etkilenmiş ki kalbi yerinden çıkacak gibi olmuş. Kendisi tembel olup işini başkasına yaptırdığı için bir süre o güzelin kim olduğunu öğrenememiş. Bir gün bir arkadaşına olanları anlatmış, arkadaşından o kızı araştırmasını istemiş. Sonuç pek iç açıcı değilmiş. Çünkü o kızın adı Etken Fiil'miş. Yani düşmanlarının kızı... Ama artık gönlüne söz geçiremiyormuş. Onu bir daha görmek için neler vermezmiş ki! Her gün onu düşünür olmuş. Bir gün daha fazla dayanamayıp gizlice evlerinin önüne gitmiş. Etken Fiil düşünceli bir şekilde tek başına bahçede oturuyormuş. Bir gül koparıp Etken Fiil'in önüne atmış. Etken Fiil tam kızacakken Ettirgen Fiil'i görmüş. Kalbi duracak gibi olmuş. O sırada annesi seslendiği için içeri girmek zorunda kalmış. Ettirgen Fiil ise her gün evlerinin önüne gitmeye başlamış ve tabiî ki her gün bir gül atıyormuş Etken Fiil'e. Uzaktan bakışıyorlarmış. Haftalar geçmiş böyle. Bir gün Etken Fiil bahçede dolaşırken Ettirgen Fiil'i görmüş yine, tellerin hemen arkasındaymış. "Merhaba" demiş Ettirgen Fiil ve konuşmaya başlamış. Etken Fiil'e olan aşkından söz etmiş hiç durmadan. Etken Fiil ne olup bittiğini anlayamamış. Tek bildiği şey o anki heyecanı ve kalbinin yerinden çıkacakmış gibi

atan sesiymiş. Her şey rüya gibiymiş ta ki Ettirgen Fiil'in düşmanları olduğunu anlayana kadar. Başından kaynar sular dökülmüş. Ne yapacağını, ne düşüneceğini bilmiyor, sadece şaşkınca bakıyormuş. Ettirgen Fiil durumu anlamış ve ona bu engeli aşabileceklerini söylemiş. Yeter ki istesin, her şey mümkünmüş. Annesi çağırınca Etken Fiil oradan ayrılmak zorunda kalmış. Bütün gece gözüne uyku girmemiş. Düşünmüş, sadece düşünmüş. Aşkından ölecek gibiymiş ama bir yandan da ailesine karşı sorumlulukları varmış. İzin vermeyeceklerini biliyormuş. Günler haftaları kovalamış. Artık bir karar vermesi gerekiyormuş. En sonunda annesi Özne'ye konuyu açmaya karar vermiş. Tahmin edersiniz ki annesi olanları duyunca sinirinden baygınlık geçirmiş. "Böyle bir şey asla olamaz! Anladın mı beni? Asla izin vermem!" demiş. Etken Fiil'in annesine olan düşkünlüğünden ve onsuz bir yere gitmediğinden bahsetmiştim. Ettirgen Fiil'in en son dediği cümleyi hatırlamış "Kaçalım..." Ama yapamazmış ki... Annesini bırakamazmış ki... Günler acıyla geçer olmuş. Ettirgen Fiil sürekli bahçeye gelip onu izliyormuş. Sadece bir cevap istiyormuş. Her gün bir gül atmaya devam etmiş. Etken Fiil onu görmeye dayanamadığı için bahçeye çıkmaz olmuş. Onu unutmaya karar vermiş çünkü annesi eğer onunla giderse hakkını helal etmeyeceğini ve ömrünün sonuna kadar onu affetmeyeceğini kesin bir dille söylemiş. Etken Fiil buna dayanamazmış. "Ölsem daha iyi" diye düşünmüş. Ağabeyleri Dönüşlü, İşteş ve Edilgen de bu duruma karşı çıkmışlar. Hiç destekçisi yokmuş. Bu sebeple odasına kapanmış. Bu durumdan haberi olmayan Ettirgen Fiil her gün kapıya gelmeye devam etmiş. Ama Etken Fiil'i görememiş. Bir, iki derken günler, haftalar geçmiş. Etken Fiil'in kendisini istemediğini düşünmüş: "Tabiî ya çıkmıyor işte bahçeye. Benden kaçıyor. Beni istemiyor. Cevabı işte bu!" diye söylenmiş kendi kendine. Oradan ayrılmış ve Etken Fiil'i unutmaya karar vermiş. Ancak yapamıyormuş, unutamıyormuş. Kardeşleri Geçişli, Geçişsiz ve Oldurgan ile konuşmuş. Onlar da onay vermemişler. Ne de olsa düşmanlarının kızı. Bir süreliğine "FİİLDE ÇATI"dan ayrılıp uzaklaşmak istemiş. Başka bir yere gidip Etken Fiil'i unutmakmış amacı. Babasıyla konuşup bir süre ayrılmış oradan, uzaklara gitmiş. Aradan tam 3 yıl geçmiş. Tekrar dönmüş FİİLDE ÇATI'ya. Etken Fiil'i unutup unutmadığını merak ediyorsanız söyleyeyim. Unutmamış, unutamamış. Sadece acısı dinmiş biraz hepsi bu. Kalbindeki aşk aynı hatta özlemle birleştiği için daha fazlaymış. Ailesiyle hasret giderdikten sonra

heyecanla çıkmış evden. Etken Fiil'i görmek istemiş. Uzaktan da olsa görecekmiş. Ne yaptığını, evlenip evlenmediğini çok merak ediyormuş. Her ne olursa olsun onu görmek son kez de olsa görmek istiyormuş. Koşarak gitmiş kapılarına ama gözlerine inanamamış. Evin bahçesinde başkalarını görmüş. Herhalde misafirlerdir diye düşünmüş. Bir süre beklemiş. En sonunda sokakta oynayan bir çocuğun yanına gitmiş. Öznesine Göre ailesini sormuş (direkt Etken'i soramazmış). Çocuğun cevabı Ettirgen Fiil'in şaşkınlıktan yere yığılmasına sebep olmuş. Çocuk ne mi demiş?

-Yıllar önce taşındılar buradan. Biricik kızları Etken Fiil'in bir sevdiği varmış. Sevdiği onu terk edip başka yere gitmiş. Etken Fiil de onu göremeyince acısından yataklara düşmüş. Hasretine daha fazla dayanamayıp intihar etmiş, ölmüş. Ailesi de bu olanlardan sonra daha fazla bu evde, bu çevrede yaşayamayacaklarını düşünüp gitmişler.

Ettirgen Fiil kendine gelince sadece koşmuş, hiç durmadan koşmuş, uzaklaşmış oradan. Bir daha kimse ondan bir haber alamamış.

Siz olsaydınız bu hikâyeyi nasıl bitirirdiniz?

...Bir süreliğine "FİİLDE ÇATI"dan ayrılıp uzaklaşmak istemiş. Başka bir yere gitmek ve Etken Fiil'i unutmakmış amacı. Babasıyla konuşup bir süre ayrılmış oradan, uzaklara gitmiş. Aradan tam 3 yıl geçmiş.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Hikâyemizi okuduk. Şimdi de aile üyelerini biraz daha yakından tanıyalım. Ne dersiniz?

ÖZNESİNE GÖRE FİİLLER

ETKEN FİİL

"Etken Fiil evin en küçüğüymüş. Çok güzel bir kızmış. Ağabeyleri olan "Dönüşlü, Edilgen ve İşteş Fiiller" Etken'e çok düşkünlermiş. Onun mutlu olmasını çok istiyorlarmış. Etken Fiil'in en önemli özelliği annesi "Özne"den hiç ayrı kalamamasıymış. Her yere onunla gidermiş. Onsuz asla bir yerlere gitmezmiş."

Hikâyede de belirtildiği gibi "Etken Fiil" öznesi belli olan fiillerdir. Yani işi yapan bellidir. Örnekler üzerinde incelenecek olunursa;

- **Ayşe su içiyor.** → Yüklem (yargı) : içiyor
  Özne: İçen kim? - Ayşe

- **Haftaya pikniğe gideceğiz.** → Yüklem (yargı) : gideceğiz.
  Özne: Gidecek olan kim? Biz (gizli özne)

- **Şükran her sabah en az yarım saat koşar.**
  → Yüklem (yargı) : koşar
  Özne: Koşan kim? Şükran

- **Yerlere çöp atma!** → Yüklem (yargı) : atma
  Özne: Atmaması gereken kim? Sen (gizli özne)

Yukarıdaki cümlelerde özne açıkça verilmiştir. İşi yapan bellidir. Yüklem konumundaki fiiller herhangi bir çatı eki almamıştır. Dolayısıyla bu cümleler ETKEN FİİL'e örnektir.

Siz de "Etken Fiil"e bir örnek verebilir misiniz?

EDİLGEN FİİL

"Edilgen Fiil ailenin en asabi üyesiymiş. Tam bir delikanlıymış. Biraz serseriymiş. Annesi "Özne"ye karşı çıkan tek oymuş. Asla onunla bir yere gitmezmiş. Her zaman yalnız takılırmış. Eve hep geç gelir, nerede olduğunu kimse bilmezmiş. Onun yer aldığı cümleler de aynı kendisi gibiymiş. Özne olmadığı için işi kimin yaptığını kimse bilmez, anlamazmış. En büyük özelliklerinden biri de her zaman "-n ve –l" çatı eklerini almasıymış. Onlarsız dışarı adım atmaz, bütün fiillere bu çatı eklerini getirerek cümle kurdururmuş. "

Hikâyede de belirtildiği gibi "Edilgen Fiil" öznesini belli olmayan fiillerdir. Edilgen fiillerde nesne konumundaki sözcük özne gibi görünmektedir. Yükleme sorulan "Ne?/Kim?" sorularına cevap verirler. Ama aslında anlama bakıldığında o sözcüklerin özne olmadığı, işi yapmadıkları görülür. Bu sebeple gerçek özne değil sözde özne olarak kabul edilirler.

Bu fiillerin bir diğer özelliği "-n ya da –l" çatı eklerinden birisini almalarıdır. Bu eklerin fiillere gelmesi de şu kurallarla oluyor:

Fiil ünlü ile bitiyorsa –n eki ile edilgen yapılır:

beslemek	**besle-n-mek**
izlemek	**izle-n-mek**

Fiil sessiz ile bitiyorsa –ıl, -il, -ul, -ül ekleri ile edilgen yapılır.

yapmak	**yap-ıl-mak**
kesmek	**kes-il-mek**

Fiil "-l-" ünsüzüyle bitiyorsa –ın, -in, -un, -ün ekleri ile edilgen yapılır:

çalmak	**çal-ın-mak**
almak	**al-ın-mak**

Örnekler üzerinde incelenecek olunursa;

- **Sokaklar süpürüldü.** → **Yüklem: süpürüldü**
  Sözde Özne: Süpürülen ne? Sokaklar

SOKAKLAR KENDİ KENDİNİ Mİ SÜPÜRÜYOR?
HAYIR, BİRİLERİ TARAFINDAN SÜPÜRÜLÜYOR.

- **Karneler dağıtıldı.** → **Yüklem: dağıtıldı**
  Sözde Özne: Dağıtılan ne ? Karneler

KARNELER KENDİ KENDİNE Mİ DAĞILIR?
HAYIR, BİRİLERİ TARAFINDAN DAĞITILIR.

- **Ev temizlendi.** → **Yüklem: temizlendi**
  Sözde Özne: Temizlenen ne? Ev

EV KENDİ KENDİNE Mİ TEMİZLENİYOR?
HAYIR, BİRİLERİ TARAFINDAN TEMİZLENİYOR.

- **Hırsız polisler tarafından yakalandı.** → **Yüklem: yakalandı**
  Sözde Özne: Yakalanan kim? Hırsız

HIRSIZ KENDİ KENDİNİ Mİ YAKALIYOR?
HAYIR, BİRİLERİ TARAFINDAN YAKALANIYOR.

⟹ **Bu cümlede özel bir durum var. Hırsızı yakalayan belli: polisler. Yani işi yapan onlar. Ancak yükleme sorulan "yakalanan kim?" sorusuna cevap "hırsız" oluyor. Yani burada özneyi bulduracak sorunun cevabı "hırsız" ki o da işi kendisi yapmadığı için sözde öznedir.**
Edilgen olup cümle içinde işi asıl yapan hakkında bilgi verilen cümlelerde işi yapan kısım (polisler tarafından) "örtülü özne" olarak kabul edilir.

Siz de "Edilgen Fiil"e bir örnek verebilir misiniz?

İŞTEŞ FİİL

"İşteş Fiil ailenin en pozitif insanıymış. En yardımseveri, insanlarla en iyi anlaşanı İşteş'miş. İşteş fiil başkalarıyla birlikte ya da karşılıklı iş yapmayı çok severmiş. Bunu yaparken de kurduğu cümlelere "-ş" çatı ekini getirirmiş. Diğer bir özelliği de o da annesi Özne olmadan yaşayamaz, hep onunla bir yere gidermiş."

Hikâyede de belirtildiği gibi "İşteş Fiil" öznesi belli olan, işin karşılıklı ya da birlikte yapıldığını gösteren fiillerdir. Bu fiiller "-ş (-ış, -iş, -uş, -üş)" çatı ekini alırlar.

Örnekler üzerinde incelenecek olunursa;

- **Her sabah aynı yerde karşılaşırlar. → Yüklem: karşılaşırlar.**

Özne: Karşılaşan kim? Onlar (gizli özne)

Karşılaşmak **fiili en az iki kişi arasında karşılıklı olan bir fiildir.**

- **Çocuklar acımasızca dövüştüler. → Yüklem: dövüştüler.**

Özne: Dövüşen kim? Çocuklar

Dövüşmek **fiili en az iki kişi arasında karşılıklı olan bir fiildir.**

- **Kızlar bu komik olay karşısında uzun süre gülüştüler.**

Yüklem: gülüştüler.

Özne: Gülüşen kim? Kızlar

Gülüşmek **fiili en az iki kişi arasında birlikte yapılan bir fiildir.**

Siz de "İşteş Fiil"e bir örnek verebilir misiniz?

DÖNÜŞLÜ FİİL

"Dönüşlü Fiil ailesine düşkün bir erkekmiş. Diğer kardeşleriyle ortak noktası varmış. O da kız kardeşi Etken gibi sürekli annesi Özne ile bir yere gidermiş. Onsuz asla yapamam dermiş. Edilgen ile ortak noktası ise "-n ve –l" çatı eklerini almasıymış. Mutlaka fiillere bu eki getirirmiş Dönüşlü ama her zaman şu açıklamayı yaparmış: Beni Edilgen ile karıştırmayın çünkü benim cümlelerim onun gibi belirsiz değil. Ben annem Özne olmadan kullanılamam. Onun gibi hayırsız değilim ben. Söylemeyi unuttuk değil mi? Dönüşlü'nün en önemli özelliğinden biri de yaptığı işten kendisi etkileniyormuş."

Hikâyede de belirtildiği gibi "Dönüşlü Fiil" öznesi belli olan, "-n ve –l" çatı eklerinden birini alan ve öznenin yaptığı işten etkilendiği bir fiildir. Örnekler üzerinde incelenecek olunursa;

- **Ayşe, aynanın karşısında saatlerce süslendi.**

  Yüklem: süslendi

  Özne: Süslenen kim? Ayşe

  - **Yüklem çatı eki almış. (-n)**
  - **Özne belli.**
  - **Özne yani Ayşe yaptığı işten etkileniyor. Süslenen kendisi.**

O halde bu cümle "dönüşlü fiil"e örnektir.

- **Ahmet, kardeşinin hastalığını duyunca çok üzüldü.**

  Yüklem: üzüldü

  Özne: Üzülen kim? Ahmet

  - **Yüklem çatı eki almış. (-ül)**
  - **Özne belli.**
  - **Özne yani Ahmet yaptığı işten etkileniyor. Üzülen kendisi.**

O halde bu cümle "dönüşlü fiil"e örnektir.

Siz de "Dönüşlü Fiil"e bir örnek verebilir misiniz?

NESNESİNE GÖRE FİİLLER

GEÇİSLİ FİİL

"Geçişli Fiil babası Nesne'ye olan düşkünlüğüyle bilinirmiş. "Ben babamsız yaşayamam." der dururmuş. " Benim olduğum cümlelerde mutlaka babam Nesne de olmalı." diyip şunları eklermiş: "Eğer babam işinden dolayı cümlemde olamazsa kullandığım fiilin başına babamı temsilen "Onu" getirin. Benim fiillerim "Onu"ya cevap verirler. Vermiyorlarsa bilin ki o ben değilimdir."

Hikâyede de belirtildiği gibi "Geçişli Fiiller" nesne alabilen fiillerdir. Yükleme (fiile) "Neyi?/Kimi?" ya da "Ne?/ Kim?" soruları sorulduğunda yüklem cevap verir. Bunun kolay yöntemi de vardır. Fiilin (yüklem) başına "Onu" getirilebiliyorsa o fiil geçişli fiildir. Örnekler üzerinde incelenecek olunursa;

- **Yemeği yedim. → Yüklem: yedim**

Nesne: Neyi yedim? Yemeği yedim.

Görüldüğü gibi "yemek" fiili nesne aldığı için geçişli bir fiildir.

Kısaca şu şekilde de yapılabilir:

yedim. → Onu yedim. (Fiilin başına "Onu" getirildiğinde cümle anlamlı oluyor. O zaman bu fiil geçişli fiildir.)

- **Geçen akşam sinemada Tülin'i gördük. → Yüklem: gördük**

Nesne: Kimi gördük? Tülin'i

Görüldüğü gibi "görmek" fiili nesne aldığı için geçişli bir fiildir.

Kısaca şu şekilde de yapılabilir:

gördük → Onu gördük. (Fiilin başına "Onu" getirildiğinde cümle anlamlı oluyor. O zaman bu fiil geçişli fiildir.)

Siz de "Geçişli Fiil"e bir örnek verebilir misiniz?

GEÇİSSİZ FİİL

"Geçişsiz Fiil ağabeyi Geçişli'nin aksine babasına olan düşmanlığıyla bilinirmiş. Babası da onu sevmezmiş. Zaten adını da o yüzden olumsuz koymuş. Geçişsiz Fiil " Ben asla Nesne'yi (baba demezmiş) cümlemde istemiyorum. Ne Nesne'yi ne de onu temsil eden "Onu" kelimesini. Benim fiillerim "Onu"ya cevap vermez!" dermiş arkadaşlarına. Zaten en büyük özelliği de buymuş."

Hikâyede de belirtildiği gibi "Geçişsiz Fiiller" nesne alamayan fiillerdir. Yükleme (fiile) "Neyi?/Kimi?" ya da "Ne?/Kim?" soruları sorulduğunda yüklem cevap vermez. Bunun kolay yöntemi de vardır. Fiilin (yüklem) başına "Onu" getirilemiyorsa o fiil geçişsiz fiildir. "Onu" getirildiğinde cümle mantıksız olur. Örnekler üzerinde incelenecek olunursa;

- **Otobüsü yakalamak için uzun süre koştu. →Yüklem: koştu**

Nesne: Neyi koştu? / Kimi koştu? Cevap yok!

Görüldüğü gibi "koşmak" fiili nesne alamadığı için geçişsiz bir fiildir.

Kısaca şu şekilde de yapılabilir:

koştu. → Onu koştu. (Fiilin başına "Onu" getirildiğinde cümle anlamsız oluyor. O zaman bu fiil geçişsiz fiildir.)

- **Hülya bütün akşam hiç durmadan ağladı. → Yüklem: ağladı**

Nesne: Neyi ağladı? / Kimi ağladı? Cevap yok!

Görüldüğü gibi "ağlamak" fiili nesne alamadığı için geçişsiz bir fiildir.

Kısaca şu şekilde de yapılabilir:

ağladı. → Onu ağladı. (Fiilin başına "Onu" getirildiğinde cümle anlamsız oluyor. O zaman bu fiil geçişsiz fiildir.)

Siz de "Geçişsiz Fiil"e bir örnek verebilir misiniz?

ETTİRGEN FİİL

Ettirgen Fiil çok yakışıklıymış. Bütün kızlar onun peşindeymiş. O yüzden biraz şımarıkmış. Bunun dışında iki özelliği varmış. İlki kardeşi Geçişli gibi babasının olmadığı bir cümle kurmamasıymış. "Kullanıldığım fiiller mutlaka Nesne alan fiillerdir." dermiş. İkinci özelliği ise işlerini başkalarına yaptırmasıymış. Yani biraz tembelmiş. Bunu da şöyle açıklıyor: "Ben işlerimi asla kendim yapmam. İşlerimi başkasına yaptırırım. Kardeşim Geçişli fiil ile cümle kurarım. Onun fiillerine **"-r (-ar, -er, -ır, -ir, -ur, -ür)-, -t, -dır (-dir, -dur, -dür, -tır, -tir, -tur, -tür)"** eklerini getiririm ve bu sayede de işlerimi başkalarına yaptırırım."

Hikâyede de belirtildiği gibi "Ettirgen Fiil" geçişli fiillere (nesne alabilen fiiller) getirilen "r (-ar, -er, -ır, -ir, -ur, -ür)-, -t, -dır (-dir, -dur, -dür, -tır, -tir, -tur, -tür)" ekleriyle fiilin geçişlilik derecesini artıran, yine bu ekler sayesinde işi başkasına yaptıran fiillerdir. Örnekler üzerinde incelenecek olunursa;

- **Öğretmen öğrencilerine mektup yazdırdı.**

  Yüklem: yazdırdı

  Özne: Yazdıran kim? Öğretmen

  Nesne: Neyi yazdırdı? Mektubu yazdırdı.

("yaz-" fiili geçişli bir fiildir. Çünkü bu fiil nesne alabiliyor. Kısaca "Onu yazdı" anlamlı bir cümle oluyor. Aynı şekilde "yazdırmak" fiili de nesne alabiliyor. "Onu yazdırdı" anlamlı bir cümle oluyor. Görüldüğü gibi "-dır" eki fiilin geçişlilik derecesini artırmıştır.)

Yine "Ettirgen Fiiller" işi başkalarına yaptırırlar:
ÖĞRETMEN İŞİ KENDİSİ Mİ YAPIYOR?
HAYIR, "YAZMA" İŞİNİ ÖĞRENCİLERİNE YAPTIRIYOR.

- **Duygu Hanım, evin bütün odalarını temizletti.**

  Yüklem: temizletti

  Özne: Temizleten kim? Duygu Hanım

  Nesne: Neyi temizletti? Evin bütün odalarını temizletti.

("temizle-" fiili geçişli bir fiildir. Çünkü bu fiil nesne alabiliyor. Kısaca "Onu temizledi" anlamlı bir cümle oluyor. Aynı şekilde "temizlet-" fiili de nesne alabiliyor. "Onu temizletti" anlamlı bir cümle oluyor. Görüldüğü gibi "-t" eki fiilin geçişlilik derecesini artırmıştır.)

Yine "Ettirgen Fiiller" işi başkalarına yaptırırlar:
DUYGU HANIM İŞİ KENDİSİ Mİ YAPIYOR?
HAYIR, "TEMİZLEME" İŞİNİ BAŞKALARINA YAPTIRIYOR.

Siz de "Ettirgen Fiil"e bir örnek verebilir misiniz?

OLDURGAN FİİL

"Oldurgan Fiil ailenin en olgun bireyiymiş. En mantıklısı, en yardımseveri oymuş. En büyük özelliğini şöyle açıklıyor: " Ben kavgadan nefret ederim. Özellikle ailemdeki kavgalara dayanamam. Buna bir çözüm düşündüm ve buldum. Her iki tarafı da zorlamayacak bir şey. Biliyorsunuz ki kardeşim Geçişsiz Fiil babam Nesne'yi hiç sevmez ve fiillerinde kullandırmaz. Bu durum için şunu düşündüm. Eğer o fiiller isterlerse onları Geçişli fiillerin grubuna alabilirim. Yani onlar da Geçişli Fiiller gibi babam Nesne'yi alabilir. Tabi isterlerse... Bunu da sahip olduğum "-r (-ar, -er, -ır, -ir, -ur, -ür)-, -t, -dır (-dir, -dur, -dür, -tır, -tir, -tur, -tür)" eklerle yapıyorum. Bu ekleri Nesne alamayan fiillere getirip onları Nesne alabilir hale getiriyorum. Bu konuda zorlama yapamam. Bunu sadece Nesne almak isteyen fiillere uygularım. Unutmadan bir şey daha söylemek istiyorum: Ben ağabeyim Ettirgen Fiil gibi işlerimi başkasına yaptırmam, kendim yaparım!"

Hikâyede de belirtildiği gibi "Oldurgan Fiiller" geçişsiz fiilleri (nesne alamayan fiiller) geçişli fiil (nesne alabilen fiiller) haline getiren fiillerdir. Bunu da "-r (-ar, -er, -ır, -ir, -ur, -ür)-, -t, -dır (-dir, -dur, -dür, -tır, -tir, -tur, -tür)" ekleriyle yaparlar. Oldurgan fiillerin bir diğer özelliği de işi özne yapar, başkasına yaptırmaz. Örnekler üzerinde incelenecek olunursa;

- **Annem misafirler için çeşit çeşit yemek pişirdi.**

  Yüklem: pişirdi

  Özne: Pişiren kim? Annem

  Nesne: Ne pişirdi? Yemek pişirdi.

("piş-" fiili geçişsiz bir fiildir. Çünkü bu fiil nesne alamıyor. Kısaca "Onu pişti" anlamlı bir cümle olmuyor. Buna karşın "pişir-" fiili nesne alabiliyor. "Onu pişirdi" anlamlı bir cümle oluyor. Görüldüğü gibi "-ir" eki geçişsiz fiili geçişli hale getirmiştir.

Yine "Oldurgan Fiiller" işi kendileri yaparlar:
ANNEM İŞİ KENDİSİ Mİ YAPIYOR?
EVET, "PİŞİRME" İŞİNİ KENDİSİ YAPIYOR.

- **Ablam kardeşimi erkenden uyuttu.**

  Yüklem: uyuttu
  Özne: Uyutan kim? Ablam
  Nesne: Kimi uyuttu? Kardeşimi uyuttu.

("uyu-" fiili geçişsiz bir fiildir. Çünkü bu fiil nesne alamıyor. Kısaca "Onu uyudu" anlamlı bir cümle olmuyor. Buna karşın "uyut-" fiili nesne alabiliyor. "Onu uyuttu." anlamlı bir cümle oluyor. Görüldüğü gibi "-t" eki geçişsiz fiili geçişli hale getirmiştir.

Yine "Oldurgan Fiiller" işi kendileri yaparlar:
ABLAM İŞİ KENDİSİ Mİ YAPIYOR?
EVET, "UYUTMA" İŞİNİ KENDİSİ YAPIYOR.

Siz de "Oldurgan Fiil"e bir örnek verebilir misiniz?

ÇOK ÇATILI FİİLLER

Fiiller birden fazla çatı eki alabilir.

Örnekler üzerinde incelenecek olunursa;

- **Masalar temizlettirildi.**

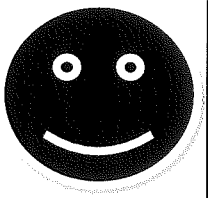
temizle	- t -	tir -	il -	di
fiil	ettirgen fiil eki	ettirgen fiil eki	edilgen fiil eki	görülen geçmiş zaman eki

- **Ahmet, iş için şirketin sahibiyle görüştürülecek.**

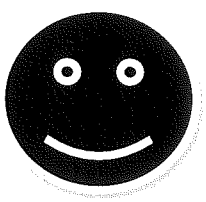
gör	- üş	- tür	- ül -	ecek
fiil	işteş fiil eki	ettirgen fiil eki	edilgen fiil eki	gelecek zaman eki

- **Yarışma 1 dakika geç bitirilmiş.**

bit	- ir -	il -	miş
fiil	oldurgan fiil eki	edilgen fiil eki	öğrenilen geçmiş zaman eki



ETKİNLİK ZAMANI



3.2. Çatı Eklerinin Öğretimi İçin Hazırlanan Etkinlikler

3.2.1. Etkinliklerin Amacı

Fiilde çatı konusu öğretildikten sonra öğrencilerin öğrendikleri bilgileri uygulamaları gerekiyor. Özellikle yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin yani yabancı dil öğrenmeye çalışan bireylerin uygulama yapmaları, öğrendiklerini sınamaları ve aynı zamanda konuyla ilgili eksikliklerini gidermeleri açısından etkinliklerin yapılması/yaptırılması son derece önemlidir. Bu sadece fiilde çatı konusu için değil bütün konular için geçerlidir. Etkinliklerin en temel amacı budur.

Etkinlikler Türkçenin dört temel becerisi olan dinleme, konuşma, okuma ve yazma alanlarına yönelik olarak hazırlanmıştır. Dil bilgisi öğretimi bu becerilerle birlikte verilmeye çalışılmıştır. Anadili Türkçe olan bireyler bu dili yazılarında, konuşmalarında, okumalarında ve dinlemeleri esnasında kullanabiliyor. Buna rağmen bu bireylere dil bilgisi öğretiminin bu dört temel beceriyle birlikte verilmesi –ki buna devlet okullarındaki Türkçe kitapları da dahil- amaçlanıp buna yönelik çalışmalar yapılıyor. Bu sebeple dil bilgisinin temel becerilerden ayrı düşünülüp tek başına verilmesi öğretim/öğrenim açısından eksikliklere, ezbere yol açacaktır. Amaç kalıcı ve doğru öğrenimi sağlamaksa eksiksiz ve ezbersiz bir yöntem daha doğru olacaktır. Bazen konunun daha iyi pekiştirilmesi için sadece dil bilgisi etkinliği de yaptırılabilir ancak genel anlamda bu beş alan bir bütünlük içinde düşünülmeli ve birlikte ele alınmalıdır. Anadili Türkçe olan bireyler için eğitim bu şekilde verilirken yabancı dil olarak Türkçe öğrenen bireyler için de bu durum üzerinde önemle durulmalıdır. Nitekim onlar dili okuyabilmek, yazabilmek, konuşabilmek ve tabiî ki konuşulanları dinleyip anlayabilmek amacıyla öğreniyorlar. Bu süreçte de dilin kurallarına yani dil bilgisini öğrenmeye ihtiyaçları var. Eğer dil bilgisi uygulamaları becerilerden ayrı olarak verilirse konular onlar için ezber düzeyinde kalacak ve belki de bir zaman sonra unutulacak ve uygulanamayacaktır. Oysa amaç onların da anadili Türkçe olan öğrenciler gibi dili bir bütünlük içinde öğrenmelerini sağlamak; kalıcılığı, doğru ve kolay uygulamaları arttırmak olmalıdır.

Dil öğrenme sürecinde dört temel becerinin ve bu becerilerle birlikte verilen dil bilgisinin önemi hakkında çeşitli kaynaklarda yer alan bilgilere bakılacak olunursa;

Sever, Kaya ve Aslan (2011: 23) bu konuya ilişkin şöyle bir tablo vermiştir:



Tablodaki başlıkları Sever, Kaya ve Aslan (2011: 24-26) şu şekilde açıklamıştır:

"**Dinleme**: İletişimin ve öğrenmenin en temel yolu olan dinleme, çocuğun yaşamında yer alan ilk anlama etkinliğidir. Yaşamın her alanında görülen dinleme etkinliğiyle ilgili beceri ve alışkanlıklar doğal biçimde elde edilir. Ancak doğal biçimde elde edilen bu beceri ve alışkanlıklar bireyin yaşama hazırlanması için yeterli değildir. Öğrencilerin dinleme becerisi kazanmaları için Türkçe öğretimine büyük görevler düşmektedir. Dinleme beceri ve alışkanlığı, öteki becerilerle (okuma, konuşma, yazma ve dil bilgisi konu alanı) birlikte bir bütün olarak düşünülmelidir.

Okuma: Aile ve yakın çevrelerinin dışında çocuklar günümüzde sinema, radyo, televizyon vb. iletişim araçlarından görme, işitme yoluyla birçok bilgi, beceri ve tutum edinebilmektedir. Ancak bunun çocuğun yetişmesi için yeterli olmadığı açıktır. İnsanlığın bilgi evrenine her gün birçok yeni bilgi eklenmektedir. Bundan dolayı, kişilerin yazılı kültürle daha sıkı bir etkileşim kurmaya gereksinimleri vardır. Öte yandan, bilişim teknolojisinin sunduğu olanaklardan etkilice yararlanabilmek için

kişilerin okulöncesi dönemden başlayarak kültürel birikim oluşturmaları gerekmektedir. Bunun da en geçerli yolu okuma, yazılı ürünlerden amaca uygun biçimde yararlanmadır. Dolayısıyla, yeni öğrenme yaşantıları edinmede okumanın önemli bir işlevi olduğu söylenebilir.

Konuşma: Konuşma, duygu ve düşüncelerin paylaşılmasının etkili bir aracıdır. Çocuklar, okula başlamadan önce Türkçe konuşmayı az çok öğrenmiş olurlar. Ancak bu konuşma, "kendi yaşlarının ve çevrelerinin" Türkçesidir. Genellikle gelişigüzeldir, çoğu zaman da ağız özellikleri taşır. Konuşmada kültür dilinin ulama, vurgu, tonlama gibi söyleyiş özelliklerinin ölçünlü dilin ilkelerine uygun bir anlayışla kazandırılması, öğretimin temel sorumluluğudur. Öte yandan, öğrencilerin sözcük dağarcığının zenginleştirilerek anlama ve anlatma becerilerinin yetkinleşmesi için, Türkçe öğretiminin, öğrencileri duygu, düşünce ve tasarılarını sözle anlatmaya isteklendirmesi gerekir. Bu konuda, anadili öğretmenin konuşma becerisini amaca uygun davranışlarla pekiştirebilmesi için, bir uygulayıcı olarak örnek olması beklenir.

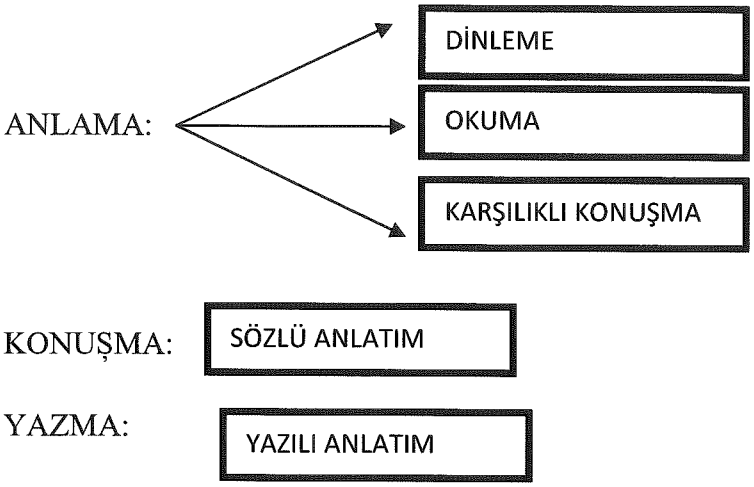
Yazma: Öğrencilerin yazılı anlatım becerilerinin geliştirilmesi Türkçe öğretiminin temel amaçlarından biridir. Öğrencileri duygularını, düşüncelerini, yaşadıklarını yazıyla sözcük, cümle ve paragraf düzeyinde düzgün anlatabilen kişiler olarak yetiştirmenin en büyük sorumluluğu Türkçe öğretimine düşmektedir. Doğru ve düzgün anlatım doğuştan gelen bir yetenek değil, eğitimle elde edilen bir beceridir ve çaba harcayarak kazanılır, uygulama yaparak geliştirilir. Yazma becerisi kazanmak için olağanüstü yetenek gerekmez. Çalışan, yeterince uygulama yapan herkes dilini kullanmayı öğrenebilir; yaşadıklarını, duygularını, düşüncelerini ve isteklerini düzgün bir anlatımla yazıya dökebilir. Yazma becerisi ve alışkanlığı kazandırmak için öğrencilere gördükleriyle, yaşadıklarıyla ilgili yazı yazdırılmalı; becerilerini geliştirmek, alışkanlıklarını pekiştirmek amacıyla duygularını, düşüncelerini, isteklerini yazıya dökmelerine olanak veren ortamlar hazırlanmalı; Türkçenin inceliklerini, güzelliklerini uygulayarak kavramaları için sık sık cümle ve paragraf oluşturma, tamamlama alıştırmaları yaptırılmalıdır.

Dil bilgisi Çalışmaları: Dil bilgisi, anlamayı ve anlatmayı kolaylaştırmaya yönelik bir yardımcı çalışma alanıdır. Türkçe öğretiminde belirlenen amaçlara, anlama ve anlatma etkinlikleriyle erişilmeye çalışılır; ancak bu etkinliklerin "yazım", "noktalama", "sözcük bilgisi", "cümle bilgisi" ve "doğru söyleyiş" gibi bilgi ve beceri kazandırmaya yönelik uygulamalarla desteklenmesi gerekir. Dil bilgisi çalışmalarında

temel anlayış, bilgiyi öğretmek, kuralı belletmek ya da ezberletmek değil, gösterme ve uygulamalarla öğrencilere kuralı sezdirmek, onların kurala ulaşmaları için uygun eğitim ortamını sağlamak olmalıdır. **Dil bilgisi öğretiminin başat amacı, öğrencilerin anlama ve anlatma becerilerini geliştirmek olduğu için, Türkçe derslerinin bazı saatlerinin "Dil bilgisi" başlığı altında, bütünlük ilkesine ters bir biçimde yürütülmesi doğru değildir. Dil bilgisi çalışmalarının anlama ve anlatma etkinlikleriyle birlikte yürütülmesi gerekir.** Dil bilgisi öğretilirken metinden yola çıkılmalı, okunan parçayla ilgili anlama, kavrama çalışmaları yapıldıktan sonra dille ilgili etkinliklere geçilmelidir. Kavramayı güçlendirmek için dil çalışmalarında her türlü dilsel ve görsel malzemeden yararlanılmalıdır. Dil bilgisi öğretiminde öğrenciye, metnin, sanatçının duygu ve düşüncelerini yansıtan bir araç olduğu gerçeğinden hareketle, bu aracın yapısını, özelliklerini, inceliklerini bilmenin onu iyi kullanmak için geçerli olduğu sezdirilmeli; dilin yapısı, özellikleri ve gücü bu anlayış içinde kavratılmalıdır. Türkçe öğretimindeki bütünlük ilkesine göre, gerektiğinde bir çalışmadan öteki çalışmaya geçilerek anlama, anlatma ve dil bilgisiyle ilgili becerilerin kazandırılmasına çalışılmalıdır."

Avrupa Dil Portfolyosu'nun "Kendini Değerlendirme Çizelgesinde"ki maddelerinde de bu beceriler yer almaktadır. Bu maddelere geçmeden önce Avrupa Dil Portfolyusu hakkında kısaca bilgi verilmesinde yarar var: Avrupa Dil Portfolyosu, okulda veya okul dışında dil öğrenen veya öğrenmiş kişilerin, dil öğrenme konusundaki deneyimleri ile yaşadıkları kültürel deneyimleri kayıt edip ifade edebilecekleri bir dokümandır. Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Programı'na (The Common European Framework) dayalı bir değerlendirme sistemidir. "Öğrenen Özerkliği" ve "Kendini Değerlendirme" bu Portfolyonun dayandığı eğitim kavramlarıdır. Öğrenciler "Kendini Değerlendirme Çizelgesinde"ki maddelere göre kendilerini değerlendiriyorlar.

KENDİNİ DEĞERLENDİRME ÇİZELGESİNDEKİ KAZANIMLAR:



(http://www.amerikankultur.org.tr/elp.html)

Dört temel becerinin dil öğretiminde temele alınması ile ilgili Demirel (2004: 24) de "Yabancı Dil Öğretiminde Temel İlkeler" başlığı altında ilk sırada şu açıklamaları yapmıştır: "Dil, dört temel beceri olarak kabul edilen dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin işlevsel bütünlüğünden oluşmaktadır. Dili bir iletişim aracı olarak kullanmayı öğretirken bu dört temel becerinin birlikte öğretilmesi gerekmektedir."

Dil bilgisinin dört temel beceriyle birlikte verilmesiyle ilgili olarak Özbay (2011: 136) şunları dile getirmiştir: "Türkçe öğretiminde amaç, dört temel dil becerisini kazandırmaktır. Dil bilgisi kuralları da bu becerilerle iç içe olmalıdır. Hedef kitlemizin bakış açılarını sağlamlaştırmak, muhakeme kabiliyetlerini sağlıklı bir yapıya kavuşturmak için dinleme, konuşma, okuma ve yazma çalışmaları içinde bu faaliyetlerin omurgasını oluşturan dil bilgisi konularının önemli bir yeri vardır."

İlköğretim Türkçe ders kitaplarında da bu beceriler temel alınmıştır. 6. sınıflar için hazırlanan kılavuz kitabının "Ön söz" kısmında şu bilgiler yer almaktadır:

> "Türkçe Dersi Öğretim Programı'na göre hazırlanan 6. sınıf Türkçe ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabından oluşmaktadır. Öğretmenlerin

Türkçe derslerini verimli, etkili ve işlevsel bir biçimde işleyebilmeleri için gerekli açıklamalar yapılmış, bilgiler verilmiştir. Türkçe dersinin ***dinleme, okuma, konuşma, yazma, dil bilgisi öğrenme alanlarına*** yönelik olarak öğrencilerin ulaşması hedeflenen kazanımlar, metin işleme sürecinde ayrıntılarıyla işlenmiştir. Öğretmen kılavuz kitabında metin işleme sürecinin ikinci basamağında, okuma öğrenme alanında okuduğunu anlama, değerlendirme, söz varlığını zenginleştirme ve okuma alışkanlığı kazanma çalışmaları yer almıştır. Konuşma ve yazma alanlarında ise sözlü / yazılı anlatım, konuşmasını ve yazısını değerlendirme, konuşma ve yazma alışkanlığını kazanma, yazım ve noktalama çalışmalarına yer verilmiştir. ***Dil bilgisi*** çalışmalarında ise programın öngördüğü kazanımlar, metinlere dayalı örneklerle ve Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki sıralamayla ele alınıp işlenmiştir. Dinleme metinleri ise öğretmen kılavuz kitabına konulmuştur. Dinleme çalışmalarının amacına ulaşması için takım hâlindeki kitapların yanı sıra dinleme metinlerinin seslendirildi¤ğ bir de CD hazırlanmıştır. Öğrenci çalışma kitabında, okuma ve dinleme metinleriyle ilgili etkinlikleri uygulamak için çalışma kâğıtları yer almıştır."

Değişen ve gelişen dünyayla birlikte öğretimde de birtakım yenilikler ve ilerlemeler görülmektedir. Yeniliklere ve gelişmelere ayak uydurarak öğretimin daha güçlü hale getirilebilmesi için birbirinden farklı öğretim yöntem ve teknikleri geliştirilmiştir. Öğretici dersine ve sınıfına uygun olarak kullanacağı yöntem ve tekniği belirler. Dil bilgisinin dört temel dil becerisiyle birlikte öğretilmesinin yanı sıra öğretimde başarının sağlanabilmesi için kullanılacak öğretim yöntem ve tekniklerine ilişkin dikkat edilmesi gereken temel ilkeler vardır. Öğretimin bu ilkelere dikkat edilerek yapılması verimi ve kalıcılığı arttırıp dil öğrenme sürecini kolaylaştıracaktır. Bu ilkelere bakılacak olunursa;[2]

Öğretimde Etkinliklerin Planlanması: Her alanda olduğu gibi başarıya giden yol yapılan planlamalardan geçer. Plan düzeni getirir. Bu amaçla ders öncesinde,

---

[2] Öğretim yöntem ve teknikleri konusu için ayr. bkz.:
Demirel, Özcan, Öğretme Sanatı: Öğretim İlke ve Yöntemleri, Ankara, Pegem Akademi, 2009
Sönmez, Veysel, Öğretmenin El Kitabı, Ankara, Anı Yayıncılık, 2009
Oktaylar, Hasan Can, Öğretim Yöntem ve Teknikleri/Sınıf Yönetimi, Ankara, Yargı Yayınevi, 2011

kullanılacak öğretim yöntemi, tekniği, araç ve gereçler vb. için bir planlama yapılmalıdır.

Basitten Karmaşığa, Somuttan Soyuta, Bilinenden Bilinmeyene Doğru Öğretme: "Bilgiler, örnekler ve alıştırmalar kolaydan (bilinen ve somuttan) zora (bilinmeyen ve soyuta) doğru bir sıra takip etmelidir. Bu, daha az korku, daha çok kendine güven, daha çok motivasyon ve daha iyi öğrenme sağlar." (Yalın, 2003: 56) Bu başlık fiilde çatı konusu açısından incelenecek olursa, öğretim aşamasında ilk olarak daha basit ve anlaşılır etken fiil cümleleri ele alınmalıdır. İlerleyen aşamalarda daha karmaşık ve soyut yapılara geçilmelidir. Örnek vermek gerekirse;

- Ali, her gün kitap okur.
- Tenis maçı büyük bir heyecanla oynandı.
- Ev bayram öncesi temizlettirildi.
- Çalışanlar taleplerini iletmek için yetkiliyle görüştürülecek.

Bir Seferde Tek Yapıyı Sunma: Konuların aynı anda verilmesi amaca ulaşmayı engeller. Bu nedenle fiilde çatı konusu ayrı ayrı başlıklar halinde ele alınmalı ve bu başlıklara yönelik etkinlikler yaptırıldıktan sonra diğer başlıklara geçilmelidir. Konuların öğretiminden sonra karışık etkinlikler yaptırılabilir. Kısacası konuların öğretiminde adım adım ilerleme, öğretimi kolaylaştıracaktır.

Bilgilerin Günlük Yaşama Aktarılmasını Sağlama: Öğrenmenin kalıcılığını sağlamak için öğrenilenlerin günlük yaşamda kullanılması esastır. Zaten öğrenmenin temelinde bir ihtiyaç vardır. Yeni bir şeyler öğrenmek, bunları kullanmak, konular hakkında bilgi sahibi olmak, kendini geliştirmek vb. gibi birçok neden bu ihtiyacın göstergesidir. Dolayısıyla uygulanamayan, kullanılamayan bilgiler bir zaman sonra unutulur, etkisini yitirir. Özellikle yabancı dili öğrenen kişilerin öğrendiklerini günlük yaşamda kullanabilmeleri, pratik yapabilmeleri son derece önemlidir. Fiilde çatı konusu öğretilirken özellikle günlük hayatta yazılı-sözlü iletişimde çok sık karşılaşılan fiillerin kullandırılıp öğretilmesi, bu fiillere ağırlık verilmesi bilgilerin kalıcılığını artıracaktır. Elbette her türlü farklı fiil örneklerine yer verilmelidir. Ancak sıkça karşılaşılan fiillerin üzerinde durulması öğrenenlerin kullanıp

uygulayabilmeleri açısından daha verimli olacaktır. Bu süreçte öğretici gazetelerden, şarkılardan, kitaplardan, filmlerden vb. yararlanabilir.

Öğrenenleri Aktif Kılma: Bu madde öğretimde verimliliği sağlayıp amaca ulaşmada son derece önemli ve etkilidir. Sadece öğreticinin anlatımına dayalı "sunuş yolu" ezberde kalacak, dersi sıkıcı hale getirecektir. Öğrenenlerin pasif kaldığı bir eğitim sistemi yerine, öğrenenleri aktif hale getiren, onları da bu sürece dâhil eden bir eğitim sistemi tercih edilmelidir. Özellikle yabancı dil öğrenenlerin pratik yapmaları, dili kullanmaları gerekir. Bu amaçla fiilde çatı konusunun aktarımında beyin fırtınası, rol yapma, eğitsel oyunlar, soru-cevap, drama, benzetişim, grup çalışmaları vb. gibi öğretim tekniklerine çokça yer verilmelidir.

Bireysel Farklılıkları Dikkate Alma: Öğretim, öğrenenlerin bireysel farklılıklarına dikkat edilerek yapılırsa daha etkili olur. Her birey farklı öğrenme stiline ve zekâ türüne sahiptir. Herkese tek kalıp öğretim sağlanırsa başarıya ulaşılamaz. Kimi öğrenenler görsel, kimileri işitsel, kimileriyse kinestetik öğrenme stiline sahiptir. Bir örnekle açıklanacak olunursa, görsel zekâya sahip olan insanlar görsel dünyayı tam olarak anlama ve idrak edilen bilgiler arasında geçiş sağlama becerisine sahiptir. Bu zekâ alanı renklere, şekillere, çizgilere karşı duyarlılığı ve bunlar arasında ilişki kurma, görselleştirme, grafikle ifade etme becerilerini kapsar. (Bilkan, 2006: 14) Dolayısıyla öğreticiler bu bilgilere sahip olup etkinliklerinde bu uygulamalara yer vermelidir.

Görme ve İşitmeye Dayalı Araçlardan Yararlanma: Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde fiilde çatı konusunun aktarımında şarkılar, fotoğraflar, gazete haberleri, filmler, ses ve video kayıtları vb. kullanılabilir.

Görsel ve işitsel araçlar ile yapılacak etkinlikler, kelime ve kavramların daha kolay öğretilmesine/öğrenilmesine yardımcı olacaktır. (Demirel, 1993: 24)

Kullanılan, Yaşayan Dilin Öğretilmesi: Dil doğar, büyür, gelişir ve ölür. Bazı sözcükler belirli dönem kullanıldıktan sonra zamanla dilin bu doğal sürecine ayak uydurarak kullanılmamaya başlar; yani ölür. Bu durum fiiller için de geçerlidir. Bu

nedenle fiilde çatı konusunun öğretilmesi aşamasında bu durum göz önüne alınmalı, günümüzde kullanılan fiiller öğretilmelidir.

Öğrencileri Güdüleme ve Cesaretlendirme: Öğretici öğretim sürecinde öğrencileri derse karşı güdülemelidir. Bu konuya ilişkin Demirel (1999: 33) şöyle bir açıklama yapmıştır:

> "Güdüleme, başarıyı olumlu yönde etkilemektedir. Her derse başlamadan önce, öğrencileri öğrenmeye karşı güdülemek öğretmenin en önemli görevlerinden birisidir. Güdüleme bir bakıma öğrenci ile öğrenilecek konu arasında psikolojik bir bağ kurmadır. Bu bağ kurulmadan öğretime başlanılırsa yapılan etkinliklerin yararlı olmadığı gözlenmektedir. Buna karşın iyi bir sınıf ortamında işlenen konuların daha iyi anlaşılacağı, öğrencilerin derse daha katılgan oldukları görülmektedir.

Öğreticiler güdülemeyi sağlamak için ipuçlarından, pekiştireçlerden, dönüt ve düzeltmelerden yararlanabilirler.
Öğretme/öğrenme sürecinde temel ilkelerle birlikte genel ilkeler de vardır:

- Öğrencilerin temel cümle kalıplarını öğrenmesinin ve ezberlemesinin sağlanması.
- Öğretime dinleme ve konuşma becerilerini geliştirme ile başlanması.
- Öğrencilerin yeni dil alışkanlıkları sağlamasına yardımcı olunması,
- Öğrenilen dilin seslerini en iyi şekilde çıkarmalarının öğretilmesi,
- Amaç dil ile ana dil arasında sorun olan ses ve yapıların öğretilmesi,
- Yeni bir yapıyı sunmadan önce örnekler verilmesi,
- Başlangıç düzeyinde öğrenci hatalarının hemen anında düzeltilmesi,
- Öğretilen dilin kültürünün de öğretilmeye çalışılması,
- Öğrencilere sorumluluk verilmesi; öğrencilerin bireysel çalışmalar için yönlendirilmesi. Bu çalışmaların öğrencilerin farklı yönelişlerine cevap verecek nitelikle olmasına dikkat edilmesi,
- Dersi planlarken derse çeşitlilik getirmeye dikkat edilmesi,
- Öğrenci haşarısını ölçerken sadece öğretilenlerden sorulması, öğretilmeyen konularla ilgili soruların sorulmaması (Demirel, 2004: 27-28)

Etkinlikler bu bilgilerin ışığı altında hazırlanmıştır. Dolayısıyla daha önce de belirtildiği gibi etkinliklerle bir yandan fiilde çatı konusu daha iyi öğretilip konunun uygulatılması hedeflenirken bir yandan da öğrencilerin anlama, dinleme, konuşma ve yazma becerilerini geliştirmesi hedeflenmiştir. Yani amaç sadece dil bilgisini vermek değildir. Bir dili öğrenmek demek o dilin konuşulduğu kültürü de öğrenmek demektir. Anadili Türkçe olan bir öğrenciye Türkçe öğretmek, yabancı bir öğrenciye öğretmekten çok farklıdır. Çünkü anadili Türkçe olan öğrenci zaten bu kültürü tanıyor. Dili edinerek kullanıyor. Öğretenler temelde dilin kurallarını (dil bilgisi) veriyorlar. Ancak yabancıya Türkçe öğretirken kültür de aktarılmalıdır. Dil bilgisiyle beraber öğrencinin okuma, yazma, konuşma ve dinleme becerileri de geliştirilmelidir. Böylece dil daha etkili bir şekilde öğrenilir. Etkinliklerde buna dikkat edilmiştir. Dolayısıyla etkinliklerde; Türkiye'ye yönelik kültürel özelliklere değinildi, yine Türkiye'den çeşitli yerler tanıtıldı, kültürlerarasılık göz önünde tutularak diğer ülkelerden de örnekler verilmeye çalışıldı, temelde çatı konusu öğretilirken/uygulatılırken aynı zamanda öğrencilerin okuma, konuşma, yazma ve dinleme becerilerine yönelik metinler seçildi ve çatıyla alakalı sorular etkinliklerle özdeşleştirildi. Kısacası "bir taşla iki kuş vurmak" sözünden yola çıkılarak hem dil bilgisi konusu öğretilmeye çalışıldı hem de bir yabancıya Türkçeyi öğrenmesi/geliştirmesi için temel beceriler kazandırılmaya çalışıldı. Bununla birlikte, öğretimin "öğretim yöntem ve teknikleri"ne ilişkin temel ilkelere de dikkat edilerek yapılması amaca ulaşmayı kolaylaştıracak ve öğretimi kalıcı hale getirecektir.

Tezde yaklaşık 50 tane etkinlik hazırlandı: Bunların 5'i "etken fiil", 5'i "edilgen fiil", 5'i "dönüşlü fiil", 5'i "işteş fiil", 5'i "geçişli-geçişsiz fiiller", 5'i "oldurgan-ettirgen fiiller" ve kalanlar da bütün başlıkları içeren karışık etkinliklerdir. Öğretmen etkinliklerden sınıfına uygun olanları seçip uygulayabilir. Öğretilmesi ve anlaşılması zor bir konu olan çatıyı öğretmek ve uygulatmak için bu çalışmada hazırlanan etkinliklerle gerek dikkat çekip dersin eğlenceli geçmesi gerekse konunun özünü kavratıp uygulanması açısından öğretene ve öğrenene kolaylık sağlaması amaçlanmıştır.[3]

[3] Etkinlikler Avrupa Dil Portfolyosu içinde yer alan "Kendini Değerlendirme Çizelgesi"ne göre seviyelendirilmiştir.(A1-A2, B1-B2, C1-C2)

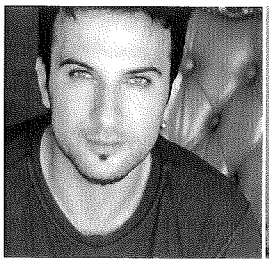
3.2.2. Etken Çatılı Fiillere İlişkin Etkinlikler

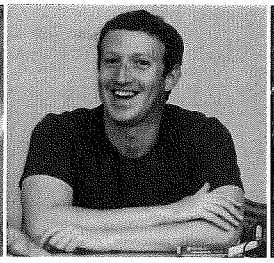
ETKİNLİK 1

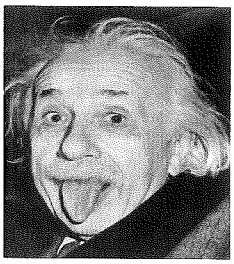
RESİMDEKİ ÜNLÜLERİ TANIYOR MUSUNUZ?

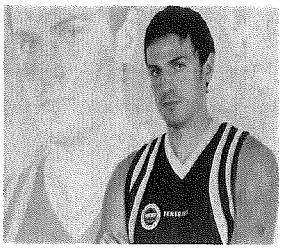
(A1-A2)

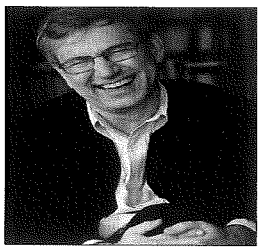

a

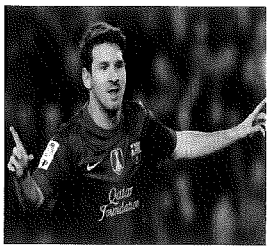

b

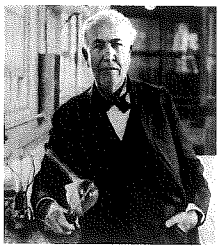

c


d


e


f


g


h

ÜNLÜLERLE RESİMLERİ EŞLEŞTİRİN

Mirsad Türkcan		Salvador Dali	
Albert Einstein		Orhan Pamuk	
Tarkan		Lionel Messi	
Marc Zuckerberg		Thomas Alva Edison	

ÜNLÜLERLE BİLGİLERİ EŞLEŞTİRİN

1.Arkadaşları Dustin Moskovitz, Eduardo Saverin ve Chris Hughes ile Facebook'u kurdu.

2. Sürrealist ressam. Gerçeküstü eserlerindeki tuhaf ve çarpıcı imgelerle ön plana çıkmıştır.

3. Şımarık albümüyle Dünya Müzik Ödülleri'nde "En Çok Satan Orta Doğulu Şarkıcı" dalında ödül kazandı.

4. Üst üste dört kez gol kralı olmayı başaran tek futbolcu oldu; 2011-12 sezonunda tüm turnuvalar dahil olmak üzere 73 gol attı ve dünya rekorunu kırdı.

5. 2006 Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandı.

6. Görelilik kuramını geliştirmiş, kuantum mekaniği, istatistiksel mekanik ve kozmoloji dallarına önemli katkılar sağlamıştır.

7. 1879'da bir elektrik ampulü icat etti.

8. NBA' de oynayan ilk Türk basketbolcusu olarak tarihe geçmiştir.

KİM, NE YAPMIŞ?

Aşağıdaki cümlelerde verilen bilgileri örnekte olduğu gibi resimdeki ünlülerle tamamlayınız. Cümlelerin özne ve yüklemlerini bulunuz.

1.**Marc Zuckerberg**, arkadaşları Dustin Moskovitz, Eduardo Saverin ve Chris Hughes ile Facebook'u **kurdu**.

Özne: Marc Zuckerberg	**Yüklem:** kurdu.

2..... gerçeküstü eserlerindeki tuhaf ve çarpıcı imgelerle ön plana çıkmıştır.

Özne:	**Yüklem:**

3..... Şımarık albümüyle Dünya Müzik Ödülleri'nde "En Çok Satan Orta Doğulu Şarkıcı" dalında ödül kazandı.

Özne:	**Yüklem:**

4..... üst üste dört kez gol kralı olmayı başaran tek futbolcu oldu; 2011-12 sezonunda tüm turnuvalar dahil olmak üzere 73 gol attı ve Dünya rekorunu kırdı.

Özne:	**Yüklem:**

5.....2006 Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandı.

Özne:	**Yüklem:**

6.....görelilik kuramını geliştirmiş, kuantum mekaniği, istatistiksel mekanik ve kozmoloji dallarına önemli katkılar sağlamıştır.

Özne:	**Yüklem:**

7.....1879'da bir elektrik ampulü icat etti.

Özne:	**Yüklem:**

8..... NBA'de oynayan ilk Türk basketbolcusu olarak tarihe geçmiştir.

Özne:	**Yüklem:**

ETKİNLİK 2

DOĞRUYU BULALIM

(B1-B2)

Aşağıdaki cümlelerde yer alan fiillerden (yüklemlerden) doğru olarak kullanılanları örnekteki gibi daire içine alınız.

Acı patlıcanı kırağı (çalmaz) / çalınmaz.

1. İyi dost kara günde belli olur / olunur.
2. Acele işe şeytan karışıldı / karışır.
3. Aç tavuk kendini buğday ambarında sanır / sanılır.
4. Can boğazdan gelinir / gelir.
5. Akacak kan damarda durulmaz / durmaz.
6. Atılan ok geri dönülmez / dönmez.
7. Boynuz kulağı geçer / geçilir.
8. Besle kargayı oysun / oyulsun gözünü
9. Armut dalının dibine düşer / düşülür.
10. Bugünün işini yarına bırakılma / bırakma.

ETKİNLİK 3

MESLEKLERİ TANITALIM

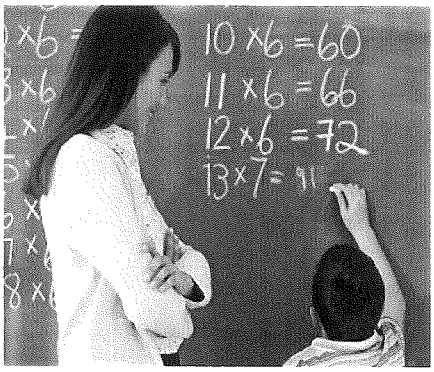
(B1-B2)

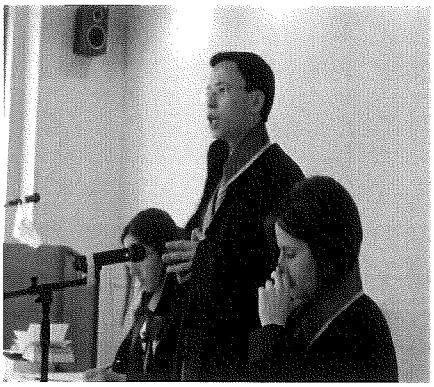
Şimdi meslekleri tanıtma zamanı... Örnekten yola çıkarak "Etken Çatılı Fiilleri" kullanarak meslekleri tanıtalım.



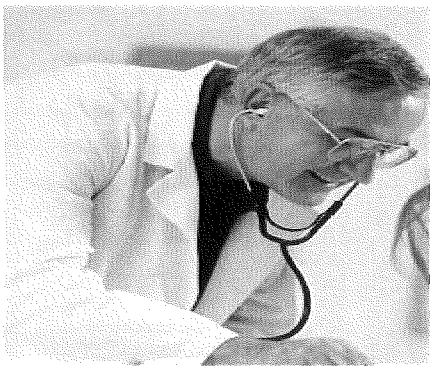
	Aşçı, günlük olarak hazırlanması gereken yiyecekleri, belirli bir plana ve bilgiye göre temizlik kurallarına uygun olarak **hazırlar.** **Yaratıcı olanlar** mesleklerinde başarılı olup, ilerleme olanağı **bulabilirler.**	




10 x 6 = 60
11 x 6 = 66
12 x 6 = 72







ETKİNLİK 4

ATATÜRK... ***(B1-B2)***

Atatürk, yalnız Türkiye'nin değil bütün Doğu'nun Ata'sı idi.
Altes Veli Han (Afganistan,1938)

Atatürk, tarihte ülkesinin en büyük adamlarından biri olarak kalacaktır.
Le Morgen Bladet Gazetesi

Atatürk, kişilik ve yeteneğin dev gibi bir simgesiydi.
National Tidense Gazetesi (Danimarka,1938)

Hiçbir memleket, yeni Türkiye'nin Ata'sı tarafından başarılan kadar güçlü, hızlı ve kökten bir yenilik hamlesine erişmemiştir.
Bulgar Dness Gazetesi

Mustafa Kemal yeni Türkiye'nin kalbidir. Eski, yıpranmış bir toplumdan yepyeni, güçlü bir millet yaratmış, eşsiz kişiliğiyle kendini herkese saydırmış, enerjisiyle herkesi kendine inandırmıştır.
Ma Shao-Cheng
Yazar

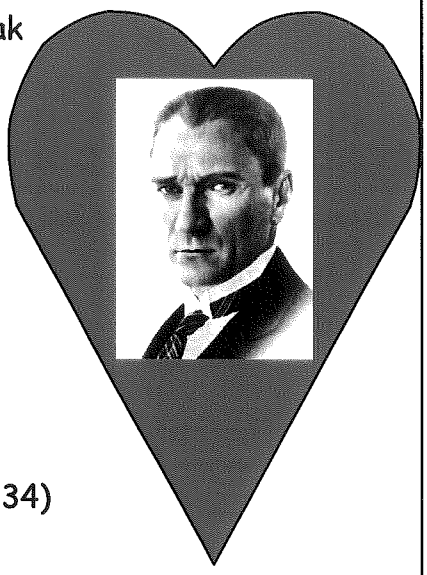
Atatürk, olağanüstü nitelikte bir devlet adamı, savaş sonrası dünya tarihinin en önemli simalarından biri idi.
Hufvud Stadbladet Gazetesi

Atatürk, yalnız Türk Milleti'nin değil, özgürlüğü uğruna savaşan bütün milletlerin önderiydi. O'nun direktifleri altında siz bağımsızlığınıza kavuştunuz. Biz de o yoldan yürüyerek özgürlüğümüze kavuştuk.
Bayan Sucheta KRIPALANI
Hint Parlamento Heyeti Başkanı

ÇEVİRME ZAMANI

Edilgeni Etkene Çevirelim: ***Aşağıdaki metni okuyunuz. Örnekten yararlanarak "Edilgen Çatılı Fiil" olarak verilen yenilikleri "Etken Çatılı Fiiller" olacak şekilde yeniden yazınız.***

ATATÜRK NELER YAPTI?



Atatürk Türkiye'yi çağdaş uygarlık düzeyine çıkarmak amacıyla bir dizi devrim yaptı. Bu devrimler:

1. Siyasal Devrimler:

· Saltanatın Kaldırılması (1 Kasım 1922)

· Cumhuriyetin İlanı (29 Ekim 1923)

· Halifeliğin Kaldırılması (3 Mart 1924)

2. Toplumsal Devrimler

· Kadınlara erkeklerle eşit haklar verilmesi (1926-1934)

· Şapka ve kıyafet devrimi (25 Kasım 1925)

· Tekke, zâviye ve türbelerin kapatılması (30 Kasım 1925)

· Soyadı kanunu (21 Haziran 1934)

· Lâkap ve unvanların kaldırılması (26 Kasım 1934)

· Uluslararası saat, takvim ve uzunluk ölçülerin kabulü (1925-1931)

3. Hukuk Devrimi :

· Mecellenin kaldırılması (1924-1937)

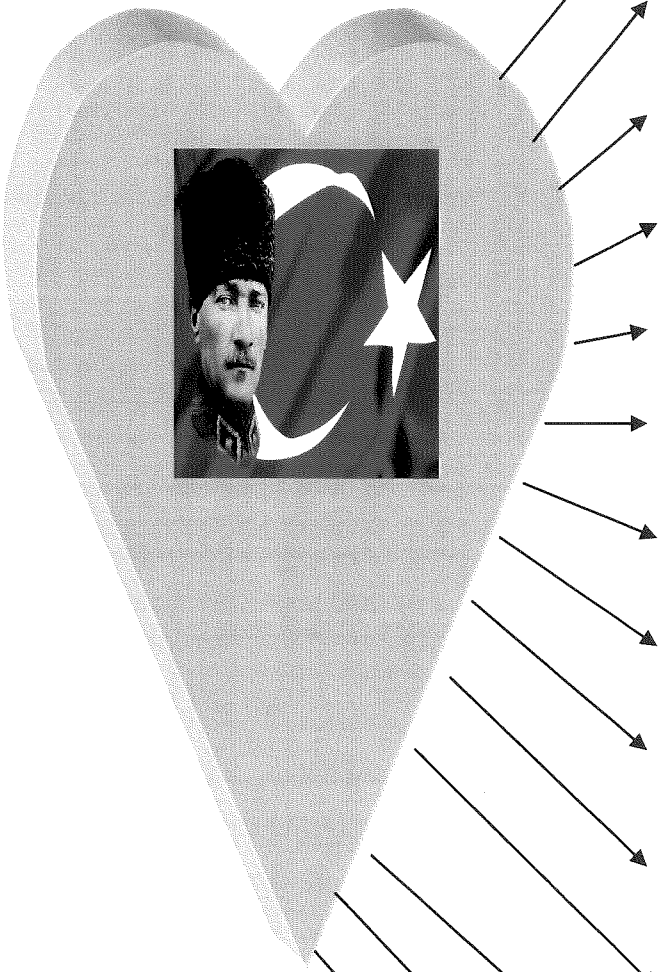
· Türk Medeni Kanunu ve diğer kanunların çıkarılarak laik hukuk düzenine geçilmesi (1924-1937)

4. Eğitim ve Kültür Alanındaki Devrimler:

· Öğretimin birleştirilmesi (3 Mart 1924)

· Yeni Türk harflerinin kabulü (1 Kasım 1928)

· Türk Dil ve Tarih Kurumlarının kurulması (1931-1932)



Atatürk, 1 Kasım 1922'de saltanatı kaldırdı.

ETKİNLİK 5

TAMAMLAYALIM **(B1-B2)**

Aşağıda Tarkan'ın "Kuzu Kuzu" şarkısı verilmiştir. Şarkıdan bazı fiiller çıkartılmıştır. Şarkıyı dinleyerek boşlukları doldurunuz. Daha sonra belirtilen cümlelerde yer alan fiillerin "Etken Çatılı Fiil" olup olmadığını inceleyiniz.

KUZU KUZU

….! Kırıldı kolum kanadım Olmadı, ……. Zor! Yokluğun çok zor …….. ….., vur bu akılsız başı Duvarlara Taşlara vur sevabına Sonra ……, gel bas bağrına Süzüldüm, eridim Sensiz …… İşte …… geldim Dilediğince …….. dizlerine Bu kez gururumu ateşe verdim Yaktım da geldim	İster at, ister öp beni Ama önce dinle bak gözlerime İnan, bu defa ……..durumu (bil), …….. Ooofff ooofff Acı biberler…….. dilime dudaklarıma İşte kuzu kuzu …….. Dilediğince ……..dizlerine Bu kez gururumu ateşe verdim Yaktım da geldim İster at, ister öp beni Ama önce dinle bak gözlerime İnan, bu defa ……..durumu, …… Söz-Müzik: Tarkan

Cümle: İşte kuzu kuzu geldim.

Etkendir. Çünkü "geldim" fiili çatı eklerini <u>almamıştır.</u> Aynı zamanda cümlede <u>özne bellidir</u>.
Gelen kim ⟶ ben
Dolayısıyla bu cümle etken çatılı fiil cümlesidir.

Cümle: Tutunamadım.

Etkendir. Çünkü……

Etken değildir. Çünkü……

Cümle: Kırıldı kolum kanadım.

Etkendir. Çünkü……

Etken değildir. Çünkü……

Cümle: Acı biberler sür dilime dudaklarıma.

Etkendir. Çünkü……

Etken değildir. Çünkü……

Cümle: Sensiz olamadım.

Etkendir. Çünkü……

Etken değildir. Çünkü……

3.2.3. Edilgen Çatı ve Edilgenlik Ekleriyle İlgili Etkinlikler

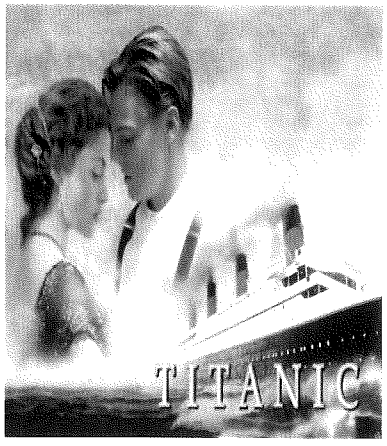
ETKİNLİK 1

FİLMLER... ***(B1-B2)***

- ***Film izlemekten hoşlanır mısınız? En çok ne tarz filmleri seversiniz?***
- ***Bugüne kadar izlediğiniz filmler arasında sizi en çok hangi film etkiledi?***
- ***Resimdeki filmlerden kaç tanesini izlediniz? Puanlama yapsaydınız izlediklerinizin arasında en yüksek puanı hangisine verirsiniz?***

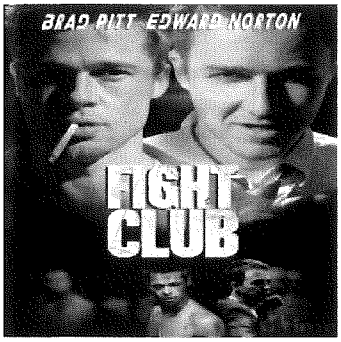
➢ *Aşağıdaki metni okuyup tabloyu doldurunuz.*

1.



Titanik: Film, James Cameron tarafından 1997 yılında çekildi. On iki dalda Akademi Ödülü'ne aday gösterildi. *Titanik*'in batışı üzerine kurgulanan filmde, geminin felaketle sonuçlanan ilk seyahati sırasında âşık olan farklı toplumsal sınıflara mensup iki gencin hikâyesi anlatılıyor.

2



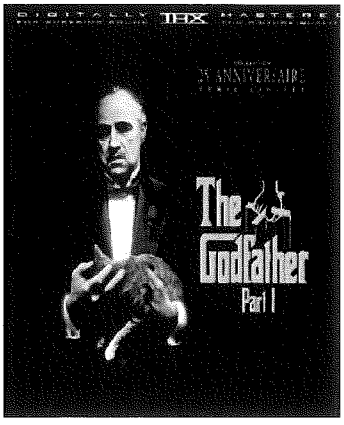
Dövüş Kulübü: Filmde uykusuzluk çeken bir saatli bomba ve bir sabun satıcısının, erkeklerin en ilkel ihtiyacı olan kavgayı yeni bir terapi metodu olarak kullanmaya başlaması anlatılıyor. Verdikleri fikir çok tutulur ve bütün şehirlerde gizli dövüş kulüpleri kurulur.

3.



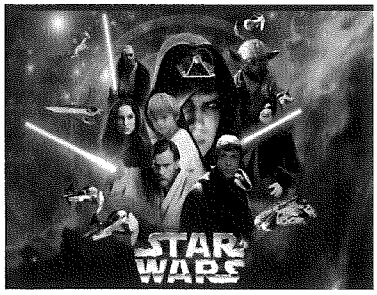
Esaretin Bedeli: Filmde Şaibeli bir şekilde karısını öldürmek suçundan Shawshank Hapishanesi`ne gönderilen bankacı Andy Dufresne'in, burada hiç alışık olmadığı bir hayat mücadelesi vermeye başlaması ve bir süre sonra Andy'nin hayata bağlı tavırlarının hapishanedeki mahkûmları bile etkilemesi anlatılıyor. Film, Stephan King'in bir öyküsünden uyarlanmıştır. IMDB sitesinde 500.000 kişinin oyuyla tüm türler arasında en çok beğenilen 3. film seçilmiştir. Her ne kadar 7 dalda Oscar'a aday gösterilmiş olsa da hiçbir dalda Oscar'a layık görülmemiştir.

4.



Baba: Mario Puzo'nun yazdığı romandan uyarlanan Al Pacino'nun başrolünü oynadığı "Baba", gangster filmlerinin de babası olarak kabul ediliyor. Filmde Newyork'ta yaşayan güçlü bir İtalyan mafya ailesi anlatılıyor. GodFather filminin Amerika Birleşik Devletleri Kongre Kütüphanesi tarafından 1990 yılında kültürel ve tarihi bakımdan önemli filmler arasında görülerek Ulusal Film Arşivi'nde saklanmasına karar verilmiştir.

5.



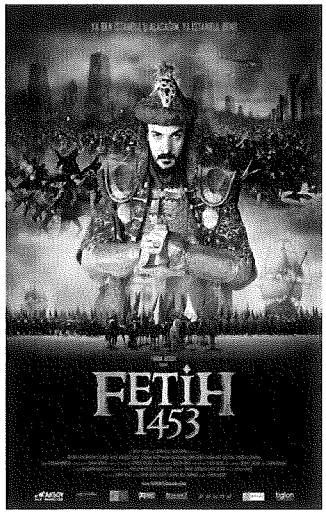
Yıldız Savaşları: *Yıldız Savaşları'nın* göze çarpan bir karakteristiği **"Güç"** olarak adlandırılan, yetenekli bireyler tarafından kullanılabilen, tüm evreni kapsadığına inanılan enerjidir. Güç iyilik için kullanılabileceği gibi, nefret, saldırganlık ve kötülük duygularını besleyen karanlık tarafının takipçileri tarafından farklı amaçlar için kullanılabilir. Temel altı filmde Güç'ü iyilik için kullanan Jediler ile galaksiyi ele geçirmek amacıyla karanlık tarafa geçmiş Sithlerin mücadelesi konu edilmiştir. Film, George Lucas tarafından yaratılmıştır. Bir bilimkurgu efsanesidir. İlk film çok büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. İlk filmin ardından 5 film daha çekilmiştir.

6



Yüzüklerin Efendisi: Film J. R.R'nin yazdığı fantastik bir romandan uyarlanmıştır. Filmde bir grup İnsan, Hobbit, Elf ve Cücenin "Tek Yüzüğü" yok etme maceraları anlatılıyor. Yüzüklerin Efendisi 11 dalda Oscar ödülüne layık görüldü.

7.



Fetih 1453: Filmde Osmanlı padişahı Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmesi anlatılıyor.
Sosyal medyada filmin üç dakikalık fragmanı 24 saatte 1.670.000 kişi tarafından izlenmiştir.
16 Şubat 2012'de saat 14.53'ten itibaren 450 kopya ile 900 salonda gösterimine başlanan film, ilk gününde 300.000 biletli seyirci tarafından izlenmiştir.
Üç hafta sonra ise Türkiye'de tüm zamanların en çok izlenen filmi olmuştur. Ayrıca Türkiye'de 5.000.000 ve 6.000.000 seyirci barajını geçen ilk film olmuştur. Yapımın Avrupa gösteriminde de ilk hafta sonu 255.000 seyirciye ulaşılmış ve tüm zamanların hafta sonu açılış rekoru kırılmıştır.

FİLMİN ADI	KONUSU
Titanik	Titanik'in batışı üzerine kurgulanan filmde, geminin felaketle sonuçlanan ilk seyahati sırasında âşık olan farklı toplumsal sınıflara mensup iki gencin hikâyesi anlatılıyor.

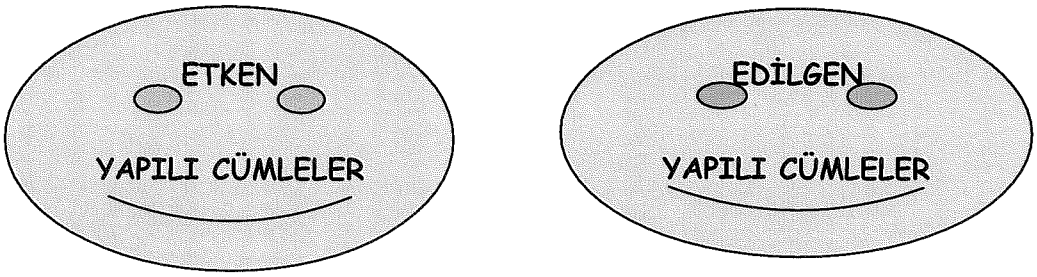
➢ *Metinde geçen edilgen çatılı fiillerin altlarını çiziniz.*

ETKİNLİK 2

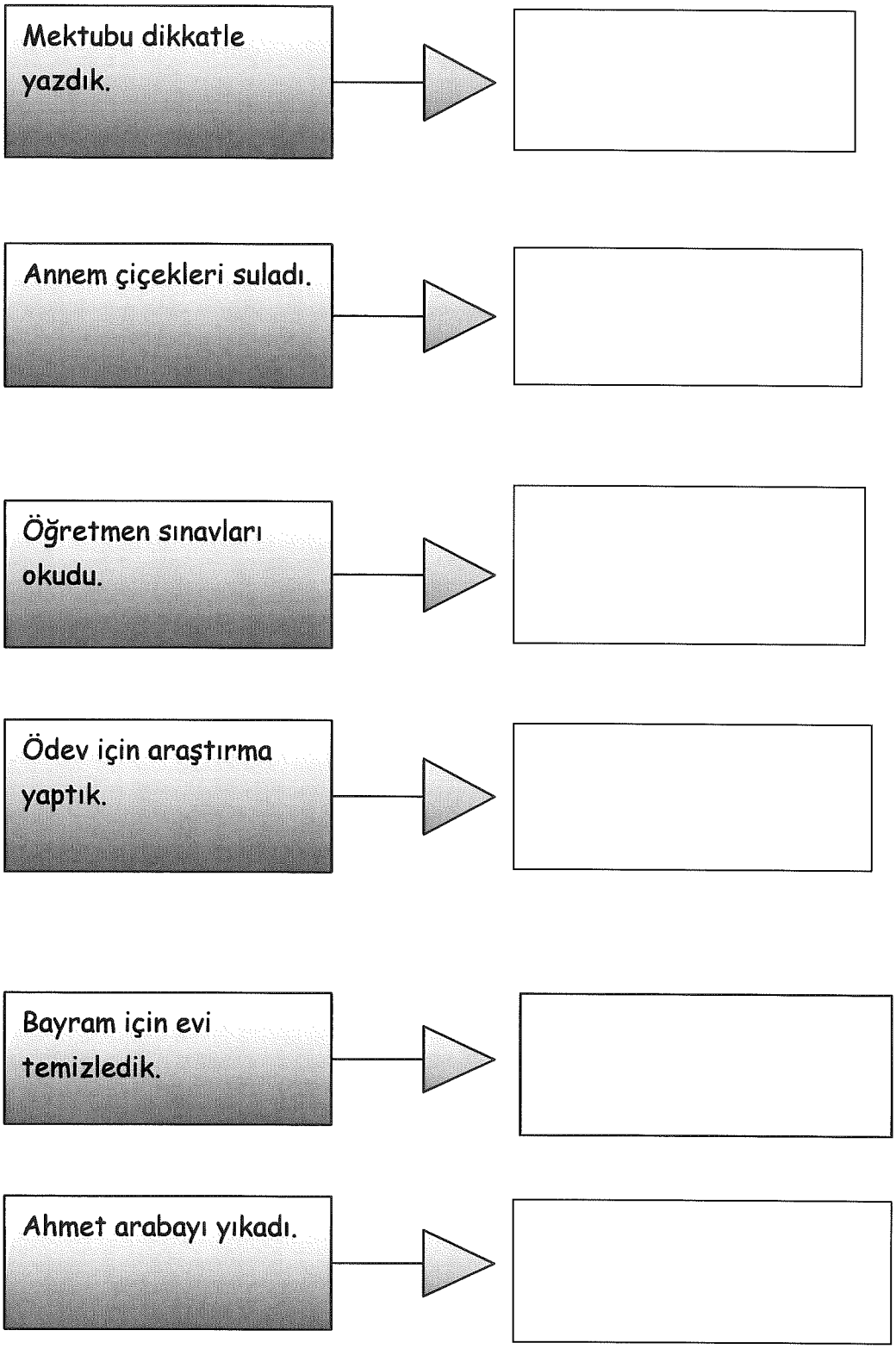
ETKENLERİ EDİLGENLERE ÇEVİRELİM

(B1-B2)

Aşağıda verilen etken yapılı cümleleri -n /-l çatı eklerini kullanarak edilgen cümlelere çevirelim.



Büyük bir keyifle çayları içtik.	→	Çaylar büyük bir keyifle içildi.
Ayşe masayı sildi.	→	
Kitapları rafa dizdi.	→	

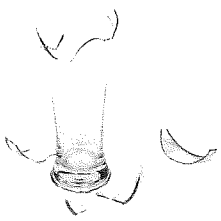
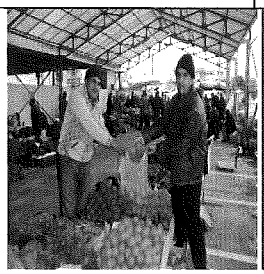
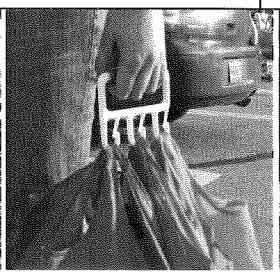
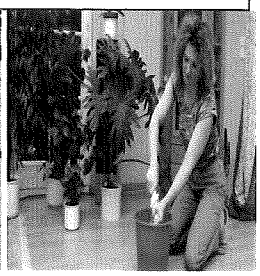

Mektubu dikkatle yazdık.
Annem çiçekleri suladı.
Öğretmen sınavları okudu.
Ödev için araştırma yaptık.
Bayram için evi temizledik.
Ahmet arabayı yıkadı.

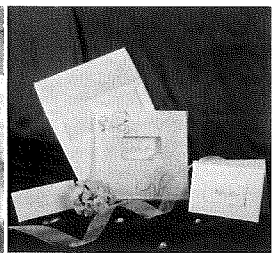
ETKİNLİK 3

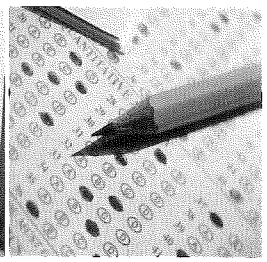
EŞLEŞTİRİP YAZALIM *(B1-B2)*

Aşağıdaki boşlukları fiiller ve resimlerden yararlanarak doldurunuz. (Fiilleri "edilgen fiil" olacak şekilde istediğiniz zamanda yazabilirsiniz.)

kır-	dağıt-	sat-	oku-
boya-	temizle-	dik-	taşı-





Bardak .....

Elbiseler.....

Davetiyeler.....

Ev .....

Duvarlar .....

Poşetler.....

Portakallar.....

Sınavlar.....

ETKİNLİK 4

GELECEĞİN SPİKERLERİ *(B1-B2)*

Aşağıdaki haberde yer alan <u>edilgen çatılı cümlelerin</u> altını çiziniz. Daha sonra verilen bilgilerden yola çıkarak <u>edilgen çatılı fiillerin</u> ağırlıklı olduğu bir haber yazınız.

HABERLER...HABERLER...HABERLER...

Osmaniye'nin Toprakkale İlçesi'nde 30 yaşındaki Murat Karabacak, çalıştığı tekstil fabrikasına gitmek için durakta servis beklerken tabancayla vurularak öldürüldü.

Olay, dün akşam Göçmenler Mahallesi Atatürk Caddesi'nde meydana geldi. Osmaniye Organize Sanayi Bölgesi'ndeki Beyteks İplik Fabrikası'nda işçi olarak çalışan Murat Karabacak, işe gitmek için evden ayrıldı. Yola çıkarak işyerinin servisini bekleyen Murat Karabacak'a henüz kimliği saptanamayan kişi veya kişilerce tabancayla ateş açıldı. Vücuduna 4 kurşun isabet eden Karabacak yere yığıldı. Silah sesini duyarak dışarı çıkan vatandaşların ihbarı üzerine olay yerine gelen polis ve sağlık ekiplerinin müdahale ettiği Karabacak'ın öldüğü belirlendi.

2 çocuk babası olan Karabacak'ın kimler tarafından neden öldürüldüğünün belirlenmesi için soruşturma başlatıldı.

HABER YAZALIM...

Olay: Kuyumcunun soyulması/

Kuyumcu sahibinin vurulması

Zaman: 18.00-19.00 arası

Yer: Bağcılar

KUYUMCUDA DEHŞET !

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

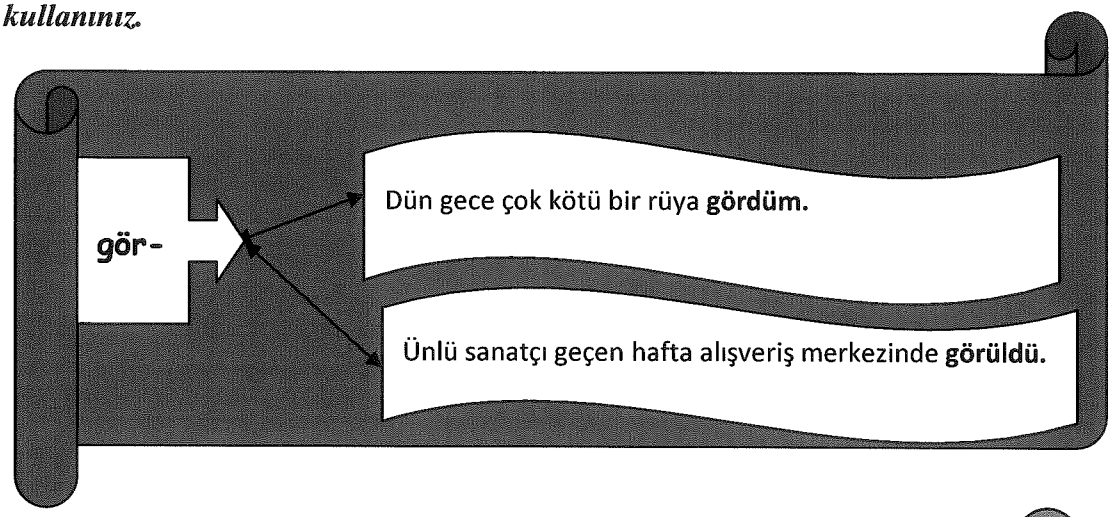


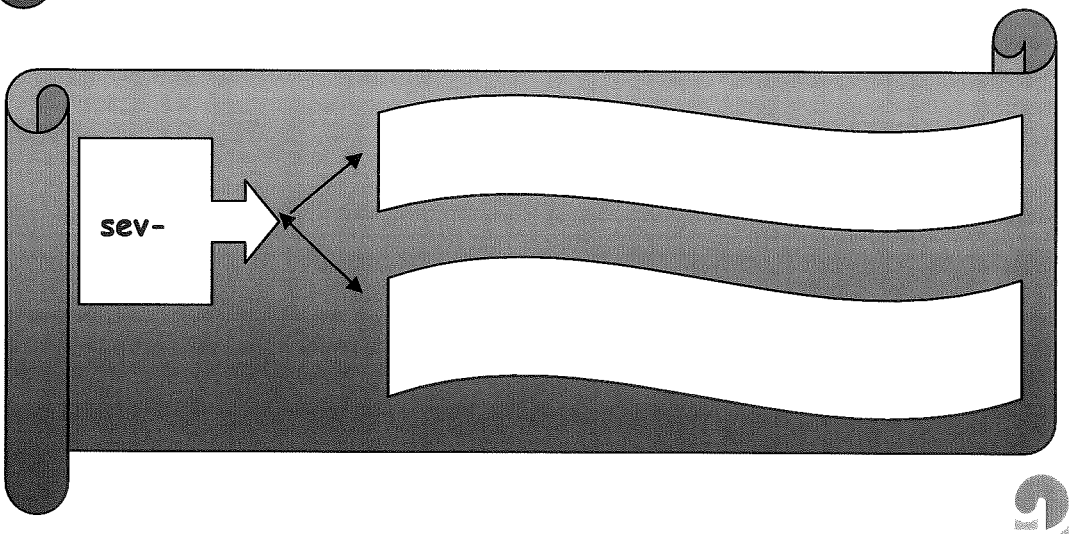
Yazdığınız haberi "spiker" havasıyla okuyup arkadaşlarınızla paylaşmak ister misiniz?

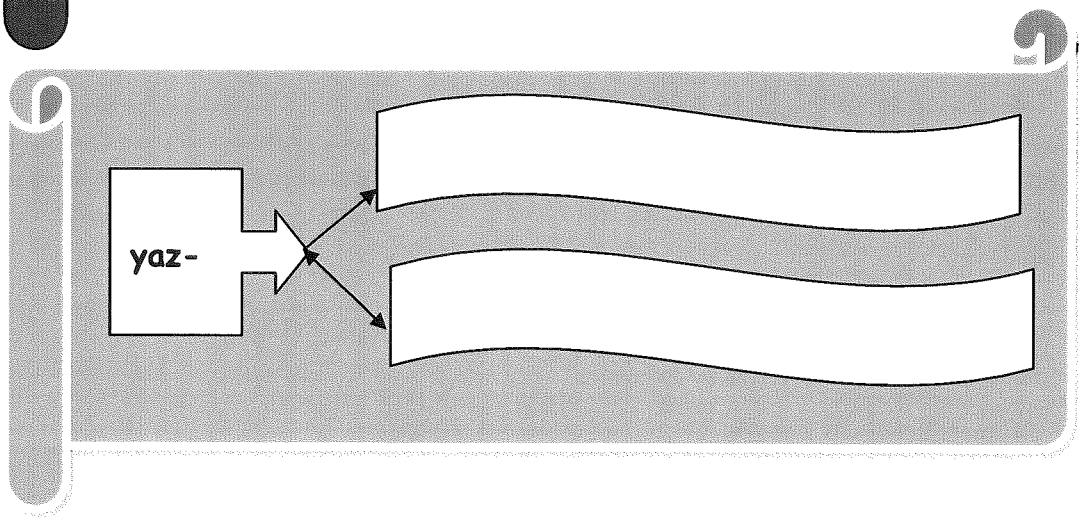
ETKİNLİK 5

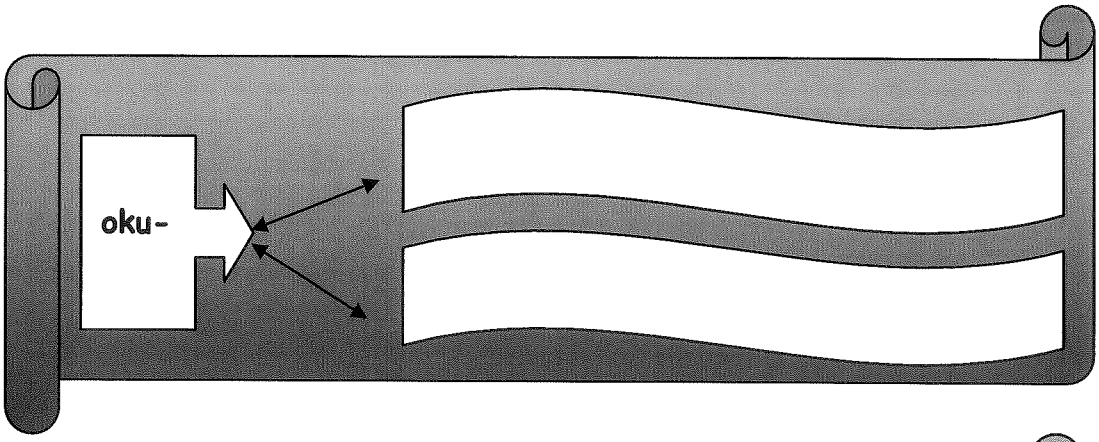
ETKEN-EDİLGEN CÜMLELER *(B1-B2)*

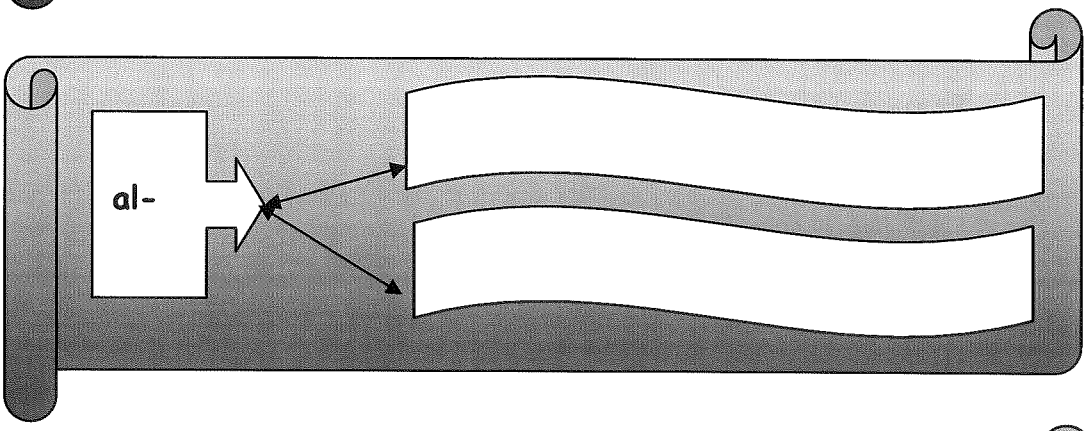
Aşağıdaki fiilleri "etken ve edilgen çatılı fiiller" olacak şekilde cümlelerde kullanınız.



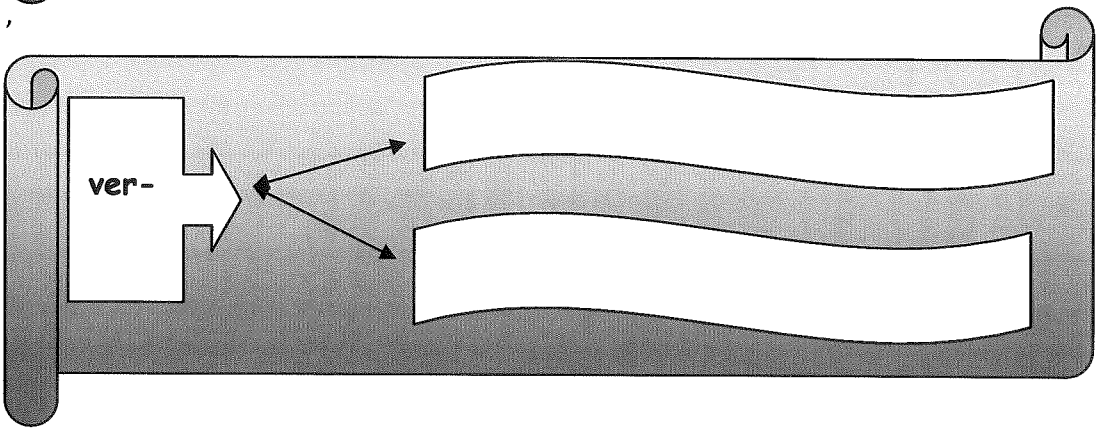


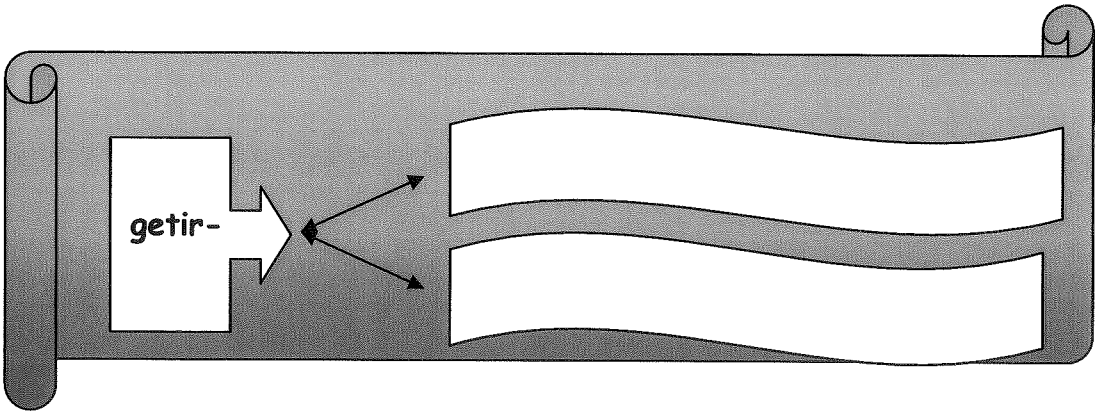



oku-


al-

,


ver-


getir-

3.2.4. Dönüşlü Çatı ve Dönüşlülük Ekleriyle İlgili Etkinlikler

ETKİNLİK 1

BAK ŞU ÇOCUKLARA! ***(B1-B2)***

Aşağıdaki cümlelerin "dönüşlü çatılı" olup olmadıklarını inceleyiniz. Sebebini yazınız.



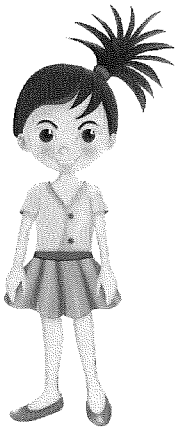
Ali

Üstü kirlenen **Ali**, annesine yakalanmadan **yıkandı**.

Açıklama: Bu cümle "Dönüşlü Çatılı" bir cümledir.

Çünkü;

yıka- fiili (yüklem) **"-n"** çatı ekini almış; ayrıca işi yapan ve işten etkilenen aynı kişi olup cümlede bellidir. (özne- Ali)



Oya

Oya uzun süre aynanın karşısında süslendi.

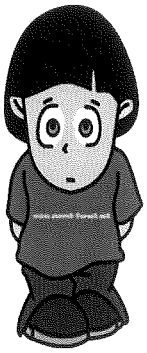
Açıklama:



Zehra

Zehra her zaman başarılarıyla övünür.

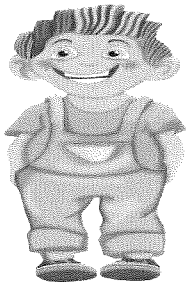
Açıklama:



Murat

Murat arkadaşıyla tartıştığı için çok üzüldü.

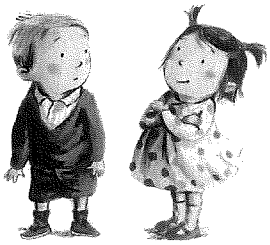
Açıklama:



Yusuf

Yusuf partiye giderken mavi tulumunu giyindi.

Açıklama:



Hakan - Esra

Hakan, Esra'nın söylediği sözlere çok kırıldı.

Açıklama:

ETKİNLİK 2

KARIŞTIRMAYA SON! **(B1-B2)**

Aşağıda bazı cümleler verilmiştir. Bu cümlelerin örneklerden yararlanarak "Dönüşlü Çatı" mı yoksa "Edilgen Çatı" mı olduğunu sebepleriyle açıklayınız.

Geçen hafta rahatsızlığımdan dolayı doktora göründüm.

Dönüşlü çatılıdır.

Çünkü cümlenin fiili (yüklemi) olan "göründüm" çatı eki olan "-n" ekini almıştır. Doktora görünen yani özne bellidir. Kim doktora göründü - ben. Ayrıca burada görünen kişi aynı zamanda bundan etkileniyor. Dolayısıyla bu cümle dönüşlü çatılıdır.

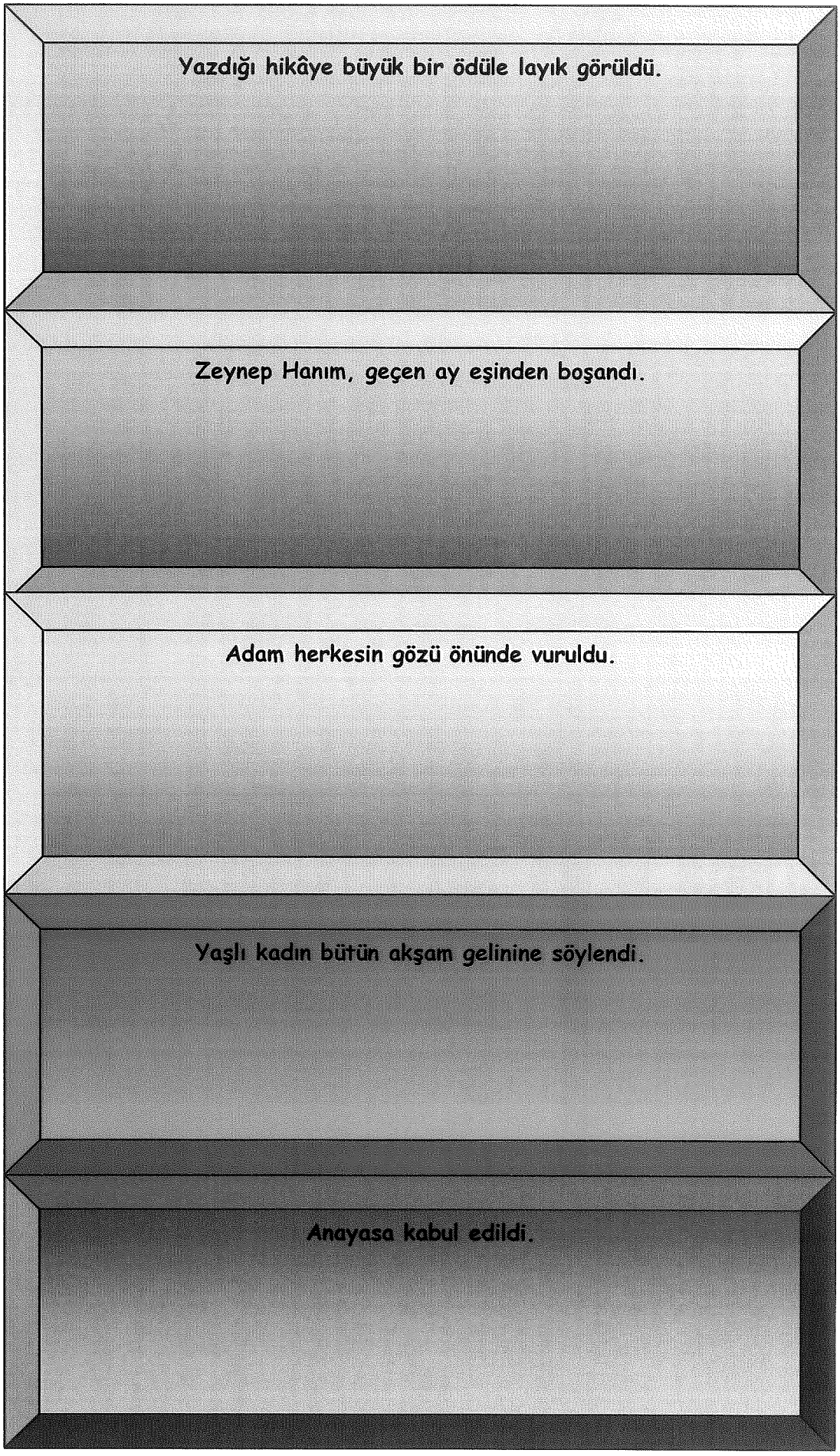
Kapı büyük bir hızla açıldı.

Edilgen çatılıdır.

Çünkü bu cümlede işi yapan yani özne belli değildir. Açılan ne - kapı. Ancak kapıyı kimin açtığı yani işi yapan özne belli mi?- Hayır. Kapı, burada edilgen çatılarda karşımıza çıkan "sözde özne"dir.

Yüklem "ıl" çatı ekini almıştır. Dolayısıyla bu cümle "**edilgen çatılı**" bir cümledir.

Ayağı kayan kadın, düşmemek için arkadaşına tutundu.


Yazdığı hikâye büyük bir ödüle layık görüldü.
Zeynep Hanım, geçen ay eşinden boşandı.
Adam herkesin gözü önünde vuruldu.
Yaşlı kadın bütün akşam gelinine söylendi.
Anayasa kabul edildi.

ETKİNLİK 3

MANİLER *(B1-B2)*

Aşağıdaki manileri okuyunuz. Manilerde geçen cümleleri "dönüşlü çatılı fiiller" açısından değerlendiriniz.

Ağaçlarda kestane
Dökülür tane tane
Benim arkadaşım var
Dünyalarda bir tane

Cümle(ler):

Tren gelir öterek
Kömürünü dökerek
Ben anamdan ayrıldım
Gözüm yaşım dökerek

Cümle(ler):

Gide gide yoruldum
Sular gibi duruldum
Şu karşıki oğlanın
Gözlerine vuruldum

Cümle(ler):

Oğlan içlik giyinmiş
Giyinmiş de soyunmuş
Anasına varmış da
Öptüm diye övünmüş

Cümle(ler):

ETKİNLİK 4

EŞLEŞTİRELİM (B1-B2)

Aşağıdaki resimleri verilen cümlelerle eşleştirelim. <u>Cümleleri çatıları bakımından inceleyelim.(Altlarına yazınız.)</u>

Büyük kupayı kazanan Galatasaraylı futbolcular kendileriyle övündüler. ☐

Sabri gol atılınca çok sevindi. ☐

Ayşe, kedisi hastalandığı için çok üzüldü. ☐

Mehmet Bey ve ailesi, yıllar önce bu mahalleden taşındılar. ☐

Oya, bütün yaz güneşin altında yatarak güneşlendi. ☐

Ali arkadaşlarından kaçıp gizlendi. ☐

a)



b)



c)



d)



e)



f)

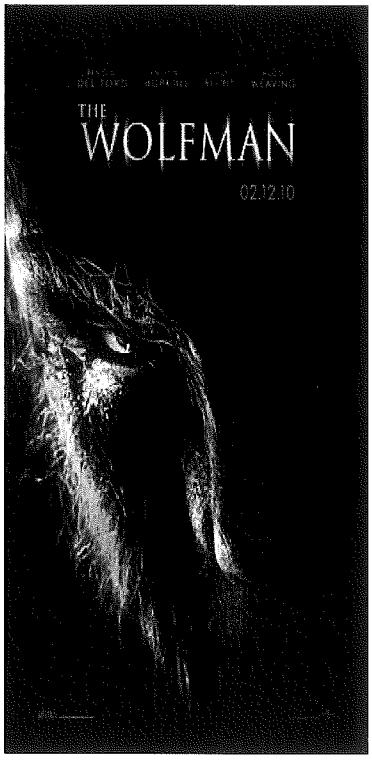


ETKİNLİK 5

BİRAZ İNSAN BİRAZ YARATIK *(B1-B2)*

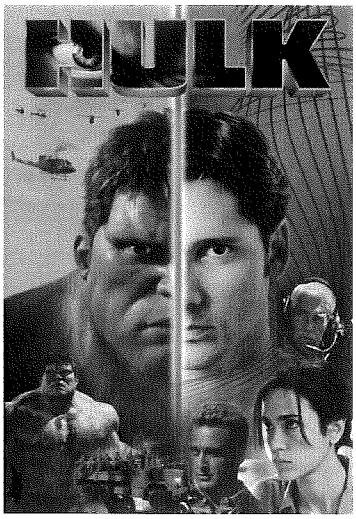
Aşağıda "insandan yaratığa dönüşebilen karakterler" ve onların dönüşümlerine yönelik konuları verilmiştir. Metni okuyup soruları yanıtlayınız.

.

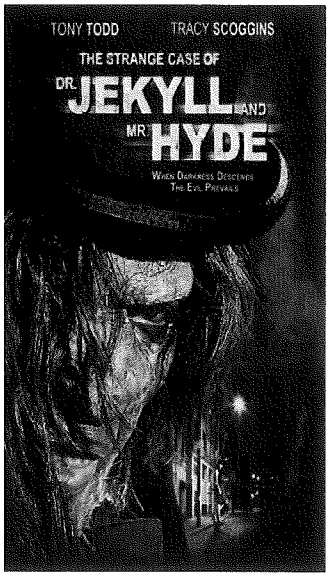


Wolfman: Lawrence Talbot, lanetli bir yazardır. Annesinin öldüğü gece köyü terk eder ve geçen bu zaman zarfında annesinin ölümünü unutmaya çalışır. Kardeşinin nişanlısı olan Gwen Conliffe'den gelen mektup sonrası kardeşini aramak için tekrar köyüne geri döner. Eve döndükten sonra babası ile birlikte kardeşini aramaya başlar.

Çok geçmeden köyde çok güçlü, hayvani bir yaratığın vahşice köylüleri öldürdüğünün haberini alır. Bundan şüphelenen İskoçya bölge müfettişi Aberline bu olayı araştırmak için köye gelir.



Hulk: Çok gizli bir askeri proje, bazı dahi öğrencilerin de yardımıyla test aşamasına gelmiştir. Projenin başında Bruce Banner görev almaktadır. Test sırasında bir kaza olur ve Banner, tehlikeli Gama ışınlarına maruz kalır. Yoğun ışın yüzünden mutasyon geçiren Banner, sinirlendiği zaman yıkıcı güçlere sahip yeşil bir deve dönüşen yeni bir kişiliğe bürünür. Bruce Banner olarak yaşamını sürdürmeye çalışsa da, zaman zaman kontrolden çıkan bir yaratığa dönüşmesi çok karmaşık ve trajik olayların yaşanmasına sebep olacaktır.



Dr. Jekyll: Filmin konusu 1887 yılında Victoria devri Londra'sında geçer. Şehrin önde gelen hekimlerinden olan Dr. Henry Jekyll'ın (Spencer Tracy) çalıştığı hastanedeki diğer meslektaşlarıyla bazı görüş ayrılıkları vardır. İnsanların içinde hem iyinin hem de kötünün birlikte var olduğunu savunan Jekyll bunların ayrıştırılabileceğini savunmakta ve bu yönde deneysel çalışmalar sürdürmektedir. Hayvan deneylerinde başarılı olan doktor geliştirdiği ilacı içirdiği bir tavşanın saldırgan hale geldiğini, saldırgan bir kemirgenin de uysallaştığını gözlemler ve ilacı kendi üzerinde de denemeye karar verir. İlacı aldıktan kısa bir süre sonra hem fiziksel hem de ruhen değişikliğe uğrayan Dr. Jekyll kaba saba bir görünüme bürünmüştür. Laboratuarında çıkardığı garip seslerden endişelenen uşağına kapıyı açmadan seslerin bir arkadaşı olan Bay Hyde'a ait olduğunu söyler. Artık bu ikinci kişiliğinin adı da belli olmuştur. Görünümüyle adeta canavarlaşmış olan Bay Hyde'ın zekâsı ve anlık dikkatinde hiçbir değişiklik olmamıştır, ama ahlaki karakterinde büyük bir çöküntü meydana gelmiştir...



BEN 10: Benjamin, büyük babası ve kuzeni ile bir tatil köyüne gitmişlerdir. Ben'in koluna uzaydan bir saat yapışır. Ben ne kadar uğraşmışsa da bu saati çıkaramaz. Saatin içinde farklı özelliklerde 10 tane kahraman vardır. Ben saati kullanarak gerektiği zaman istediği kahramana dönüşebilir. Saatin sahibi uzayda yaşayan bir yaratıktır. Saati almak için elinden geleni yapar. Ben'in başı çok büyük belaya girmiştir. Ben'i zorlu maceralar beklemektedir.

Cümleler	Hangi Karakter?
Kolundaki saati kullanarak istediği kahramana dönüşür.	
İnsanların içinde hem iyinin hem de kötünün var olduğunu savunur.	
Bölge müfettişi köyde yaşanan ölüm olaylarından şüphelenir.	
Uzayda yaşayan yaratık, kendine ait olanı bir gün alacağına inanır.	
Tehlikeli ışınlara maruz kalan kahraman, sinirlendiği zaman yıkıcı güçlere sahip bir kişiliğe bürünür.	
Uşak, laboratuardan gelen sesler üzerine endişelenir.	
Çok güçlü, hayvani bir yaratık köylülere vahşice davranır.	

DİKKAT!

Verilen metinlerdeki yaratıklar nasıl ki insanken yaratığa dönüşüyorsa ve bu dönüşme olayından kendileri etkileniyorsa dönüşlü çatılı fiillerde de olayı yapan yani özne bellidir ve yapılan olaydan etkilenir.

AŞAĞIDAKİ FİİLLERDE BIRAKILAN BOŞLUKLARA "-n / -l" ÇATI EKLERİNDEN UYGUN OLANI GETİRİNİZ. CÜMLELERİN EDİLGEN Mİ YOKSA DÖNÜŞLÜ MÜ OLDUĞUNU BELİRLEYİNİZ.

	DÖNÜŞLÜ	EDİLGEN
1. Ben 10 kahramanlıklarıyla öv.....ür.		
2. Ben 10 etrafında sev...ir.		
3. Hulk insanlara zarar verdiğinde üz.....ür.		
4. Dr. Jekyll ilacı aldığında çok korkunç gör.....ür.		
5. Hulk'un yaptıklarından dolayı trajik olaylar yaşa...ır.		
6. Kurt adam yakalanmamak için gizle...di.		
7. Kurt adam yaşlı kadının üzerine at....dı.		
8. Dr. Jekyll görünümüyle canavara benzet....ir.		
9. Ben 10 büyük babasına yakalanmamak için etrafına bak.....dı.		
10. Dr. Jekyll'ın yaptığı ilaç tavşan ve kemirgen üzerinde dene....di.		

3.2.5. İşteş Çatı ve İşteşlik Ekleriyle İlgili Etkinlikler

ETKİNLİK 1

DÜZELTELİM, EŞLEYELİM ***(B1-B2)***

Aşağıda yer alan cümlelerin kelimeleri karışık olarak verilmiştir. Cümleleri düzgün hale getirip resimlerle eşleştiriniz. Daha sonra cümleleri örnekten yola çıkarak çatıları bakımından inceleyiniz.

iki dost/uzun yıllar sonra karşılaşan/kucaklaştı/ uzun süre

CÜMLE: Uzun yıllar sonra karşılaşan iki dost uzun süre kucaklaştı.

kira ücretinde /anlaştılar/ en sonunda

CÜMLE:

büyük bir neşeyle/ uçuştular /kuşlar

CÜMLE:

dövüştü /iki çocuk/ yumruk yumruğa

CÜMLE:

Penceremin kenarında/ ötüşür/ bülbüller/ her sabah

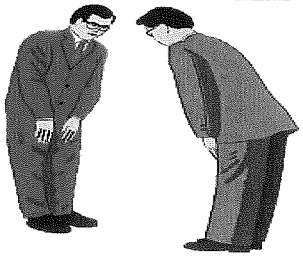
CÜMLE:

selamlaşırlar/ her karşılaşmalarında / içtenlikle

CÜMLE:





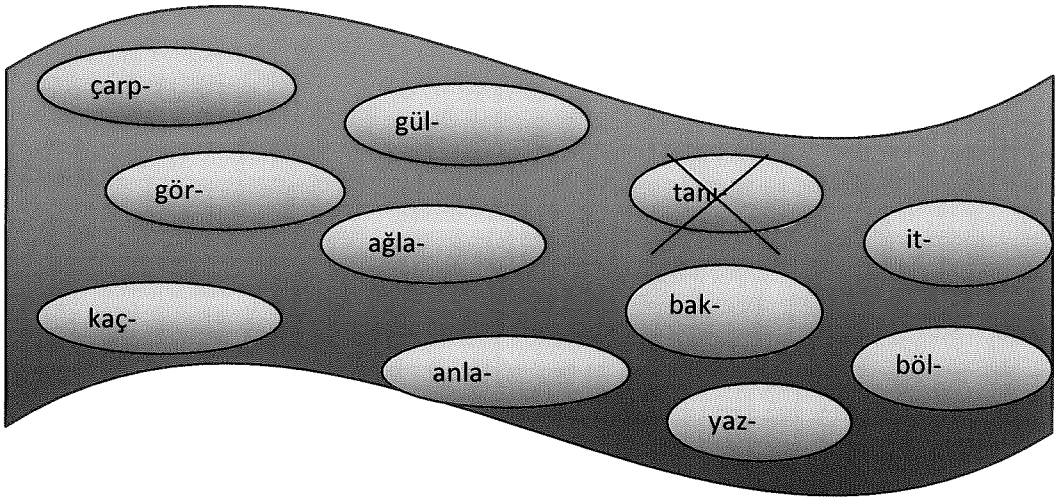



Uzun yıllar sonra karşılaşan iki dost uzun süre kucaklaştı.
Kucaklaşan kim: İki dost (özne belli)
Eylemi yapan kişi sayısı: İki (**Birden fazla)**
Yüklem çatı eki almış mı? : Evet, "-ş" ekini almış.
Dolayısıyla bu cümle "**İşteş Çatılı**" bir cümledir.

ETKİNLİK 2

CÜMLE KURALIM *(B1-B2)*

Aşağıda verilen fiilleri, <u>isteş çatılı fiillerin eki olan "-ş" (-(i)ş, -(ı)ş, -(ü)ş, -(u)ş) çatı ekini getirerek</u> cümle içinde kullanınız. (Fiilleri istediğiniz zamanda kullanabilirsimiz.)



(tanı-) : Genç çift geçen sene Bodrum'da tanıştı.

ETKİNLİK 3

ÇOCUKLARIMIZ *(B1-B2)*

Aşağıdaki metni dinleyip soruları yanıtlayınız. (Sorulara sözlü yanıt verdirilir.)

Çocuklarımızla Konuşalım...

Bir çocuğun bakış açısıyla yazılmış aşağıdaki hikâyeyi sizlerle paylaşmak istiyorum.

"Bir gün susmayı öğrendim. Öyle bir sustum ki belki sonsuza kadar susacaktım. Çünkü susmak benim küçücük dünyamda babamla kurduğum iletişim tarzıydı. Babam akşamları eve yorgun dönerdi. Ben bütün gün evde sıkılır, onun gelişini iple çekerdim. Daha o kapıdan girer girmez boynuna atılır onunla oynamak isterdim. Babam sarılır, öper sonra da, 'hadi odana git', derdi. Yemek hazırlanınca annem çağırır bu defa masada bir araya gelirdik babamla. Onlar annemle konuşurken ben araya girer, sesimi duyuramayınca da bağırırdım. Babam sinirlenir, 'Bütün gün insanlara kafa patlatmaktan bunaldım, birde sen kafamı ütüleme!' derdi. Annem de 'Bütün gün zaten seninle uğraştım, bir çift laf da mı konuşturtmayacaksın babanla?' diye çıkışır, beni odama gönderirdi. Çaresiz bir şekilde boynumu büker odama yani hapishaneme doğru yol alırdım. Babam arkamdan, 'Bizim bir odamız bile yoktu, her şeye sahip, hâlâ ne istiyor anlamadım.' diye bağırmaya devam ederdi. 'Keşke benim de bir odam olmasaydı, keşke bizim de evimiz bir odalı olsaydı da hep birlikte otursaydık' derdim içimden; ama yüksek sesle söylemeye cesaret edemezdim.

Susunca Babamla Daha İyi Anlaşıyoruz.

Yemekten sonra babam kanepeye uzanır, eline kumandayı alır, televizyon seyrederdi. Beni yanına çağırır biraz severdi. Onun izleyeceği önemli bir şey varsa beni adeta yerimden bile kıpırdatmazdı. Azıcık hareket edip koşup oynamaya çalışsam oda hapsim yeniden başlardı. **Bir gün anladım ki susunca babamla daha iyi anlaşıyoruz. .** Bu defa susarak yapabileceğim oyunlar geliştirmeye başladım. Önce resim yaparak başladım işe. Babam çizdiğim resimleri çok beğeniyor; **'Bak, böyle uslu uslu oyna işte.'** diyordu. Babam bazen göz ucuyla bakıyor, resimle ilgili bir şey sorsam afallıyordu. Ama bana kızarak beni artık odama göndermiyordu. **'Son günlerde ne de akıllandı benim çocuğum.'** diye komşulara anlatıyordu annem halimi. Resimlerim arttıkça ortalık dağılmaya başladı. Annem 'Odanı topla!'diye odama kapattığında işe nereden başlayacağımı bilemiyordum. Ben bunlarla uğraşırken zaman geçiyor; ama odamı toparlamayı beceremiyordum. Annem odama gelip 'Bak sana resim yapmayı yasaklayacağım. ' dedi bir gün. Susuyor olmamı usluluk olarak değerlendiren ailem resim yapmayı da elimden alırsa ben ne yapacaktım?

Bir Aile Tablosu

Bu düşüncelerle bir aile tablosu yaptım. Babam eve gelince uygun zamanı kolladım. Her zamanki gibi yemekler yendi, odaya geçildi. Babam oturur oturmaz çizdiğim resmi getirdim. Babam baktı. Hım, dedi 'Çok güzel olmuş. Bu adam benim herhalde.' dedi. Ben 'Hayır o adam değil, bu çocuk sensin.'dedim. O 'Hayır, bu adam benim, bu çocuk sensin, bu küçük kız da arkadaşın.'dedi. Ben yine 'Hayır, o büyük adam benim, bu küçük adam sensin, bu küçük kız da annem.' dedim. Babam benimle uğraşmaktan vazgeçip:'Peki neden bizi küçük çizdin?' dedi. Heyecanla başladım anlatmaya. Ben büyüyüp adam olacağım. İş bulup çalışacağım. Siz yaşlanıp küçüleceksiniz. Beliniz bükülecek, komşumuz Ahmet amca ile Ayşe teyze gibi küçücük kalacaksınız. Ben işten geldiğimde yorgun olacağım. Siz benimle konuşmaya çalıştığınızda işyerinde kafam şişmiş olacağından sizi duymayacağım bile. Siz benimle bir şeyler paylaşmak istediğinizde 'Hadi odanıza çekilin de kafa dinleyeyim.' diyeceğim. Ve bir de bağıracağım 'Her şeylerini alıyorum. Sıcacık odaları da var, daha ne istiyorlar' diye.

Annemle babamın gözleri fal taşı gibi açılmıştı. Duyduklarına inanamıyorlardı. Bana sarılıp beni öyle içten bir okşayışları vardı ki sonsuza kadar konuşsam hiç bıkmadan dinleyecek gibiydiler"...

"Farkında" Olmalı İnsan...

Mehmet Nuri KAYNAR"

SORULAR...

	1. Ailenizdeki insanlarla **anlaşabiliyor musunuz?** Kendinizi yalnız hissedip onlarla iletişime geçemediğiniz anlar, anlaşılamadığınız durumlar oluyor mu?	

	2. Arkadaşlarınızla anlaşabiliyor musunuz? Kendinizi yalnız hissedip onlarla iletişime geçemediğiniz anlar, anlaşılamadığınız durumlar oluyor mu?	

	3. Sizce anlaşmanın temel şartı nedir? Empati hakkında ne düşünüyorsunuz?	

	4. Anlaşma tek kişilik bir kavram mıdır?	
	5. Sorunlarınız olduğunda çevrenizdeki insanlarla rahatlıkla **konuşabiliyor musunuz?**	
	6. Sıkıntılarınızı kendiniz mi çözersiniz yoksa çevrenizdekilerle **paylaşır mısınız?**	
	7. Bir sorununuz olduğunda ilk önce kiminle **dertleşirsiniz?**	
	8. Eskiden insanlar **mektuplaşırlardı.** Sizlerin de kendinizi daha iyi anlatıp ifade edebildiğiniz mektup arkadaşınız var mı?	
	9. Günümüzde insanlar (daha çok gençler) bir sıkıntıları/sorunları olduğunda arkadaşlarıyla **mesajlaşırlar.** Sizler de bir probleminiz olduğunda arkadaşlarınızla mesajlaşıp onlardan yardım alır mısınız?	
	10. Problemler sadece aileler, arkadaşlar arasında olmuyor; bazen ülkeler arasında da oluyor. Ülkeler kimi zaman **savaşıyorlar**, kimi zaman da anlaşıp **barışıyorlar.** Sizce ülkeler bu sorunları (savaşı) nasıl sonlandırırlar? Öneriniz nedir?	

UYGULAMA: Sorular soruldukça **koyu yazılmış fiiller** tahtaya yazılır. Sorular bittikten sonra bu fiillerin çatı özellikleri hakkında konuşulur. Öğrenenlere bu fiillerin "işteş çatılı" fiiller olduğu hissettirilir. (Koyu yazılmış bütün fiiller en az iki kişi arasında yapılıyor.)

ETKİNLİK 4

DİYALOGU TAMAMLAYALIM *(B1-B2)*

Aşağıdaki diyalogu okuyup bir arkadaşınızla birlikte tamamlayınız. Daha sonra diyalogu tamamladığınız kısımlarla birlikte karşılıklı okuyunuz.

AYŞE: Merhaba Ali.

ALİ: Merhaba Ayşe

AYŞE: Nasılsın?

ALİ: İyiyim teşekkür ederim. Sen nasılsın?

AYŞE: Ben de iyiyim. Seninle bir konu hakkında konuşabilir miyiz?

ALİ: Tabiî ki, konuşalım.

AYŞE: Benim bir sıkıntım var. Bu sıkıntımı sadece seninle paylaşabilirim. Ben çok yanlış bir şey yaptım. O yüzden de çok mutsuzum.

ALİ: Ne yaptın?

AYŞE: Geçen hafta sen yoktun. Matematik dersinde öğretmen bana bir soru sordu. O anda dersi dinlemediğim için sorulan soruya çok saçma bir cevap verdim. Bütün arkadaşlarım aralarında gülüştü. Biliyorsun ki ben hep derslerimi dinler, notlarımı alırım. Ama o anda annemi düşünüyordum. Çok hastaydı. Aklım onda kalmıştı. Her neyse... Öğretmen de hem bana hem de bana gülen arkadaşlarıma kızdı.

ALİ: Eeee...

AYŞE: Sonra, öğretmen dersi dinlemeyip dalga geçtiğimiz için (o şekilde anlamış) bize ceza olarak bir ödev verdi. Bütün hafta annemle ve annemi görmek için gelen misafirlerle ilgilendiğim için ödevimi yapamadım. Öğretmenden korktuğum ve zor duruma düşmek istemediğim için de Zeynep'in yaptığı ödevi aldım. Ödeve kendi adımı ve soyadımı yazıp teslim ettim.

ALİ: Ama Ayşe bu haksızlık! Böyle bir şeyi nasıl yapabildin? Neden öğretmenle konuşmadın? Konuşsaydın anlaşırdınız.

AYŞE: Ali, haksızlık olduğunu biliyorum. Zaten çok pişmanım. Öğretmen Zeynep'e çok kızdı. Sözlü notunu düşük verecekmiş. Zeynep ödevini bulamadığını açıkladığında da ona inanmadı. Bense ödevden 100 aldım. Ama şu an gerçekten çok kötü durumdayım. Zeynep benim en yakın arkadaşımdı. Onunla dertleşirdik, şakalaşırdık, eğlenirdik. Yine bir sıkıntım olduğunda ilk onunla paylaşırdım. Yeri geldiğinde birlikte ağlaşırdık.

ALİ: Ona gerçeği anlattın mı?

AYŞE: Evet.

ALİ: Tepkisi ne oldu?

AYŞE: Benimle bir daha konuşmayacakmış. Ne yaparsam yapayım barışmayacakmış.

ALİ: Ayşe benim fikrimi merak ediyor musun?

AYŞE: Evet, Ali. Lütfen yardım et bana. Bu vicdan azabından kurtulmak istiyorum.

ALİ: Önce öğretmenin yanına git. Ona tüm gerçeği anlat. Derste neden o şekilde davrandığını, annene olanları ve ödevi yapamama sebebini söyle. Elbette Zeynep'e yaptıklarını da anlat. Bunu korktuğun için, bir daha sınıfta rezil olmamak için yaptığını söyle. Çok pişman olduğunu, hatanı telafi etmek istediğini belirt. Özür dilersin öğretmenden. Tekrar ödev vermesini istersin. Daha sonra da Zeynep'e git ve öğretmenle yaptığın bu konuşmayı anlat. Ondan tekrar özür dile.

AYŞE: Benimle konuşmazsa?

...

Öğretmen Ayşe'yi affedecek midir? Zeynep bu olanlar karşısında tekrar Ayşe'ye güvenecek mi? Onunla barışacak mı? Öğretmen olsaydınız Ayşe'ye tepkiniz ne olurdu? Aynı şekilde Zeynep'in yerinde siz olsaydınız neler hissederdiniz, nasıl bir karar alırdınız? Bu sorulardan yola çıkarak diyalogu tamamlayınız.

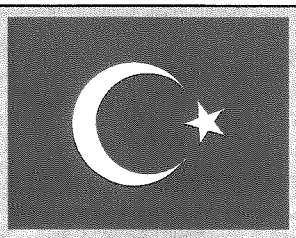
(Yazınızda en az 5 tane işteş çatılı fiil cümlesi kullanınız.)

Diyalogda geçen "işteş çatılı" fiillerin altlarını çiziniz.

ETKİNLİK 5

SELAMLAŞMAK *(B1-B2)*

Aşağıda çeşitli ülkelerin selamlaşma gelenekleri verilmiştir. Gelenekleri okuyup soruları yanıtlayınız.

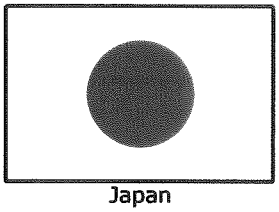


TÜRKİYE'DE SELAMLAŞMAK

Selamlaşma sözleri, bir dilde o dili kullanan kişilerin karşı karşıya geldiklerinde kullandıkları ilk seslenme sözleridir. Selamlaşma sözleri, kökeni itibariyle, bir "barış" göstergesidir. Yani, selamlaşma sözü kullanan ve bunu jest ve mimikleriyle destekleyen kişi, en başta karşıdakine "düşman olmadığını" bildirmektedir. Zaten Arapça bir sözcük olan "selam" sözcüğü de "esenlik" bildirir. "Esenlik" sözü, bir barış haline işaret ettiği gibi, huzur ve sağlık içinde bulunmayı ifade eder.

Selamlaşma sözleri, dinsel göndermesi olanlar ve olmayanlar olarak iki biçimde dile getirilmektedir. Türkçede selamünaleyküm, esselamü aleyküm, aleyküm selam, Allah'ın selamı üzerine olsun gibi dinsel kullanımlar yaygındır. Bununla beraber "merhaba, sağ ol, günaydın, ne var ne yok" gibi kullanımlar da yaygın biçimde kullanılır.

Halk arasında en çok merhaba sözü kullanılır. Merhaba, Arapça bir sözcük olmakla birlikte tamamen Türkçeye mal olmuş ve deyimleşmiştir (merhabalaşmak, merhabası olmamak, merhabamız var gibi...). Bunun yanı sıra argo sayılan selamlaşma kullanımları da mevcuttur. Ne ayak!, n'örüyon gibi...



Japan

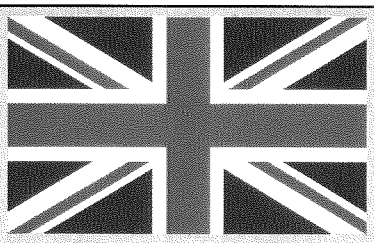
JAPONYA'DA SELAMLAŞMAK

Japonlar genelde selamlaşmak için ojigi (eğilerek yapılan Japon selamı) yaparlar. Ojigi dünyaca ünlüdür. Selam verirken, teşekkür ederken, ayrılırken veya özür dilerken kullanıldığından oldukça kullanışlıdır. "Günaydın" ("Ohayou"), "Merhaba" ("Konnichiwa"), "Teşekkür ederim" ("Arigatou"), "Allahaısmarladık-güle güle" ("Sayonara") veya "Özür dilerim-Pardon" ("Sumimasen") derken yapılır.

Ojigi'de hafif bir baş eğmesinden, tüm vücudu 90 derece eğmeye varan değişik teknikler vardır. Eğer selamlaşma tatami üzerinde yapılıyorsa ojigi'den önce diz çökülür ve öyle yapılır.

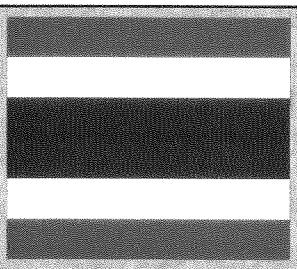
Esas olarak karşınızdaki sizden daha üst biri ise daha içten ve uzun yapılır. Buna rağmen, Japonlar yabancılardan uygun selam kuralları beklemediğinden dolayı hafif bir baş eğmek şeklinde selamlamanız yeterli olacaktır. Bu baş eğerek selamlama beceriksizce yapılan bir ojigi girişimi ile karşılaştırıldığında daha yerinde olur.

Japonlar arasında el sıkışarak selamlaşmak çok nadir görülür, fakat yabancılar için Japonların el sıkmaları (oldukça acemice olsa da) normal bir olaydır.



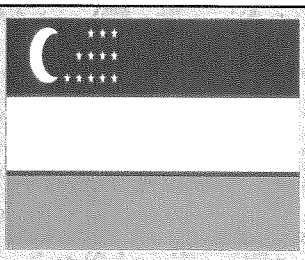
İNGİLTERE'DE SELAMLAŞMAK

Tokalaşma İngiltere'nin her yerinde standart bir selamlaşma aracıdır. Resmi davetlerde erkeklerden bayanların elini öpmeleri beklenir. Ancak resmi olmayan davetlerde sıcak tokalaşmalar daha uygun olacaktır. Arkadaşlar arasında kadınlarla erkekler yanaktan öpüşebilir. Ancak iki yanağı da öpmelisiniz. Genelde erkekler hemcinsleriyle yanak yanağa öpüşmezler. İngiltere'de bu eşcinsellik olarak algılanır.



TAYLAND'DA SELAMLAŞMAK

Tayland geleneklerinde el sıkışmaya yer yoktur. Taylandlılar daha çok "Wai" selamını kullanırlar: İki ellerinin avuçlarını birleştirirler ve parmaklar yukarı bakar şekilde göğüslerinde tutarlar ve başlarını hafifçe eğerler. Genel kural olarak genç birisi yaşlı birini önce selamlamalıdır. Çocuklara "Wai" yapılmaz. Bunun dışında durum oldukça teferruatlıdır. Wai şekli duruma ve selamlanan kişiye göre değişir. Hiç bir Taylandlı bizlerden turist olarak "Wai" beklemez veya bize "Wai" yaptıklarında karşılık beklemez. Fakat buna rağmen bir Turist kendilerine "Wai" yaparsa, bunu kültürlerine saygı olarak görürler ve çok memnun olurlar.

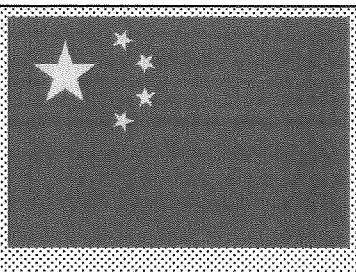


ÖZBEKİSTAN'DA SELAMLAŞMAK

Özbeklerde edep insanlara çocuk yaşta kazandırılır. Özbeklerde selam, "Selamün Aleyküm" diyerek genç tarafından yaşlıya, sağ el göğüsle kalbin üzerine konularak verilir. Selam vermek ve almak sevap sayılır."Selamlaşma hayata muhabbeti arttırır." "Selam ruhu tetikler" denilir. Selamlaşan kimseler matemli yerlerde tanıdıkları ile el vererek selamlaşırlar, hasta ziyaretinde de tokalaşmadan selamlaşılır.

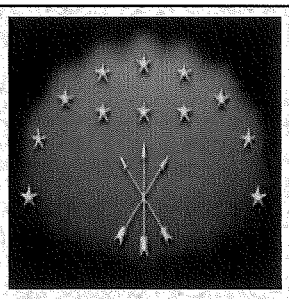
Özbeklerde selamlaşmak adabın bir hükmüdür. İnsan tanımadığı bir kimseyi de selamlamalıdır. "Selam Allahın borcudur." inancı vardır. Özbekler selamlaşırken, genellikle "Assalamu alaykum", "Salamaleykum" derler.

Özbekler hal hatır sormayı çok severler. Hal hatır sormak, tanıdık kişi ile samimi veya tanıdık olmayan kişi ile de ilgilenmek için yapılır.



ÇİN'DE SELAMLAŞMAK

Çinliler selamlaşırken, Batılılardan çok farklı değildir. Buluşulduğunda "merhaba", ayrılırken "güle güle" deniyor. Ancak, Çinliler bazı durumlarda şu sözlerle selamlaşıyorlar: "Nereye gidiyorsunuz?" "İşe mi gidiyorsunuz?" veya "Yemek yediniz mi?"vb. Batılılar, bu şekildeki selamları pek anlamıyor çünkü Batılılara göre, selamda sorulan sorular kişisel işler olarak sayılır ve genellikle sorulmaz.



ADIGE CUMHURİYETİ'NDE (ÇERKEZLER) SELAMLAŞMAK

Öpüşme, el öpme, uzatılan eli havada bırakma, kafa tokuşturma gibi davranışlar geleneklerinde yoktur. Çerkezler yeni tanıştıkları kişiyle selamlaşmak için sadece el sıkışırlar.

Selamlaşma ve tokalaşmanın üç ayrı şekli vardır;

1 - Kişinin gözlerinin içine bakılarak sağ el uzatılır, muhatabın eli hafif bir kuvvetle kavranır, büyük bir içtenlikle sıkılır. Bu klasik tokalaşma biçimidir. Bu şekilde biriyle tokalaşırken göz teması kurmamak, başka bir şeyle meşgul olmak görgüsüzlük sayılır.

2 - Çerkezler, seyrek görüştükleri ve sevdikleri bir kişi ile karşılaştıklarında, tuttukları sağ eli bırakmadan, kalp kalbe gelecek şekilde sadece bir kere kucaklaşırlar.

3 - Aralarında büyük yaş farkı olan iki kişi karşılaştığında, küçük büyüğün sağ elini iki eliyle kavrayıp, onun önünde saygı ile hafifçe eğilir.

Aşağıdaki sorular öğrenenlere sorulabilir.

- Bu geleneklere eklemek istediğiniz bir şey var mı? (Yukarıda verilen ülkeler için)
- Sizin ülkenizde selamlaşma nasıl oluyor? (Yukarıda verilmeyen ülkeler için)
- "Selamlaş-" fiili çatısı yönünden nasıl bir fiildir? Neden?

Aşağıdaki ülkeleri ve "işteş çatılı fiilleri" cümle içinde kullanınız. Ülkeleri milletleri şeklinde de kullanabilirsiniz. Ayrıca istediğiniz ülkeyi ekleyebilirsiniz.

ÜLKELER:

TÜRKİYE **(TÜRK)**	ÇİN **(ÇİNLİ)**
AMERİKA **(AMERİKALI)**	JAPONYA **(JAPON)**
İRAN **(İRANLI)**	SUUDİ ARABİSTAN **(ARAP)**
IRAK **(IRAKLI)**	ÖZBEKİSTAN **(ÖZBEK)**
FRANSA **(FRANSIZ)**	ENDONEZYA**(ENDONEZYALI)**
İNGİLTERE **(İNGİLİZ)**	AZERBAYCAN **(AZERİ)**
RUSYA **(RUS)**	TÜRKMENİSTAN **(TÜRKMEN)**
KAZAKİSTAN **(KAZAK)**	BULGARİSTAN **(BULGAR)**

FİİLLER:

savaş-	sözleş-
barış-	güreş-
yardımlaş-	yarış-
paylaş-	görüş-
konuş-	anlaş-

CÜMLELER:

→ Türk ve Azeri güreşçiler büyük ödül için ***güreştiler.***

→

→

→

→

→

→

→

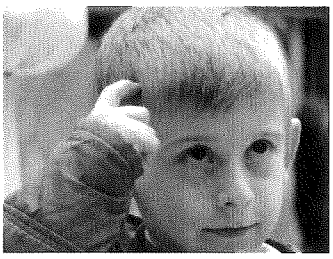
→

→

3.2.6. Geçişli-Geçişsiz Fiillere İlişkin Etkinlikler

ETKİNLİK 1

DOĞRUYU BULALIM ***(B1-B2)***



Aşağıda verilen fiillerin bazıları geçişli bazıları ise geçişsiz fiilmiş. Bu fiilleri ayırıp kutulara yerleştirecekmişim. Ayırmanın kolay yöntemi de varmış. Başına "onu" getirebildiğim fiiller geçişli, getiremediklerim geçişsizmiş. Deneyelim bakalım...

FİİLLER

oku-	ver-	gel-	iste-	ol-	yıka-
sev-	yakala-	konuş-	düş-	barış-	ağla-
git-	sil-	gül-	yat-	ye-	uyu-

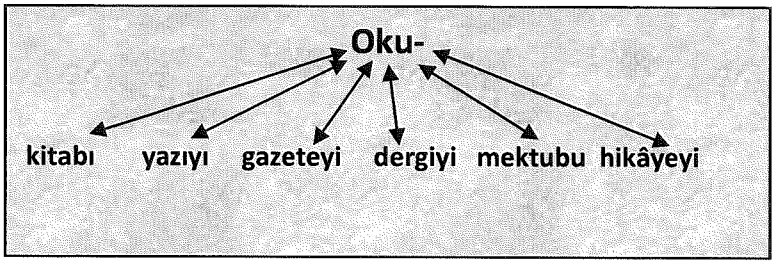
GEÇİŞLİ FİİLLER

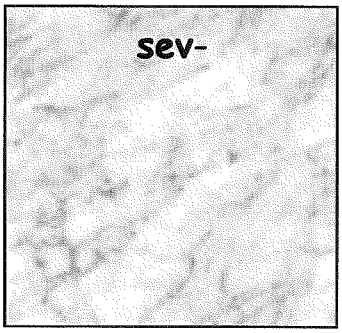
GEÇİŞSİZ FİİLLER

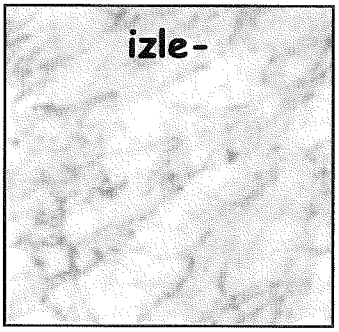
ETKİNLİK 2

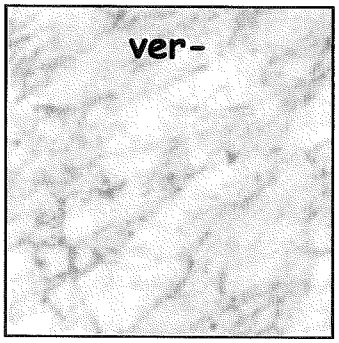
DÜŞÜNELİM, BULALIM *(A1-A2)*

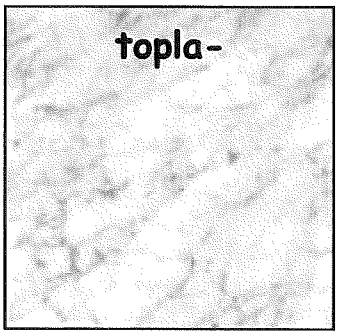
Aşağıda geçişli fiiller verilmiştir. Bu fiillerin başına gelebilecek nesnelerden aklınıza gelenleri örnekten yola çıkarak yazınız.

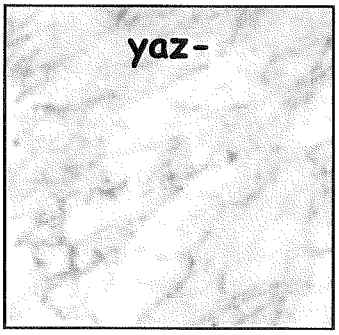


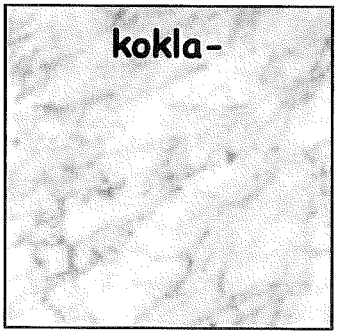


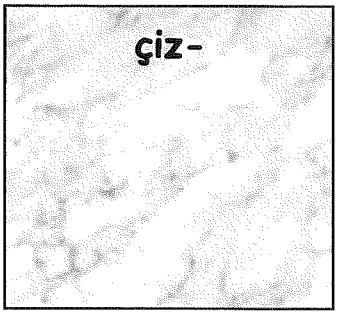


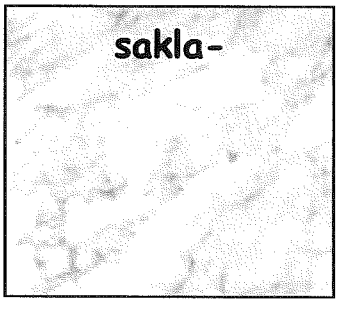


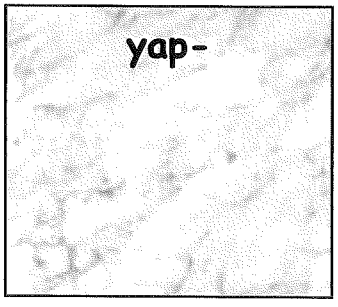












ETKİNLİK 3

AH ŞU DEYİMLER... *(B1-B2)*

Aşağıda bazı deyimler ve anlamları verilmiştir.

- ***Bu deyimlerde (isimlerinde) dikkatinizi çeken bir şey var mı?***
- *Deyimlerde yer alan fiiller çatıları bakımından geçişli midir? Altlarına yazınız.*

başının etini yemek; bir kimseyi sürekli isteklerde bulunup, rahatsız etmek

gözünü dört açmak; bir hileye düşmemek, aldanmamak için çok dikkatli olmak.

burnunu sokmak; üzerine vazife olmadığı, gerekmediği hâlde her işe karışmak.

ağzını aramak; karşısındakini kurnazca konuşturarak ağzından söz almak, istediğini öğrenmek.

kulağını açmak; bütün dikkatini vererek dinlemek, söylenenlere dikkat etmek.

alnını karışlamak; küçümseyerek meydan okumak, tehdit etmek

dilini yutmak; büyük bir korku, şaşkınlık ya da sevinç karşısında konuşamaz hâle gelmek.

dişini sıkmak; darlığa, sıkıntıya dayanmak; her türlü zorluğa katlanmak

Yukarıda yer alan deyimleri anlamlarına göre aşağıdaki boşluklara yazınız.

Her şeye karışmandan bıktım. Yeter artık! Her işe.....

Şu kız, oğlum hakkında ne düşünüyor merak ediyorum. Yanına git de.....Sonra gel bana anlat.

Duyduk duymadık demeyin..... Yarın herkes işe gelirken hazırladığı projeyi de getirecek. Anlaşıldı mı?

Ne olur sabret. Bugünler de geçecek. Az daha .....

Bu adamlar çok kurnaz..... Seni de kandırıp tuzağa düşürmesinler.

Bu halin ne?..... Hiç konuşmuyorsun!

Bir daha benim kardeşime dokunanın, ona yaklaşanın ..... Tamam mı?

Eeeeeee sen de çok oldun ama! Sabahtan beri ..... Bıktım senin isteklerinden!

ETKİNLİK 4

FİİLLERLE CÜMLELER KURALIM *(B1-B2)*

Aşağıda geçişli ve geçişsiz fiillerle birlikte nesne olarak kullanabilen sözcükler verilmiştir. Örneklerden yararlanarak nesne alabilen fiilleri verilen nesnelerle birlikte; alamayanları da tek başlarına cümle içinde kullanınız. (Fiilleri istediğiniz zamanda kullanabilirsiniz.)

GEÇİŞSİZ FİİLLER	GEÇİŞLİ FİİLLER	NESNELER
koş-	iç-	çiçek
bak-	söyle-	kalp
git-	kes-	gerçek
sevin-	kır-	süt
otur-	kopar-	kumaş

1) Her sabah işe gitmeden önce yarım saat **koşarım.**

2) Yeni aldığım **kumaşı** ortadan ikiye **kestim.**

3)

4)

5)

6)

7)

8)

9)

10)

ETKİNLİK 5

(B1-B2)

Aşağıdaki şarkılardan bazı fiiller çıkarılmıştır. Şarkıları dinleyip boşlukları doldurduktan sonra fiilleri geçişsiz ve geçişli ağaçların üzerine yazınız.

MUHABBET BAĞI

Muhabbet bağına ..... bu gece
Açılmış gülleri ..... bu gece
Vuslatın çağına ..... bu gece
Muhabbet doyulmaz bir pınar imiş

....., ..., ... seni her yerde
..... ıssız gecelerde sevgilim nerde

..... bahtımın gonca gülleri
Gönül bağında .....bülbülleri
Aşkıma .....hep gönülleri
Muhabbet doyulmaz bir pınar imiş

....., ..., ... seni her yerde
..... ıssız gecelerde sevgilim nerde

Söz-Müzik: Saadettin Kaynak

SEVEMEDİM KARAGÖZLÜM

..... karagözlüm
Seni doyunca
Hep ..... seni elden
Yıllar boyunca

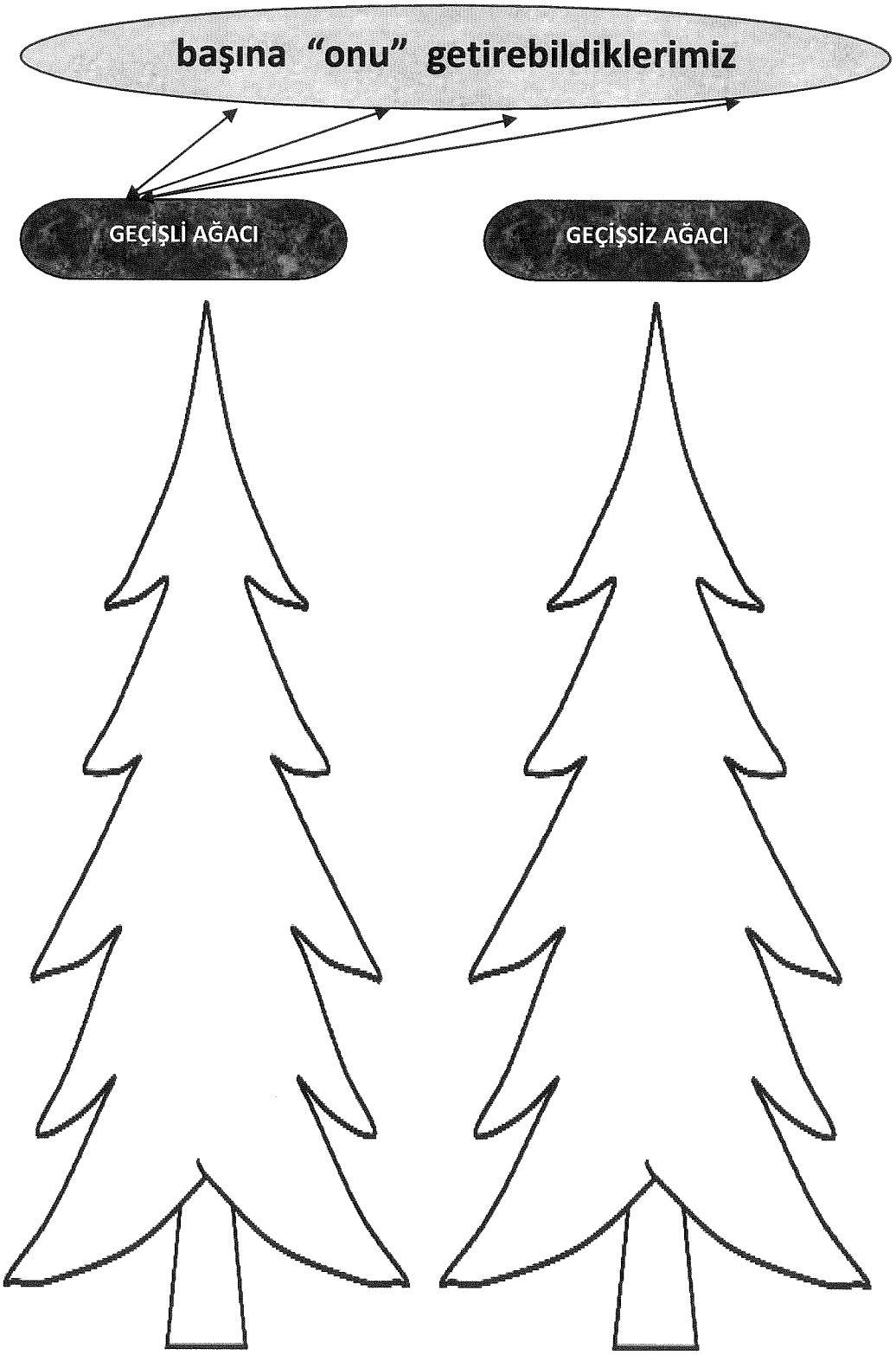
Kuşlar gibi ikimiz bir
Yuva .....
..... mevlam bizi
Ömür boyunca

Aramıza kimse
Gelip .....
..... mevlam bizi
Ömür boyunca

Bana cefa ediyorlar
Bilmem nedendir
Benim korkum senden değil
Kaderimdendir

Herkes bana deli diye
Gülüp .....
Senin aşkın beni karagözlüm
Deli ediyor

Aramıza kimse
Gelip .....
..... mevlam bizi
Ömür boyunca
Söz-Müzik: Orhan Gencebay


başına "onu" getirebildiklerimiz
GEÇİŞLİ AĞACI
GEÇİŞSİZ AĞACI

3.2.7. Oldurgan - Ettirgen Fiil Ekleriyle İlgili Etkinlikler

ETKİNLİK 1

OLDURGAN FİİLE DÖNÜŞÜM ZAMANI ***(B1-B2)***

Geçişsiz fiillere *-dir, -r, -t* çatı eklerinin getirilerek geçişli fiil haline dönüştürülmesinden oluşan fiillere **oldurgan fiiller** denir.

Yukarıdaki bilgiye dayanarak aşağıdaki geçişsiz fiilleri "-r (-ar, -er, -ır, -ir, -ur, -ür)-, -t, -dır (-dir, -dur, -dür, -tır, -tir, -tur, -tür)" çatı eklerinden uygun olanları getirerek cümle içinde kullanınız. (Fiilleri istediğiniz zamanda kullanabilirsiniz.)

FİİLLER		
gez-	piş-	ağla-
uyu-	in-	bat-

CÜMLELER

1.
2.
3.
4.
5.
6.

ETKİNLİK 2

DOĞRU RESİM, DOĞRU EKLER *(B1-B2)*

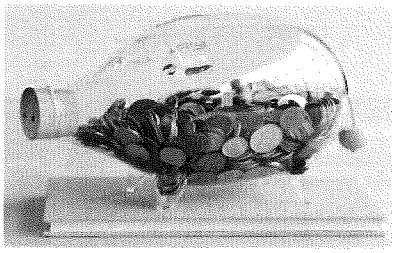
Aşağıdaki cümleleri verilen fiillerle tamamlayıp (fiillere uygun ekleri getirerek) resimlerle eşleştiriniz.

OLDURGANLIK EKLERİ: -r (-ar, -er, -ır, -ir, -ur, -ür)-, -t, -dır (-dir, -dur, -dür, -tır, -tir, -tur, -tür)
FİİLLER: ağla- / kork- / birik- / piş- / gül-

Annem yemek .....

a) 

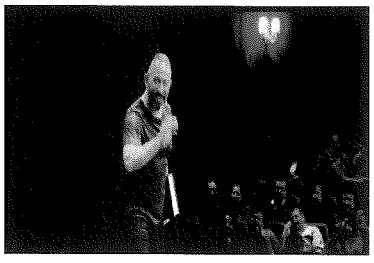
Cem Yılmaz herkesi .....

b) 

Çığlık filmi hepimizi .....

c) 

Kardeşim para .....

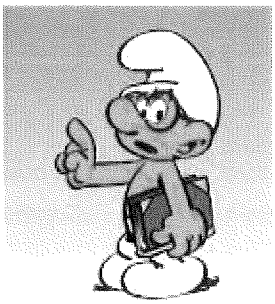
d) 

Annesi küçük kızı .....

e) 

ETKİNLİK 3

(B1-B2)

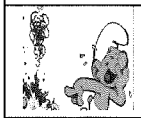


Oldurgan ve ettirgen çatılı fiiller genellikle karıştırılır. Her ikisinde de "-r (-ar, -er, -ır, -ir, -ur, -ür)-, -t, -dır (-dir, -dur, -dür, -tır, -tir, -tur, -tür)" çatı ekleri kullanılır. Oysaki ikisi arasında çok önemli iki fark var.

1.si oldurgan fiillerin ekleri geçişsiz fiillere gelir. Ettirgen fiillerde ise geçişli fiillere gelir.

2.si oldurgan fiillerde işi yapan öznenin kendisidir. Ettirgen fiillerde ise özne işi başkasına yaptırır.

Bu bilgileri kullanarak aşağıdaki cümlelerin hangileri oldurgan, hangileri ettirgen bulun bakalım. X koymayı unutmayın!

	OLDURGAN FİİL	ETTİRGEN FİİL
 Şirine hepimizi peşinden koşturdu.		
 Şirin Baba olayı Süslü Şirin'e anlattırdı.		
 Müzisyen Şirin hepimize şarkı söyletti.		
 Şakacı Şirin hepimizi korkuttu.		
 Şirin Baba bütün eşyaları Güçlü Şirin'e taşıttı.		

ETKİNLİK 4

(B1-B2)



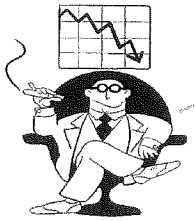
Kaynananın geline yaptırdığı işleri resimden yararlanarak örnekteki gibi yazınız.(5 cümle) Daha sonra kaynanaya yardım etmek(!) için sizler de ettirgen çatılı fiilleri kullanarak 2 cümle yazınız.

Kaynanası gelinine tozu aldırttı.

ETKİNLİK 5

KİM, NE YAPTIRIR? *(B1-B2)*

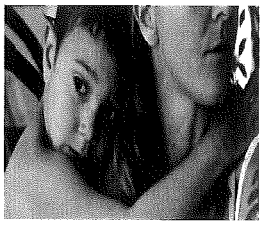
Bu hayatta herkes birilerine bir şeyler yaptırıyor. Peki, patronlar çalışanlarına, öğretmenler öğrencilerine, anneler çocuklarına, komutanlar askerlerine ve ev sahipleri hizmetçilerine neler yaptırırlar? Aklınıza gelen ettirgen fiilleri kullanarak kutuların içine yazınız.



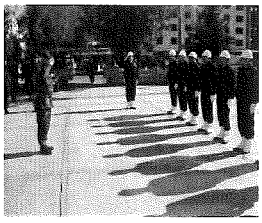
Patronlar çalışanlarına ne **yaptırır?**



Öğretmen öğrencilerine ne **yaptırır?**



Anne çocuğuna ne **yaptırır?**



Komutan askerlerine ne **yaptırır?**



Ev sahibi hizmetçisine ne **yaptırır?**

3.2.8. Fiil Çatılarına İlişkin Karışık Etkinlikler

ETKİNLİK 1

DOĞRU SIRALAYALIM, ÇATILARI BULALIM *(C1-C2)*

Aşağıda karışık olarak verilen metni doğru bir şekilde sıralayınız (numaralandırınız). Daha sonra metinle ilgili verilen soruları yanıtlayınız.

TÜRKLERDE DÜĞÜN GELENEĞİ

( ) Öncelikle çevredeki insanların düğüne çağrılması gerekmektedir. Bunun için davetiyeler basılır ve yakınlara dağıtılır. Evlenme olayının temelini teşkil eden düğün iki ana bölümden oluşmaktadır: Kına gecesi, gelin alma
Düğünden bir gün önce kız evinde ve oğlan evinde yapılan törene kına gecesi denir. Kına gecesi her iki tarafta da yapılabilir, ama yoğun olarak ve daha detaylı bir biçimde kız evinde kadınlar arasında yapılır. Kına gecesinin yapılacağı gün erken bir saatte erkek evinin çatısına bayrak asılır. Bayrak, özel olarak seçilen bayraktar tarafından, kalabalık grubun da eşliğiyle eğlencelerle toplu olarak asılır. Bazı yerlerde bu eğlence sırasında "bayrak ekmeği" denilen yemek orada bulunanlara ikram edilir. Bayrağın asılması düğünün başladığının resmen ilan edilmesi demektir. Kına gecesinin olduğu gün ya da birkaç gün öncesinde gelinin çeyizleri kız evinden alınır, oğlan evine getirilerek gelinin odası hazırlanır.

( ) İlk aşama evlilik kararının verilmesidir. Evlilik kararının verilmesinden sonra yapılacak ilk iş damat adayı için eş seçimidir. Özellikle geleneksel kesimde eş seçimi öncelikle erkeğin anne-babasının öncülüğünde yapılırdı. Son zamanlarda bu durumun yavaş yavaş değişmeye başladığı görülmektedir. Gençler ya doğrudan kendileri tanımak suretiyle evleneceği kişileri seçmekte ya da hep birlikte karar verilerek uygun eş seçilmektedir. Kız evine gidilerek kızın babasından istenmesine dünürlük, dünürlüğe gitme, elçiliğe gitme gibi isimler verilir.

( ) Şerbetin içilmesi artık kızın kesin verildiği ve evlilik kararının kesinleştiği anlamına gelir. Ayrıca söz kesme sırasında aileler nişan ve düğün tarihleri, alınacak eşyalar gibi konuşmalar da yaparlar. Her iki taraf da hazırlıklarını tamamladıktan sonra kız evinde daha çok kadınların katılımıyla nişan töreni yapılır. Erkek tarafı gelin için alınan takıları takar ve diğer hediyeleri verir; karşılığında kız tarafı da hediyeler verir. Nişan töreni isteğe bağlı olarak yemekli de olabilir. Eğlencelerle bu mutlu olay aynı zamanda kutlanmış olur. Nişan, hem evliliğe atılan bir adım, hem de her iki taraf için bir tanışma ve uyum, düğün için kararlaştırılan sürenin başlangıcı anlamlarına gelmektedir. Eğer taraflar arasında herhangi bir anlaşmazlık ortaya çıkarsa nişan bozulabilir. Ancak bu, hiçbir zaman tercih edilen bir durum değildir. Bundan sonra düğün aşaması gelmektedir.



O gün oğlan tarafından konuklar toplanarak kız evine gelin almaya gelirler. Gelin evden çıkarken erkek kardeşi ya da amcası tarafından beline gayret kemeri de denen kırmızı kuşak bağlanır. Gelin ailesiyle vedalaştıktan sonra hayır dualarla, bazen ilahilerle bazen de davul-zurna eşliğinde eğlencelerle evden çıkarılır. Düğün olduğu akşam, erkek tarafında kalmış az sayıda misafire yemek verilir ve gelinle damadın imam nikâhı kıyılır. Önceleri resmi nikâh düğünden sonra herhangi bir tarihte yapılabilirken, son zamanlarda düğün öncesinde resmi nikâhın mutlaka yapılmış olmasına özen gösterilmektedir. İmam nikâhı kıyılıp dualar okunduktan sonra gelinle damat kendi odalarında bir araya gelirler. Daha önceden kız tarafından o gece yenmek üzere özel olarak hazırlanmış ve gelinin sandığına konmuş olan yiyecekler ve başka şeylerin de bulunduğu yemek tepsisi odaya bırakılır.



Gelinin çeyizleri bazen düğünden birkaç gün önce kız evinde, bazen de düğün ve sonrasında oğlan evinde sergilenerek misafirlere gösterilir. Çeyiz kız evinden alınırken bir kişinin sandığın üstüne oturarak bahşiş istemesi oldukça yaygın olarak rastlanan geleneklerdendir. Kına gecesinin olduğu gün aynı zamanda günün erken bir saatinde erkek tarafından bir grup kadın, o gece yakılacak kınayı, gelinin giysilerini ve misafirlere ikram edilecek yiyecekleri eğlencelerle kız evine götürürler. Kına gecesinde kız evinde toplanan kadınlar bir süre eğlendikten sonra, acıklı türküler söyleyerek gelini ağlatmaya çalışırlar. Daha önceden suyla yoğrulan kına bir tepsi içerisinde etrafına mumlar dizili şekilde ortaya getirilir. Kına yakılmadan önce gelinin avuç içine bozuk para ya da altın konur. Kına gecesinin ertesi günü hem gelin alma günü hem de esas düğün günüdür. Her iki tarafta da konuklara yemek ikram edilir, genellikle davul-zurna eşliğinde eğlenceler yapılır. Gelin alma günü erken saatlerde oğlan evinde damat tıraşı, güvey giydirme gibi adlar alan törenler yapılır. Kız evinde de gelinin hazırlanması söz konusudur.



Ailenin ileri gelen kadınları ve erkekleri daha önce belirlenmiş olan hayırlı bir günde (genellikle Perşembe ve Pazar günleri uğurlu gün sayılır) kızı Allah'ın emri peygamberin kavliyle ailesinden istemek üzere giderler. Ancak kız evi biraz da naz evi olması nedeniyle ilk istemede kız verilmez. Birkaç defa daha kız istendikten sonra, kız evi yeterince düşündükten sonra olumlu cevabı oğlan tarafına bildirir. Böylece karar verildiği için söz kesilmiş olur. Tarafların isteğine göre bazen aynı gün gelin damada nişan yüzükleri de takılır, bazen de ayrıca düzenlenecek nişan töreninde bu işlem gerçekleştirilir. Söz kesildikten yaygın bir gelenek olarak arada tatlılığı sağlamak dileğiyle şerbet içilir.

SORULAR

Aşağıdaki soruları metne göre yanıtlayınız.

1. Eş seçimi günümüzde nasıl oluyor?

2. Söz kesilme olayı ne zaman oluyor?

3. Şerbet ne zaman ve niçin içilir?

4. Nişan töreninde erkek ve kız tarafı ne yapar?

5. Kına gecesi nedir? Kına gecesiyle alakalı aklınızda kalanları söyleyiniz.

6. Gelin alma gününde neler yapılır? Aklınızda kalanları söyleyiniz.

7. Sizin ülkenizde düğünler nasıl oluyor?

METİNDE GEÇEN CÜMLELERİN ÇATI ÖZELLİKLERİNİ BULALIM

- **Metinde geçen cümlelerden "edilgen çatılı" olanların altlarını çiziniz.**
- **Metinde geçen cümlelerin 5 tanesini seçiniz. Seçtiğiniz bu cümlelerin çatı özelliklerini "öznesine göre" ve "nesnesine göre" bulunuz.**
- **Daha sonra seçtiğiniz ve çatı özelliklerini bulduğunuz cümleleri yanınızdaki arkadaşınıza veriniz. Aynı şekilde o da seçtiği ve çatı özelliklerini bulduğu cümleleri size versin. Yaptıklarınızı kontrol ediniz.**

ETKİNLİK 2

Aşağıda verilen fiilleri istenen çatıda cümle içinde kullanınız. *(B1-B2)*

süsle-

- Etken Cümle:
- Edilgen Cümle:
- Dönüşlü Cümle:
- Ettirgen Cümle:

öl-

- Etken Cümle:
- Edilgen Cümle:
- Oldurgan Cümle:
- Ettirgen Cümle:

sev-

- Etken Cümle:
- Edilgen Cümle:
- Dönüşlü Cümle:
- Ettirgen Cümle:

bul-

- Etken Cümle:
- Edilgen Cümle:
- İşteş Cümle:
- Ettirgen Cümle:

yaz-

- Etken Cümle:
- Edilgen Cümle:
- Geçişli Cümle:
- İşteş Cümle:
- Ettirgen Cümle:

al-

- Etken Cümle:
- Edilgen Cümle:
- Dönüşlü Cümle:
- Ettirgen Cümle:

döv-

- Etken Cümle:
- Edilgen Cümle:
- Dönüşlü Cümle:
- İşteş Cümle:
- Ettirgen Cümle:

ETKİNLİK 3

(B1-B2)

Aşağıdaki cümleleri çatılarına uygun olanlarla eşleştiriniz? (X koyunuz.)	ÖZNESİNE GÖRE				NESNESİNE GÖRE			
	ETKEN	EDİLGEN	DÖNÜŞLÜ	İŞTEŞ	GEÇİŞLİ	GEÇİŞSİZ	OLDURGAN	ETTİRGEN
Ali bütün yaz top oynadı.	X				X			
Zeynep sonunda bebeği uyutabildi.								
Bu kazadan en çok Murat etkilendi.								
İki arkadaş her hafta Taksim'de buluşur.								
Yemeğini annesi yedirdi.								
Arkadaşlarının bulamayacağı bir yere saklandı.								
Her gün onunla otobüste karşılaşırız.								
Soluk soluğa dinlenmeden koştu.								
Öğretmen öğrencilere çok zor bir soru sordu.								
Zehra teyze mahallemizde çok sevilir.								
Genç âşıklar gittikleri partide gizlice bakıştılar.								
Bizi saatlerce durakta bekletti.								
Sonunda müdür beyle tanıştık.								
Bu yorucu haftadan sonra uzun süre dinleneceğim.								
Yaşanan bu üzücü olay uzun süre konuşuldu.								

ETKİNLİK 4

(B1-B2)

Aşağıdaki cümlelerin anlamlarına göre fiillere "-n, -l, -ş, -t, -r, -dir" çatı eklerinden birini koyunuz. Daha sonra cümlelerin yanına öznesine ve nesnesine göre kullanıldığı çatıları yazınız.

CÜMLELER	Öznesine Göre	Nesnesine Göre
Topluluk içinde kulaktan kulağa konuş……maz.		
Annem evdeki bütün duvarları boya…tı.		
Soyguncular yakalanmamak için uzun süre gizle…di.		
Her gün öğle saatlerinde bu parkta gör……ürler.		
Çocuğun canı sık……ıyordu.		
Binlerce öğrenci arasından 1. seç……di.		
Bütün mektupları ablasına yaz……ır.		
Misafirleri için çeşit çeşit yemekler piş…di.		
Polisin aylardır peşinde olduğu hırsız dün akşam saatlerinde Ümraniye'de yakala……dı.		
İnsanlar konuşa konuşa, hayvanlar koklaşa koklaşa anla……ırlar.		

ETKİNLİK 5

TANITALIM BULALIM *(B1-B2)*

Uygulama: ***Sınıf 5'er kişilik gruplara ayrılır. Her grup bir tane eşya, hayvan, bitki ve meyve seçer. Seçtikleri eşya, meyve, hayvan ve bitkiyi tanıtan kısa bir yazı yazar. Ancak bunu yaparken seçtikleri eşya, hayvan, bitki ve meyvenin adını kullanmazlar. Bunun için 10 dakika süre verilir. Süreleri bittikten sonra öğrenciler sırayla çıkıp tanıttıkları varlığı sınıfta okurlar. Diğer gruplar da bu nesneyi ya da canlıyı bilmeye çalışırlar.*** *Tanıtılan varlık bilindikten sonra öğrenci yerine oturmadan önce tanıtımında yer alan cümlelerden (fiil cümlesi) birini seçip tahtaya yazar. Sınıftaki arkadaşlarından bu cümlenin çatı özelliklerini bulmalarını ister.* ***Daha sonra sırayla diğer gruptakiler de tahtaya çıkıp aynı işleme devam ederler. Her grup bir varlığı tanıttıktan sonra sıra diğerine geçer. Gruplar bittikten sonra uygulama tekrar en baştaki kişiyle devam eder. Bütün yazılar okunana ve her yazıdan bir cümlenin çatı özellikleri bulunana kadar bu uygulama sürer.***

ÖRNEK UYGULAMA:

Eşya

Ayna: İnsanlar kendilerini orada görürler. Kıyafet denendiğinde ilk ona bakılır. Özellikle kadınlar için vazgeçilmezdir. Şekilleri ona doğru tuttuğumuzda tersini yansıtır.

Hayvan

Kedi: Evde beslenebilir. Tırmalama özelliğiyle bilinir. "Miyav" diye ses çıkartır. Büyükleri "aslan, kaplan vb." isimleri alır.

Bitki

Gül: Kokusu çok sevilir. Birçok renk çeşidi vardır. Kırmızı rengi romantizmi simgeler. Genellikle erkekler özel günlerde sevgililerine alırlar.

Meyve

Elma: Yeşil rengi zayıflatır. Sağlıklı olduğu ve mutlaka yenmesi gerektiği söylenir. Kırmızı rengiyse "Pamuk Prenses"i zehirlemesiyle bilinir.

UYGULAMA:[4]

Eşya:

Hayvan:

Bitki:

Meyve:

[4] Sever, Kaya ve Aslan (2011: 113) 'ın hazırladıkları etkinlikten yararlanılmıştır.

ETKİNLİK 6

GÜLELİM, EĞLENELİM ☺ ***(B1-B2)***

Aşağıdaki fıkraları okuyunuz. Bir tanesini seçip fıkradaki cümlelerin çatılarını özne ve nesnesine göre inceleyiniz.

- ***Sizin de bildiğiniz bir fıkra varsa yazar mısınız?***

FIKRALAR



Cep Telefonu

Temel otobüste cep telefonuyla konuşuyormuş, yolcular uyarmış:

-Otobüste cep telefonuyla konuşmak yasaktır!
Temel telefonun öbür ucundaki arkadaşını uyarır:

-Ula Cemal, otobüsün içinde konuşmam yasakmış, sen konuş ben dinleyim!

İngilizce Konuşuyoring

Adamın biri bir gün İngiltere'ye gezmeye gitmek istemiş. Tabiî İngilizce bilmediğinden arkadaşına sormuş:
-Yahu ben İngiltere'ye gidince onlarla nasıl anlaşacağım? demiş.
Arkadaşı da :
-Bak konuştuğun her cümlenin sonuna 'ing' koy, onlar senin ne demek istediğini anlarlar demiş. Adam İngiltere'ye gitmiş, soluğu bir kafede almış. Arkadaşın taktiğini uygulamaya başlamış ve garsonu çağırmış:
-Sen bana bir çay getirebiling? demiş ve garson şaşkın şaşkın çay getirmeye gitmiş. Garson çayı hemen getirmiş. Adam demiş ki :
-Bak, ben ne güzel İngilizce konuşuyoring değiling? demiş. Garson lafı yapıştırmış:
-Ben Türk olmaying, zor içerdin çaying! :)



Eşeğe Ters Binmek

Nasrettin Hoca bir gün yabancı bir köyde misafir olur. Cuma günü O'nu kürsüye çıkartırlar. Güzel bir vaaz verir. Herkes pek memnun kalır. Camiden çıkınca Hoca'nın eşeğini getirirler. Köylülerin hepsi ona hizmet etmek için adeta yarışırlar. Hoca eşeğine binerken biraz düşünür. Sonra eşeğin üstüne ters oturur. Herkes hayret eder. Köylülerden biri dayanamayıp sorar :

- Hocam der. Kusura bakma ama eşeğe niçin ters bindiğini sorabilir miyim?

Hoca tebessüm ederek cevap verir :

- Eğer düz binip önünüze geçseydim siz arkada kalacaktınız. Siz öne geçseydiniz, bu defa ben arkada kalmış olacaktım. Böyle ters binince size arkamı dönmemiş oluyorum. Sebebi bu...

Karın Çok Geziyor

Nasrettin Hoca'ya dert yanıyorlar:

- "Yahu Hoca senin karın çok geziyor."

Hoca:

- "Olur mu canım? O kadar gezse arada bir bizim eve de uğrardı."

Bir Fıkra da Siz Yazın ☺

ETKİNLİK 7

(B1-B2)



Bu öykü Malkara köylerinden alınmış olup belli bir kişinin dilinden yazıya geçirilmiş değildir. Çevrede herkes tarafından bilinen bir öyküdür. Söylentiye göre, çok eskiden köyün birinde Zeynep isimli çok güzel bir kız vardır. On altıya yeni bastığında Zeynep'i köylerindeki bir düğünde aşırı (yabancı) köylerden gelen Ali isimli bir genç görür. Ali Zeynep'i çok beğenir ve köyüne döndüğünde kızın babasına hemen görücü gönderir. Zeynep'i Ali'ye verirler. Kısa bir zaman sonra düğünleri olur. Ali, Zeynep'i alıp aşırı köyüne götürür.

Zeynep'in gelin gittiği köy ile kendi köyü arası üç gün üç gece çeker. Bu kadar uzak olduğundan dolayı Zeynep, anasını babasını ve kardeşlerini tam yedi yıl göremez. Bu özlem Zeynep'in yüreğinde her gün biraz daha büyüyerek dayanılmaz bir hal alır. Köyün büyük bir tepesinde bulunan evinin bahçesine çıkarak kendi köyüne doğru dönüp için için kendi yaktığı türküyü mırıldanırmış. Gözleri uzaklarda sıla özlemini gidermeye çalışırmış. Oysa kocası, Zeynep'in bu özlemine pek aldırış etmezmiş. Kaldı ki eski sevgisi de pek kalmadığından kendini fazlaca horlamaya, eziyet etmeye başlamış. Sonunda bu özlem ve kocasının horlaması Zeynep'i yataklara düşürmüş.

Gün geçtikçe hastalığı artan Zeynep'in düzelmesi için, köyden gelip gidenler de anasının babasının çağrılmasını istemişler. Başka çare kalmadığını anlayan Zeynep'in kocası da anasına babasına haber vermeye gitmiş. Altı gün altı gecelik bir yolculuktan sonra bir akşamüstü Zeynep'in anası babası köye gelmiş, Zeynep'i yatakta bulmuşlar. Perişan bir halde Zeynep hala türküsünü mırıldanmaktaymış. Aynı türküyü anasına babasına da söylemeye başlamış. Çevresindeki bütün köy kadınları duygulanıp gözyaşı dökmüşler. Annesi fenalıklar geçirip bayılmış.

Zeynep hasretini gidermiş, gidermiş ama artık çok geç kalınmıştır. Zeynep hastalığa yenik düşüp ölmüş. Herkes Zeynep için gözyaşı dökmüş. İşte o gün bu gündür bu türkü ayrılığın türküsü olarak söylenip durur.

Bu türkü, Türk düğünlerinin bir bölümü olan kına gecesinin "gelini ağlatma" kısmında en çok söylenen türkülerden biridir.

YÜKSEK YÜKSEK TEPELERE

Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar
Aşrı aşrı memlekete kız vermesinler
Annesinin bir tanesini hor görmesinler

Uçan da kuşlara malum olsun
Ben annemi özledim
Hem annemi hem babamı
Ben köyümü özledim

Babamın bir atı olsa binse de gelse
Annemin yelkeni olsa açsa da gelse
Kardeşlerim yollarımı bilse de gelse

Uçan da kuşlara malum olsun
Ben annemi özledim
Hem annemi hem babamı
Ben köyümü özledim

Yukarıdaki hikâyede **altı çizili cümlelerin çatı özelliklerini** bulunuz.

ETKİNLİK 8

(B1-B2)

Merhaba. Ben bu hayattaki "EN"lerimden birkaç tanesini sizinle paylaşıp onlar hakkında bilgi vermek istiyorum. Sizler de benimle "EN"lerinizi paylaşıp bir tanesi hakkında bilgi verir misiniz?



EN Sevdiğim Futbolcu: Cristiano Ronaldo



CRİSTİANO RONALDO



Tam adı Cristiano Ronaldo dos Santos Aveiro olan ünlü futbolcu 5 Şubat 1985 tarihinde Portekiz'de doğdu. Ronald Reagan hayranı olan babası bu yüzden ona Ronaldo ismini vermiştir. 2007-2008 sezonunda dünyanın en iyi forveti seçilmiştir. O sezon toplam 41 gol atarak George Best 'in bir sezonda en çok gol atan kanat oyuncusu rekorunu kırmıştır. Ligde 31 gol atarak gol kralı olmuştur. Aynı sezon Premier League şampiyonluğunu yeniden yaşamıştır. 2006-2007 yılında yaptığı gibi 2007-2008 yılında da İngiltere'de hem yılın futbolcusu hem de yılın genç futbolcusu seçilmiştir. 1977'de Andy Gray'den sonra bu ödüllerin ikisini de aynı sene içinde almayı başarmış olan ilk sporcudur. Ronaldo 6 Şubat 2007'de Brezilya milli takımı ile yapılan maçta Portekiz milli takımının kaptanlığını yapmıştır. Manchester United' dan Real Madrid' e 80 milyon £'ya transfer olduktan sonra en pahalı futbolcu olmuştur.

EN Sevdiğim Aktris: Türkan Şoray

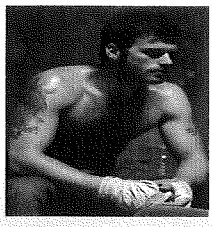




TÜRKAN ŞORAY

Türkan Şoray, Türk oyuncu, senarist ve yönetmen. **Türk sinemasında "Sultan" lakabıyla anılmaktadır.** 1960'larda sinema ile tanışmış, 1964 Antalya Altın Portakal Film Festivali'nde "Acı Hayat" filmiyle "en başarılı kadın oyuncu ödülü"nü almıştır**. Dünyanın en çok film çeviren kadın oyuncusudur**. Şoray, 12 Mart 2010 tarihinde Unesco Türkiye iyi niyet elçisi seçilmiş ve "Sevgiyle yapılamayacak bir şey yoktur diye düşünüyorum. Gücü sevgiyle birleştirirsek, birçok sorunun üstesinden gelebiliriz" demiştir. Ayrıca Şoray'ın kendi adını taşıyan bir ilkokulu vardır.Hülya Koçyiğit, Filiz Akın ve Fatma Girik'le birlikte, Türk sinemasının bir dönemine damgasını vurmuş dört önemli kadın oyuncudan biri kabul edilir. Bu dörtlü içerisinde, yönetmenlik yapan tek sinema oyuncusudur. Başrolünde kendisine eşlik eden Kadir İnanır ile oynadığı 1972 yapımlı Dönüş, 1976 yapımlı Bodrum Hâkimi, 1973 yapımlı Azap filmini tek başına yönetmiştir.

EN Sevdiğim Aktör: Kıvanç Tatlıtuğ

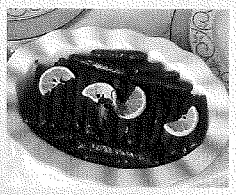




KIVANÇ TATLITUĞ

Kıvanç Tatlıtuğ, Türk oyuncu ve eski manken. 27 Ekim 1982'de Adana'da beş çocuklu ailenin son ferdi olarak dünyaya geldi. 2002 yılında Best Model of Turkey ve ardından da Best Model of the World seçilmesiyle adını duyurmuştur. Fakat popülerliğini 2005'te başlayan oyunculuk kariyeriyle sağlamıştır. İlk olarak Gümüş'te oynadığı Mehmet karakteriyle adından söz ettiren Tatlıtuğ, ardından Menekşe ile Halil ve Amerikalılar Karadeniz'de 2 gibi yapımlarda yer aldı. Asıl çıkışını ise Halid Ziya Uşaklıgil'in aynı adlı romanından uyarlanan Aşk-ı Memnu ile yaptı. Behlül karakterini canlandırdığı dizide, başrolü Beren Saat ile paylaştı. 2010'da kısa bir süre Ezel dizisinde oynadı. Şu anda ise Kuzey Güney adlı dizide Kuzey rolünü oynamaktadır.

EN Sevdiğim Yemek: Yaprak Sarması



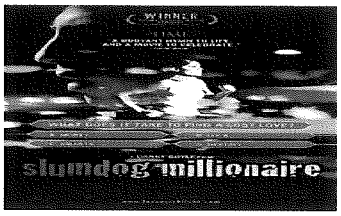


YAPRAK SARMASI

Yaprak sarması, asma yaprağının içerisine bulgur ya da pirinç başta olmak üzere yöresine göre değişen diğer iç malzemeleri konarak yapılan bir yemektir. Zeytinyağlı sarma ya da kıymalı sarma şeklinde farklı çeşitleri vardır

Malzemeler karıştırılarak harmanlanır. Daha sonra salamura asma yaprağıyla sarılır. Sonra toprak testide, arasına et parçaları ve limon konarak pişirilir. Üzerine limon suyu sıkılarak ya da yoğurt konularak yenir.

EN Sevdiğim Film: Slumdog Millionaire (Milyoner)



SLUMDOG MILLIONAIRE



Filmin başrollerinde Dev Patel, Freida Pinto, Anil Kapoor ve Saurabh Shukla yer alır. Konusu Hindistan'da geçen ve orada çekilen film Mumbai'in fakir mahallesi Dharavi'den genç bir adamın Kaun Banega Crorepati adlı yarışma programına katılması ve insanların sınırı aşan beklentileri, yarışma programı sunucusunun ve polisin şüphelenmeleri hakkındadır. Film Telluride Film Festivali ve Toronto Uluslararası Film Festivali'ndeki gösterimlerin ardından 12 Kasım 2008'de sınırlı olarak gösterime girdi. Film birçok övgü ve ödül kazandı. Ardından 26 Aralık 2008'de Birleşik Devletler'de ve 9 Ocak 2008'de Birleşik Krallık'ta geniş çapta gösterime girdi. Filmin Hindistan galası 22 Ocak 2009'da Mumbai'de yapıldı. Slumdog Millionaire, Eleştirmenlerin Seçimi Ödülleri'nde aday gösterildiği altı dalın beşinden ödül aldı. Film 11 Ocak 2009'da En İyi Drama Filmi Ödülü de dâhil aday gösterildiği dört kategoride de ödülün sahibi oldu. Film ayrıca BAFTA Ödülleri'nde aday gösterildiği on bir dalın yedisinde ve Akademi Ödülleri'nde aday gösterildiği on dalın sekizinde ödülün sahibi oldu.

SİZİN ENLERİNİZ

EN Sevdiğim Futbolcu:

EN Sevdiğim Aktris:

EN Sevdiğim Aktör:

EN Sevdiğim Yemek:

EN Sevdiğim Film:

EN'leriniz arasından bir tanesi hakkında bilgi verir misiniz?

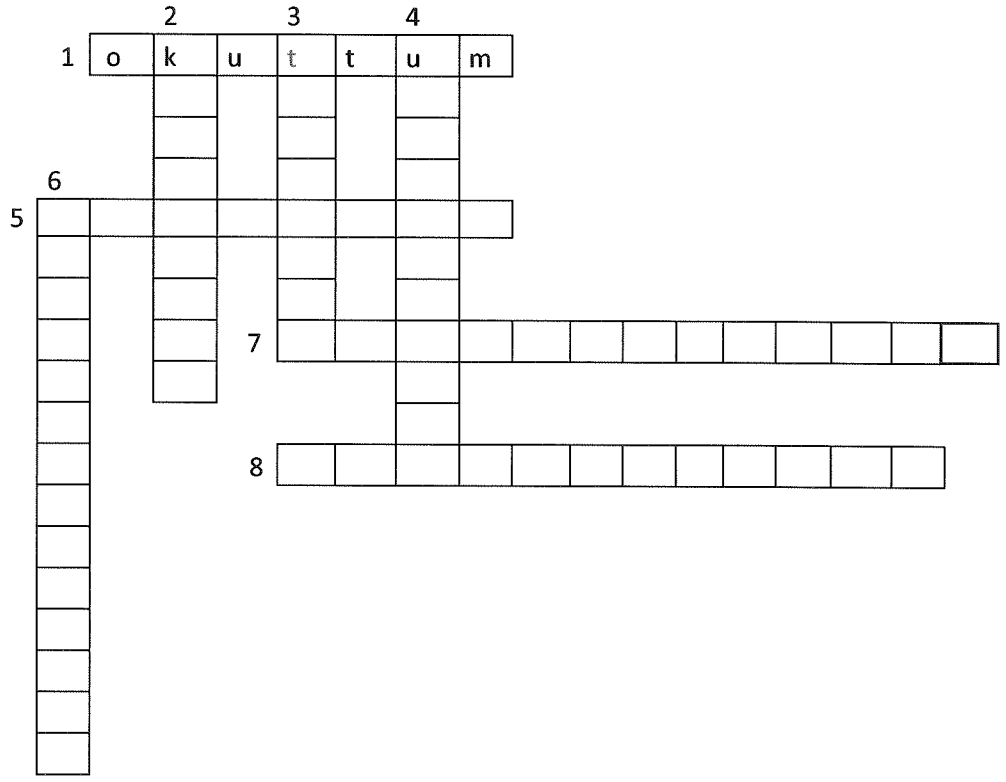
EN Sevdiğim .....:

Yazdığım "EN"lerden birini tercih ediniz.
Hakkında verdiğim bilgilerden 5 cümleyi (yüklemi fiil olan cümleler) seçiniz.
Cümlelerin *çatı özelliklerini* bulunuz.

ETKİNLİK 9

BULMACA *(C1-C2)*

Aşağıdaki fiilleri "soldan sağa" ve "yukarıdan aşağıya" olacak şekilde istenen zaman, kişi ve çatıda kullanarak örnekteki gibi yazınız.



SOLDAN SAĞA:

1. **Oku- fiili + görülen geçmiş zaman + teklik 1. şahıs** (ETTİRGEN FİİL)
5. **Bul- fiili + öğrenilen geçmiş zaman + teklik 3. şahıs** (EDİLGEN FİİL)
7. **Karşıla- fiili + görülen geçmiş zaman + çokluk 3. şahıs** (İŞTEŞ FİİL)
8. **San- fiili + gelecek zaman + çokluk 2. şahıs** (ETKEN FİİL)

YUKARIDAN AŞAĞIYA:

2. **Kır- fiili + gelecek zaman +teklik 3. şahıs** (EDİLGEN FİİL)
3. **Tut- fiili + görülen geçmiş zaman + çokluk 1. şahıs** (DÖNÜŞLÜ FİİL)
4. **Unut- fiili + geniş zaman + teklik 2. şahıs** (EDİLGEN FİİLİ)
6. **Boya- fiili + şimdiki zaman + çokluk 2. şahıs** (ETTİİRGEN FİİL)

ETKİNLİK 10

(B1-B2)



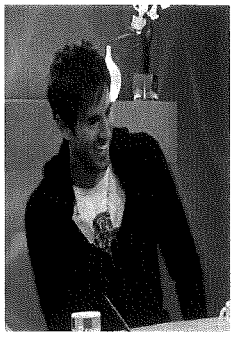
Akira (Japon)



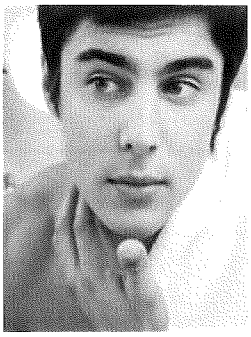
Rancho (Hintli)



Bai (Çinli)



Dantae (İspanyol)



Fernando (Alman)



Marisha (Rus)



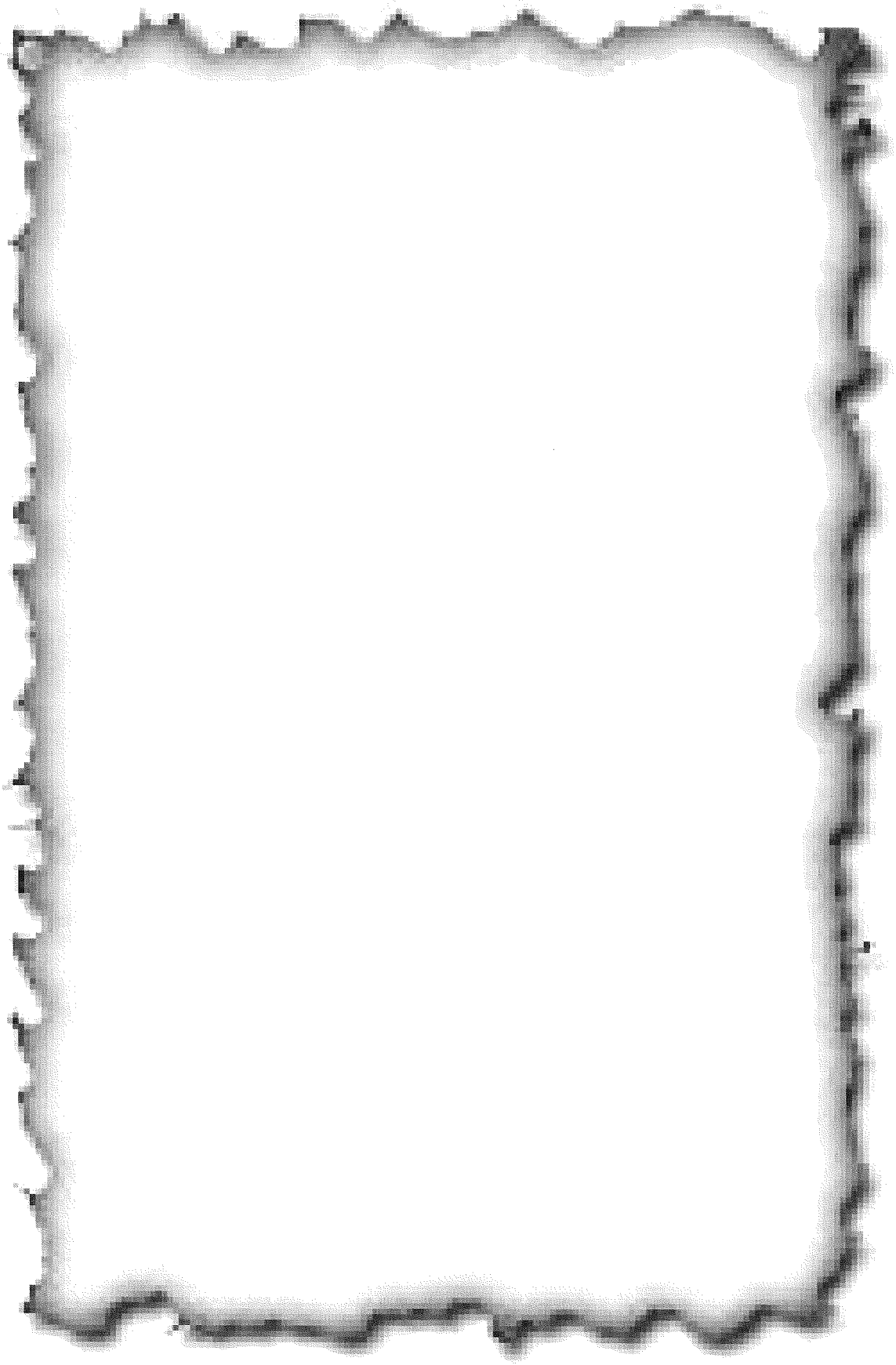
Nurgül (Türk)

BİR KİŞİ DE SİZ EKLEYİN

.....

Akira, Rancho, Bai, Dantae, Fernando, Marisha ve Nurgül İstanbul Üniversitesi'nde aynı sınıfta okuyan çok yakın arkadaşlardır. Akira, Rancho, Bai, Dantae, Fernando ve Marisha ***Nurgül'e*** *sürpriz doğum günü partisi düzenlemeye karar verirler. Bunun için bir plana ihtiyaçları var. Parti nerede, saat kaçta olacak? Partiye kimler davet edilecek? Müzikler nasıl olacak? Pasta ne zaman gelecek? gibi hazırlıkları yapmaları gerekiyor. Onlara bu konuda yardımcı olur musunuz?*

Yukarıdaki konuya uygun bir diyalog yazınız. Yazınızda en az 2 etken, 2 edilgen, 2 işteş, 2 dönüşlü, 2 geçişsiz, 2 geçişli, 2 oldurgan ve 2 ettirgen fiil cümlesi kurunuz.

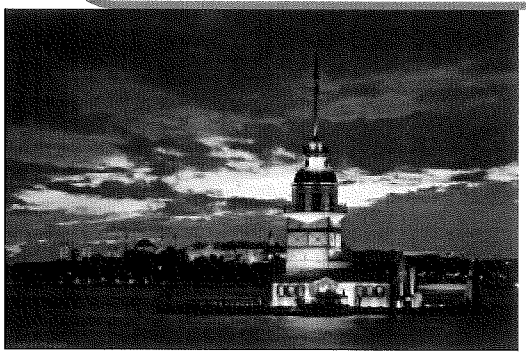


ETKİNLİK 11

(B1-B2)

Kız Kulesi: Marmara Denizi'nden İstanbul'a girişte Üsküdar'a yakın, denizin ortasında bir kaya üzerine inşa edilmiş tarihi kuledir.
Aşağıda Kız Kulesi'nin efsanelerinden birinin bir kısmı verilmiştir. ***Efsaneyi siz tamamlayınız.***

Uygulama: Efsane tamamlandıktan sonra sırayla okutulur. Her kişiden sonra okutmaya ara verilir. Öğrencinin yazdığı yazıdan bir cümle seçilir, tahtaya yazılır. Sınıftakiler bu cümlenin öznesine ve nesnesine göre çatı özelliğini bulur. Aynı durum diğer öğrencilerin yazıları için de yapıldıktan sonra efsanenin devamı öğretmen tarafından okunur.



KIZ KULESİ

Bizans imparatorunun bir kızı olur. İmparator buna çok sevinir ve kızının doğum gününü, ülkesinde bayram ilan eder.

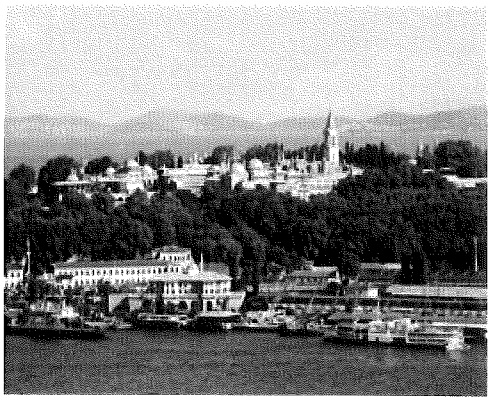
Her yıl, prensesin doğum günü bayramı görkemli bir şekilde kutlanır. İmparator, bilginlerinden kızının tahta hazırlanması için eğitilmesini ister. Fakat bilginlerin en yaşlısı, imparatora, kızının on sekiz yaşına basmadan bir yılan tarafından sokularak öleceğini kehanet eder. Bunun üzerine imparator, denizin ortasındaki küçük bir adacık üzerinde yer alan kuleyi onararak kızını buraya yerleştirir.

ETKİNLİK 12

TARİHİ YAPILAR

(C1-C2)

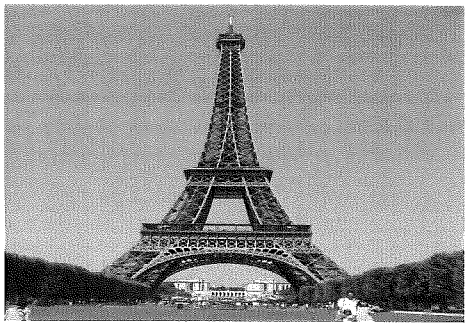




TOPKAPI SARAYI

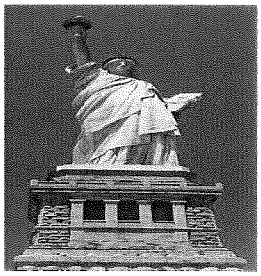
Topkapı Sarayı, İstanbul Sarayburnu'nda, Osmanlı İmparatorluğu'nun 600 yıllık tarihinin 400 yılı boyunca, devletin idare merkezi olarak kullanılan ve Osmanlı padişahlarının yaşadığı saraydır. Bir zamanlar içinde 4.000'e yakın insan yaşamıştır.Topkapı Sarayı Fatih Sultan Mehmet tarafından 1478'de yaptırılmış, Abdülmecit'in Dolmabahçe Sarayı'nı yaptırmasına kadar yaklaşık 380 sene boyunca devletin idare merkezi ve Osmanlı padişahlarının resmi ikametgâhı olmuştur. Kuruluş yıllarında yaklaşık 700.000 m² lik bir alanda yer alan sarayın bugünkü alanı 80.000 m²dir. Topkapı Sarayı, saray halkının Dolmabahçe Sarayı, Yıldız Sarayı ve diğer saraylarda yaşamaya başlaması ile birlikte boşaltılmıştır. Padişahlar tarafından terk edildikten sonra da içinde birçok görevlinin yaşadığı Topkapı Sarayı hiçbir zaman önemini kaybetmemiştir. Saray zaman zaman onarılmıştır. Ramazan ayı içerisinde padişah ve ailesi tarafından ziyaret edilen Kutsal Emanetler Dairesi'nin her yıl bakımının yapılmasına ayrı bir önem verilmiştir. 1924 yılında bazı ufak onarımlar yapıldıktan ve ziyaretçilerin gezebilmeleri için gereken idari önlemler de alındıktan sonra Topkapı Sarayı 9 Ekim 1924 tarihinde müze olarak ziyarete açılmıştır. Günümüzde büyük turist kitlelerini kendine çeken saray 1985 yılında UNESCO Dünya Mirasları Listesi'ne giren *İstanbul Tarihî Yarımada* içerisindeki tarihi eserlerin en başında gelmektedir.



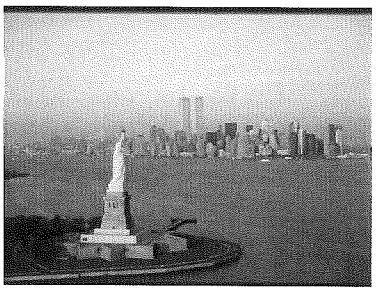


EYFEL KULESİ

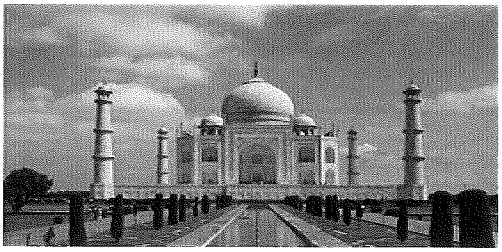
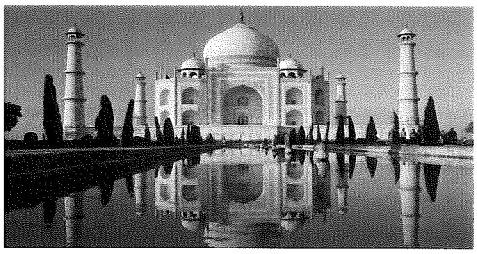
Eyfel Kulesi (Fransızca: La tour Eiffel) Paris'teki demir kule. Kule, aynı zamanda tüm dünyada Fransa'nın sembolü halini almıştır. İsmini, inşa ettiren firma olan Gustave Eiffel'den alır. En büyük turizm cazibelerinden biri olan Eyfel Kulesi, yılda 6 milyon turist çeker. 2002 yılında toplam ziyaretçi sayısı 200 milyona ulaşmıştır. Eyfel Kulesi 1887 ile 1889 yılları arasında Gustave Eiffel'in firması tarafından, Fransız Devrimi'nin 100. yıl kutlamaları çerçevesinde düzenlenen Paris fuarının giriş kapısı olarak inşa edilmiştir. 3.000 işçi 26 ay boyunca 18.038 adet demir parçayı 2,5 milyon perçinle bir araya getirdi. Hiç ölüm vakası yaşanmamış olması, o günün şartlarında şaşırtıcı bir durumdur. Bugün Eyfel Kulesi, Dünya'nın en güzel mimari yapılarından biri olarak kabul edilir. Parisliler onu Demir Bayan olarak adlandırırlar. İlk başlarda *Eiffel*, Kule'ye sadece 20 yıl için müsaade almıştı. Dolayısıyla, 1909 yılında kulenin sökülmesi gerekiyordu. Ancak kule, iletişim için çok uygun yüksekliğe ulaştığından ve yeni yüzyılda Atlantik ötesi haberleşmeye imkân tanıdığından, kalmasına izin verildi.



ÖZGÜRLÜK ANITI



Özgürlük Heykeli ABD'nin New York şehrindeki Liberty (*Özgürlük*) adası üzerinde, inşa edildiği 1886 yılından bu yana Amerika'nın simgesi olan anıtsal heykeli ve gözlem kulesidir. Dünyanın en tanınan abidelerinden biridir. Bakırdan yapılan Özgürlük Heykeli, Fransa tarafından kuruluşunun 100. yılı nedeniyle ABD'ye hediye edilmiştir.1884-1886 yılları arasında inşa edilmiştir. ABD'nin New York şehrindeki Özgürlük Adası'nda yer alır. Heykel, sağ elinde bir meşale, sol elinde ise bir tablet tutar. Tabletin üstünde 4 Temmuz 1776 tarihi (Bağımsızlık Bildirgesi'nin tarihi) yazılıdır. Heykelin başındaki taç'ın 7 sivri ucu 7 kıtayı veya 7 denizi simgeler. Heykelin yüksekliği 46 m, kaidesi ile beraber 93 m'dir. Ziyaretçiler heykelin içinden meşaleye kadar 168 basamaklı bir merdivenden çıkabilirler. Heykele Isabelle Eugenie Boyer modellik etmiştir. Özgürlük Heykeli 1884 yılında Fransa'da tamamlandıktan 1 yıl sonra 350 parçaya bölünüp 214 sandık içinde New York limanına ulaştırılmıştır. Parçalar, 4 ay içinde kaidenin üzerinde yeniden birleştirilmiş ve 28 Ekim1886 tarihinde binlerce izleyicinin önünde açılışı gerçekleşmiştir. Özgürlük Heykeli, 1984'ten beri UNESCO'nun Dünya Kültür Mirası Listesi'nde yer almaktadır.

TAC MAHAL

Tac Mahal, Babür İmparatorluğu'nun 6. hükümdarı Şah Cihan (Şah-ı Cihan: Dünyanın Şahı) (1593-1666) tarafından, o zamanki imparatorluğun başkenti olan Hindistan'ın Agra şehrinde, Jumna (Yamuna) Nehri'nin kıyısında yaptırılmıştır. Bir isyanı bastırmak için ordularıyla Burhanpur'a giden Şah Cihan'a, dokuz aylık hamile olmasına rağmen her zamanki gibi eşi Mümtaz Mahal (Ercümend Banu Begüm) de eşlik etmişti. Mümtaz Mahal, 14. çocuklarını doğururken öldü. Şah Cihan, eşinin ölümünden sonra 2 yıl yas tuttu. Artık devlet işlerine ilgisini kaybeden hükümdar, teselliyi sanat ve mimaride buldu. Eşinin ölümünün ertesi yılı 1632'de Tac Mahal'in temeli atıldı. Efsaneye göre yapımı bittikten sonra, türbe işçilerinin kolları aynı yapıttan bir tane daha yapılmaması için kesilmiştir. Bugün Hindistan'ın en fazla turist çeken bölgesidir. Bulunduğu şehrin bir çok noktasından açıkça görülebilen Tac Mahal, Türk-İslam Mimarisi'nin en önemli yapıtları arasında yer almaktadır.Dünyada aşk için dikilmiş en büyük ve en güzel anıt olarak kabul edilen bu türbe, Şah Cihan'ın büyük bir aşkla sevdiği eşi Mümtaz Mahal'in doğum sırasında ölümü üzerine, onun anısına yaptırılmıştır.(Çocuk doğururken ölen kadınların kutsal olduğuna inanılır.)Yapının mimarları; Mimar Sinan'ın talebelerinden Mehmet İsa Efendi ve Mehmet İsmail Efendi ile yapıdaki yazıları yazan Hattat Serdar Efendi, eserin yapımı için Şah Cihan tarafından İstanbul'dan davet edilmişlerdi. 1632'de inşasına başlanan eser, 20 yıl sonra 1652'de tamamlanmıştır.



KREMLİN SARAYI



Moskova'daki Kızıl Meydan'da bulunan ve Moskova'nın sembolü olan Kremlin Sarayı, Çar Korkunç İvan tarafından 1155'te yaptırılmıştır. Eski bir savunma kalesi olan Kremlin, 19 metre yükseklikte kırmızı bir duvarla çevrilidir. Bu duvarın çevre uzunluğu 2250 metredir. Duvarın giriş yerlerinde ve köşelerinde büyük kuleler vardır. En büyük kule 72 metre yüksekliktedir. Burada ilk yapı 14. yüzyılda yapılmış, daha sonra yeni ilavelerle büyümüştür. Kremlin'in içinde harika saray ve kiliseler vardır. Kremlin Sarayı'nın hemen yakınında bulunan ve Aziz Basileios adına Korkunç İvan tarafından yaptırılan Saint-Basile Katedrali, yalnız Moskova'nın değil bütün Rusya'nın en orijinal eseridir ve dünyada buna benzeyen başka bir kilise yoktur. Çünkü bu yapı şark stilinde bir kilisedir. Kubbeleri İslami eserlerin kubbelerine benzer. Katedralin inşaatına 1555'de başlanmış, 1560'da bitirilmiştir. Yapının mimarı Barma adlı bir Rus'tur. 11 bölümü ve 8 kubbesi vardır. Kubbelerin yükseklik, süsleme ve renkleri birbirlerinden farklıdır. Fakat hepsi soğan başı gibi yuvarlak ve sarmal dilimlidir. Düz, gofre veya prizmatik çinilerle kaplanmışlardır. En yüksek kulenin kubbesi altın yaldızlıdır. Kremlin sarayı Rus hükümetinin rezidansı olarak hala kullanılmaktadır. Müze haline getirilmiş olan diğer saraylarda, çarlara ait mücevherler, mobilyalar ve diğer eşyalar sergilenmektedir ve bunlar hem sanat hem de maddi değer bakımından bir hazine sayılmaktadır.

SİZ DE KENDİ ÜLKENİZDEKİ BİR TARİHİ YAPI HAKKINDA BİLGİ VERİNİZ.

Tarihi yapılar hakkında verilen bilgilerden birer cümle seçiniz. (Her tarihi yapıdan bir fiil cümlesi seçilecek.) Seçtiğiniz cümlelerin *çatı özelliğini* bulunuz.

TOPKAPI SARAYI:

EYFEL KULESİ:

ÖZGÜRLÜK ANITI:

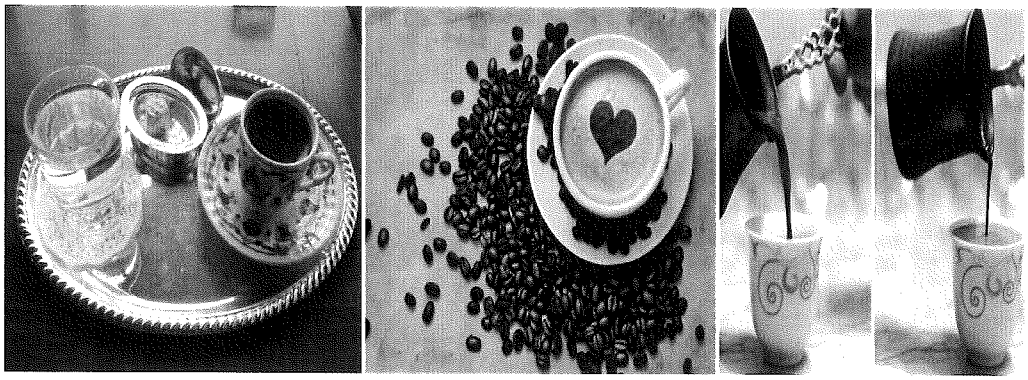
TAC MAHAL:

KREMLİN SARAYI:

ETKİNLİK 13

(B1-B2)

Kahvenin yüzü kara, kim demiş içilmez
Gönlü ak, dili tatlı, hatırından geçilmez.



TÜRK KAHVESİ

Türk kahvesi, Türkler tarafından keşfedilen kahve hazırlama ve pişirme metodunun adıdır. Özel bir tadı, köpüğü, kokusu, pişirilişi, ikramıyla kendine özgü bir kimliği ve geleneği vardır. Telvesi ile ikram edilen tek kahve türüdür.

Kahvenin kökeni araştırmacılar tarafından 14. yüzyıl başlarında Güney Habeşistan'dan tüm dünyaya yayıldığı şeklinde belirtilmiştir. Bunun kaynağı da kökenbilimsel olarak kahve ile yakın benzerlik gösteren Güney Habeşistan'daki Kaffa yöresi gösterilmektedir.

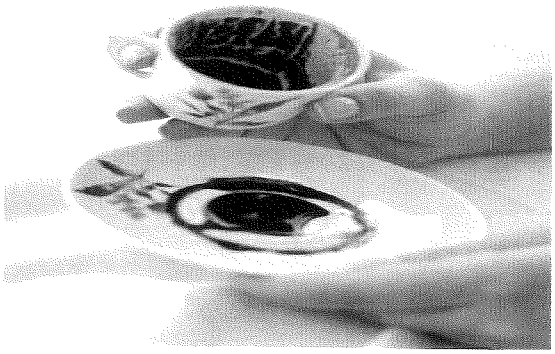
Önceleri Arap Yarımadası'nda kahve meyvesinin kaynatılması ile elde edilen içecek, bu yepyeni hazırlama ve pişirme metoduyla gerçek kahve lezzetine ve eşsiz tadına kavuşmuştur. Kahve ile Türkler sayesinde tanışan Avrupa; uzun yıllar kahveyi, Türk kahvesi olarak bu yöntemle hazırlayıp tüketmiştir.

Brezilya ve Orta Amerika kaynaklı, *Arabica* türü, yüksek kaliteli kahve çekirdeklerinden harmanlanan ve tercihen kömür ateşinde ağır ağır, titizlikle kavrulan Türk Kahvesi, çok ince öğütülür. Bir cezve yardımıyla su ve isteğe göre şeker ilave edilerek pişirilir, bir fincan kahveye iki çay kaşığı kahve atılır. Küçük fincanlarla servis yapılır. İçilmeden önce telvesinin dibe çökmesi için kısa bir süre beklenir. Su, sanıldığı gibi kahvenin sonunda değil; kahveyi içmeden önce içilmektedir. Ayrıca tüm dünyada espresso ile en çok tüketilen kahve türüdür ki dünya genelinde hemen hemen her tür restorandın menüsünde bulunan 2 kahveden biridir.

1517 yılında Yemen Valisi Özdemir Paşa, lezzetine hayran kaldığı kahveyi İstanbul'a getirdi. Türkler tarafından bulunan yepyeni hazırlama metodu sayesinde kahve, güğüm ve cezvelerde pişirilerek Türk Kahvesi adını aldı. İlk olarak Tahtakale'de açılan ve tüm şehre hızla yayılan kahvehaneler sayesinde halk kahveyle tanıştı. Günün her saati kitap ve güzel yazıların okunduğu, satranç ve

tavlanın oynandığı, şiir ve edebiyat sohbetlerinin yapıldığı kahvehaneler ve kahve kültürü dönemin sosyal hayatına damgasını vurdu.

- İngilizlerdeki çay saati geleneği gibi, kahvenin de Türk toplumunda bir zamanı vardır. Genellikle sabah ve öğlen öğünleri arasında içilir. Türkçe günün ilk öğünü anlamına gelen "kahvaltı" sözcüğü kahve içimi öncesi yenen şeyler demektir.
- Kahve falı ile geleceği anlatmak için kullanılan tek kahve türüdür.





- Kahvehane adlı işletmelerin doğmasına yol açmıştır.
- Dini Bayramların ve geleneksel "kız isteme" törenlerinin bir ögesi olmuştur.

KAHVE İÇİN SÖYLENEN SÖZLER

Her kahve aynı tadı taşımaz. Nerede içiyorsan, kiminle içiyorsan ona göre değişir. Sahilde oturduğun rüzgârlı bir sonbahar günü, en sevdiğin dostun ağlarken içtiğin kahvenin tadı kederlidir. Kahve telvesine yüreğinin acısı karışır.

Bir pazar öğle sonrası annenin "hadi bir kahve yap da içelim" dediği kahve huzurludur. Köpükler annenin göz bebeklerine yansır. Dudağının kıyısında kalan küçük bir gülümsemedir.

Bir gece vakti zil zurna sarhoş birinin içtiği kahve düşülen kuyudan çıkma çabasıdır.

Dostlarla içilen kahve neşedir. Kahkahalar köpüklerin üzerinde yüzer.

Tek başına gece vakti balkonda içtiğin kahve yalnızlıktır. Acıdır tadı ama garip de bir keyfi, lezzeti vardır.

Baban için yaptığın kahve sevgi doludur. Çay bardağında, az şekerli... Kahve gibi görünmez sana. Ama sıcak dumanı tüter ve kokusu büyülüdür.

Beklemediğin bir anda sana uzatılan kahve başkadır. Isıtır insanın içini.

Yorgun olduğunda içtiğin kahve hafifletir seni. Kendine getirir, unutturur günün ağırlığını.

Kahve aynı kahvedir belki. Köpüğüyle, rengiyle, dumanıyla aynı kahvedir ama içilen kahveler ruhun süzgecinden geçer ve tatları değişir. Her kahve aynı değildir bu yüzden.

DOĞRUYU YANLIŞI BULALIM

Aşağıda verilen bilgilerden **doğru** ve **yanlış** olanları belirtiniz.

	DOĞRU	YANLIŞ
1.) "Kahvenin kökeni araştırmacılar tarafından 14. yüzyıl başlarında Güney Habeşistan'dan tüm dünyaya yayıldığı şeklinde belirtilmiştir." cümlesi etken çatılıdır.		
2.) **"Bunun kaynağı da kökenbilimsel olarak kahve ile yakın benzerlik gösteren Güney Habeşistan'daki Kaffa yöresi gösterilmektedir. " cümlesi** edilgen çatılıdır.		
3.) "Türkler tarafından bulunan yepyeni hazırlama metodu sayesinde kahve, güğüm ve cezvelerde pişirilerek Türk Kahvesi adını aldı." cümlesi nesnesine göre geçişli fiildir.		
4.) **"İlk olarak Tahtakale'de açılan ve tüm şehre hızla yayılan kahvehaneler sayesinde halk kahveyle tanıştı." cümlesi** işteş çatılıdır.		
5.) "Genellikle sabah ve öğlen öğünleri arasında içilir." cümlesi dönüşlü çatılıdır.		

ETKİNLİK 14

(B1-B2)

Uygulama: Aşağıda Atilla İlhan'ın "Ben Sana Mecburum Bilemezsin" şiirinin sözleri verilmiştir. Şiirden fiillerin bazıları çıkartılmıştır. Şiir öğrencilere **dinlettirilir.** Öğrenciler de boşlukları doldurur. Daha sonra da çatı ile ilgili verilen etkinlik yaptırılır.

BEN SANA MECBURUM BİLEMEZSİN

Ben sana mecburum bilemezsin
Adını mıh gibi aklımda .....
Büyüdükçe ..... gözlerin
Ben sana mecburum bilemezsin
İçimi seninle .....

Ağaçlar sonbahara hazırlanıyor
Bu şehir o eski İstanbul mudur?
Karanlıkta bulutlar .....
Sokak lambaları birden .....
Kaldırımlarda yağmur kokusu
Ben sana mecburum sen yoksun

Sevmek kimi zaman rezilce korkudur
İnsan bir akşamüstü ansızın .....
Tutsak ustura ağzında yaşamaktan
Kimi zaman ellerini ..... tutkusu
Birkaç hayat ..... yaşamasından
Hangi kapıyı çalsa kimi zaman
Arkasında yalnızlığın hınzır uğultusu

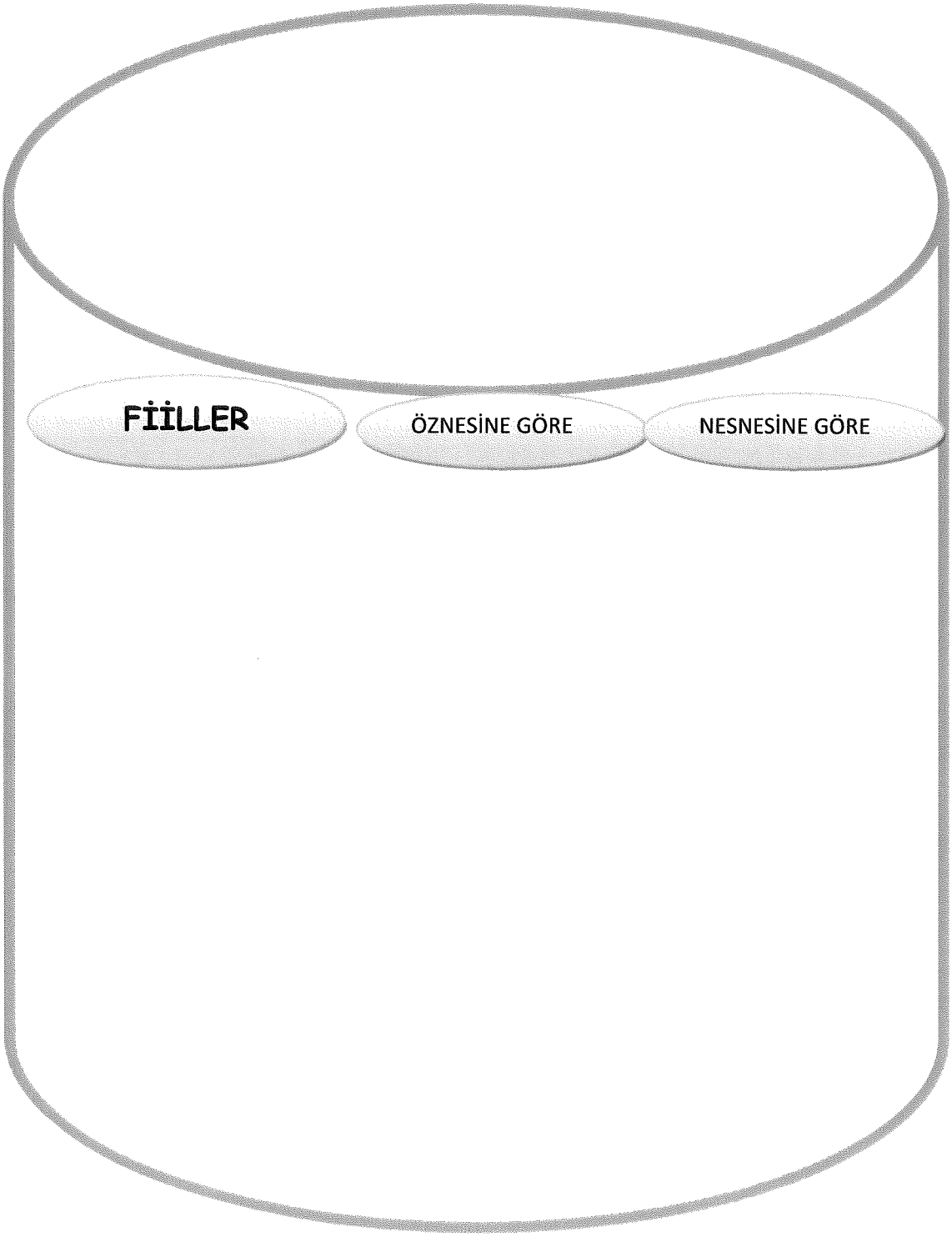
Fatihte yoksul bir gramofon .....
Eski zamanlardan bir Cuma çalıyor
Durup köşe başında deliksiz .....
Sana kullanılmamış bir gök getirsem
Haftalar ellerimde .....
Ne yapsam ne tutsam nereye gitsem
Ben sana mecburum sen yoksun

Belki haziranda mavi benekli çocuksun
Ah seni bilmiyor kimseler bilmiyor
Bir şilep sızıyor ıssız gözlerinden
Belki Yeşilköy'de uçağa .....
Bütün ıslanmışsın tüylerin .....
Belki körsün kırılmışsın telâş içindesin
Kötü rüzgâr saçlarını .....

Ne vakit bir yaşamak düşünsem
Bu kurtlar sofrasında belki zor
Ayıpsız fakat ellerimizi kirletmeden
Ne vakit bir yaşamak düşünsem
Sus deyip adınla .....
İçim sıra ..... gizli denizlerin
Hayır, başka türlü .....
Ben sana mecburum bilemezsin...

ATİLLA İLHAN

Şiirden çıkartılan fiilleri aşağıya yazınız. Daha sonra fiilleri çatı yönünden inceleyiniz.



ETKİNLİK 15

(B1-B2)

MÜZİK RUHUN GIDASIDIR...

- Müzik dinlemekten hoşlanır mısınız?
- En çok hangi tarz müzik dinlersiniz?
- Aranızda herhangi bir müzik aleti çalan var mı?
- Aşağıdaki müzik aletlerinden hangisi / hangilerini çalmak isterdiniz? Neden?



BATERİ

Fransızcadan gelmiş bir kelimedir. Vurmalı çalgılar takımına denir. Şarkılarda ritim tutmaya yarar. Çoğunluğun düşündüğü gibi bateri (davul) çok hızlı olmaktan ibaret değildir. Denge ve akıcılık gerekir. Standart bir bateri, genellikle 5 parça davul ve 3 parça zilden oluşur. Bateride davulların dışında aksamlar da mevcuttur. Zilleri sabitlemek için stand adı verilen sehpalar kullanılır. Bunlar genellikle T ve normal sehpalar olarak ikiye ayrılır. Davul çalmak için kullanılan sopalara baget denir. Fakat müzik türüne göre baget yerine fırça ya da tokmak da kullanılabilir. Değişik kalınlıklarda ve uzunluklarda bagetler mevcuttur. Bagetler sadece tahta olmayıp carbon, metal bagetlerde mevcuttur. Çok ince bagetler genellikle jazz müzikte kullanılır. Kalın bagetler ise daha çok rock, metal müzikte kullanılır. Akustik davul üzerinde çalarken metal baget kullanılması birçok profesyonel müzisyen tarafından zararları nedeniyle önerilmez. Bu zararlar elbette ki ekipmana verilecek zarardır.



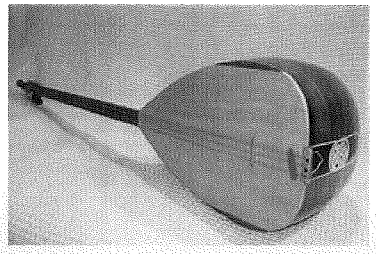
PİYANO

Piyano, tuşlarına basıldığında, sahip olduğu karmaşık çekiçli mekanizma sayesinde tellere vurarak ses veren klavyeli çalgıdır. İlk Piyano 1700'lü yıllarda İtalya Floransa'da Bartolommeo Cristofori tarafından yapıldı. Bu çalgı, büyük bestecilerin en yakını olmuştur, dolayısıyla bu çalgı için verilen bestelerin sayısı ciltler tutar. "Piyanistler, diğer çalgıları çalanlara nazaran, çıkaracakları sesleri piyano üzerinde hazır bulurlar" gerekçesiyle, küçük yaştan (altı-on) başlayarak, öğrenebilecek çalgılardan birisidir. Hatta günümüzde çok daha küçük yaşlara yönelik piyano eğitimi verilebilmektedir. Piyano pedallarının kullanılması hakkında, Antoine Marmontel şöyle diyor: "Pedalları kullanmasına izin verilen öğrencilerin büyük bir kısmı onları usulleri saymak için kullanırlar veya ayaklarını pedalın üzerine basarlar ve bir daha çekmezler. Şüphesiz ki, her ikisi de kusur sayılan bu alışkanlıklara sahip olmamak gerekir." Lavignac ise: "Pedal sanatı ayağın nasıl konulacağını değil, nasıl çekileceğini bilmektir" diyerek, gerekli öğüdü vermiştir.



KEMAN

Keman, Viyola ve viyolonselin de bulunduğu violin ailesinin en küçük ve en yüksek tondan çalan üyesidir. Keman yayına arşe denir. Arşede yapay ya da gerçek at kılının yanı sıra ham misina olarak adlandırılan bir madde de kullanılabilir. Uzunluğu 60 cm'dir. Yayla çalınan telli bir çalgıdır. Notası, ikinci çizgi Sol açkısı ile yazılır. Orkestralarda, genel olarak üç partisi bulunur. Solo ve eşlik görevi verilir (özellikle bir solo çalgıdır). Hiçbir çalgıda olmayan ses rengiyle, çok zengin bir anlatım gücü vardır. Keman gibi yaylı enstrümanların kökeni, Orta Asya göçebe atlı kültürlerinden gelmektedir; Kazak Kopuzu buna örnek olarak gösterilebilir. Tüm bu enstrümanların telleri günümüzde de olduğu gibi hala daha at kılından yapılmaktadır. Bu müzik aletleri, Orta Asya'dan ipek yolu aracılığıyla, Çin'e, Hindistan'a ve Orta Doğu'ya yayılmıştır.

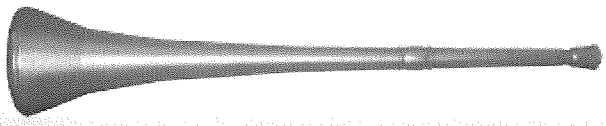


BAĞLAMA

Bağlama ya da saz "Türk Halk Müziği"nde yaygın olarak kullanılan telli bir çalgı türüdür.

Yörelere ve boyutlarına göre değişik isimlerle tanınır: Kopuz, cura, saz, çöğür, dombra, ikitelli, tanbura, tar vb.

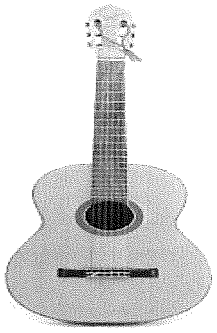
Kullanılan tekniğe göre mızrap veya parmaklar ile çalınır. Parmaklarla çalma tekniğine şelpe ve dövme denir. Genellikle altta iki çelik ile bir sırma bam teli, ortada iki çelik ve üstte bir çelik ile bir sırma bam teli olmak üzere toplam 7 tellidir. Tezene ile çalınır.



VUVUZELA

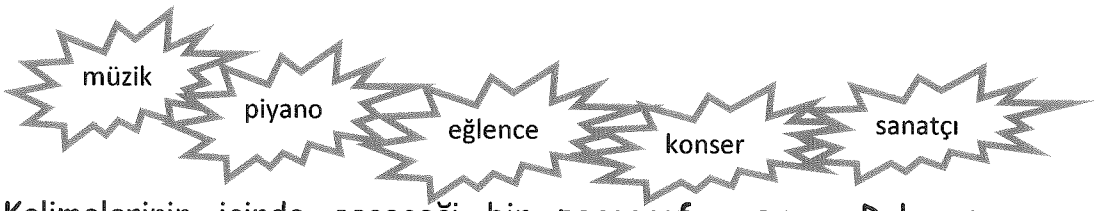
Vuvuzela bazen lepatata diye bazen de Güney Afrika Zurnası diye adlandırılan, Güney Afrika yöresine ait üflemeli bir çalgıdır. 61 cm boyunda ve 100 gram ağırlığındadır. Herhangi bir tuş veya tonlama deliği fonksiyonuna sahip olmayıp, sadece üfleyen kişinin ritmine bağlı olarak ses çıkarır.

Güçlü bir ciğer ve üfleme yeteneği isteyen Vuvuzela'nın çıkardığı ses sis düdüğü ya da fil sesine benzerdir. Sinek ve arı vızıltısına benzetenler de olmuştur. Vuvuzela toplu olarak çalındığında çıkarmış olduğu ses yaklaşık olarak 135 desibeldir.



GİTAR

Gitar, parmakla veya pena ile çalınan, esasen sekiz şekline benzeyen, yan kısımları oval, sap üzerinde ses perdeleri olan, telli bir çalgı türü. Gitarlar genelde altı tellidir ve farklı çeşitlerdeki ağaç türlerinden yapılabilirler. Gitar neredeyse her türlü müzik türünde kullanılan bir müzik aletidir.

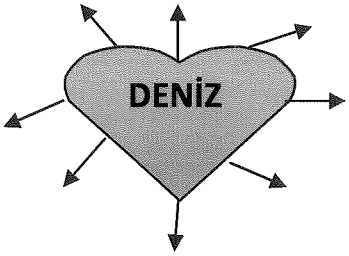


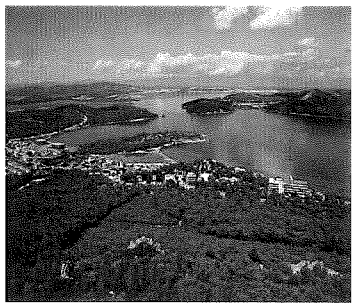
Kelimelerinin içinde geçeceği bir **paragraf yazınız.** Daha sonra yanınızdaki arkadaşınızla paragrafınızı değiştiriniz. **Arkadaşınızın yazdığı paragrafı okuyup paragraftaki cümlelerin <u>çatı özelliklerini</u> inceleyiniz.** Çatıları özne ve nesnesine göre yazdıktan sonra tekrar arkadaşınızla paragrafları değiştirip varsa yanlışları düzeltiniz.(tartışınız)

ETKİNLİK 16

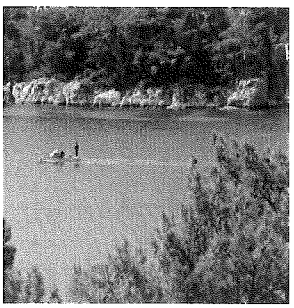
GEZELİM, GÖRELİM, EĞLENELİM ☺ *(C1-C2)*

- Denize girmekten hoşlanır mısınız?
- Yaz tatillerinde en çok nereye gidersiniz?
- "Deniz" diyince aklınıza neler geliyor? Aşağıya yazınız.





AYVALIK / BALIKESİR



Turizm alanında büyük bir potansiyele sahip olan ilçede başta Şeytan Sofrası olmak üzere çeşitli doğal güzellikler olmakla birlikte, özellikle eski Rum evleri ve yapılarına dayanan kültür turizmi de gelişmiştir. Özellikle Sarımsaklı Plajları ve Alibey Adası'nda ise deniz turizmi gelişmiştir.

İlçede 1994 yılında yapılan bir çalışmaya göre 1842-1914 yılları arasından kalma toplam 363 bina bulunmaktadır.

İlçe son yıllarda Ege Adaları'ndan çok sayıda günübirlik misafir ağırlamaktadır. Bu ziyaretlerin amacı genellikle alışveriştir. Ayvalık'ın merkezinde her perşembe günü büyük bir pazar kurulur. Özellikle Yunanistan'ın Midilli ilinden olmak üzere, on binlerce Yunan turist günü birlik ziyarette bulunur. Yunan turistlerin ziyarette bulunduğu en önemli yerler ise Ayvalık pazarıdır.



BODRUM / MUĞLA

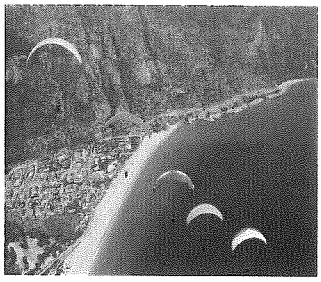


Bodrum, doğu ve batı limanlarının birleşmesinden meydana gelen yarımada üzerinde yükselen kalesi ve iki limanın kıyılarına dizilmiş bembeyaz evleri, gümbetleri ve denize inen daracık sokakları, şöhreti dünyaya yayılmış yatları, tersaneleri ile bilinir.

Bugün Bodrum, bir tatil yöresinden beklenen tüm unsurları bünyesinde toplamış, yaz-kış yaşanabilecek önemli bir turizm merkezi haline gelmiştir. Dünyanın dört bir yanından gelen zengin yatçılardan kısıtlı bütçesiyle bir pansiyonda uzun yaz tatili geçirebilen gelir gruplarına kadar tüm kesimlerin beklentisini karşılayacak donanıma sahip olmuştur.



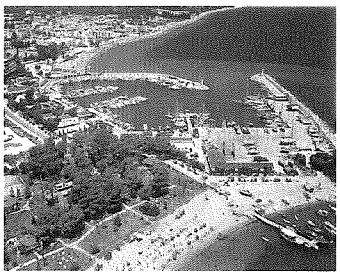
FETHİYE / MUĞLA



Ölüdeniz gibi dünyada eşi bulunmayan bir kumsalı bulunan Fethiye, Türkiye'nin önemli turizm merkezlerinden biridir. Dalış bakımından çok uygun yerlere sahiptir. Turizme açılmış birçok mağara mevcuttur. Doğal yapısı ile Yamaç paraşütü gibi alternatif sporlar yapılmaktadır. *Kelebekler Vadisi* ve *Kabak Koyu* gibi doğası bozulmamış çok özel bölgeler vardır. Günlük turlar ile 12 Adalar diye adlandırılan adalar ziyaret edilebilir. **Ölüdeniz kumsalı 2006 yılında %82 oyla dünyanın en güzel kumsalı seçilmiştir.** Ölüdeniz dışında Fethiye civarındaki birbirinden güzel kumsallar: Belcekız (Belceğiz), Çalış Kumsalı, İztuzu Kumsalı (Dalyan)

Bu kadar alternatifin yanında antik çağlardan kalmış kent kalıntıları ile kültür turizmine de açıktır. Fethiye çevresindeki antik kentlerin bazıları şöyledir: Telmessos, Kaunos, Kadyanda, Pınara, Letoon, Sidyma ve Ksantos... Bunların dışında zengin eserleriyle Fethiye Müzesi de turizme hizmet etmektedir.

Şövalye Adası: Tarihte Meğri adası, *Fethiye Adası* isimleriyle de anılan *Şövalye Adası*; Fethiye körfezini kapatan ince uzun, lades kemiği şeklinde bir adadır ve limanı korunaklı bir yer haline getirir. Bölgeyi çevreleyen adalar zincirinde üzerinde yerleşim yeri bulunan tek adadır.



KEMER / ANTALYA

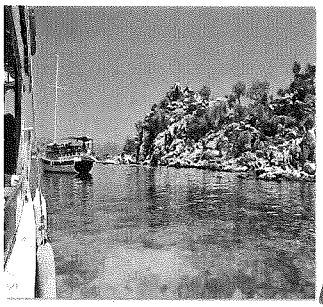


Kemer'in başta gelen çekiciliklerinden birisi doğal güzelliğidir. Beldibi mevkiinden başlayarak Tekirova'ya kadar olan tüm kıyı tamamen doğal plajdır. Girintili çıkıntılı kıyılarında birçok koy ve küçük doğal limanlar bulunur. Kemer merkezinde bulunan plajlar Belediye plajı, yat limanı yanında bulunan Ayışığı Plajı'dır. Antik kentin hala ayakta durduğu ve milli park olan Phaselis plajı gibi yerlerde rahatlıkla denize girmek mümkündür. Son yıllarda Söğüt Cuması, Altınyaka, Dereköy gibi yüksek yerlere safari turları da oldukça ilgi çekmektedir.

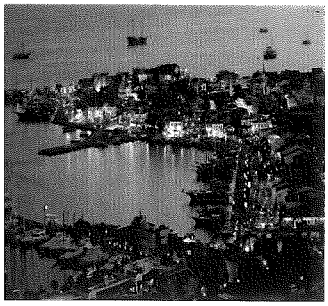
Ayrıca yöredeki diğer çekicilikler de mağaralardır. Bu mağaralar: Beldibi mağarası Antalya'nın 27 km güney batısında denizin kıyısındadır. Tarih öncesi kalıntılar da bulunmaktadır.

Kemer, 320 yat kapasiteli modern marinasıyla yat turizminde de önemli bir yer teşkil eder. Marina ve 52 km'lik sahil şeridi Avrupa Çevre Eğitim Vakfı (FEEK)'in belirlediği kriterleri sağlayarak Mavi Bayrak almaya hak kazanmıştır.

Kemer bölgesi turistik dönem boyunca birçok etkinliğe ev sahipliği yapmaktadır. Phaselis Sanat Etkinlikleri, Kemer Off-Shore Yarışları, Dünya Ralli Şampiyonası Türkiye ayağı (WRC Rally of Turkey), Kemer Karnavalı gibi değişik etkinlikler ve ünlü gece kulüpleriyle sezon boyunca bölgenin sosyal ve turistik hayatına büyük katkılarda bulunmaktadır.



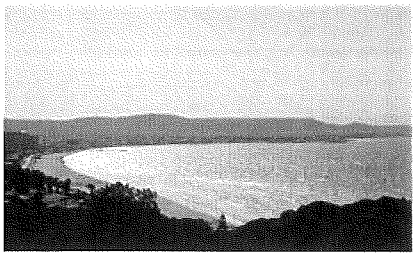
MARMARİS / MUĞLA



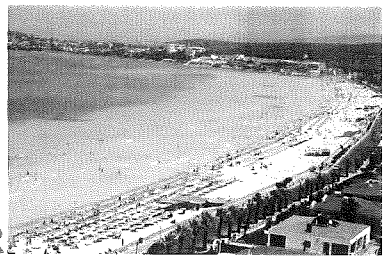
Marmaris'in nemli havası nedeniyle yaz ayları dışında da denize girebilirsiniz.

Denizle bütünleşen çam ormanlarına sahip muhteşem koylarıyla, dört tarafını çevreleyen Milli Parkı'yla, mavi bayrakla donatılmış plajları ve berrak deniziyle Marmaris, Akdeniz ve Türkiye turizminin önemli merkezlerinden biri olmuştur.

Konumu, hem Marmaris'e hem de Marmaris'ten diğer merkezlere, tarih ve doğa kokan güzelliklere ulaşılmasını kolaylaştırır. Hava ulaşımının yapıldığı Dalaman Havaalanı sadece bir saat uzaklıktadır. Görmek istediğiniz yerleri katılacağınız turlarla bir gün içinde gezebilir, akşam tekrar Marmaris'te tatilinize devam edebilirsiniz.



ÇEŞME / İZMİR



2 km'ye yakın uzunluktaki geniş ve beyaz kumlu plajları, nitelikli konaklama tesisleri ve termal olanaklarıyla Çeşme popüler bir turizm merkezidir. Denizin içinden kaynayan sıcak termal sular, Ilıca plajını ve yöredeki diğer plajları büyük birer termal havuz haline getirir.

Ilıca'daki büyük-küçük konaklama tesisleri, yoğun turist kapasitesinin ihtiyacını karşılayabilecek durumdadır. Birçok küçük otel ve pansiyonlarda bile kaplıca suyu vardır. Çeşme plajlarının ve özellikle Ilıca plajının en önemli özelliklerinden biri de, kıyıdan denize doğru yaklaşık yüz metrelik bir şeridin insan boyunu geçmeyecek derinlikte olmasıdır. Özellikle termal kaynaklarla beslenen sığ sularda, ultraviyole ışınlarının insan sağlığına çok daha fazla yararlı olduğu bilimsel bulgularla kesinleşmiştir. Bunların yanı sıra, bu plajlardan çocukların yararlanma olanakları sağlık ve can güvenliği bakımından elverişlidir.

UYGULAMA: Tatil yerleri aşağıdaki gibi kâğıtlara yazılır. Kâğıtlar katlanıp bir kutunun içine atılır. Öğrencilere sırayla bir kâğıt çektirilir. Öğrencinin çektiği kâğıtta hangi tatil yeri yazıyorsa öğretmen o yeri anlatan yazıdan bir cümle seçip öğrenciye verir. Cümlenin **çatılarını özne ve nesnesine göre bulmasını ister.** (Öğrenci sözlü olarak söyler.) Daha sonra öğretmen kâğıdı tekrar kutuya atıp diğer öğrenciye geçer. Bütün öğrenciler bitene kadar uygulama devam eder.

ÇEŞME	KEMER	MARMARİS

BODRUM	FETHİYE	AYVALIK

SİZ DE KENDİ ÜLKENİZDEKİ BİR TATİL YERİNİ ANLATINIZ.

YAZINIZDA EN AZ 1 ETKEN, 1 EDİLGEN, 1 DÖNÜŞLÜ, 1 İŞTEŞ, 1 ETTİRGEN, 1 OLDURGAN, 1 GEÇİŞLİ, 1 GEÇİŞSİZ CÜMLE KULLANINIZ.

4. YENİ HİTİT YABANCILAR İÇİN TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA FİİLDE ÇATI KONUSU, AKTARIMI VE DEĞERLENDİRİLMELERİ

Bu bölümde AÜ TÖMER tarafından hazırlanan Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarında, fiilde çatı konusunun nasıl ele alındığı gösterilecek ve örneklerin değerlendirilmesi yapılacaktır. Etkinliklere ve değerlendirmeye geçmeden önce AÜ TÖMER ve Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitapları hakkında bilgi verilecektir:

"AÜ TÖMER, 1984 yılında, yabancılara Türkçe öğretmek amacıyla dünyanın önde gelen dil ve kültür merkezleri örnek alınarak "Türkçe Öğretim Merkezi (TÖMER)" adıyla kurulmuştur.

AÜ TÖMER'in kuruluş amacı başta yabancılara Türkçe olmak üzere isteyen herkese yabancı dilleri öğretmek, bu amaç doğrultusunda eğitim-öğretim, araştırma, inceleme, uygulama ve yayın faaliyetlerinde bulunmak, bu faaliyetleriyle ilgili alanda yapılan ve yapılacak olan çalışmalara öncülük etmektir.

AÜ TÖMER'in çalışma alanları, Türkçe ve yabancı dillerin öğretimini sağlamak amacıyla yurtiçinde şubeler açmak ve bu şubelerde özel ve genel amaçlı kurslar düzenlemek, bu kurslarda hedeflenen dil yeterliliklerini ölçmek üzere sınavlar uygulamak, dil öğretimi alanında bilimsel çalışmalar yaparak bu alana yenilikler getirmek, bilimsel toplantılar düzenleyerek dillerin öğretimindeki son gelişmeleri ve bulguları bilim dünyasıyla paylaşmak, dil öğrenimini teşvik etmek için sosyal ve kültürel etkinlikler düzenlemek, dil öğretimi için gerekli materyalleri geliştirmek üzere çalışma grupları oluşturmak, ders kitapları hazırlamaktır.

Kurulduğu 1984 yılından bu yana geçen sürede, yüz binlerce kişiye Türkçe ve yabancı dil öğreten AÜ TÖMER'de diller, gerekli becerilerin kazandırılması hedeflenerek öğretilir.

Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı setleri, AÜ TÖMER'in 20 yılı aşkın birikim ve deneyimini Avrupa Konseyi'nin çağdaş dil öğretim ölçütleri ile birleştirmesinin bir ürünüdür. AÜ TÖMER tarafından hazırlanan Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti temel, orta ve yüksek düzeylerde, ders kitabı, çalışma kitabı, kitaplarda bulunan dinleme metinlerinin ses kayıtlarının yer aldığı bir yoğunçaları içermektedir. Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitapları,

kullanıcılarını, Avrupa Konseyi'nin Ortak Avrupa Çerçevesi (Common European Framework) adlı kılavuzu doğrultusunda AÜ TÖMER tarafından geliştirilen ve 2004 yılında Avrupa Konseyi'nce onaylanan 56.2004 model nolu "Yetişkinler İçin Avrupa Dil Portfolyosu"nda (AÜ TÖMER ADP'sinde) belirlenen beceri düzeylerine ulaştırmayı hedeflemektedir. AÜ TÖMER ADP betimleyicilerinin gerektirdiği konulara göre desenlenen 12 üniteden oluşan Ders Kitaplarında her bir ünite 3 alt konuya ayrılmıştır. Üniteler düzeye ve düzlemlere uygun metin türleri ile bezenmiş; metinler dinleme, okuma, sözlü anlatım, karşılıklı konuşma ve yazılı anlatım beceri düzlemlerine yönelik etkinliklerle dengeli biçimde desteklenmiş ve her bir etkinlik için anlaşılması kolay, uygulaması kısa sürede kolaylık yaratacak yönerge ve başlıklar verilmiştir. Kitapların son bölümlerinde yer alan "Dil bilgisi Desteği", her ünitede yer alan dil bilgisi tablolarının içerdiği yapılar hakkında kısa ama özlü bilgiler sunmaktadır. Bu bölümde kullanıcıların, Türkçenin yapısı ve işleyişi hakkındaki bazı olası sorularına da yanıt bulacakları umulmaktadır."
(www.tomer.ankara.edu.tr)

Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitapları Temel 1 (A1-A2), Orta 2 (B1) ve Yüksek 3 (B2-C1) seviyelerinden oluşmaktadır.

4.1. Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarında Fiilde Çatı Konusu, Çatı Değiştirme Eklerinin Kullanımı ve Değerlendirilmeleri

Fiilde çatı konusu ve ekleri Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarının Orta 2 ve Yüksek 3 seviyelerinde yer almaktadır.

ORTA 2

Çatı konusu Yeni Hitit Orta 2 kitabının 2, 6 ve 7. bölümlerinde ele alınmaktadır.

2. ÜNİTE – ŞİMDİ SPOR ZAMANI

İŞTEŞLİK			birbiri
Ad/Adıl	Adıl	Ek	Örnekler
ben ve kardeşim eşin ve sen Ali ve Murat biz siz onlar	birbirimiz birbiriniz birbirleri birbiri	-e/-ne -de/-nde -den/-nden -i/-ni -le/-yle	*Ben ve kardeşim birbirimize hiç benzemeyiz.* *Onlar birbirlerinden nefret eder.* *Siz birbirinizi tanıyor musunuz?* *Biz birbirimizi uzun zamandır görmüyoruz.* *Ali ve Murat sürekli birbirlerinde hata arıyor.* *Eşin ve sen birbirinizle nasıl tanıştınız?* *~~Onlar birbirlerini üniversitede tanıştılar.~~*

Tablo 3 – s.19

ALIŞTIRMA 1 - Tamamlayalım (s. 19)

1. Babacığım, Meri'le ben *birbirimize* aşığız; evlenmek istiyoruz.
2. Niçin kavga ettiniz? _____ özür dileyin hemen!
3. Kardeşim ve ben _____ pek benzemeyiz.
4. Çocuklar yaz kampında çok iyi anlaştı. Tatilin sonunda _____ ayrılmak istemediler.
5. Ali, Siz _____ tanıyor musunuz?
6. Bence yarın akşamki partiye Meri'i ve Özge'yi birlikte çağırma çünkü onlar _____ nefret eder!
7. Jale ve Kemal her projede beraber çalışıyorlar. _____ çok iyi anlaşıyorlar.
8. Evde huzurlu yaşamak için _____ karşı daha anlayışlı olmalıyız.

DÖNÜŞLÜLÜK				kendi
Ad/Adıl	Adıl	Ek	Ek	Örnekler
Murat ben siz onlar sen o ünlü aktör	kendi kendisi	-m -n -miz -niz -leri	-i/-ni -e/-ne -de/-nde -den/-nden	*Ünlü aktör TV programında saatlerce kendinden söz etti.* *Size kendimi tanıtayım.* *Kendinize iyi bakın.* *Yeter artık. Kendini bu kadar üzme.* *Başarıya ulaşmak için kendine güvenmelisin.* *Murat'ı iyi tanırım, kendisi liseden arkadaşımdır.* *Öğretmen öğrencilere "Lütfen ödevlerinizi kendiniz yapın." diyor.* *O çok kibirlidir. Kendini dev aynasında görür.* *~~O kendini odasına kapandı.~~*

Tablo 4 – s. 20

PEKİŞTİRME				kendi
Ad/Adıl	Adıl	Ek	Ek	Örnekler
siz çocuklar ben sen koyun bizim	kendi kendi kendi	-m -n -si -miz -niz -leri	-e/-ne -i/-ni	*Yardım almadan kendi kendinize yabancı dil öğrenemezsiniz.* *Yardım almadan kendiniz yabancı dil öğrenemezsiniz.* *Çocuklar belli bir yaşa kadar kendi kendilerine konuşmaktan hoşlanır.* *Burası bizim kendi evimiz değil.* *Bence bu doğru değil. Sen (kendi) kendini kandırıyorsun.* *Her koyun kendi bacağından asılır.* *Kendi kendini iyileştiremezsin. Doktora gitmen lazım.* *Bu yemeği senin için kendim yaptım.* *~~Kendi kendin iyileştiremezsin. Doktora gitmen lazım.~~*

Tablo 5 – s. 20

ALIŞTIRMA 1 –Tamamlayalım (s. 20)

1. Aikidonun felsefesi *kendini* savunmadır.
2. _____ biraz zaman ayırıp dinlen, çok yorgun görünüyorsun.
3. _____ banyo yapamazsın, daha çok küçüksün.
4. Görüşürüz, _____ iyi bak.
5. Teşekkürler, _____ daha iyi hissediyorum.
6. Bu futbolcu son maçında _____ kalesine gol attı.
7. Pazar günü Ece'yle birlikte _____ güzel bir yemek yaptık.
8. Murat Bey iyi adamdır ama çok cimridir. Bayramlarda _____ torunlarına bile üç kuruş vermez.
9. Bu problemi _____ çözmeye çalışmalısın.
10. Ona kötü davrandım. _____ suçlu hissediyorum.
11. _____ utanmalısın!
12. _____ konuşuyorum _____ dinliyorum! Neden söylediklerimi yapmıyorsun?

ALIŞTIRMA 2 –Yerleştirelim (s. 20)

kendinden geçmek • kendine gelmek • kendini vermek
kendini kaybetmek • kendini kaptırmak • kendini zor tutmak
kendini alamamak • kendini tutamamak • kendini toplamak

1. O kadar güzel bir tablo ki bakmaktan _____.
2. Oğluma çok kızıyorum! Bilgisayar oyunlarına _____ _____ derslerini ihmal ediyor.
3. Gözünüz aydın! Hastanız _____!
4. Bugün çok yorgunum, _____ bir türlü işime _____.
5. Durakta beklerken önümdeki yaşlı adam _____ _____ yere düştü.
6. Sinirlendiğin zaman adeta _____ ve çevrendeki herkesi sözlerinle çok kırıyorsun.
7. Bu sabah müdür ayağı kayıp yere düştü. O kadar komikti ki _____ ve güldüm.
8. Film çok etkileyiciydi. İzlerken ağlamamak için _____ _____.
9. Hastanın durumu çok iyi. Birkaç hafta içinde _____ _____.

Tablo 3'te[1] "İşteşlik" başlığı altında "birbiri" adılının kişilerle ve eklerle kullanımına yönelik örnekler verilmiştir. Hemen ardından da öğrencilerin uygulama yapmaları için bir "Tamamlayalım" alıştırması yer almaktadır. "İşteş Çatı" konusunun temeli karşılıklı ya da birlikte yapılan işler olduğundan öncesinde "birbiri" adılının öğretilmesi konuya giriş açısından olumlu olmuştur. Aynı şekilde "Tablo 4" ve "Tablo 5"te de "Dönüşlü Çatı" konusu öncesi "kendi" adılının verilmesi konuya dikkat çekmesi açısından yararlı olmuştur. Bilindiği gibi dönüşlü çatılı fiillerde işi kişinin "kendisi" yapar ve durumdan "kendi" etkilenir. Örneklerden sonra "Tamamlayalım" ve "Yerleştirelim" alıştırmaları verilmiştir. Alıştırma açısından bakıldığından "yaratma" etkinliği yer almamaktadır. Alıştırmalarda öğrencilerden "kendi" adılını ya da "kendi" adılıyla ilgili deyimleri boşluklara yerleştirmeleri istenmektedir. Buna ek olarak öğrencilerden "yaratıcı yazma"

[1] Tablo 3, tablo 4 ve tablo 5'te yer alan bilgiler (birbiri, kendi gibi) çatı eklerinden ziyade "Dönüşlü ve İşteş" çatılarla ilgili anlama yönelik verilen bilgilerdir. Bu nedenle bu tablolar ve alıştırmalar birlikte ele alınıp değerlendirilmiştir.

becerilerini geliştirmeye yönelik içinde "kendi" adılının geçeceği cümleler yazmaları istenebilirdi.

Zengin (1995: 91) "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Alıştırmalar" başlıklı tezinde bu konuya ilişkin şu ifadelere yer vermiştir:

> "Bir ders kitabında yer alan alıştırmalar değişik bakış açısı doğrultusunda değerlendirilebilir. Bu noktada önemli olan alıştırmaların öğrencilerin alımlama yetisini geliştirmeye yönelik olmasıyla yetinmeyip öğrenciyi, üretme aşamasında da etkin kılabilmesidir. Demek ki, bir ders kitabında yer alan alıştırmaları şu iki temel nokta ışığında değerlendirebiliriz:
>
> - Alıştırmalar alımlama-anlamayı sağlamada ne denli katkılar sağlayabilmektedir?
>
> - Alıştırmalar üretmeyi sağlamada ne denli katkılar sağlayabilmektedir?"

Zengin'in de belirttiği gibi alıştırmaların öğrencilerin üretme becerilerini sağlaması son derece önemlidir. Tamamlayalım alıştırmalarıyla birlikte üretme etkinliklerine de yer verilseydi Türkçeyi öğrenen bir kişi cümlelerinde "kendi" adılını kullanabilirdi. Aynı durum işteşlikte verilen "birbiri" kelimesi için de geçerlidir. Tamamlayalım alıştırması başlangıç için uygun olmakla birlikte yeterli değildir. Bu adılı kullanabilecekleri cümleler yazmaları ya da söylemeleri istenebilirdi.

DÖNÜŞLÜ ÇATI		-(l)n-
Eylem	Ek	Örnekler
öv çek hazırla at kat	-n- -ın-/-in-/-un-/-ün- -ıl-/-il-/-ul-/-ül-	*Arkadaşım günlerdir gelecek hafta yapacağı konuşmaya hazırlanıyor.* *Alerji oldum galiba, sabahtan beri kaşınıyorum.* *Buzdan kayıp düşünce kötü sakatlandım.* *İtfaiye eri bir kadını yangından kurtarmak için korkusuzca alevlerin içine atıldı.* *Üniversite sınavında birinci oldu, ne kadar övünse az.* *Kendimi bu sınava çok iyi hazırlandım.*

Tablo 6 –s. 25

ALIŞTIRMA 1 – Tamamlayalım (s. 25)

1. Sporcuların her zaman yeterli ve dengeli besle*nmeleri* lazım.
2. Kreşteki çocuklar saatlerce halının üstünde yuvarlan_____.
3. Hastalıklara karşı koru_____ için iyi beslenmeliyiz.
4. Ünlü futbolcu büyük yenilgiden sonra evine kapa_____.
5. Durakta arkadaşımı beklerken gazete okuyarak oyala_____.
6. Geçen yılın satranç şampiyonu sponsor ile ilgili sorunlar nedeniyle bu yılki turnuvadan çek_____.
7. Basketbolcu maçta gösteri yapmak için potaya uzun süre tut_____ ve bu hareketi yüzünden ceza aldı.

ALIŞTIRMA 2 –Eşleyelim, tamamlayalım (s.25)

Banyodan çıktıktan sonra iyice	kapa_____.
Gelin nikahtan önce aynanın karşısında	koru_____.
Kızı öldükten sonra evine	giy_____.
Partiye gitmeden önce çok güzel	kurula_____.
Saklambaç oynarken ağacın arkasına	süsle_____.
Aşı olarak bulaşıcı hastalıklardan	öv_____.
Yarışmayı kazandıktan sonra çok	hazırla_____.
Trafik kazasından sonra bir türlü	kaşı_____.
Geç kalmamak için hemen	sakla_____.
Sivrisinekler yüzünden sabaha kadar	toparla_____.

Tablo 6'da "Dönüşlü Çatı" ekleri ve bu eklerin kullanıldığı örnek cümleler yer almaktadır. Hemen peşinden verilen "Tamamlayalım" etkinliğinde öğrencilerden boşlukları dönüşlü çatı ekiyle doldurmaları istenmiştir. Bir diğer etkinlik olan "Eşleyelim, tamamlayalım"da da öğrencilerden cümleleri fiillerle eşleştirip fiillerin sonuna çatı eki koymaları istenmiştir. Bu iki etkinlik eklerin fiillere getirilmesi ve cümlelerin anlamına göre fiille tamamlatılması açısından yararlı olmuştur. Buna karşın "Dönüşlü Çatı"nın özü olan kişinin işi kendisi yapması ve işten etkilenmesine yönelik yani anlama yönelik bir etkinlik yoktur. Yabancılar bu dili konuşmak ya da yazmak için öğreniyorlar. Konuşmaları ya da yazmaları sırasında "Dönüşlü Çatı"ya ihtiyaç duyacaklardır. Bu sebeple onlara bu konuyu kullandıracak yazılar yazdırılabilirdi. (Dönüşlü fiilleri kullanarak hikâye tamamlatma, cümleler kurdurma, diyalog yazdırma vb.)

İŞTEŞ ÇATI		-(I)ş-
Eylem	Ek	Örnekler
gör	-ş-	*Türk kültüründe erkeklerin öpüşmesi garip bir davranış değildir.*
uç	-ış-/-iş-/-uş-/-üş-	*Yarın nerede buluşuyoruz?*
bak		*Türkçe kursunda farklı ülkelerden insanlarla tanıştım.*
öp		*Onunla yıllarca görüşmedik.*
bul		*Ünlü sanatçının düğününde konfetiler, çiçekler hatta paralar havada uçuştu.*
tanı		*Aniden başlayan yağmurla birlikte insanlar sağa sola kaçışmaya başladı.*
		Çocuklar hep birlikte şarkı söyleştiler.

Tablo 7 – s.27

ALIŞTIRMA 1 – Tamamlayalım (s. 27)

1. Bazı akşamlar işten sonra en yakın arkadaşlarımızla bul*uşup* dert*leşiriz* .
2. Çocuklar bütün gün bahçede koş_____ .
3. Maçın bitiş düdüğü çaldıktan hemen sonra oyuncular birbirleriyle yumruk_____ başladı.
4. Bu projeyi ikiniz de yalnız bitiremezsiniz, mutlaka yardım_____ .
5. Şoför buzlu yolda kontrolünü kaybetmiş. Bu yüzden otobüs bir kamyonla çarp_____ .
6. Emel Hanım kızıyla istasyonda kucak_____ veda_____ .
7. İki kardeş hiçbir konuda anla_____ .
8. Bayramlarda tüm aile bayram_____ için bir araya gelir.
9. Gelecek hafta gör_____ üzere randevu_____ .
10. Gelinle damat salona girerken konfetiler havada uç_____ .
11. Bu akşam telefon_____ buluşma yerine ve saatine karar veririz.
12. Apartman komşularımızla her zaman selam_____ .

ALIŞTIRMA 2 – Yeniden yazalım (s. 27)

1. Osman sevgilisine veda etti. Sevgilisi Osman'a veda etti.
   Osman'la sevgilisi vedalaştı .
2. Ben hala eski arkadaşlarıma mektup yazarım. Onlar da bana yazarlar.
   _____ .
3. Filmin sonunda aktör aktristi öptü. Akstrist de aktörü öptü.
   _____ .
4. Elif Ali'yi tanıyor. Ali Elif'i tanıyor.
   _____ .
5. Kerem Bey sabah bize selam verdi. Biz de ona selam verdik.
   _____ .

ALIŞTIRMA 3- Yazalım, İşaretleyelim, Düzeltelim (s. 27) 

Maç Öncesinde

İşteş eylemler

1. *karşılaşma* _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Tablo 7'de "-ş" işteşlik ekinin kullanımına yönelik örnek cümleler yer almaktadır. Konuyla ilgili ilk alıştırma olan "Tamamlayalım"da fiillerden sonra yer alan boşluklara çatı eki (şahıs ve zaman ekleri de) getirilmesi istenmiştir. "Yeniden yazalım" alıştırmasında iki cümle verilip (Cümledeki fiiller işteş olarak kullanılabiliyor.) öğrencilerden bu cümleleri tek cümle halinde işteş çatıyı kullanarak yeniden yazmaları istenmiştir. Son alıştırma "dinleme" becerisine yönelik verilen bir alıştırmadır. Maçla alakalı verilen bu alıştırmada öğrencilerden dinledikleri metinde geçen "işteş" fiilleri bulmaları istenmiştir. Elbette ki bu etkinlikler "işteş çatı" konusunun öğretimi açısından son derece yararlıdır. Ekin kullandırılması, cümleleri birleştirip işteş çatıyla ifade ettirilmesi ya da dinleme becerisini geliştirmeye yönelik hazırlanmış alıştırma konu açısından olumlu olmuştur. Bunlarla birlikte öğrencilere bu fiilleri kullanabilecekleri alıştırmalar da hazırlanabilirdi. Hazır olanı yazma değil de konuyu sindirebilecekleri ve konunun kalıcı hale getirilebileceği alıştırmalar hazırlanabilirdi. Bu fiillerin çokça yer aldığı kısa bir metin verilip o metinle ilgili alıştırma yapılması öğrenciler açısından son derece yararlı olabilirdi.

6. ÜNİTE – ESTETİK VE YARATICILIK

ETTİRGEN ÇATI		(İlt-/-Dir-/-Er-/-İr-
Eylem	Ek	Örnekler
kız	-t-/-it-/-it-/-ut-/-üt-	Öğretmenimiz sınavlarda sözlük kullandırmıyor.
kullan	-tr-/-ir-/-ur-/-ür-	Öğretmen öğrencilere her gün kompozisyon yazdırıyor.
oku	-ar-/-er-	Çocuk yemeğini yemeyerek annesini kızdırdı.
çık	-dır-/-dir-/-dur-/-dür-	Bu olay herkesi güldürdü.
kork	-tır-/-tir-/-tur-/-tür-	Küçükken dedem gazetelerini bana okuturdu.
duy		Kütüphane görevlisi gürültü yapan öğrencileri dışarı çıkardı.
gül		Kütüphane görevlisi gürültü yapan öğrencileri dışarı çıktırdı.
yaz		Bu olay herkese güldürdü.

Tablo 8 – s. 68

ALIŞTIRMA 1 – Tamamlayalım (s. 68)

1. Lütfen çiçekleri kop*armayınız*.
2. Güneş, yüzerken kolyesini düş_____.
3. Oğlum, her akşam uyumadan önce bana masal oku_____.
4. Hemşire hastalara çorba iç_____.
5. Çok işim vardı bu nedenle biletleri arkadaşıma al_____.
6. Müdür yeni bina için mimara proje çiz_____.
7. Belediye, çöpçülere bütün sokakları temizle_____.
8. Çocuklarım için bankada hesap aç_____.
9. Öğretmen sınıfta İngilizce konuş_____.
10. Emine düğünü için çok güzel bir gelinlik dik_____.

ALIŞTIRMA 2 – Tamamlayalım (s. 68)

1. Ev sahibi, tamirciler*e* _____ tüm evi onar*ttı* _____.
2. Patron işçi_____ tüm kolileri taşı_____.
3. Rasim Bey, boyacı_____ evi boya_____.
4. Sibel Hanım, kızı_____ yeni ayakkabılarını giy_____.
5. Sekreter görevli_____ mektupları postala_____.
6. Ben oğlum_____ her akşam onda uyu_____.
7. Cem, fıkra anlatarak öğrenciler_____ gül_____.
8. Terzi, pantolonun beli_____ daral_____.
9. Sen, misafirler_____ toplantı salonuna çık_____.
10. Öğretmen, öğrenci_____ sınıftan çık_____.
11. Okul törenlerinde öğretmenler hep ben_____ şiir oku_____.
12. Bu dilekçeyi müdür_____ de imzala_____.
13. Alışverişten sonra paketlerimi görevli_____ taşı_____.
14. Trafik gürültüsü çocuk_____ uyan_____.

ALIŞTIRMA 3 – Tamamlayalım, yerleştirelim (s. 68)

sağlamak • neden olmak • izin vermek
istemek • söylemek

1. Çocuk o kadar şirin ki, hareketleriyle herkese kendini sev*dirdi*. [*sağlamak*]
2. Dün sabah köpeğimi gez_____, çünkü çok hastaydım. [ ]
3. Öğretmenimiz, bazı derslerde bize çok güzel Türkçe şarkılar dinle_____. [ ]
4. Bölüm başkanımız, bize her yıl sonunda bir rapor hazırla_____. [ ]
5. Trafik polisi, arabamızı bankanın önüne park et_____. [ ]
6. Film duygusaldı. Hepimizi ağla_____. [ ]
7. Hastayken annem bana elleriyle çorba iç_____. [ ]
8. Temizlik yaparken yanlışlıkla saksıyı balkondan düş_____. [ ]
9. Nilgün Hanım parkta dört aylık oğlunu kollarından tutarak yürü_____. [ ]
10. Genç kız, yaşlı kadının yanına gidip onu karşıdan karşıya geç_____. [ ]
11. Annem bana evi temizle_____. [ ]
12. Sana çikolata ye_____, çünkü alerjin var. [ ]
13. Deterjan gömleğin rengini sol_____. [ ]
14. O kadar çok konuştu ki, kendisinden başka kimsenin ağzını aç_____. [ ]
15. Dün oğluma matematik çalış_____. [ ]
16. Yaman, arabasında sigara iç_____. [ ]

Tablo 8'de "Ettirgen Çatı" eki ve bu ekle ilgili örnek cümleler verilmiştir. Hemen arkasında konuyla ilgili üç alıştırma yer almaktadır. İlk alıştırma olan "Tamamlayalım"da fiillerden sonra boşluk verilmiş ve boşluklara ekler getirilmesi istenmiştir. (Yönerge verilmemiş, bunu örnek cümleden anlıyoruz.) İkinci alıştırma da "Tamamlayalım" adı altında verilmiştir. Bu alıştırmada fiillerle verilen boşluklara ek olarak bazı kelimelerden sonra da boşluk konulmuştur. Öğrenciler buralara belirtme/yönelme eklerinden uygun olanları getirecekler. Son alıştırma olan "Tamamlayalım, yerleştirelim"de öğrencilerden fiillere ettirgen eklerini getirirken aynı zamanda kutu içinde yer alan "sağlamak, neden olmak, izin vermek, istemek, söylemek" sözcüklerini cümlenin anlamına göre kutulara yazmaları istenmiştir.

Alıştırmalarda dikkat çeken nokta "ettirgen çatı" eklerini kullandırmak, fiillerin sonuna ekletmek olmuştur. Elbette Türkçeyi öğrenenler için ekleri fiillere getirebilmek son derece önemli ve gereklidir. Ancak bu "ettirgen çatıyı" öğretip uygulatmak açısından yeterli değildir. Son alıştırmada anlama girilmesi yerinde olmuştur. Bunlara ek olarak öğrencilerin bir şeyler ortaya koymasını sağlayacak etkinliklerin de olması daha yararlı olurdu. Cümleler oluşturma, canlandırma yaptırarak ettirgen çatıyı kullandırmak (Siz patron olun, yanınızdaki arkadaşınız çalışanınız olsun. Çalışanınıza ne yaptırırdınız? gibi), ettirgen çatı cümleleri kullanarak bir paragraf yazdırma vb.

ÇOKLU ETTİRGEN ÇATI			-(İ)t-/-Dir-/-Er-/-İr- + -t-/-tİr-
Eylem	Ek	Ek	Örnekler
çağır kaldır pişir bit	-t-/-tı-/-it-/-ut-/-üt- -ır-/-ir-/-ur-/-ür- -ar-/-er- -dır-/-dir-/-dur-/-dür- -tır-/-tir-/-tur-/-tür-	-t- -tır-/-tir-/-tur-/-tür-	Yönetici geç gelen memuru odasına çağırttı. Ayşe Hanım bugün akşam yemeğini kızına pişirtti. Mine sofrayı eşine kaldırttı. Anne çocuğuna tabaktaki tüm yemeği bitirtti. Yönetici geç gelen memuru odasına çağırttırdı.

Tablo 9 –s. 71

ALIŞTIRMA 1- Tamamlayalım (s. 71)

1. Terzi pantolonun paçalarını kısal*tı*____.

   Sema, terziye pantolonunun paçalarını kısal*ttırdı*____.

2. Kiralık bir katil Bülent'i öl____.

   Ömer, kiralık bir katile Bülent'i öl____.

3. Geçen derste öğrenciler bayram anılarını anla____.

   Öğretmen, derste öğrencilerine bayram anılarını anla____.

4. Belediye görevlileri sokaktaki afişleri in____.

   Belediye Başkanı, görevlilere sokaktaki afişleri in____.

5. Aa! Erhan saçlarını kes____!

   Babası Erhan'a saçlarını kes____.

6. Ofistekiler yeni yıl öncesinde tüm işleri bit____.

   Genel müdür yeni yıl öncesinde ofistekilere tüm işleri bit____.

7. Yemek kursunun sonunda her öğrenci ayrı bir yemek piş____.

   Yemek kursunun sonunda öğretmen her öğrenciye ayrı bir yemek piş____.

8. Öğrenciler sınıfa kendi ülkelerine ait fotoğraflar gel____.

   Öğretmen öğrencilere kendi ülkelerine ait fotoğraflar gel____.

9. Bazı akciğer hastaları tedavileri için balon şiş____.

   Doktorlar bazı akciğer hastalarının tedavisi için onlara balon şiş____.

10. Şirketin elektrik faturasını Ali Bey yat____.

    Bugün ofisten çıkmam mümkün değil. Şirketin elektrik faturasını Ali Beye yat____.

ALIŞTIRMA 2 - Yanlışı çizelim (s. 71)

1. Yemekleri sen yapmadın değil mi, hepsini/~~hepsine~~ ~~anneni~~/annene pişirttin.
2. Doktor hemşireyi/hemşireye, hastaları/hastalara ilaç içirtti.
3. Bak beni/bana oyalayıp otobüsü/otobüse kaçırttın.
4. Ali bey köpeğini/köpeğine bu sabah eşini/eşine gezdirtti.
5. Murat bey sabah ilk iş olarak sekreterini/sekreterine mektupları/mektuplara göndertti.
6. Öğretmen bir öğrenciyi/öğrenciye koridordaki öğrencileri/öğrencilere sınıfa çağırttı.
7. Ayşe hanım evdeki bozuk ampulleri/ampullere oğlunu/oğluna değiştirtti.
8. Murat bey çocuğunu/çocuğuna estetik ameliyat yaptırttı.

ALIŞTIRMA 3 – İşaretleyelim (s. 71)

1. gel-
   ☐ geldir- ☐ getir- ☐ götür-
2. kok-
   ☐ kokut- ☐ koktur- ☐ kokur-
3. kalk-
   ☐ kaldır- ☐ kalktır- ☐ kalkıt-
4. ak-
   ☐ akıt- ☐ aktır- ☐ akır-
5. git-
   ☐ gittir- ☐ götür- ☐ gitir-
6. aç-
   ☐ açır- ☐ açıt- ☐ açtır-
7. say-
   ☐ sayıt- ☐ saydır- ☐ sayır-

Tablo 9'da "Çoklu Ettirgen Çatı" ile ilgili ekler ve örnek/örnek olmayan cümleler verilmiştir. "Oldurgan Çatı"dan söz etmemekle birlikte aslında verilen cümlelerde oldurgan çatıdan ettirgen çatı oluşturulduğu görülmektedir.

İlk alıştırmada fiillerden sonra boşluklar konulup cümlenin anlamına göre ekler getirilmesi istenmiştir. Burada dikkat çeken nokta her bir maddede iki cümle verilmiş; ilk cümleler oldurgan çatıya örnekken ikinci cümleler ettirgen çatı cümleleridir. (Bu belirtilmemiş, örneklerden anlaşılıyor.) İlk cümlelerde işi yapan öznenin kendisiyken ikinci cümlelerde özne işi başkasına yaptırıyor. Farkı göstermek açısından alıştırma yararlı olmuştur. Bir diğer alıştırma olan "Yanlışı çizelim"de bazı kelimeler belirtme/yönelme ekleri almıştır. Öğrenciler doğru olanı çizecektir. Bu alıştırma yön ekleriyle belirtme eklerini çatıyla beraber kullandırmak açısından ilgi çekicidir. Son alıştırma olan "İşaretleyelim"de fiiller verilmiş ve fiillerin hemen altlarında da fiilin çatı eki almış halleri verilmiştir. Öğrenciler doğru olanı işaretleyecektir. Bu kısımda da daha çok eklerin öğretimi görülmektedir. Diğer alıştırmalarda olan "yaratıcılık, çatıyı kullandırarak yazma/konuşma alıştırma" eksiklikleri bu kısımda da ortaya çıkmaktadır.

İŞTEŞ ÇATI + ETTİRGEN ÇATI			-(I)ş- + -dIr-
Eylem	Ek	Ek	Örnekler
döv tanı bul gör	-ş-/-ış-/-iş-/-uş-/-üş-	-tır-/-tir-/-tur-/-tür-	*Altın Portakal Film festivali her yıl binlerce sinemasever Antalya'da buluşturuyor.* *Murat dün beni en yakın arkadaşıyla tanıştırdı.* *Biraz bekleyin sizi on dakika sonra müdürümüzle görüştüreceğim.* *Bence hayvanları dövüştürerek para kazanmak çok vahşi bir davranış.* *Öğretmen öğrencileri gülüştürdü.*

Tablo 10 – s. 75

ALIŞTIRMA 1 – Tamamlayalım (s. 75)

1. Düğündeki pastayı davetlilere eşit şekilde böl*üştürelim*.
2. Ben istemedim ama Aylin beni zorla o çocukla tanı_____.
3. Hastaneye halamı ziyarete gittim ama beni onunla gör_____.
4. TÖMER dünyanın dört bir yanından gelen öğrencileri bul_____.
5. Yıllardır görüşemiyorduk, bizi ilginç bir tesadüf karşıla_____.
6. Çocuklar ellerindeki oyuncak arabaları birbirine çarp_____ oyun oynuyorlar.
7. 2 yıldır birbirlerine küslerdi ama ben onları kucak_____ barıştırdım.
8. Annem kalan pastayı kardeşimle bana pay_____.
9. İnsanların hayvanları acımasızca döv_____ karşıyım.

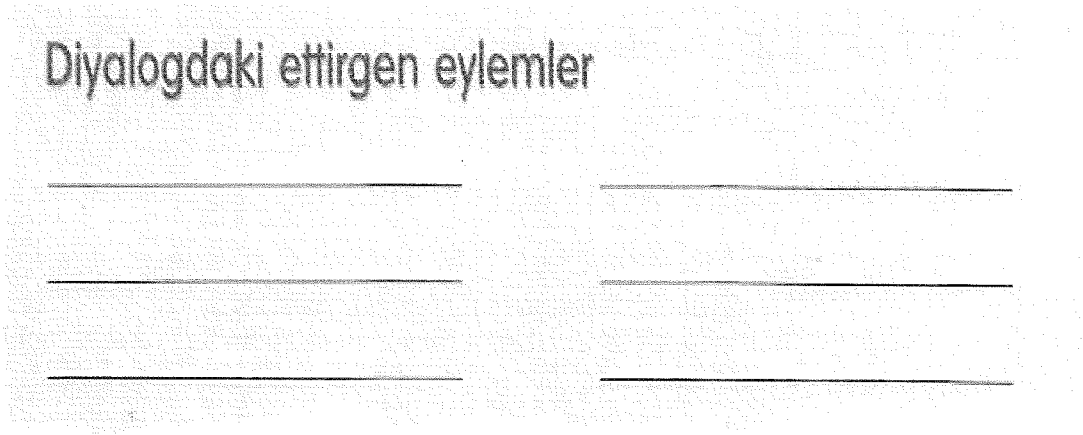
ALIŞTIRMA 2 – Yerleştirelim (s. 27)

barıştırmak • görüştürmek
tanıştırır • buluşturuyor

"Tiyatro Kare" bu hafta yeni bir oyunu seyircilerle _____. Oyunda, geleneksel bir ailenin kızı bir gün anne ve babasını erkek arkadaşıyla _____. Anne ve baba yaşam tarzlarına uygun görmedikleri bu gençle kızlarını _____ istemezler. Baskıları sonucunda istediklerine ulaşırlar ve onları ayırırlar. Fakat bu ayrılık kızlarını bunalıma sokmuştur. Aile, kızlarının bu durumuna çok üzülür ve bu sefer de gençleri _____ için ellerinden geleni yapar.

Eğlenmek ve günün stresini atmak isteyenler için ideal bir komedi. Herkese tavsiye ediyorum.

ALIŞTIRMA - Bulalım, İşaretleyelim (s. 77)



Tablo 10'da "İşteş Çatı ve Ettirgen Çatı" eklerinin birlikte kullanıldığı örnek/ örnek olmayan cümleler verilmiştir. Bununla ilgili ilk alıştırma olan Tamamlayalım"da fiillerden sonra boşluk bırakılmış ve boşluklara ekler getirilmesi istenmiştir. "Yerleştirelim" alıştırmasında öğrencilerden "barıştırmak, görüştürmek, tanıştırır ve buluşturuyor" kelimelerini cümlelerin anlamlarına göre boşluklara yerleştirmeleri istenmiştir. Son etkinlik dinleme etkinliği olup öğrenciler diyalogda geçen ettirgen çatılı eylemleri boşluklara yazacaklardır. Verilen alıştırmalar anlama ve dinlemeye yönelik becerileri geliştirmesi açısından yerinde olmuştur.

7. ÜNİTE – İCATLAR MUCİTLER

EDİLGEN ÇATI		
Eylem	Ek	Örnekler
kapat gir açıkla kur oyna yap	-n- -ın-/-in-/-un-/-ün- -ıl-/-il-/-ul-/-ül-	*Türkiye Cumhuriyeti 1923'te kuruldu.* *Sertifika sınavı bu ayın sonunda yapılacak.* *Dünya kupası final maçı bu statta oynanacak.* *Akdeniz'de nisandan kasıma kadar denize girilebilir.* *Yarın bazı yollar trafiğe kapatılacak.* *Yeni ekonomik paket maliye bakanı tarafından açıklandı.* *Bu tablo Pablo Picasso tarafından yapıldı.*

Tablo 11 – s. 80

ALIŞTIRMA 1 – Tamamlayalım (s. 80)

1. Bu mağazada her zaman kaliteli ayakkabılar satılır.
2. Yarın saatler bir saat ileri al_____.
3. Üniversite sınav sonuçları yarın açıkla_____.
4. Birazdan yemek molası ver_____.
5. Sınıfımı geçersem bana araba al_____.
6. Acele et kızım, daha balkonlar yıka_____
7. Ayşe'nin projesi çok beğen_____.
8. Bu yol onarım çalışmaları bittikten sonra trafiğe aç_____.
9. Akdeniz'de Nisan'dan Ekim'e kadar denize gir_____.
10. Kayıp çocuk tüm aramalara rağmen bul_____

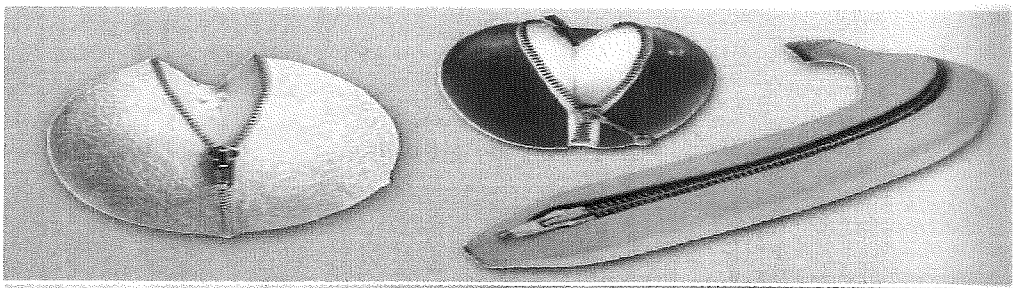
ALIŞTIRMA 2 – Eşleyelim (s. 80)

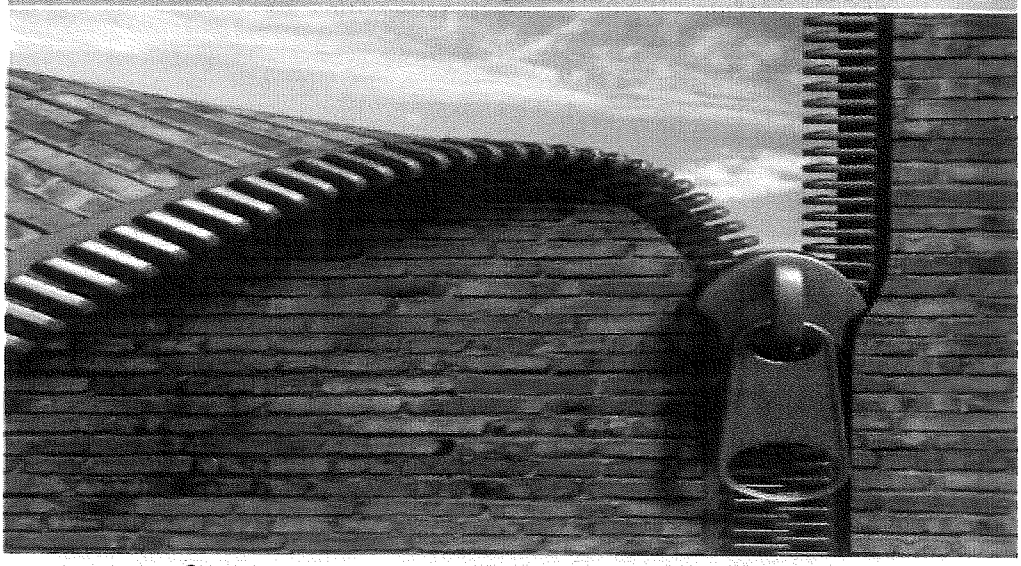
1. Mors alfabesi Samuel Morse tarafından
2. Geçen hafta yoğun kar nedeniyle
3. Bu hafta sonu üniversite öğrencilerini
4. İlk ambulans fikri Fransız
5. Toplantıda işçilere

- ☐ Dominique Larrey tarafından ortaya atılmıştır.
- ☐ telgraf mesajlarında kullanılmak üzere icat edildi.
- ☐ bilgilendirmek için bir seminer düzenlenecek.
- ☐ % 15 zam verilmesi kararlaştırıldı.
- ☐ okullar iki gün tatil edildi.

ALIŞTIRMA – Anlatalım (EDİLGEN ÇATI İLE İLGİLİ)

Ne İşe Yarar? (s. 82)





Bence fermuar şu amaçlarla, şu alanlarda da kullanılabilir:

- _____.
- _____.
- _____.
- _____.

ALIŞTIRMA – Tamamlayalım (s. 82) (EDİLGEN ÇATI İLE İLGİLİ)

1. Kola kutusundan *kalemlik yapılabilir* _____.
2. Pet şişeler ile _____.
3. Kibrit kutusundan _____.
4. Tencere kapağı ile _____.
5. İnce çoraplar ile _____.
6. Ayakkabı kutusundan _____.
7. Eski tişörtlerden _____.
8. Plastik bardaklar ile _____.

Tablo 11'de "Edilgen Çatı" ile ilgili ekler ve eklerin kullanımına yönelik örnek/örnek olmayan cümleler verilmiştir. "Tamamlayalım" alıştırmasında edilgen çatı eklerinin yerleştirilmesi istenmiştir. "Eşleyelim" alıştırmasında cümlelerin anlamlarına göre eşleştirilmesi istenmiştir. Burada verilen cümleler edilgen çatılı cümlelerdir.

Anlatalım/Ne İşe Yarar? (s. 82) etkinliğinde öğrencilerden fermuarın nerelerde kullanılabileceğine yönelik (resimlerden de yararlanarak) cümleler yazmaları istenmiştir. "Kullanılabilir" yapı itibariyle edilgen çatılı bir fiildir. Dolayısıyla öğrenciler yazdıkları cümlelerde edilgen çatı kullanacaklardır. Hemen peşinden verilen "Tamamlayalım" etkinliği de edilgen çatıyı uygulatmaya/kullandırmaya yönelik bir alıştırmadır. "Kola kutusundan kalemlik yapılabilir." örnek cümlesinin arkasından öğrenciler "pet şişeler, kibrit kutusu, tencere vb." ile neler yapılabileceğini yazacaklardır. Her iki alıştırma da öğrencilerin edilgen çatıyı kullanmaları açısından son derece faydalı olmuştur.

tarafından/-CE OBEĞİ

Eylem		Örnekler
sınıf	tarafından	*Bu mezuniyet töreni öğrencilerimizce düzenlendi.*
aile	-ca/-ce/-nca/-nce	*Bu rapor şirketin yönetim kurulu tarafından hazırlandı*
yönetim kurulu	-ça/-çe	*Bayram günlerinde ailece erken kalkılır, akrabalar ziyaret edilir.*
öğrencilerimiz		*Burs başvurum okul müdürlüğünce reddedildi.*
Pablo Picasso		*Yarın sınıf tarafından pikniğe gidilecek.*
okul müdürlüğü		*Bu tablo Pablo Picassoca yapıldı.*

Tablo 12 – s. 83

ALIŞTIRMA 1 – Tamamlayalım (s. 83)

1. Çocuklara ilk eğitim aileleri *tarafından* ver*ilir*.
2. Genç adam arkadaşları _____ acımasızca eleştir_____.
3. Proje inşaat şirketi mühendisleri _____ dikkatlice incele_____.
4. Beypazarı'ndaki eski evleri çeşitli firmalar _____ restore et_____.
5. Yolculardan biri bayılınca ilk müdahale bir doktor _____ yap_____.
6. Belediye _____ otobüs ücretlerine zam yap_____.
7. Lise öğrencileri _____ yapılan dans gösterisi herkes _____ beğenildi.
8. Semtimizdeki bu okul ünlü bir iş adamı _____ yaptır_____.
9. Adam, mahkeme_____ suçlu bul_____.
10. Boş bina belediye _____ yık_____.
11. Sabah erkenden bütün cadde ve sokaklar çöpcüler _____ süpürülüp temizle_____.
12. Şirketin yönetim kurulu_____ hazırlanan rapor yarın açıkla_____.
13. Milli Eğitim Bakanlığı_____ düzenlenen bilgi yarışmasının sonuçları ilan et_____.
14. Olimpiyatlar'da dereceye giren sporcular Cumhurbaşkanlığı_____ ödüllendir_____.

ALIŞTIRMA 2 – Yeniden yazalım (s. 83)

1. Görevli, bütün binayı iki saatte temizlemiş.

   Bina görevli tarafından iki saatte

   temizlenmiş.

2. Duvarda asılı tabloyu, çok ünlü bir ressam yapmış.

   _____

   _____.

3. Çocuklar, Anıtkabir'i çiçeklerle süslediler.

   _____

   _____.

4. Fabrika müdürü, işçiler için bir hafta sonra eğlence gecesi düzenleyecek.

   _____

   _____.

5. Seminer sonrasında katılımcıların anketteki soruları yanıtlamaları gerekmektedir.

   _____

   _____.

ALIŞTIRMA 3 – İşaretleyelim (s. 83)

1. Çocuğa annesi _____.
   ☐ yemek yedirdi ☐ yemek yedi
2. Bugünkü gazete _____?
   ☐ aldınız mı? ☐ alındı mı?
3. Sürücü polis tarafından _____.
   ☐ durduruldu ☐ durdurdu
4. Çalışanların problemleri yöneticilerce _____.
   ☐ çözüldü ☐ çözdü
5. Evdeki bütün eşyalar _____.
   ☐ çalınmış ☐ çalmışlar

Muhteşem Buluşlar



Gülse Birsel
www.sabah.com

Bizim zamanımızdaki sistemin, en inanılmaz deneyi "birleşik kaplar teorisi"ydi. Yani birleşik kaplara su dökülmesiydi. Bu deney tehlikesiz, sakin, zahmetsiz, öğrenci açısından süper bir deneydir.

Laboratuarda sohbet fırsatı, plastik iskeletle oynama imkanı vardır; yapay iç organların insan maketinden çıkartılıp karaciğerle, böbreklerle futbol-hentbol maçı yapılması da mümkündür! Kurbağa kesme ve dana gözü inceleme, sınıfın kızları için mide bulandırıcı olsa da, herhangi bir ders saatinden daha çok aksiyon ve eğlence içerdiği için herkesce tercih edilir. Ama en vazgeçilmez deneyimiz, büyük ihtimalle ıslak pamukta fasulyeden ağaç yetiştirilmesidir. Tehlikeli deneyler de var tabii. Örneğin, geçen ay bir okulda ispirtonun alev alması yüzünden öğrenciler yaralandı, geçtiğimiz hafta ise başka bir okulda öğrenci ve öğretmenler tuz ruhundan çıkan gazdan zehirlendi!

En güzeli 'pamuk arası fasulye' deneyidir. Fazlasına gerek yoktur. Ayrıca icat merakıyla da dünya değiştirilememektedir. Çocukları "Ne yap yap, ama icat yap evladım," diye büyütürsen, IQ'su normal herkes kendi kafasına göre "**Çok parlak bir fikir buldum!**" deyip o fikrinin patentini alır!

Bakınız geçen yıllarda patenti alınmış acayip icatlar: Pilli kedi köpek kaşıyıcısı! Yüz kaslarının çalıştırılması ve kaldırılması için yüz kası ağırlıkları! Tuvalet kağıdı nemlendirme cihazı! Uyku getiren diş macunu! Kesilen sakalları vakumla çeken sakal şekillendiricisi! Hıçkırık geçirici! Üstü kapalı bisiklet! Kulak için minyatür ve güvenli vakumlu temizleme aleti! Burun deliklerine takılarak kullanılan kişisel hava temizleme cihazı! Giyilebilir yıldırım tehlikesi uyarıcısı! Hava soğutma sistemli şezlong!

Bu ürünlerin bir gün seri imalatına başlanır mı, bilmiyorum. Ben en çok hıçkırık geçirici ve uyku getiren diş macununu tuttum! Belli ki bunların yaratıcıları, fasulye deneyinin ötesine geçmişler! Belki zamanında telefonun da 'saçma sapan ve gereksiz' bulunması gerçeğinden yola çıkıp bütün yeni fikirlere saygı duymak gerekiyor.

ALIŞTIRMA – Dolduralım (s. 86)

Ettirgen	Edilgen	Birleşlik

Tablo 12'de "tarafından/-CE ÖBEĞİ" ile ilgili örnek/örnek olmayan cümleler verilmiştir. "Tamamlayalım" alıştırmasında boşluklar verilmiştir. Öğrenciler boşluklara "tarafından/cE öbeği" ile birlikte fiillerin sonuna edilgen çatı ekleri getireceklerdir. "Yeniden yazalım" alıştırmasında öğrencilerden verilen cümleleri (Cümlelerin etken olduğu görülmektedir.) "tarafından" kelimesini kullanarak edilgen çatı olacak şekilde yeniden yazmaları istenmiştir. "İşaretleyelim" alıştırmasında öğrencilerden cümlelerin sonlarını verilen iki seçenekten doğru olanla tamamlamaları istenmiştir. (Edilgen çatılı) Özellikle "Yeniden yazalım" alıştırması etken cümleleri edilgen cümlelere çevirmeyi öğretme açısından etkili olmuştur. Diğer iki alıştırma ise daha çok eklerin öğretimi ve tamamlama ile sınırlı kalmıştır.

Gülse Birsel'in Muhteşem Buluşlar adlı yazısında (s. 86) bazı fiiller kırmızı ile yazılmış, hemen altında "Dolduralım" alıştırmasıyla öğrencilerden bu fiilleri ettirgen, edilgen ya da birleşlik özelliklerine göre ayırmaları istenmiştir. Metinle bağlantılı olması açısından iyi bir etkinliktir. Çünkü genel anlamda etkinlikler metinle bağdaştırılmamıştır.

(İSTEŞ)+(ETTİRGEN)+(EDİLGEN) ÇATI				-(İl)ş-/-tir-/-il-
Eylem	Ek	Ek	Ek	Örnekler
gör cezalandır hazırla topla bul piş tanı kolaylaş	-ş- -ış-/-iş-/-uş-/-üş- -n- -ın-/-in-/-un-/-ün-	-i-/-ı-/-it-/-ıt-/-ut-/-üt- -ır-/-ir-/-ur-/-ür- -ar-/-er- -dır-/-dir-/-dur-/-dür- -tır-/-tir-/-tur-/-tür-	-il-/-ıl-/-ul-/-ül-	*Hastanelerde, yoğun bakımdaki hastalar hiç kimseyle görüştürülmez.* *Tanışma toplantısında öğrenciler birbirleriyle tanıştırıldı.* *Bu güzel yemekler işinde uzman bir aşçı tarafından pişiriliyor.* *Yarınki gezi için saat dokuzda okulun önünde buluşulacak.* *TÖMER dünyanın dört bir yanından gelen öğrencileri aynı çatı altında buluşturuyor.* *Yemekten sonra bizim evde toplanıldı.* *Öğretmen öğrencilere 'Sınav için gereği gibi hazırlanıldı mı?' diye sordu.* *İnternet siteleri alış veriş yapmayı kolaylaştırdı.* *Bana göre suçlular mutlaka cezalandırılmalı.* *Bugünkü toplantıda ekonomik gelişmeler görülüşecek.*

Tablo 13 – s. 87

ALIŞTIRMALAR 1 – Tamamlayalım (s. 87)

1. Ali ve Sevgi, Koray tarafından tanış*tırıldı*.
2. Kaçak gecekondular belediye başkanı tarafından yık_____.
3. Kendine saygı duymak ve kendini beğenmiş olmakla karış_____.
4. Çocuklara şiddet içerikli programlar izle_____.
5. Japonya'dan gelen misafirler şehrin en güzel oteline yerleş_____.
6. Sinir krizi geçiren kadın doktorlar tarafından sakinleş_____.
7. Duyduğuma göre yangın itfaiye tarafından çabucak sön_____.
8. Tüm kitaplar satılmak üzere kutudan çık_____.
9. Sayın Ahmet Gürdal faturanızdaki yanlışlık bankamız tarafından düzel_____.
10. Tüm yolcular arabadan in_____ ve arandı.

ALIŞTIRMALAR 2 – Tamamlayalım (s. 87)

1. Proje için müdürle gör*üşülüp* onay alınırsa hemen çalışmalara başlanacak.
2. Ne demek istediğiniz tarafımızdan çok iyi anla_____.
3. Yardım için gönderilen paralar ihtiyaç sahipleri tarafından böl_____.
4. Türkiye'de vedalaşırken mutlaka kucakla_____ öp_____, bu bir gelenektir.
5. Japonya'da toka_____ selam_____.

ALIŞTIRMALAR 3 – İşaretleyelim (s. 87)

1. Bu konuda uzlaşma sağlamak için tarafların gör_____ gerekiyor.
   ☐ görüştürülmesi ☐ görüşülmesi
2. Bütün konuklar ev sahibi tarafından birbirleriyle _____
   ☐ tanıştırdı ☐ tanıştırıldı
3. Bütün para bankaya _____.
   ☐ yatırıldı ☐ yatırdım
4. İzleyiciler kapının önünde saatlerce _____.
   ☐ bekletildi ☐ bekletti
5. Gömleklerin hepsi hizmetçiye _____.
   ☐ ütületildi ☐ ütülendi
6. Toplantıda şirketin şimdiki ve geçen yılki ekonomik durumu _____.
   ☐ karşılaştırdı ☐ karşılaştırıldı
7. Hastalar sadece hafta sonları aileleriyle _____.
   ☐ görüşülüyor ☐ görüştürülüyor
8. İşçilere % 30 zam yapılması _____.
   ☐ kararlaştırıldı ☐ kararlaştırdı
9. Çok teşekkür ederim, cüzdanım sayenizde _____.
   ☐ bulundu ☐ buluşturuldu
10. Sözlü sınava ilk önce ben _____.
    ☐ çağrıştırdım ☐ çağırıldım

Tablo 13'te "İşteş, Ettirgen ve Edilgen Çatı" eklerinin birlikte kullanıldığı örnek/örnek olmayan cümleler verilmiştir. Diğer tablolardan sonra verilen alıştırmalar gibi burada da ilk olarak eklerin yerleştirildiği "Tamamlayalım" alıştırması yer almaktadır. (Benzer iki alıştırma verilmiştir.) Son alıştırma olan "İşaretleyelim" alıştırmasında cümlelerde verilen boşluklara uygun fiilin seçilip işaretlenmesi istenmiştir. Bu tablodan sonra verilen alıştırmalarda da diğer alıştırmalarda karşılaşılan aynı eksiklik görülmektedir.

DİL BİLGİSİ DESTEĞİ

Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarında dil bilgisi konularının anlatımı kitabın sonunda yer almaktadır.

2. ÜNİTE (s. 180-182)

II. ÜNİTE

İŞTEŞLİK

birbiri

1 *birbiri* adılı, tümcede çeşitli tümleç görevlerini yüklenerek çoğul öznenin eylemi karşılıklı gerçekleştirdiğini anlatır ve bu görevdeki işteşlik adılı, üzerine, çoğul özne ile uyumlu iyelik ekini alır:

Sizler hatayı **birbiri-niz**-de aramayınız.
Ayşe ile ben adreslerimizi **birbiri-miz**-e verdik.
Onlar **birbir-leri**-ni* tanımıyorlar.
(**birbiri* adılının son sesi /i/, bu adıla 3. kişi-çoğul eki eklendiğinde düşer.)

DÖNÜŞLÜLÜK

kendi

2 *kendi* adılı, çeşitli tümleç görevlerini yüklenerek anlamca tümcenin öznesi ile özdeşleşir ve bu görevdeki dönüşlülük adılı, üzerine, özne ile uyumlu iyelik ekini alır*:

Ben size **yeni öğretmeninizi** tanıtayım >
Ben size **kendi**-m-i tanıtayım.

Onlar **bizi** öğrenci sanıyorlar >
Onlar kendi-leri-ni öğrenci sanıyorlar.

(O) her sohbette sürekli **kendi**nden söz eder.
(**kendi* adılı 3. tekil-kişi için iyelik eki almaz ama üzerine gelen eklerle arasına yine de /n/ gelir:

Çocuklara dikkat et! >
Kendi-n-e dikkat etsin!

3 *kendi* adılı, üzerine 3. tekil-kişi iyelik eki alarak (*kendisi*) dönüşlü adıl olmaktan çıkar ve tümce dışındaki öğelere gönderimde bulunan anaforik adıla dönüşür:
Yeni öğretmenimiz-i tanıyorum. Kendisi-ni/Kendini daha önce görmüştüm

4 *kendi* adılının dönüşlü ve anaforik biçimleri 3. çoğul-kişide aynıdır:
Onlar kendileri-ni ne sanıyorlar?
İşte bunu bana söyleyen kişiler... İsterseniz **kendileri-ne** sorun

5 Özensiz konuşmalarda kendi adılının dönüşlülük biçimi (*kendi*) yerine anaforik biçimin (*kendisi*) kullanıldığı da görülür.
Ahmet **kendini/kendisini** müdür sanıyor.

Anaforik biçim kullanıldığında tümce iki ayrı anlamı da yansıtır.

(Ali Bey müdür değil ama)
Ahmet **kendisini** müdür sanıyor. (kendisi = Ali Bey)

(Ali Bey müdür ama)
Ahmet **kendisini** müdür sanıyor. (kendisi = Ahmet Bey)

PEKİŞTİRME

kendi

6 *kendi* adılı, çeşitli konumlarda seçimlik olarak anlatımı pekiştirme amaçlı kullanılır:

i. özne ile aynı konumda kullanılarak öznenin eylemi doğrudan ve yalnızca kendisinin gerçekleştirdiğini anlatır:
O geldi > O **kendi** geldi.
Ödevlerinizi (siz) yapınız >
Ödevlerinizi (siz) **kendiniz** yapınız.
Bırak çocuklar yemeklerini **kendileri** yesinler.

ii. tamlanan görevindeki adların önüne bir sıfat gibi gelerek iyelik anlatımını pekiştirir:
Bu benim **kendi** evim!
Herkesin **kendi** çocuğu önemli tabii ki.

iii. belirtme eki almış dönüşlü adılıyla (kendini) ikileme kurarak dönüşlük anlatımını kuvvetlendirir:
O gerçekleri görmeyerek (**kendi**) **kendini** kandırıyor.

7 Yönelme durumu eki almış dönüşlü adılıyla ikileme kurarak, öznenin eylemi yardım almadan veya kendiliğinden gerçekleştirdiğini anlatan belirteçler kurar:
Öğretmen gelmedi. Öğrenciler dersi **kendi kendilerine** yaptılar.
Türkçeyi sen **kendi kendine** mi öğrendin?
Hiç doktora gitmedi. **Kendi kendine** iyileşti.
Murat sabahtan beri odasında **kendi kendine** konuşuyor.

DÖNÜŞLÜ ÇATI

-(I)n-

8 Dönüşlü çatı eki *-(I)n**, genellikle iş anlatan geçişli eylemlere eklenerek öznenin, aynı zamanda bir nesne veya tümleç gibi eylemin gerçekleşme sürecinden veya sonucundan etkilendiğini anlatır:
Kadın çamaşırları yıka-dı >
Kadın yıka-n-dı

Öğretmen öğrencileri sınava hazırlıyor>
Öğrenciler sınava hazırlanıyorlar.
(*Son sesi /l/ veya /n/ olan eylemlerle çatı eki *-(I)l* biçimine dönüşür.)

9 Dönüşlü çatıdaki eylemlerin bulunduğu tümcelerde, ayrıca, kendi dönüşlü adılı kullanılmaz.
Öğrenciler kendilerini sınava hazırlıyorlar.
Öğrenciler kendilerini sınava hazırla-n-ıyorlar.

10 İş anlatan geçişli eylem, anlamsal uygunluk olmadığında dönüşlü çatı eki almaz: **oku-n ('kendini okumak'), *it-in- ('kendini itmek').* Aynı nedenle, bazı eylemler dönüşlü çatı eki taşımasına karşın anlamca dönüşlülük anlatmaktan uzaklaşmış olabilir: *giy-in-mek, sür-ün-mek, tak-ın-mak; gör-ün-, bak-ın-, al-ın-, gez-in-* gibi.

İŞTEŞ ÇATI

-(I)ş-

11 İşteş çatı eki *-(I)ş*, genellikle iş ve hareket anlatan eylemlere eklenerek çoğul öznelerin eylemi karşılıklı veya birlikte gerçekleştirdiklerini anlatır:
Cumhurbaşkanı ve başbakan yarın gör-üş-ecek.
Mezuniyet töreninde havada kepler uç-uş-uyordu.

12 İşteş çatıdaki tümcelerde paralel çoğul özneler birbirine *ve/ile* bağlacı veya *ile* ilgeci ile bağlanmış olabilir:
Erol ve/ile kardeşi yarın okulda buluşacak.
Erol kardeşi ile yarın okulda buluşacak.

Dilbilgisi Desteği

13 İşteş çatıda birbiri adılı ancak *ile* ilgeciyle birlikte kullanılır:

Onlar birbirlerini tanıyor >
Onlar birbirlerini/birbirleriyle tanışıyor.

14 İşteş çatı eki, addan türeme* bazı eylemlere iş ve oluş anlatan *-lE* eki ile kalıplaşmış olarak eklenmiştir:

veda>*vedala-> vedalaş-
haber>*haberle-> haberleş-

Öğrenciler birbirleriyle vedalaştı.
İnternet sayesinde haberleşmek çok kolaylaştı.

(*-*lEş* eki sıfatlara eklendiğinde işteşlik anlatmaz: *taş-laş-, iyi-leş-, morlaş-*)

6. VE 7. ÜNİTE (s. 184-185)

VI. ÜNİTE

ETTİRGEN ÇATI

(İ)t-/-Dİr-/-Er-/-İr-

1 Ettirgen çatı, eylem köklerine *-(İ)t-/-Dİr-/-Er-/-İr-* ekleri-ni ekleyerek, özneler ile diğer tümce öğeleri arasında eylemlerin başkalarına "talep, zorlama, emir, izin, yardım, destek, neden olma, yol açma vb." yollarla yaptırılması gibi tümcedeki rolleri belirlemeyi sağlayan çatıdır. Ettirgen çatılı tümcelerde ettirilen özne, kök eylem geçişsiz ise belirtme durumu *(-(y)İ)* eki, kök eylem geçişli ise yönelme durumu *(-(y)E)* eki alır:

kız- : geçişsiz eylem
Öğretmen kızdı. >
Öğrenciler öğretmen-i kızdırdı.

yaz- : geçişli eylem
Öğrenciler kompozisyonu yazdılar >
Öğretmen öğrenciler-e kompozisyonu yazdırdı.

talep:
Ali Ahmet'e arabayı yıkattı.
(Ali istedi, Ahmet arabayı yıkadı)

emir:
Komutan askerlere silahlarını temizletti.
(Komutan askerlere silahlarını temizlerini emretti)

zorlama:
Polis sorguda suçluyu konuşturdu.
(Polis sorguda suçluyu konuşmaya zorladı)

neden olma:
Öğrenciler öğretmeni kızdırdı.
(Öğrenciler öğretmenin kızmasına neden oldu)

destek:
(Bana) bu sınavı Ali kazandırdı >
(Bu sınavı kazanmamda bana Ali destek oldu)

izin:
Müdür bey toplantıda beni konuşturmadı.
(Müdür bey toplantıda benim konuşmama **izin vermedi.**)

yardım:
Hastaya yemeğini hemşire yedirdi.
(Hastanın yemeğini yemesine hemşire **yardım etti.**)

yol açma:
Son ekonomik kriz enflasyonu yükseltti.
(Son ekonomik kriz enflasyonun yükselmesine yol açtı)

sağlama:
Aspirin hastanın ateşini normale düşürdü.
(Aspirin hastanın ateşinin normale düşmesini sağladı)

2 Ettirgenlik eki çok işlevli olmasına karşın ettirgenliğin tümcede hangi yolla kurulduğu, tümcenin bütüncül anlamından ve/ya bağlamdan anlaşılır:
*Polis sorguda suçluyu **zorla** konuşturdu.*

izin:
Öğretmen derste öğrencilere fıkra anlattırıyor. Sizin öğretmeniniz ise böyle şeylere hiç izin vermiyormuş

talep:
Öğretmen derste öğrencilere fıkra anlattırıyor. Fıkra anlatmanın sözlü anlatım için çok iyi bir alıştırma yolu olduğunu düşünüyor.

3 Gerçekleşmesi ettirilen öznenin iradesi, kontrolü veya gücü dahilinde olmadığı *öl-, piş-, düş-, bit-* gibi istemsiz eylemlere de ettirgenlik eki gelebilir ama tümcedeki ettirgenlikte çoğunlukla "neden olma, yol açma" yolları söz konusu olur.

ÇOKLU ETTİRGEN ÇATI

-(Il)t-/-DIr-/-Er-/-Ir- + -t-/-tIr-

4 Geçişsiz eylemlerin üzerine en çok 3, geçişli eylemlerin üzerine ise en çok 2 ettirgenlik eki gelebilir.

öl-dür-t-tür-

Adamın karısı öldü.
Kiralık katil adamın karısını öl-dür-dü.
Adam kiralık katile karısını öl-dür-t-tü.
Sevgilisi adama (kiralık katil yoluyla) karısını öl-dür-t-tür-dü.

kes-tir-t-

Saçımı kestim.
Berbere saçımı kes-tir-dim.,
Babam bana saçımı (berberde) kes-tir-t-ti.

İŞTEŞ ÇATI+ETTİRGEN ÇATI

-(I)ş- + -tIr-

5 İki farklı çatı eki olarak işteş çatı eki *-(I)ş* ile *-tIr* ettirgen çatı eki, aynı eylem kökünde yan yana gelebilir*:

Öğrenciler birbirleriyle ilk derste tanı-ş-ır >
Öğretmen öğrencileri birbirleriyle ilk derste tanı-ş-tır-ır.

(*İki farklı çatı ekinin yan yana geldiği (*yapıştır-, geliştir-, araştır* gibi) sözlükselleşmiş eylemlerin çoğu, ya işteşlikten, ya ettirgenlik ya da her ikisinden birden anlamca uzaklaşmış eylemlerdir.)

VII. ÜNİTE

EDİLGEN ÇATI

-Il-

1 Edilgen çatı eki *-Il*, eyleme eklenerek öznesiz tümce kurulmasını olmasını sağlar:

Öğretmen yoklama yaptı kış. Yoklama yap-ıl-dı.
Öğrenciler teneffüse çıktılar kış. Teneffüse çık-ıl-dı.

2 Tümcede eylem geçişli ise etken nesne, edilgen (sözde) özne olur; eylem geçişsiz ise tümcede edilgen özne de olmaz:

Yoklama yap-ıl-dı.
Ø Teneffüse çık-ıl-dı.

3 Edilgen özne ile eylem kişi-sayı uyumu içindedir; edilgen özne yoksa eylem daima 3. kişi-tekil çekimindedir:

Ben sınıfa başkan seçil-di-m.
Öğrenciler teneffüse çıktılar>
Teneffüse çık-ıl-dı-lar.

4 Edilgen eylem ünlü ile bitiyorsa, edilgen çatı eki *-Il-* değil *-n-* olur:

Öğrenciler ödevleri hazırlamışlar >
Ödevler hazırla-n-mış.

5 Eylemin gerçekleşmesinin öznenin iradesinde, kontrolünde veya isteğinde olmadığı *düş-, öl-, yaşlan-, -bat-, eri-* gibi eylemlerle edilgen tümceler genellikle kurulmaz.

tarafından/-CE ÖBEĞİ

6 Edilgen tümcelerde özne, ancak *tarafından* sözcüğüyle veya *-CE* ekiyle öbek kurarak yer alabilir:

Sınavlar bir komisyon tarafından / bir komisyon-ca yapılacak

7 Eylemi geçişsiz olan edilgen tümcelerde "gerçek" özne ancak bir grup, bir kurum kimliği taşıyorsa ve genellikle de, *tarafından* sözcüğü ile değil *-CE* eki anlatılır:

Yarın sınıfça / sınıf tarafından pikniğe gidilecek.

Ön dakika sonra öğretmen tarafından / öğretmence teneffüse çıkılacak.

8 Edilgen tümcelerde "gerçek" özne bir grup, bir kurum kimliği taşımasına rağmen işaret ve ölçü sıfatı almışsa *-CE* ekiyle tümcede yer alamaz:

Yarın bu sınıfça pikniğe gidilecek.
Sınavlar yalnızca iki üniversitece yapılacak.

(İŞTEŞ)+(ETTİRGEN)+(EDİLGEN) ÇATI

-(I)ş-/-tIr-/-Il-

9 İşteş çatı eki *-(I)ş*, ettirgen çatı eki *-tIr* ve edilgen çatı eki *-Il*, aynı eylem kökünde bu sırayla yan yana gelebilir:

Öğrenciler birbirleriyle ilk derste tanı-ş-tır-ıl-ır.

10 Bu üç çatı ekinden herhangi ikisi aynı sırada olmak koşuluyla yan yana gelebilir:

Öğretmen öğrencileri birbirleriyle ilk derste tanı-ş-tır-ır.
TÖMER'de kursun ilk gününde tanı-ş-ıl-ır.
Öğrenciler birbirlerine ilk derste tanı-t-ıl-ır.

VIII. ÜNİTE

ORTAÇLAR (öznesel)

-(y)En
-(y)EcEk/-mEktE/-miş olan

1 Öznesel ortaç eki, adsoylu sözcükleri bir tümcesel anlatımla, bu tümcesel anlatımın öznesi olarak anlaşılacak biçimde nitelemek için kullanılır:

Ben (sınıfa gir-en öğretmen)-i tanıyorum.
("Öğretmen sınıfa girdi/giriyor.")

(TÖMER'de Türkçe öğren-en öğrenciler, dünyanın farklı ülkelerinden geliyor.
("TÖMER'de öğrenciler Türkçe öğrendi/öğreniyor.")

Dil Bilgisi Desteği bölümleri Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarının en arka sayfalarında yer alan, dil bilgisi konularının kısaca anlatıldığı kısımlardır. Ancak anlatıma bakıldığında konuların genel hatlarıyla verildiği görülmektedir. Oysa çatı konusu öğrenciler tarafından zor anlaşılan, çabuk unutulan bir konudur. Yabancılar açısından da eklerini kullanmak, cümleler oluşturmak aynı şekilde zor olan bir durumdur. Dolayısıyla konunun iyi anlaşılması son derece önemlidir. Elbette ki konular ayrıntısıyla verilmeyebilir; ancak temeli öğrenmeden uygulatma yaptırmak ya zor olacak, ya da uygulamalar ezberde kalacaktır. (özellikle eklerle ilgili uygulamalar.) Bu sebeple konuların açık, anlaşılır ve eğlenceli bir şekilde verilmesi öğrencilerin konuyu daha kolay anlamalarını sağlayacak ve öğrenciler uygulamalarla öğrendiklerini pekiştirip kullanacaklardır. Bu açıdan bakıldığında "Dil Bilgisi Desteği" bölümünün kitabın arkasında kısaca verilmesi öğrenenler açısından eksik kalmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi amaç konunun ayrıntısıyla verilip kurallar öğretimi şeklinde kalması değil; amaç, konunun kolay, kalıcı ve zevkli öğrenimini sağlayıp temelin iyi verileceği bir anlatım yapmaktır. **(Bu durum Yüksek 3 kitabı için de geçerlidir.)**

YÜKSEK 3

Çatı konusu Yeni Hitit Yüksek 3 kitabının 8. bölümünde ele alınmaktadır.

8. ÜNİTE- RUHUN GIDASI

EDİLGEN			-İl + -mEktE(dir)
Eylem	Ek	Ek	Örnekler
sergile	-I /-n	-maktadır	Futbol bugün bütün dünyada milyonlarca izleyici tarafından izlenmektedir.
~~anlat~~	-il / -in	-mektedir	Tarihte parayı ilk kez Likyalıların kullandığı bilinmektedir.
bil	-il / -in		TÖMER'de verilen dil kurslarında öğrencilere % 25 indirim uygulanmaktadır.
izle	-ul / -un		Her yıl yüz binlerce insan sigarayla bağlı hastalıklardan hayatını kaybetmektedir.
kaybet	-ül /-ün		Türk kültürüne ait geleneksel el yapımı ürünler Ankara Etnoğrafya Müzesi'nde sergilenmektedir.
uygula			Bu çalışmada ergenlik çağındaki çocukların fizyolojik açıdan yaşadığı değişiklikler anlatılmaktadır.
			Bu çalışmada ergenlik çağındaki çocukların fizyolojik açıdan yaşadığı değişiklikler anlatılmaktadır.

Tablo 14 – (s. 92)

ALIŞTIRMA 1- Yeniden yazalım (s.92)

1. Güzellik salonumuzdaki lazer işlemlerini eğitimli uzmanlarımız uyguluyorlar.

2. Müzemizde yer alan sanat eserlerini ileri teknoloji güvenlik sistemleri koruyor.

3. Uzmanlar spora başlayacak kişilere önce doktor kontrolünden geçmelerini tavsiye ediyorlar.

4. Hastanemizde anlaşmalı olduğumuz kurumların çalışanlarını ücretsiz muayene ediyoruz.

5. Maya uygarlığının mükemmel bir astronomi bilgisine nasıl sahip olduğunu bilim adamları hala tartışıyor.

6. 17 Ağustos depreminden önce hiç kimse ev ve iş yerlerine deprem sigortası yaptırmıyordu.

7. Şirketimize yapılan tüm iş başvurularını insan kaynakları uzmanlarımız titizlikle inceliyorlar.

8. Ormanların büyük bir bölümü insanlar tarafından hızla yok edilmektedir.

ALIŞTIRMA 2 – Yeniden yazalım (s.92)

1. Şu anda yeni internet sitemiz üzerinde çalışıyoruz. Bu site çok yakında açılacak.

   Şu anda üzerinde çalışmakta olduğumuz internet sitesi çok yakında açılacak

2. Takımımıza transfer etmek üzere iki sporcuyla görüşüyoruz. Onların adını daha sonra açıklayacağız.

3. Şu anda doktora tezimi yazıyorum. Bu tezi daha sonra yayımlamayı düşünüyorum.

4. Konser hazırlıklarına devam ediyoruz. Bu konser 24 Mayıs'ta olacak.

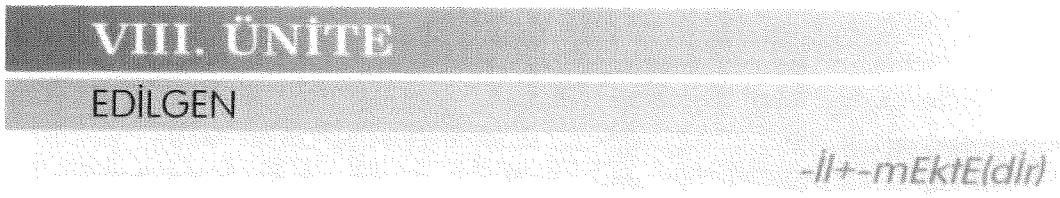
5. Daha önce bir muhasebe firmasında çalışıyordum. O firma sigorta primlerimi ödememiş.

6. Yeni fabrikamızın inşaatı sürüyor. Bu fabrika tamamlandıktan sonra süt ürünleri imal etmeye başlayacağız.

Tablo 14'te edilgen çatıyla ilgili olarak "–İl + mEktEdir" kullanımı verilmiştir. Bunun için eylem, ekler ve örnek/ örnek olmayan cümleler gösterilmiştir. İlk alıştırma olan "Yeniden yazalım"da cümleler verilmiş, öğrencilerden bu cümleleri "–İl + mEktEdir" kalıbıyla edilgen çatı olacak şekilde yeniden yazmaları istenmiştir. Diğer alıştırmalarda olduğu gibi bir yönerge verilmemiştir. Öğrenciler tabloda verilen örnek cümlelerden yararlanarak bu alıştırmayı yapabilirler. İkinci ve son alıştırma da "Yeniden yazalım" başlığı altında verilmiştir. Burada da öğrenciler verilen örnekten yola çıkarak peş peşe verilen iki cümleyi aynı kalıbı kullanarak tek cümleyle ifade edeceklerdir. Her iki alıştırmada da var olandan belirli kalıpları kullanarak yeni bir cümle üretme söz konusudur. Elbette ki bu alıştırmalar konu öğretimi açısından yararlıdır. Ancak yeni bir şey ortaya koyduracak, ürettirecek alıştırmaların olmaması öğretim açısından eksik kalmıştır.

DİL BİLGİSİ DESTEĞİ

Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarında dil bilgisi konularının anlatımı kitabın sonunda yer almaktadır.



1 Resmi anlatımlarda, duyurularda kullanılan veya ansiklopedik bilgi aktaran edilgen tümcelerin şimdiki zaman anlatımları genellikle *-mEktE(dİr)* ekiyle kullanılır.

Merkezimizde yirmiyi aşkın dil, yabancı dil olarak öğretil**mektedir**.
Bu konuyla ilgili tüm çalışmalar bakanlığımız tarafından yürütül**mektedir**.
Tarihte yazıyı ilk olarak Sümerler'in kullandığı bilin**mektedir**.

4.2. Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarının Fiilde Çatı Konusunun Öğretimi Açısından Genel Değerlendirilmeleri

1. Fiilde çatı konusu anlaşılması zor bir konudur. Yabancıların bu konuyu iyi anlamaları ve özellikle günlük hayatlarında kullanabilmeleri son derece önemlidir. Anadili Türkçe olan bir birey günlük konuşma ya da yazışmasında farkında olmadan fiilde çatıyı kullanmaktadır. Bu konuda bir zorluk yaşamamaktadır. Dil bilgisi öğretimi sırasında ise kullandığı yapının ne olduğu, kurallarıyla birlikte öğretilir. Oysa yabancı için durum farklıdır. Öncelikle nasıl kullanılacağını bilmesi gerekir. Bu açıdan bakıldığında "dil bilgisi öğretimi" bölümünün kitapların en arkasında verilmesi ve genel hatlarıyla kısaca anlatılması öğretim açısından yeterli düzeyde değildir. Burada söz konusu olan kuralları en ince ayrıntısına kadar öğretmek değil çatı konusunun açık, anlaşılır, kalıcı ve kolay öğretimini sağlamaktır.

2. Çatı eklerinin tabloyla, örnek/örnek olmayan cümlelerle verilmesi yerinde olmuştur. Ancak alıştırmalara bakıldığında genelde "Tamamlayalım" başlığı altında verildiği görülmektedir. Bu kısımlarda da eklerin, fiillerden sonra verilen boşluklara yerleştirilmesi istenmiştir. Elbette eklerin öğretilmesi açısından -özellikle bir yabancı için- bu alıştırmalar çok önemlidir. Ancak bu alıştırmaların ağırlıklı olması konu öğretimi açısından yetersiz kalmıştır. Dil bilgisi öğretimi Türkçenin dört temel becerisi olan "dinleme, konuşma, okuma ve yazma" ile birlikte verilmelidir. Metinlerden yola çıkılarak hazırlanmış etkinlikler daha kalıcı olacaktır. (Tezde hazırlanan etkinliklerin amaçları kısmında bu konudan bahsedilmişti.) Kitapta bu becerilere yönelik etkinlikler vardır ancak çatı ile ilgili alıştırmalar genellikle "Tamamlayalım" düzeyinde kalmıştır. Eklerin öğretimi ile birlikte fiiller verilip cümleler oluşturma, çatıyı kullandırarak hikâye ya da diyalog tamamlatma, metinlerden yola çıkılarak ve çatıları kullandırarak öğrencilerin kendi kültürlerini anlatabilecekleri yazılar yazdırmak, şarkı sözleri verilip -dinlettirilerek- çatıları buldurmak, cümlelerle resimler eşleştirilip cümlelerin çatılarını buldurmak, çatıların anlamları ve kullanım alanlarına yönelik alıştırmalar hazırlamak (Ettirgen Çatı-

Patronlar işçilerine ne yaptırır? gibi sorular sözlü olarak sorulup öğrencilerin konuşmaları sağlanabilir.) vb. tarzı alıştırmalara yer verilebilir.

3. Alıştırmalarda "yönerge" olmaması, alıştırmaların nasıl yapılacağına yönelik bir karışıklığa yol açmaktadır. Bazı alıştırmalarda örnek bir cümle verilmiştir. Ancak onlarda da öğrenciler ne yapacaklarını cümlelere ve başlığa dikkat ederek kendileri çıkaracaklardır. Yönergelerin olması alıştırmaların daha kolay anlaşılıp yapılmasını sağlar.

4. Kitapta "Etken Çatı", "Oldurgan Çatı", "Geçişli Fiiller" ve "Geçişsiz Fiiller" ile ilgili alıştırmalar yer almamaktadır. Oysa bu konular çatı konusunun temel konularındandır. Bu dili öğrenenlerin hepsi sadece günlük konuşma ya da yazışmalar için öğrenmiyor olabilir. Bazıları daha ayrıntılı ve sistemli öğrenmek isteyebilir. Dolayısıyla bu konuların yer almaması, en azından açıklamalarının yapılmaması önemli bir eksikliktir.

5. Yeni Hitit Orta 2 ve Yüksek 3 kitaplarının öğretmen kılavuz kitapları bulunmamakta, sadece Yeni Hitit 1 kitabının öğretmen kılavuz kitabı bulunmaktadır. Öğretmen kılavuz kitabı bir öğretmen için son derece önemlidir. Bilindiği gibi Türkiye'deki ilköğretim okullarında ve liselerde her derse ait öğretmen kılavuz kitapları vardır. Bu kitaplar adı üzerine öğreticiye yol gösterir, yardımcı olur. Özellikle yabancılara Türkçe öğretimi gibi daha yeni sayılacak bir alan için kılavuz kitapları son derece önemlidir. Her ne kadar Yeni Hitit 1 için hazırlanan kılavuz kitabının diğer düzeydeki kitaplar için de genellemelerle yol göstereceği düşünülse de kitaplarda yer alan alıştırmalar ve uygulamalar için o düzeye ait bir kılavuz kitabının bulunması daha yararlı olacaktır.

6. Çatı konusunda yer alan konular genellikle birbirleriyle karıştırılır. (Edilgen-dönüşlü çatı gibi) Bu sebeple farkları ortaya çıkartıp bu farklarla ilgili alıştırmalara daha çok yer verilmesi (Tablo 9- s.71- Tamamlayalım alıştırmasında olduğu gibi) öğretimi kolaylaştırıp onun daha kalıcı olmasını sağlayacaktır.

Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitapları uzmanlar tarafından hazırlanan, alanında yazılmış yetkin kitaplar olarak gösterilir. Tezlerde yer verilip olumlu-olumsuz eleştirilmesi de bu kitapların geniş çevrelerde kabul gördüğünün göstergesidir. Burada da özellikle "fiilde çatı" konusuna yönelik olumlu eleştirilerle birlikte göze çarpan birtakım eksiklikler dile getirilmeye çalışılmıştır. Amaç, yabancılara Türkçe öğreten böyle bir çalışmanın daha verimli hale getirilip Türkçe öğretimi açısından daha çok etkili olmasını sağlamaktır.

4.3. Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarında Fiilde Çatı Konusunun Avrupa Dil Portfolyosu Bakımından Değerlendirilmeleri

"Avrupa Dil Portfolyosu, resmi olmayan kültürler arası deneyimlerinizin ve yaşamınız boyunca okulda, mesleki eğitimde işyerinde edindiğiniz dil deneyimlerinizin kayıt ve rapor edildiği bir araçtır. Bu dosya kariyerinizde kullanılmak üzere dil öğrenme nitelik ve deneyimlerinizin Avrupa ölçütlerinde net biçimde yansıtıldığı bir kayıt sağlayacaktır.

Avrupa Dil Portfolyosu, size ait olmakla beraber işveren ve eğitimciler için dil yeterliliklerinizin örnek çalışmalar yoluyla hemen görülebilmesine de olanak tanımaktadır.

Avrupa Dil Portfolyosu üç bölümden oluşmaktadır: **Dil Pasaportu, Dil Geçmişi ve Dosya**. Her bölümde bunların nasıl kullanılacağına ilişkin açıklamalar bulunmaktadır.

Dil Pasaportu belirli dönemlerde değişik dillerdeki yeterliliğinizle ilgili genel bilgileri içerir. Biçimsel nitelikleri ve kendini değerlendirme kayıtlarını tutarak önemli dil ve kültürler arası öğrenme deneyimleri ile dil yeterliliklerini/becerilerini tanımlar. Avrupa Konseyi tarafından önerilen Standart Pasaport (16 yaşından büyükler için Avrupa Dil Portfolyosu) tüm Avrupa'da denklik ve serbest dolaşım süreçlerini kolaylaştırır.

Dil Geçmişi kişinin bildiği her bir dille neler yapabileceğini belirtmesini, mesleki eğitimde ve işyerinde edindiklerinin yanı sıra örgün eğitim sistemleri içinde ve dışında kazandığı dilsel ve kültürel deneyimleri hakkında bilgileri eklemesini sağlar. Kişinin öğrenme sürecini ve gelişimini değerlendirip, eğitim sürecini planlamasını kolaylaştırır. Ayrıca birçok dilde yeterli olma anlamında çok dilliliğe teşvik eder.

Dosya, Dil Geçmişi ve Dil Pasaportu bölümlerinde kayıtlı olan başarı ve deneyimlerinizi örneklerle açıklamanız ve belgelendirmeniz için gerekli materyalleri kayıt altına almanızı sağlar ."

http://tomer.ankara.edu.tr/ogretim-sistemi/avrupa-dil-portfolyosu/

Avrupa Dil Portfolyosu'nun bölümlerine ve "Kendini Değerlendirme Çizelgesi"ne ilişkin şu bilgileri bilmekte yarar var:

"Avrupa Dil Pasaportu (ADP) bir ders kitabı ya da bir kaynak kitap özelliği taşımamaktadır. Öğrenenin kendisine ait bir dosyası niteliği taşıyan bu portfolyo, bireylerin okul içinde ya da dışında yabancı dil öğrenimi süreci boyunca kendisinin hangi düzeyde ve hangi becerileri geliştirmesi gerektiğini kavrayabilmesini ve planlamadan değerlendirmeye kadar tüm yabancı dil öğretimi sürecine katılımını sağlayan bir araçtır. Bu da, Avrupa Konseyi'nin özellikle sağlamaya çalıştığı, yabancı dil öğretiminde "Kendini Değerlendirme" ve "Öğrenen Özerkliği" felsefelerini desteklemektedir. ADP'deki ölçütler, ulaşılması planlanan bir amaçtır. Bu amaca ulaşmada, öğretmenin yapması gereken, sınıfta "Öğrenen Özerkliği" ve "Kendini Değerlendirme" uygulamalarını ön plana çıkararak ve "Kültürel Çeşitlilik" gerçeğini de göz önünde bulundurarak öğretme etkinliklerini gerçekleştirmektir. Öğretmenin bunu yapmasını sağlamak ve bir standart ölçüt oluşturmak için hazırlanan Dil Pasaportu, bireyin bildirimlerini temel alarak dolduracak bilgileri içermektedir. Böylece, bu pasaportta bireyin ne derece dil bildiği, hangi dil becerisinin Avrupa Konseyince belirlenen ölçütlere göre hangi düzeyde olduğu bireyin kendisi tarafından belirlenmektedir. O nedenle, bireylerin yabancı dil öğrenimi süreci başında kendisinin Avrupa Konseyince belirlenen ortak standartlarda hangi düzeyde ve hangi becerileri geliştirmesi gerektiğini kavrayabilmesi ve yabancı dil öğrenimleri ile ilgili böylesi bir beyanı doğru biçimde verebilmesi sağlanmaktadır. Böylece, programın, ders kitabının ve öğretmenin hedefleri, öğrencinin kendisinin de ulaşmayı amaçladığı hedefleri haline gelmektedir. Avrupa Konseyi bunu, "Modern Dillerde Öğrenen Özerkliği" olarak tanımlamaktadır. Modern Dillerde Öğrenen Özerkliği kavramını aşağıdaki tanımlarla açıklamak mümkündür:

Özerklik: hangi dili öğreneceğine kendisinin karar vermesi ve yeni bir dili öğrenmeyi aktif ve bağımsız olarak gerçekleştirebilmesi,

Sorumluluk alma: Öğrenenin kendisine ait bireysel çalışma plan ve programını dışarıdan yardım alarak ya da almadan geliştirip uygulayabilmesi,

Kendini yönlendirme: Öğrenenin yeni bir dili hangi yolla öğrenebileceğini kendisinin belirleyebilmesi ve çeşitli öğrenme durumlarında kendi bireysel stilini geliştirebilmesi,

Portfolyonun bölümleri ve her bir bölümde yapılması gerekenler aşağıdaki gibidir:

1. Dil Pasaportu

Bu belge, öğrenenin dil becerilerinin, sertifikalarının, diplomalarının ve değişik dillerde edinilmiş deneyimlerinin bir kaydıdır. Bu belgedeki dil becerileri, "Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Programı"ndaki yeterlik düzeylerine göre tanımlanmaktadır. Bu ölçek Dil Pasaportu'nda "Kendini Değerlendirme Tablosu" olarak verilmiştir.

Dil Pasaportu, Kendini Değerlendirme Tablosu dışında ayrıca aşağıdaki bölümleri de içermektedir:

a. Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Programı'nda belirtilen dil becerileri profili

Bu bölüme öğrenci, ortak ölçütlere göre (A1-C2) hangi dili hangi düzeyde kullandığını işaretleyecektir. Zaman içerisinde dil kullanımındaki ilerleme ya da gerilemelere göre bu işaretlemesini değiştirebilecektir. O nedenle işaretlemeler genelde kurşun kalemle yapılmalıdır. Aşağıda basit bir tablo örnek olarak verilmiştir.

Dil Becerileri Profili

Dil: *İngilizce*						
	A1	**A2**	**B1**	**B2**	**C1**	**C2**
DİNLEME						
OKUMA						
KARŞILIKLI KONUŞMA						
ÜRETİMSEL KONUŞMA						
YAZMA						

Yukarıdaki tablodan, bu tabloyu dolduran bireyin, İngilizce'yi Avrupa Konseyince belirlenen ölçütlerde, dinleme becerisinin A1, okuma becerisinin A2, karşılıklı konuşma becerisinin A1, üretimsel konuşma becerisinin A2 ve yazma becerisinin A1 düzeyinde olduğunu düşündüğünü ve işaretlemelerini de buna göre yaptığını anlıyoruz.

Unutulmamalıdır ki birey kendi beyanını hiç bir şekilde bir belge ile kanıtlamak zorunda değildir. Ancak, bir kuruma başvurulursa ve bu kurum belirli bir düzeyde yabancı dil bilme şartı arıyorsa, bireyden bu işaretlemelerini standart bir uluslararası sınav kuruluşunun verdiği bir belge ile ispatlamasını isteyebilir. Bunun dışında, bireyin kendi değerlendirmesinin ispatı koşulu aranamaz. Bu tamamen bireyin kendi değerlendirmesini yansıtan bir öğrenme aracıdır.

b. Dil geçmişi ve kültürlerarası deneyimleri

Dil Pasaportundaki bu bölümde bireyin öğrendiği yabancı dilin anadil olarak konuşulduğu ya da konuşulmadığı ülke/ülkelerdeki kültürlerarası deneyimlerini işaretlemesi beklenmektedir.

c. Sertifika ve diploma kayıtları

Bu bölümde bireyin almış olduğu diploma ve sertifikaların bir kayıt tablosu yer almaktadır. ADP'nin Dosya bölümünde bulunan diploma ve sertifikalara ait bilgiler bu tabloda belirtilecektir.

Öğretmenler ve veliler Dil Pasaportu'ndaki bilgileri düzenli olarak güncellemesinde öğrenciye yardımcı olmalıdır. Gerekli açıklamalar Dil Portfolyosunun her bölümünün başında verilmektedir.

2. Yabancı Dil Özgeçmişi

Avrupa Dil Portfolyosu'nun bu bölümü, öğrenenin yabancı dil geçmişinin bir kaydıdır ve öğrenenin dil öğrenim hedeflerini belirlemesine, kendini ortak ölçütlere göre değerlendirerek dil yetkinliklerini ve yeni öğrendiği dildeki ilerlemesini kaydetmesine olanak sağlamaktadır.

Yabancı Dil Özgeçmişi dört bölümden oluşur.

a. Dil öğrenim öyküsü

Bu bölümde birey, yabancı dilini öğrendiği okullar ve kurslara ilişkin bilgileri kaydeder. Doldurmalarla ilgili gerekli açıklamalar ilgili tabloların başlarında verilir.

b. Dil öğrenim sürecini değerlendirme

Bu bölümde bireyin kendisinin nasıl bir öğrenen olduğunu fark etmesine yardımcı olarak öğrenmeyi öğrenmesine olanak sağlanmaktadır. Bu bölümde çocuklar için doğru olan öğrenme modellerini belirlenmesinde ve ilgili yerin işaretlenmesinde gerekirse öğretmen ve veli yardımcı olmalıdır.

Bireyin kendisi için bir öğrenme modeli belirlemesi, öğretme etkinliklerinde öğretmenin ona yardımcı olmasında da kolaylık sağlayacaktır.

c. Dil ve Kültürlerarası deneyimler

Bu bölümde çocuk yabancı dilini nasıl öğrendiğine ilişkin kayıt tutacak ve farklı kültürlerle ilgili deneyimlerini yansıtacaktır. Tabloların nasıl doldurulacağına ilişkin açıklamalar bu bölümün de ilgili yerlerinde verilmektedir.

d. Kişisel dil başarıları

Bu bölümde birey, yabancı dilinde neleri ne düzeyde yapabildiğini belirleyerek yabancı dildeki yetkinliği açısından kendisini değerlendirecektir. Bireyin "yapabiliyorum" dedikleri edinimlerini temsil etmektedir. Henüz yapamadıkları ise hedefleri haline gelmektedir. Böylece programın hedefleri çocuğun da hedefleri olmaktadır. Bu bölümdeki bireye ait değerlendirmelerle öğretmen ve velilere ait değerlendirmeler farklılık gösterebilir. Birey bu değerlendirme farklılıklarını göz önünde bulundurarak çalışmalarını şekillendirecektir. Öğretmen ve veliler kesinlikle öğrencinin değerlendirmelerine müdahale etmemelidir.

3. Dosya

Bu bölümde birey, yabancı diline ilişkin sertifikalar, diplomalar, proje örnekleri, ödevler, mektuplar ya da günceler gibi belgeleri bulundurur. Dosyasına hangi belgeleri koyacağına ve nasıl güncelleştireceğine ilişkin kararlar yalnızca öğrenciye ait olmalıdır. Öğrenci, dosyası çok kalınlaştığında ya da yabancı dil gelişimine göre önemini yitirdiğini düşündüğü belgeleri yenileri ile değiştirebilir. ADP, Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Programı (ADÖÇ)'na dayalı bir değerlendirme sistemidir. Bu değerlendirme sistemi, Dinleme, Okuma, Üretimsel konuşma, Karşılıklı konuşma ve Yazma becerilerine dayalı, A1, A2 (Başlangıç Düzeyi), B1, B2 (Orta Düzey) ve C1, C2 (İleri Düzey) düzeyleri olarak belirlenmiştir.

Avrupa Dil Portfolyosu Kendini Değerlendirme Çizelgesi

BECERİLER	A1	A2	B1	B2	C1	C2
DİNLEME	Benimle, ailemle ve yakın çevremle ilgili tanıdık sözcükleri ve çok temel kalıpları, yavaş ve net konuşulduğunda anlayabilirim.	Beni doğrudan ilgilendiren konularla ilişkili kalıpları ve çok sık kullanılan sözcükleri anlayabilirim. (Örneğin; En temel kişisel ve ailevi bilgiler, alışveriş, yerel çevre, meslek). Kısa, net, basit ileti ve duyurulardaki temel düşünceyi kavrayabilirim.	İş, okul, boş zaman vb. ortamlarda sürekli karşılaşılan bildik konulardaki net, standart konuşmanın ana hatlarını anlayabilirim. Güncel olaylar ya da kişisel ilgi alanıma giren konularla ilgili radyo ve televizyon programlarının çoğunun ana hatlarını yavaş ve net olduğunda anlayabilirim.	Güncel bir konu olması koşuluyla uzun konuşma ve sunumları anlayabilir, karmaşık tümcelerle yapılan tartışmaları takip edebilirim. Televizyon haberlerini ve güncel olaylara ilişkin programların çoğunu anlayabilirim. Standart dilin kullanıldığı filmlerin çoğunu anlayabilirim.	Açıkça yapılandırılmamış ve ilişkiler açıkça belirtilmemiş sadece ima edilmiş olsa bile uzun konuşmaları anlayabilirim. Televizyon programlarını ve filmleri fazla zorluk çekmeden anlayabilirim.	İster canlı ister yayın ortamında olsun, hiçbir konuşma türünü anlamakta zorluk çekmem. Sadece normal anadili konuşma hızında ise, aksana alışabilmem için biraz zamana ihtiyacım olabilir.
OKUMA	Katalog, duyuru ya da afiş gibi yazılı metinlerdeki bildik adları, sözcükleri ve çok basit tümceleri anlayabilirim.	Kısa ve basit metinleri okuyabilirim. İlanlar, kullanım kılavuzları, mönüler ve zaman çizelgeleri gibi basit günlük metinlerdeki genel bilgileri kavrayabilir ve kısa kişisel mektupları anlayabilirim.	Mesleki ilgili ya da günlük dilde en sık kullanılan sözcükleri içeren metinleri anlayabilirim. Kişisel mektuplarda belirtilen olay, duygu ve dilekleri anlayabilirim.	Yazarların belirli tutum ya da görüşü benimsedikleri, güncel sorunlarla ilgili makaleleri ve raporları okuyabilirim. Çağdaş edebi düzyazıyı anlayabilirim.	Üslup farklılıklarını da ayırt ederek uzun ve karmaşık, somut ya da edebi metinleri okuyabilir, ilgi alanımla alakalı olmasalar bile herhangi bir uzmanlık alanına giren makale ve uzun teknik bilgileri anlayabilirim.	Kullanım kılavuzları, uzmanlık alanına yönelik makaleler ve yazınsal yapıtlar gibi soyut, yapısal ve dilbilgisel açıdan karmaşık hemen hemen tüm metin türlerini kolaylıkla okuyabilir ve anlayabilirim.
KARŞILIKLI KONUŞMA	Karşımdaki kişinin söylediklerini daha yavaş bir konuşma hızında yinelemesi ve söylemek istediklerimi oluşturmada bana yardımcı olması koşuluyla, basit yoldan iletişim kurabilirim.O anki gereksinime ya da çok bildik konulara ilişkin alanlarda basit sorular sorabilir ve cevap verebilirim.	Bildik konular ve faaliyetler hakkında doğrudan bilgi alışverişini gerektiren basit ve alışılmış işlerde iletişim kurabilirim. Genellikle konuşmayı sürdürebilecek kadar anlamasam da kısa sohbetlere katılabilirim.	Dilin konuşulduğu ülkede seyahat ederken ortaya çıkabilecek bir çok durumla başa çıkabilirim. Bildik, ilgi alanıma giren ya da günlük yaşamla ilgili (Örneğin; aile, hobi, iş, yolculuk ve güncel olaylar gibi) konularda hazırlık yapmadan konuşmalara katılabilirim.	Öğrendiğim dili anadili olarak konuşan kişilerle anlaşmayı mümkün kılacak bir akıcılık ve doğallıkla iletişim kurabilirim. Bildik konulardaki tartışmalarda, kendi görüşlerimi açıklayıp destekleyerek etkin bir rol oynayabilirim.	Kullanacağım sözcükleri çok fazla aramaksızın, kendimi akıcı ve doğal bir biçimde ifade edebilirim. Dili, toplumsal ve mesleki amaçlar için esnek ve etkili bir şekilde kullanabilirim. Düşünce ve fikirlerimi açık bir ifadeyle dile getirebilir ve karşımdakilerin konuşmalarıyla ilişkilendirebilirim.	Hiç zorlanmadan her türlü konuşma ya da tartışmaya katılabilir; deyimler ve konuşma diline ait ifadeleri anlayabilirim. Kendimi akıcı bir şekilde ifade edebilir, anlamdaki ince ayrıntıları kesin ve doğru bir biçimde vurgulayabilirim. Bir sorunla karşılaşırsam, geriye dönüp, karşımdaki insanların fark etmelerine fırsat vermeyecek bir ustalıkla ifadelerimi yeniden yapılandırabilirim.

YAZILI ANLATIM	Kısa ve basit tümcelerle kartpostal yazabilirim. Örneğin; Tatil kartpostalıyla selam göndermek gibi. Kişisel bilgi içeren formları doldurabilirim Örneğin: Otel kayıt formuna isim, uyruk ve adres yazmak gibi.	Kısa, basit notlar ve iletiler yazabilirim. Teşekkür mektubu gibi çok kısa kişisel mektupları yazabilirim.	Bildik ya da ilgi alanıma giren konularla bağlantılı bir metin yazabilirim. Deneyim ve izlenimlerimi betimleyen kişisel mektuplar yazabilirim.	İlgi alanıma giren çok çeşitli konularda anlaşılır, ayrıntılı metinler yazabilirim. Belirli bir bakış açısına destek vererek ya da karşı çıkarak bilgi sunan ve nedenler ileri süren bir kompozisyon ya da rapor yazabilirim. Olayların ve deneyimlerin benim için taşıdıkları önemi ön plana çıkaran mektuplar yazabilirim.	Görüşlerimi ayrıntılı bir biçimde, açık ve iyi yapılandırılmış metinlerle ifade edebilirim. Bir mektup, kompozisyon ya da rapor yazabilirim. Önemli olduğunu düşündüğüm konuları ön plana çıkararak karmaşık konularda yazabilirim. Hedef belirlediğim okuyucu kitlesine uygun bir üslup seçebilirim.	Uygun bir üslup açık, akıcı metinler yazabilirim. Okuyucunun önemli noktaları ayırt edip anımsamasına yardımcı olacak etkili, mantıksal bir yapılandırmayla bir durum ortaya koyan karmaşık mektuplar, raporlar ya da makaleler yazabilirim. Mesleki ya da edebî yapıt özetleri ve eleştirileri yazabilirim.
SÖZLÜ ANLATIM	Yaşadığım yeri ve tanıdığım insanları betimlemek için basit kalıpları ve tümceleri kullanabilirim.	Basit bir dille ailemi ve diğer insanları, yaşam koşullarımı, eğitim geçmişimi ve son işimi betimlemek için bir dizi kalıp ve tümceyi kullanabilirim.	Deneyimlerimi, hayallerimi, umutlarımı, isteklerimi ve olayları betimlemek için çeşitli kalıpları yalın bir yoldan birbirine bağlayabilirim. Düşünce ve planlara ilişkin açıklamaları ve nedenleri kısaca sıralayabilirim. Bir öyküyü anlatabilirim, bir kitap ya da filmin konusunu aktarabilirim ve izlenimlerimi belirtebilirim.	İlgi alanıma giren çeşitli konularda açık ve ayrıntılı bilgi verebilirim. Çeşitli seçeneklerin olumlu ve olumsuz yanlarını ortaya koyarak bir konu hakkında görüş bildirebilirim.	Karmaşık konuları, alt temalarla bütünleştirerek, açık ve ayrıntılı bir biçimde betimleyebilir, belirli bakış açıları geliştirip uygun bir sonuçla konuşmamı tamamlayabilirim.	Her konuda bağlama uygun bir üslupla ve dinleyenin önemli noktaları ayırt edip anımsamasına yardımcı olacak şekilde konuşmamı etkili ve mantıksal bir şekilde yapılandırabilir, açık, akıcı bir betimleme ya da karşıt görüş sunabilirim.

http://adp.meb.gov.tr/nedir.php

Fiilde çatı konusu Avrupa Dil Portfolyosu kendini değerlendirme çizelgesi kapsamında, düzeylere göre şu şekilde aktarılabilir:

Avrupa Dil Portfolyosu Kendini Değerlendirme Çizelgesinde A1, A2, B1, B2, C1 ve C2 düzeylerinde anlama, konuşma, yazma becerileri alanlarında fiilde çatıya ilişkin kavramlara rastlanmamıştır. A1 ve A2 düzeyinde yer alan dinleme, okuma, karşılıklı konuşma, sözlü anlatım ve yazılı anlatım becerilerinin içeriklerine bakıldığında basit düzeyde kullanılan etken fiil cümlelerine yer verilebilir:
Ahmet her sabah dişlerini fırçalar. / Zehra'nın kedisine araba çarpmış.

B1 ve B2 düzeylerine bakıldığında daha karmaşık cümleler anlaşılabilmekte ve kullanılabilmektedir. Bu düzeylerde öğrenenlerin "edilgen, dönüşlü, işteş, oldurgan, ettirgen fiiller"e ilişkin anlama, konuşma ve yazma becerilerini gerçekleştirebilecekleri söylenebilir. Bilindiği gibi bu fiiller ekleriyle birlikte var olan, cümlenin anlamını özne ve nesneyle bağlantılı olarak etkileyen fiillerdir. Dolayısıyla bu gruptaki fiil cümleleri A1-A2 düzeylerinde yer alan basit ve temel düzeydeki etken cümlelere nazaran daha karışık oldukları için B1-B2 düzeyinde kullanılması daha uygundur. Yine bu düzeyde "çok çatılı fiiller" anlaşılabilir:

Sokaklar her pazar günü büyük bir özenle süpürülür.
Patron bütün işleri yeni gelen elemana yaptırdı.
Ayşe bütün arkadaşlarına kitap okutturdu.
Masalar temizlettirildi.
Ahmet, iş için şirketin sahibiyle görüştürülecek.

C1 ve C2 düzeyleri daha karmaşık yapıların anlaşılıp kullanıldığı en ileri düzeylerdir. Bu açıdan bakıldığında bu düzeyde öğrenenler çatıya ilişkin karışık uzun cümleleri (örneğin makale ya da tez cümleleri) rahatlıkla anlayabilir ve kullanabilirler:

Daha önce de belirtildiği gibi Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitapları Temel 1 (A1-A2), Orta 2 (B1) ve Yüksek 3 (B2-C1) seviyelerinden oluşmaktadır. Temel 1 kitabında fiilde çatı konusu yer almamaktadır. Ancak kitabın A1-A2 düzeyinde olduğu göz önünde bulundurulacak olunursa öğrenenlerin "etken fiil" yapılı basit ve temel cümleleri rahatlıkla anlayabilecekleri ve kullanabilecekleri söylenebilir.

Fiilde çatı konusu en çok Orta 2 kitabında yer almaktadır. Bu kitap B1 düzeyinde hazırlanmış bir kitap olup öğrenenler çok karmaşık olmayan "edilgen, dönüşlü, işteş, oldurgan, ettirgen fiil cümleleri" rahatlıkla anlayabilir ve konuşabilirler. Fiilde çatı konusuna ilişkin etkinliklerin ve dil bilgisi öğretiminin bu kitapta yoğun olarak verildiği düşünülürse öğrenenlerin seviyelerinin daha kolay ilerleyeceği söylenebilir.

Yüksek 3 kitabı B2-C1 düzeyinde olup fiilde çatı konusu sadece 8. ünitede yer almaktadır. Ancak bu kitap düzeyinden de anlaşıldığı gibi diğer kitaplara nazaran daha karmaşık cümlelerin ve metinlerin yer aldığı bir kitaptır. Bu açıdan bakıldığında öğrenenler burada daha karmaşık ve uzun yapılı "edilgen, dönüşlü, işteş, oldurgan, ettirgen" fiil cümleleriyle birlikte çok çatılı fiil cümlelerini de anlayıp kullanabilirler.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünya her geçen gün değişmekte ve gelişmektedir. Eski dönemlerde bir ülkeden başka bir ülkeye gitmeyi bırakın, iller arasında bile ulaşımı sağlamak günümüzdekinden çok farklıydı; oldukça zordu. Dolayısıyla iletişim süreci de bir hayli zor işliyordu. Nitekim günümüzde tek tuşla dünyanın diğer ucundaki kişilerle iletişime geçilebilmekte ya da birkaç saatlik uçak yolculuğuyla çok uzak yerlere gidilebilmektedir. Teknolojinin gelişmesi, buna bağlı olarak mesafelerin kısalması dil öğrenim sürecini beraberinde getirmiştir. Yabancı dil öğretimi ve öğrenimi son yıllarda rağbet görmekte; bu alana yönelik de büyük bir pazar oluşmaktadır. Kurslar, dershaneler, dil öğretim merkezleri vb. gibi kurumlar artık her yere yayılmış durumdadır. Çünkü değişen dünyada yabancı bir dili öğrenmek ilgiden ziyade ihtiyaç, zorunluluk olmuştur. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi de özellikle son yıllarda çalışmalarda yerini almaya başlamış ve gittikçe de önemli hale gelmiştir. Dil öğretim-öğrenim sürecinde birçok etken vardır. Bir yandan dil bilgisi öğretilirken/öğrenilirken bir yandan dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerileri geliştirilmeli, dilin kullanımına yönelik uygulamalar yaptırılmalı/yapılmalı ve tabiî ki bu süreçte o dilin içinde yer aldığı kültür de aktarılmalıdır/öğrenilmelidir. Çünkü sadece dilin kurallarını öğrenip uygulamak yeterli olmayacaktır. O dilin konuşulduğu coğrafyaya ait bilgiler edinmek bu süreci hızlandıracaktır.

Dil öğretme/öğrenme sürecinde elbette ki dil bilgisini yani o dilin kurallarını öğretmek/öğrenmek temel koşuldur. Dil bilgisi öğretimi aşamasında dikkat edilmesi gereken husus ise dört temel dil becerisi olan dinleme, konuşma, okuma ve yazma etkinlikleriyle öğretilecek dil bilgisi konusunun birleştirilmesidir yani sadece kural uygulatmaktan ziyade o kuralın uygulanabileceği etkinliğin dört temel becerisiyle birlikte verilmesi esastır. Bir metinden hareketle kuralların sorulup uygulatılması, dinleme etkinliğinden yola çıkılarak dil bilgisine geçilmesi ya da kuralların uygulanabileceği bir yazı çalışması yaptırılması, yine öğretilen dil bilgisi kuralına yönelik konuşma etkinliğine yer verilmesi birçok amaca hizmet eder. Kural sadece ezberde kalmayacak; aynı zamanda kullanıldığı için daha iyi kavranacak, kolay kolay unutulmayacaktır. Günlük hayatta bir yazı okunur, bir şeyler dinlenir, bir konu

hakkında konuşulur ya da herhangi bir konuda yazılar yazılır. Dil öğrenme sürecinde dil bilgisini bu uygulamaların içine katarak öğretmek konu açısından daha kalıcı olacaktır.

Tezin konusunu oluşturan "fiilde çatı" konusu daha önce de belirtildiği gibi öğretilmesi/öğrenilmesi zor olan, karıştırılan bir konudur. Türkiye'deki anadili Türkçe olan öğrenciler bile bu konuda zorlanırken bir yabancının zorlanması gayet normaldir. Elbette ki zor diye bir konunun atlanılması ya da öğretiminden kaçılması mümkün olmadığı için burada amaç şu olmalıdır: Fiilde çatı konusu en iyi, en kolay nasıl öğretilir/öğrenilir? Hangi dil bilgisi konusu olursa olsun kuralları ezbere vermek kalıcı olmayacak, ezberde kalacaktır. Bunun için de en başta kurallar öğretilirken değişik yöntemler kullanılmasında yarar vardır: Hikâyeleştirme, oyunla öğretme, bir durum yaratıp o durumdan yola çıkıp anlatma, günlük hayatla bağdaştırma, benzetmeler yapma vb. Öğrenenler bu şekilde hem konuyu daha kalıcı öğrenecek hem de öğrenirken zevk alacaklardır. Tabiî ki öğrendiklerini de kolay kolay unutmayacaklardır. Bu sadece "fiilde çatı" konusu için değil bütün dil bilgisi konuları için geçerlidir. Daha önce de belirtildiği gibi temelin sağlam olması gerekir. Konu kavratıldıktan sonra ise sıra öğretilenlerin uygulanacağı etkinliklere gelmektedir. Etkinlikler ve etkinliklerin içerikleri dil öğrenimi sürecinde son derece önemlidir. Sadece kuralları öğrenme yeterli olmamakta; öğrenilenlerin uygulanacağı çalışmalar yaptırılmalıdır. Ama burada dikkat edilmesi gereken bir husus vardır. Her etkinlik amaca uygun olamaz. Bazen hazırlanan bir etkinlik kalitesiyle belki de on etkinliği geride bırakacaktır. Uygulanan etkinlikler bir yandan konunun özünü kavratırken bir yandan da günlük hayata yönelik dört temel dil becerisini de geliştirmelidir. Öğrenenler o dilin konuşulduğu alanlarda dil bilgisini uygulayarak bir bütünlük kazanmış olacaklardır. Buna hizmet eden etkinlikler/uygulamalar dil öğretimini kolaylaştıracak, öğretimin verimliliğini arttıracaktır.

Bütün bunlar göz önünde tutularak tezin ilk iki bölümünde fiilde çatı konusu ve fiilde çatıyı etkileyen konular dilcilerin verdikleri bilgiler çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır. Çünkü özellikle dil bilgisi gibi birbiriyle bağlantılı, birbirini etkileyen konuların olduğu bir alanda temelin sağlam olması şarttır. Bu sebeple önce konu öğreten ve öğrenenlere yönelik açıklanmıştır. Daha sonra da konunun öğretimine

yönelik iki uygulama örneği verilip etkinliklere geçilmiştir. Uygulama örneklerinde öğretim hedeflenmiştir. Kurallar hikâyeleştirilerek verilmeye çalışılmıştır. Ardından konuya ilişkin dört temel becerinin temel alındığı etkinliklerle öğretime/uygulamaya devam edilmiştir. En başta belirtildiği gibi dil öğrenme çoğu kişi için artık zorunluluk olmuştur. Bunun için de bazıları dili kitaplardan, internetten bireysel öğrenmeye çalışırken bazıları -ki bu büyük bir kısım- çeşitli eğitim kurumlarına gitmektedir. İşte Türkçeyi öğreten bu kurumlardan biri de AÜ TÖMER'dir. Tezde, Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitapları (Temel, Orta ve Yüksek) fiilde çatı yönünden incelenmiş; olumlu-olumsuz açıdan ele alınmıştır. Genel anlamda başarılı bulunan kitaplarda elbette ki eksik görülen yerler dile getirilmiştir. Burada amaç kitabı yermek değil, aksine alanında başarısını kanıtlamış olan bu kitapları detaylıca inceleyip onların daha da başarılı olmasını sağlamaktır. Dil öğrenme ihtiyacının arttığı bu yıllarda Türkçeyi öğretecek böyle kaliteli kitapların ve kurumların çoğalması son derece önemli ve yararlıdır. Bir yandan Türkçeyi öğretirken bir yandan da kültür aktarımını sağlayacak, daha önce belirtildiği gibi dil bilgisiyle dört temel beceriyi birleştiren etkinliklere ağırlık verecek kısacası birçok alana hizmet edecek kitapların yazılması son derece önemli ve gereklidir.

Tezin yazılma amacı "fiilde çatı" konusuna ışık tutup bu konuyu artık öğretilmesi ve öğrenilmesi "zor" konular listesinden çıkarıp kolay ve kalıcı öğretimini sağlamaktır. Verilen bilgiler, hazırlanan uygulama ve etkinlikler tamamen bu amaca hizmet etmektedir. Unutulmamalıdır ki aslında "zor" olan bir konu yoktur. Zor olanı kolaya çevirmek insanların elindedir. Bu sadece fiilde çatı konusu için değil bütün dil bilgisi konuları için geçerlidir. Aynı şekilde dil öğrenme sanıldığı gibi zor ve karmaşık bir süreç olarak görülmemeli, bu süreçte yılmadan çalışılıp o dil uygulanmalıdır. İmkânsız bir süreç olsaydı Belçikalı dilbilimci Johan Vandewalle 35 dili (Felemenkçe, Danca, Latince, İngilizce, Almanca ve Türkçenin yanı sıra Farsça, Çağdaş Arapça, Rusça, Osmanlıca, Klasik Arapça ve Eski Slavca. Türkçeye olan merakından Özbek, Kazak, Kırgız, Türkmen, Azeri, Uygur, Tatar, Başkurt, Tuva, Orhon, Eski Uygur, Kuman ve Çağatay Türkçeleri, Mısır ve Fas Arapçasını, İtalyanca, Arnavutça, Yunanca, Hintçe, Urduca ve Fince, dil merakından dolayı da Gaelic, Japonca, Svahili ve Sırpça) nasıl öğrenirdi?

KAYNAKÇA

Akış, İbrahim
Aslan, Ferhat
Yabancılar İçin Orta Türkçe Alıştırma Kitabı 2, İstanbul, Çantay Kitabevi, 2003

Aksan, Doğan
Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim, 2. bs., Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998

Atabay, Neşe
Kutluk, İbrahim
Özel, Sevgi
Sözcük Türleri, 2. bs., İstanbul, Papatya Yayıncılık, 2003

Banguoğlu, Tahsin
Türkçenin Grameri, 9.bs., Ankara, Türk Dil Kurumu, 2011

Bilgin, Muhittin
Anlamdan Anlatıma Türkçemiz, 2. bs., Ankara, Anı Yayıncılık, 2006

Bilkan, Nesrin
Türkçe Öğretiminde Çoklu Zekâ Uygulamaları, İzmir, Dilset Yayınları, 2006

Bozgeyik, Burhan
" Dil Davası/ Prof. Dr. Kadri Timurtaş ile Mülakat"
(Çevrimiçi)
http://anadilin.blogspot.com/2012/04/medeniyet-dili-turkcelesmis-turkce.html
15 Şubat 2013

Bozkurt, Fuat — **Türkiye Türkçesi,** 4.bs., İstanbul, Melisa Matbaacılık, 2010

Çotuksöken, Yusuf — **Uygulamalı Türk Dili (Cilt I),** İstanbul, Papatya Yayıncılık, 2005

Delice, Halil İbrahim — **Sözcük Türleri,** y.y., Asitan, 2008

Demircan, Ömer — **Türk Dilinde Çatı**, İstanbul, Papatya Yayıncılık, 2003

Demirel, Özcan — **Yabancı Dil Öğretimi İlkeler Yöntemler Teknikler**, Ankara, Usem Yayınları, 1993

Demirel, Özcan — **İlköğretim Okullarında Yabancı Dil Öğretimi**, İstanbul, MEB Yayınları, 1999

Demirel, Özcan — **Yabancı Dil Öğretimi,** 2.bs., Ankara, Pegem A Yayınları, 2004

Demirel, Özcan — **Öğretme Sanatı: Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Ankara, Pegem Akademi, 2009

Ediskun, Haydar — **Türk Dilbilgisi,** 9. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 2004

Eker, Süer — **Çağdaş Türk Dili**, 5. bs., Ankara, Grafiker Yayınları, 2009

Eren, Pınar — "İlköğretim Yedinci Sınıflar Türkçe Ders Kitaplarında İşlenen Fiil Çatıları Konusuna Eleştirel Bir Yaklaşım" Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi Sakarya, 2008

Ergin, Muharrem — **Türk Dil Bilgisi,** İstanbul, Bayrak, 2006

Erkman-Akerson, Fatma — **Türkçe Örneklerle Dile Genel Bir Bakış**, İstanbul, Multilingual Yayıncılık, 2000

Gencan, Tahir Nejat — **Dilbilgisi**, Ankara, Ayraç Yayınevi, 2001

Güneş, Sezai — **Türk Dili Bilgisi**, 9. bs., İzmir, Çağlayan A.Ş., 2009

Hacıeminoğlu, Necmettin — **Yapı Bakımından Türk Dilinde Fiiller**, y.y., Cönk Yayınları, 1984

Hengirmen, Mehmet — **Türkçe Dilbilgisi**, 4. bs., Ankara, Engin Yayınevi, 2002

Karaağaç, Günay — **Türkçenin Dil Bilgisi**, Ankara, Akçağ, 2012

Korkmaz, Zeynep — "Türkiye Türkçesinde Fiil Çatısı Üzerine Görüşler", **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı**, Belleten-2001, Ankara, Türk Dil Kurumu, 2003, s. 307-308

Korkmaz, Zeynep — **Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi),** Ankara, Türk Dil Kurumu, 2009

Korkmaz, Zeynep — **Gramer Terimleri Sözlüğü**, 4. bs., Ankara, Türk Dil Kurumu, 2010

Kükey, Mazhar — **Türkiye Türkçesinden Bütün Yönleriyle Eylemler (Fiiller),** Samsun, Cem Ofset, 2007

Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedisi — 3-4. Cilt, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, 1987

Oktaylar, Hasan Can — **Öğretim Yöntem ve Teknikleri/Sınıf Yönetimi**, Ankara, Yargı Yayınevi, 2011

Özbay, Murat — **Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri II**, 4. bs., Ankara, Öncü Kitap, 2011

Pirinç, Dilek — "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Ortaçların İncelenmesi ve Öğretimi" İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yabancı Dil Olarak Türkçe Bilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi İstanbul, 2010

Sever, Sedat
Kaya, Zekeriya
Aslan, Canan — **Etkinliklerle Türkçe Öğretimi**, 2. bs., İzmir, Ertem Matbaa, 2011

Sönmez, Veysel — **Öğretmenin El Kitabı**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2009

Topaloğlu, Ahmet — **Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü**, 1.bs., İstanbul, Ötüken Yayınları, 1989

Toparlı, Recep — **Türk Dili ve Kompozisyon**, Sivas, Dilek Ofset Matbaacılık, 2000

TÖMER Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitapları 1-2-3 Ankara Üniversitesi Basımevi, 2008

Türk Ansiklopedisi Başkan: Enver Esenkova, 16. Cilt, Ankara Milli Eğitim Basımevi, 1968

Üstüner, Ahat "Türkçenin Anlatım Gücü" (Çevrimiçi) http://www.turkceciler.com/turk_dili/turkcecinin_anlatim_gucu.html 15 Şubat 2013

Yalın, Halil İbrahim **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme**, 8. bs., Ankara, Nobel Yayınları, 2003

Yelten, Muhammet **Türk Dili ve Anlatım Bilgileri**, 3. bs., İstanbul, Türkmen Kitabevi, 2011

Zengin, Ramazan "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Alıştırmalar" İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yabancı Dil Olarak Türkçe Bilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi İstanbul, 1995

İNTERNET KAYNAKLARI

Amerikan Kültür, "Avrupa Dil Portfolyosu Nedir?", http://www.amerikankultur.org .tr/elp.html, (Çevrimiçi) 15.01.2013

Dekorasyon ve Mobilya, "ergonomik yapı turuncu okul sıra modeli", http://dekorasyonsiteniz.com/mobilya-yapi-15-okul-malzemeleri-35-ergonomik-yapi-turuncu-okul-sira-modeli-2388.html, (Çevrimiçi) 15.01.2013

Haberler, "Salvador Dali İzmir'de", http://www.haberler.com/salvador-dali-izmir-de-4243685-haberi/, (Çevrimiçi) 15.01.2013

ENKISA, "Tarkan 2013 Yılbaşı Gecesi Nerede Sahne Alacak", http://www.enkisa.com/tarkan-2013-yilbasi-gecesi-nerede-sahne-alacak-19405.html, (Çevrimiçi) 15.01.2013

mynet, "Albert Einstein Haberleri", http://haber.mynet.com/albert-einstein-haberleri-32061-etiket/, (Çevrimiçi) 15.01.2013

mynet, "Amerika Basketbol Liginde (NBA) Oynayan İlk Türk Oyuncu Kimdir?", http://cevaplar.mynet.com/soru-cevap/amerika-basketbol-liginde-nba-oynayan-ilk-turk-oyuncu-kimdir-/6085492, (Çevrimiçi) 15.01.2013

Mailce, "40 Türk Mucizesi", http://www.mailce.com/dunyaca-unlu-turkler-40-turk-mucizesi.html, (Çevrimiçi) 15.01.2013

DİPNOT, "Messi Rekor Yılını 91 Golle Tamamladı", http://www.dipnot.tv/messi-rekor-yilini-91-golle-tamamladi/, (Çevrimiçi) 16.01.2013

eğitimedair, "Edison Buluşları",
http://egitimedair.net/index.php/bilim-insanlari/543-edison-buluslari, (Çevrimiçi) 16.01.2013

wikipedia, "Mark Zuckerberg",
http://tr.wikipedia.org/wiki/Mark_Zuckerberg, (Çevrimiçi) 16.01.2013

tömer, "Avrupa Dil Portfolyosu",
www.tomer.ankara.edu.tr, (Çevrimiçi) 16.01.2013

wikipedia, "Lionel Messi",
http://tr.wikipedia.org/wiki/Lionel_Messi, (Çevrimiçi) 16.01.2013

BİLGİUSTAM, "Albert Einstein Kimdir?",
http://www.bilgiustam.com/albert-einstein-kimdir/, (Çevrimiçi) 16.01.2013

Yenimakale, "Atasözleri",
http://www.yenimakale.com/atasozleri/, (Çevrimiçi) 18.01.2013

Ku7u, " Emniyet 12 Bin Polis Alıyor",
http://ku7u.com/genel/emniyet-12-bin-polis-aliyor.html, (Çevrimiçi) 18.01.2013

AKTİF HABER, "Öğretmen Atamasında KPSS Kalkacak mı?",
http://www.aktifhaber.com/ogretmen-atamasinda-kpss-kalkacak-mi-668561h.htm, (Çevrimiçi) 18.01.2013

evodevcim, "Avukatlık Mesleği Hakkında Bilgi",
http://www.evodevcim.com/avukat-meslegi-nedir, (Çevrimiçi) 18.01.2013

birbak, "Ünlü Şarkıcı Yaşamını Yitirdi",
http://birbak.mynet.com/detay/foto-analiz/unlu-sarkici-yasamini-yitirdi/14881/, (Çevrimiçi) 18.01.2013

THE WHITE HOUSE, "COMMENDER IN CHEF",
http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/chef/, (Çevrimiçi) 18.01.2013

Yaren, "Atatürkün ülkemiz için yaptıkları yenilikler",
http://www.forumdas.net/ataturkun-hayati/ataturkun-ulkemiz-icin-yaptiklari-74029/, (Çevrimiçi) 19.01.2013

Radikal,"ULUSALCILARIN ATATÜRK ANLAYIŞI",
http://blog.radikal.com.tr/Sayfa/ulusalcilarin-ataturk-anlayisi-5545, (Çevrimiçi) 19.01.2013

SAKARYA ADLİYESİ, "GAZİ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK",
http://www.sakarya.adalet.gov.tr/Ataturk.html, (Çevrimiçi) 21.01.2013

COLLIDER, "Paramount Shows 18 Minutes of TITANIC 3D; Reaction and Video Blog Recap" ,
http://collider.com/titanic-3d-footage-recap/123205/, (Çevrimiçi) 21.01.2013

wikipedia, "Titanik (film)",
http://tr.wikipedia.org/wiki/Titanik_(film), (Çevrimiçi) 21.01.2013

Listemiste, "Gelmiş Geçmiş En İyi 20 Film",
http://www.listemiste.com/gelmis-gecmis-en-iyi-20-film.html, (Çevrimiçi) 21.01.2013

wikipedia, "Fetih 1453",
http://tr.wikipedia.org/wiki/Fetih_1453, (Çevrimiçi) 21.01.2013

SinemaTürk, "Fetih 1453",
http://sinematurk.com/film/29703-fetih-1453/, (Çevrimiçi) 21.01.2013

wikipedia, "Esaretin Bedeli",
http://tr.wikipedia.org/wiki/Esaretin_Bedeli, (Çevrimiçi) 21.01.2013

fwmail, "Bardağınızı Bırakın",
http://fwmail.net/hikaye/bardaginizi-birakin/, (Çevrimiçi) 22.01.2013

kenthaber, "Ataması yapılmadı, pazarcı oldu",
http://www.kenthaber.com/akdeniz/antalya/Haber/Genel/Normal/atamasi-yapilmadi,-pazarci-oldu/0e5bcbe0-e8d3-4567-a8f3-1b4feec25282, (Çevrimiçi) 22.01.2013

dekorasyon, "Poşet taşıma aparatı",
http://dekorasyon.org/poset-tasima-aparati.html, (Çevrimiçi) 22.01.2013

YAPI DEKOR, "Duvar boyamada ipuçları",
http://www.yapidekor.net/Boya/duvar_boyamada_ipuclari.html, (Çevrimiçi) 22.01.2013

MEKECE DAVETİYE, "Erdem Davetiye 1",
http://www.mekecedavetiye.com/davetiye_erdem.html, (Çevrimiçi) 22.01.2013

MARMARA MEDYA MERKEZİ, "Sınavlar mercek altında",
http://haber.marmara.edu.tr/sinavlar-mercek-altinda/, (Çevrimiçi) 22.01.2013

DOĞAN HABER AJANSI, "Durakta servis beklerken öldürüldü",
http://www.dha.com.tr/osmaniyenin-toprakkale-ilcesinde-30-yasindaki-murat-karabacak-calistigi-tekstil-fabrikasina-gitmek-icin-durakta-servis-beklerken-tabancayla-vurularak-olduruldu_414792.html, (Çevrimiçi) 22.01.2013

photoshop magazin, "Çocuk çizimi",
http://www.photoshopmagazin.com/forum/baslik/4277, (Çevrimiçi) 22.01.2013

eba, "Kız Çocuk Karakter Çizimi",
http://www.eba.gov.tr/gorsel/bak/22718df9af3fd0a624e189aee99d365a9a73bb559a002, (Çevrimiçi) 22.01.2013

eba, "Kız Çocuğu",
http://www.eba.gov.tr/gorsel/bak/541989c613dfbf2df48668222f177f09ecf4db559a001 (Çevrimiçi) 22.01.2013

eba, "Erkek Çocuk Çizimi",
http://www.eba.gov.tr/gorsel/bak/55628df9af3fd0a624e189aee99d365a9a73bb559a004, (Çevrimiçi) 22.01.2013

VEKTOGRAF, "ÇOCUKLARA ÖZEL İLLÜSTRASYONLAR",
http://www.vektograf.com/tag/cocuk-kitabi-cizim-ornekleri/, (Çevrimiçi) 22.01.2013

edebiyatöğretmeni, "Maniler",
http://www.edebiyatogretmeni.net/maniler.htm, (Çevrimiçi) 04.02.2013

manilerimiz, "Kısa Maniler",
http://www.manilerimiz.com/kategori-7-Kisa-Maniler-sayfa1.html, (Çevrimiçi) 04.02.2013

Gülüm, "Ata Sözleri",
http://www.gulum.net/sozleri-mesajlari/atasozleri.php, (Çevrimiçi) 04.02.2013

HÜR HABER, "Güneşlenmek Diş Çürüklerini Önlüyor",
http://www.hurhaber.com/haber/guneslenmek-dis-curuklerini-onluyor/423912, (Çevrimiçi) 04.02.2013

CAPTANO, "galatasaray-uefa-kupasi",
http://www.captano.net/2011/05/biri-devrim-mi-dedi/galatasaray-uefa-kupasi/, (Çevrimiçi) 04.02.2013

uludağ sözlük, "sabri sarioğlu gibi sevinmek",
http://www.uludagsozluk.com/k/sabri-sarioglu-gibi-sevinmek/, (Çevrimiçi) 04.02.2013

Milliyet, "Gizlenmek",
http://blog.milliyet.com.tr/gizlenmek/Blog/?BlogNo=123475, (Çevrimiçi) 04.02.2013

piy10, "Beyaz Eşyaları Taşınma İçin Hazırlama",
http://piy10.net/beyaz-esyalari-tasinma-icin-hazirlama/, (Çevrimiçi) 04.02.2013

Sinerema, "Gerilim ve korku filmi Kurt Adam",
http://sinerema.com/2010/02/gerilim-ve-korku-filmi-kurt-adam/, (Çevrimiçi) 04.02.2013

KAHRAMANLAR SİNEMADA, "Hulk (2003),
http://www.kahramanlarsinemada.com/filmler/hulk-2003/, (Çevrimiçi) 04.02.2013

mzkblogger, "Dr. Jekyll and Mr. Hyde",
http://mzkblogger.blogspot.com/, (Çevrimiçi) 04.02.2013

Çizgifilmseyret, "Ben 10'in en güzel bölümü",
http://www.cizgifilmseyret.com/category/33/ben-10, (Çevrimiçi) 08.02.2013

Renkliweb, "Kurt Adam (The Wolf Man) Film Konusu ve Detayları",
http://www.renkliweb.com/kultursanat/kurt-adam-the-wolf-man-film-konusu-ve-detaylari.html, (Çevrimiçi) 08.02.2013

wikipedia, "Hulk (film)",
http://tr.wikipedia.org/wiki/Hulk_(film), (Çevrimiçi) 08.02.2013

wikipedia, "Dr, Jekyll ve Bay Hyde (film, 1941)", http://tr.wikipedia.org/wiki/Dr._Jekyll_ve_Bay_Hyde_(film,_1941), (Çevrimiçi) 08.02.2013

blogcu, "Ben10 Çizgi Filminin Konusu", http://ben10fantr.blogcu.com/ben10-cizgifiliminin-konusu/9581054, (Çevrimiçi) 08.02.2013

Cumhuriyet, "Türkiye ile BAE arasında enerji işbirliği anlaşması", http://cumhuriyet.com.tr/?hn=390038&kn=9&ka=4&kb=9, (Çevrimiçi) 08.02.2013

Harun Yahya, "Hayvanlarda Göç Mucizesi", http://harunyahya.org/tr/Kitaplar/1617/hayvanlarda-goc-mucizesi/chapter/6111, (Çevrimiçi) 08.02.2013

Tipeez, "Okulda Kucaklaşma Yasağı", http://www.tipeez.com/ch/Main/News/Link/7157/ilginc_yasaklar.aspx, (Çevrimiçi) 08.02.2013

dostjapon, "JAPON USULÜ SELAMLAŞMA", http://dostjapon.wordpress.com/2007/04/20/japonyada-selamlasma/ (Çevrimiçi) 08.02.2013

Miktat EYÜPOĞLU, "Bülbüller Ötecek", http://www.miktateyupoglu.com/siirler/bulbuller-otecek.html, (Çevrimiçi) 08.02.2013

TREKEARTH, "Pencere", http://www.trekearth.com/gallery/Middle_East/Turkey/Aegean/Izmir/odemis/photo578853.htm, (Çevrimiçi) 08.02.2013

Mehmet Nuri Kaynar, "Çocuklarımızla Konuşalım",
http://www.ogretmenhatti.com/index.php?s=makale&aid=13, (Çevrimiçi)
08.02.2013

RESIMLER.TV, "Turk Bayragi",
http://www.resimler.tv/resim1646.htm, (Çevrimiçi) 08.02.2013

diledebiyat, "TÜRK HALK KÜLTÜRÜNDE SELAMLAŞMA SÖZLERİ",
http://www.diledebiyat.net/turk-halk-kulturu/selamlasma-sozleri, (Çevrimiçi)
08.02.2013

Christian Traders, "J01 – Japanese National Flag",
http://www.modelling.christiantraders.com.au/contents/en-
us/d146_Flags_H_to_T_01.html, (Çevrimiçi) 08.02.2013

türkçebilgi, "İngiltere",
http://www.turkcebilgi.com/ansiklopedi/ingiltere, (Çevrimiçi) 08.02.2013

dilokulu bul, "İngiltere|Gelenek ve Görenekler",
http://www.dilokulubul.com/ulkeler/ingiltere/gelenek.asp, (Çevrimiçi) 08.02.2013

TASARLAND, "Tayland bayrağı",
http://www.tasarland.com/urun/incele/105/105/124/1443/grafik-
tasarimlar/bayraklar/tayland-bayragi.html, (Çevrimiçi) 08.02.2013

Tayland Rehberiniz, "Tayland Gelenekleri Hakkında Bilmeniz Gerekenler",
http://www.taylandrehberiniz.com/2011/08/tayland-gelenekleri/, (Çevrimiçi)
08.02.2013

YENİ ANSİKLOPEDİ, "Özbekistan bayrağı",
http://www.yeniansiklopedi.com/ozbekistan/ozbekistan-bayragi-uzbekistan-flag/,
(Çevrimiçi) 08.02.2013

Iberiasia Tour, "Özbek Kültürü ve Sanatı",
http://www.iberiasiatour.com/turkish/culture.html, (Çevrimiçi) 08.02.2013

HABER AKADEMİ, "Asya- Uzakdoğu Haberleri",
http://www.haberakademi.net/2012/habertur.aspx?trid=22, (Çevrimiçi) 08.02.2013

bir iyilik, "Çin Kültürü Hakkında Kısa Bilgiler",
http://www.biriyilik.com/odevler-kaynaklar/cin-kulturu-hakkinda-kisa-bilgiler-39935.html#.UPwjmydg-3s, (Çevrimiçi) 08.02.2013

CERKES, "25 Nisan Adige Bayrağı Günü",
http://www.cerkes.net/cerkes/index.php/ozel/duyuru/7-sonerdaur.html, (Çevrimiçi) 08.02.2013

DZİBE, "ÇERKESLERDE SELAMLAŞMA",
http://www.dzibe.com/haber_detay.asp?haberID=138, (Çevrimiçi) 08.02.2013

RANA ÇOLAK, "Soru: Özgeçmişimizde hangi bilgi olmaz?",
http://ranacolak.wordpress.com/2011/09/08/soru-ozgecmisimizde-hangi-bilgi-olmaz/, (Çevrimiçi) 08.02.2013

türkçebilgi, "Başımn etini yemek sözlükteki anlamları",
http://www.turkcebilgi.com/sozluk/ba%C5%9F%C4%B1mn_etini_yemek#turkce, (Çevrimiçi) 08.02.2013

türkçebilgi, "gözünü dört açmak sözlükteki anlamları",
http://www.turkcebilgi.com/sozluk/g%C3%B6z%C3%BCn%C3%BC_d%C3%B6rt_a%C3%A7mak#turkce, (Çevrimiçi) 11.02.2013

türkçebilgi, "burnunu sokmak sözlükteki anlamları",
http://www.turkcebilgi.com/sozluk/burnunu_sokmak#turkce, (Çevrimiçi) 11.02.2013

türkçebilgi, "ağzını aramak sözlükteki anlamları" http://www.turkcebilgi.com/sozluk/a%C4%9Fz%C4%B1n%C4%B1_aramak#turkce, (Çevrimiçi) 11.02.2013

türkçebilgi, "Kulağını açmak sözlükteki anlamları", http://www.turkcebilgi.com/sozluk/kula%C4%9F%C4%B1n%C4%B1_a%C3%A7mak#turkce, (Çevrimiçi) 27.02.2013

türkçebilgi, "alnını karışlamak sözlükteki anlamları", http://www.turkcebilgi.com/sozluk/aln%C4%B1n%C4%B1_kar%C4%B1%C5%9Flamak#turkce, (Çevrimiçi) 27.02.2013

türkçebilgi, "dilini yutmak sözlükteki anlamları", http://www.turkcebilgi.com/sozluk/dilini_yutmak#turkce, (Çevrimiçi) 27.02.2013

diyadinnet, "anonim-muhabbet bagı", http://www.diyadinnet.com/SarkiSozu-825&SarkiBul=muhabbet-bag%C4%B1-anonim, (Çevrimiçi) 27.02.2013

NoMoreLyrics, "Sevemedim Kara Gözlüm Sözleri", http://www.nomorelyrics.net/tr/sozleri/8368-Sevemedim_Kara_Gzlm-sozleri.html, (Çevrimiçi) 27.02.2013

OKUL ÖNCESİ , "Çam Ağacı Boyamaları", http://www.okuloncesi.net/orman-haftasi/cam-agaci-boyamalari-8652.html, (Çevrimiçi) 27.02.2013

susamsokagi, "Ağlayan Bir Çocuğa Nasıl Davranılmalıdır?", http://susam-susamsokagi.blogspot.com/2009/08/aglayan-bir-cocuga-nasl-davranlmaldr.html, (Çevrimiçi) 27.02.2013

haber365, "Para Biriktirmek İçin Basit Teknikler", http://www.haber365.com/Haber/Para_Biriktirmek_Icin_Basit_Teknikler/, (Çevrimiçi) 27.02.2013

Mutfak Sırları, "Yemek Pişirme Sanatı", http://mutfaksirlari.com/pratik-bilgiler/pisirme-sanati, (Çevrimiçi) 27.02.2013

FİLMİZLETHD, "STAND UP IZLE", http://filmizlethd.com/yerli-filmler/stand-up-izle/, (Çevrimiçi) 04.03.2013

KORKU TRENİ, "Çığlık Televizyon Dizisi Oluyor!", http://www.korkutreni.com/2012/08/cglk-televizyon-dizisi-oluyor.html, (Çevrimiçi) 04.03.2013

Çizgifilm oyunları, "Şirine ve Gözlüklü Şirin Oyunu", http://www.cizgifilmoyunlari.com/oyna/1344/Sirine-ve-Gozluklu-Sirin-Oyunu.html, (Çevrimiçi) 04.03.2013

NKFU, "Şirinler Karakterleri ve Özellikleri", http://www.nkfu.com/sirinler-karakterleri-ve-ozellikleri/, (Çevrimiçi) 04.03.2013

Video İzlesen, "Sürahi Hanım", http://www.video-izlesen.net/surahi-hanim-izle.html, (Çevrimiçi) 04.03.2013

Parolamocha's Blog, "Ev temizliği zor geliyorsa;", http://parolamoca.wordpress.com/2011/09/12/ev-temizligi-zor-geliyorsa/, (Çevrimiçi) 04.03.2013

EESAHAN'IN SEÇTIKLERI, "Öğretmenler Günü", http://eesahan.wordpress.com/2011/11/24/ogretmenler-gunu/, (Çevrimiçi) 04.03.2013

arkamarka, "anneler günü simgesi", http://www.arkamarka.com/etkilet/anneler-g%FCn%FC-simgesi, (Çevrimiçi) 04.03.2013

Forum TR, "Simge Cazibe'ye Hizmetçi Kıyafeti Giydiriyor", http://www.frmtr.com/biten-diziler/3851531-simge-cazibe-ye-hizmetci-kiyafeti-giydiriyor.html, (Çevrimiçi) 09.03.2013

İ HABER, "Günümüzde anne olmak zor zanaat!", http://ihaber.istanbul.edu.tr/gundem/gunumuzde-anne-olmak-zor-zanaat-h1316.html, (Çevrimiçi) 09.03.2013

MSXLABS, "Türklerde Örf, Adet, Gelenek ve Görenekler", http://www.msxlabs.org/forum/satirlarla-turkiye/4944-turklerde-orf-adet-gelenek-ve-gorenekler.html, (Çevrimiçi) 09.03.2013

FIKRALARIM, "İngilizce konuşuyoring", http://www.fikralarim.com/?id=1204&FIKRA=%DDngilizce%20konu%FEuyoring, (Çevrimiçi) 09.03.2013

FIKRALARIM, "Eşeğe Ters Binmek", http://www.fikralarim.com/?id=18&FIKRA=E%FEe%F0e%20Ters%20Binmek, (Çevrimiçi) 09.03.2013

FIKRALARIM, "Karın Çok Geziyor", http://www.fikralarim.com/?id=1221&FIKRA=Kar%FDn%20%C7ok%20Geziyor, (Çevrimiçi) 09.03.2013

karamandan, "Yüksek Yüksek Tepelere", http://www.karamandan.com/index.php?option=com_k2&view=item&id=2628:yuek sek-yueksek-tepelere-&Itemid=1067, (Çevrimiçi) 09.03.2013

Radyo 7, "Yüksek Yüksek Tepelere",
http://www.radyo7.com/icerik/108/yuksek-yuksek-tepelere.html, (Çevrimiçi) 09.03.2013

2013MERSİN, "Cristiano Ronaldo",
http://www.2013mersin.net/cristiano-ronaldo-kimdir.html, (Çevrimiçi) 09.03.2013

wikipedia, "Cristiano Ronaldo",
http://tr.wikipedia.org/wiki/Cristiano_Ronaldo, (Çevrimiçi) 09.03.2013

fanpop, "Türkan Şoray images"
http://www.fanpop.com/clubs/turkan-soray/images/30362772/title/legend_turkan-soray-photo, (Çevrimiçi) 09.03.2013

wikipedia, "Türkân Şoray",
http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk%C3%A2n_%C5%9Eoray, (Çevrimiçi) 09.03.2013

SEZİNERBİL, "TÜRKAN ŞORAY GÖZ MAKYAJI YAPMAK İÇİN:)",
http://sezinerbil.blogspot.com/2012/03/turkan-soray-goz-makyaji-yapmak-icin.html (Çevrimiçi) 19.03.2013

HEPDİNLE, "Kuzey Güney Dizi Müzikleri Dinle",
http://www.hepdinle.com/dizi-muzikleri/kuzey-guney-dizi-muzikleri-dinle.html, (Çevrimiçi) 19.03.2013

Biyografi, "Kıvanç Tatlıtuğ",
http://www.biyografi.info/kisi/kivanc-tatlitug/fotograflar, (Çevrimiçi) 19.03.2013

wikipedia, "Kıvanç Tatlıtuğ",
http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1van%C3%A7_Tatl%C4%B1tu%C4%9F, (Çevrimiçi) 19.03.201

SKORER haber, "Ronaldo için dudak uçuklatan fiyat", http://skorer.milliyet.com.tr/ronaldo-icin-dudak-ucuklatan-fiyat/-/detay/1646135/default.htm, (Çevrimiçi) 19.03.2013

Mute'nin Dünyası, "Zeytinyağlı Yaprak Sarma Tarifi", http://www.mutenindunyasi.com/zeytinyagli-yaprak-sarma.html, (Çevrimiçi) 19.03.2013

wikipedia, "Yaprak sarması", http://tr.wikipedia.org/wiki/Yaprak_sarmas%C4%B1, (Çevrimiçi) 19.03.2013

yeliz'in lezzetleri, "ETLİ YAPRAK SARMA", http://yelizinlezzetleri.blogspot.com/2012/08/etli-yaprak-sarma.html, (Çevrimiçi) 19.03.2013

wikipedia, "Milyoner (film)", http://tr.wikipedia.org/wiki/Milyoner_(film), (Çevrimiçi) 19.03.2013

Formistan, "Japon Kız Çizimleri", http://www.formistan.com/cizim-atolyesi/154247-japon-kiz-cizimleri.html, (Çevrimiçi) 19.03.2013

KARAKALEM, "Çinli kız karakalem yüz çizimleri", http://karakalem.gen.tr/masum-bakislar-karakalem-yuz-cizimleri.html, (Çevrimiçi) 19.03.2013

Orgum, "Erkek Hint Kıyafetleri", http://orgum.info/erkek-hint-kiyafetleri.html, (Çevrimiçi) 19.03.2013

Haber ekspres, "Avrupa'nın en süslüsü onlar", http://www.habereksprès.com.tr/avrupanin-en-suslusu-onlar-h31365.html, (Çevrimiçi) 19.03.2013

itü sözlük, "İSPANYOL ERKEKLERİ",
http://www.itusozluk.com/gorseller/ispanyol+erkekleri/138169, (Çevrimiçi) 19.03.2013

Editboard, "PHOTOSHOPTA KENARLARI YANIK KAĞIT YAPMAK",
http://cannus.yetkin-forum.com/t871-photoshopta-kenarlari-yanik-kagit-yapmak, (Çevrimiçi) 19.03.2013

blogcu, "Kız Kulesi Hikayeleri",
http://sehrimiz.blogcu.com/kiz-kulesi-hikayeleri/10467247, (Çevrimiçi) 19.03.2013

wikipedia, "Topkapı Sarayı",
http://tr.wikipedia.org/wiki/Topkap%C4%B1_Saray%C4%B1, (Çevrimiçi) 05.04.2013

AKINCI 944, "TOPKAPI SARAYI VE DİVAN MEYDANI",
http://akincimehmet44.blogspot.com/2011/10/topkapi-sarayi-ve-divan-meydani.html, (Çevrimiçi) 05.04.2013

wikipedia, "Eyfel Kulesi",
http://tr.wikipedia.org/wiki/Eyfel_Kulesi, (Çevrimiçi) 05.04.2013

aygunhoca, "Eyfel Kulesi",
http://aygunhoca.com/tarihi-resimler/1654-eyfel-kulesi-eiffel.html, (Çevrimiçi) 05.04.2013

wikipedia, "Tac Mahal",
http://tr.wikipedia.org/wiki/Tac_Mahal, (Çevrimiçi) 05.04.2013

wikipedia, "Özgürlük Heykeli",
http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%96zg%C3%BCrl%C3%BCk_An%C4%B1t%C4%B1, (Çevrimiçi) 05.04.2013

Delinetciler, "Kremlin Sarayı ve Kızıl Meydan",
http://www.delinetciler.net/forum/dunya-tarihi/31998-kremlin-sarayi-ve-kizil-meydan.html, (Çevrimiçi) 05.04.2013

wikipedia, "Türk kahvesi",
http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk_kahvesi, (Çevrimiçi) 05.04.2013

wikipedia, "Dosya: Türk kahvesi sunum.jPG",
http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:T%C3%BCrk_kahvesi_sunum.JPG, (Çevrimiçi) 05.04.2013

ACUNN, "Kahve Depresyona İyi Geliyor!",
http://www.acunn.com/haber/kahve-depresyona-iyi-geliyor/53779, (Çevrimiçi) 05.04.2013

Nevşehir, Kapadokya Forum, "Kahve…",
http://www.nevsehir.web.tr/50-forum/siir-edebiyat-yazilar-sozler/kahve-t17487.html, (Çevrimiçi) 05.04.2013

YeniŞarkıSözü, "Atilla İlhan-Ben Sana Mecburum Şiiri Sözleri",
http://yenisarkisozu.net/sarki-2927-Attila_ilhan_-Ben_Sana_Mecburum_Siiri_Sozleri.html, (Çevrimiçi) 05.04.2013

wikipedia, "Gitar",
http://tr.wikipedia.org/wiki/Gitar, (Çevrimiçi) 07.04.2013

wikipedia, "Bateri",
http://tr.wikipedia.org/wiki/Bateri, (Çevrimiçi) 07.04.2013

wikipedia, "Piyano",
http://tr.wikipedia.org/wiki/Piyano, (Çevrimiçi) 07.04.2013

wikipedia, "Bağlama",
http://tr.wikipedia.org/wiki/Ba%C4%9Flama, (Çevrimiçi) 07.04.2013

wikipedia, "Keman",
http://tr.wikipedia.org/wiki/Keman, (Çevrimiçi) 07.04.2013

gezi-yorum, "İZMİR, ÇEŞME",
http://www.gezi-yorum.net/izmir-cesme/, (Çevrimiçi) 07.04.2013

wikipedia, "ÇEŞME, İZMİR",
http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87e%C5%9Fme,_%C4%B0zmir, (Çevrimiçi) 07.04.2013

wikipedia, "Ayvalık",
http://tr.wikipedia.org/wiki/Ayval%C4%B1k, (Çevrimiçi) 07.04.2013

Erken Rezervasyon, "Ayvalık'taki Gezilecek Yerleri Görün Daha Hareketli Bir Tatil Gerçekleştirin",
http://erken-rezervasyon.biz/erken-rezervasyon-bolgeleri/ayvalik-dogal-guzellikleri.html, (Çevrimiçi) 07.04.2013

demre tour, "Ayvalık Bergama",
http://www.demretour.com/dene/default.asp?git=urun&urunid=37&cat_id=5,15, (Çevrimiçi) 07.04.2013

oteldenal, "Bodrum",
http://mavitur.oteldenal.com/bolge/bodrum, (Çevrimiçi) 07.04.2013

MediaTurizm, "Bodrum'u ne kadar tanırsınız?",
http://www.mediaturizm.com/turizm-haberleri/turizm-bolgeleri/bodrumu-ne-kadar-tanirsiniz-130.html, (Çevrimiçi) 07.04.2013

wikipedia, "Fethiye",
http://tr.wikipedia.org/wiki/Fethiye, (Çevrimiçi) 07.04.2013

fethiyedays, "Babadağ, Fethiye-Muğla",
http://www.fethiyedays.com/tr/place/yamac-parasutu/, (Çevrimiçi) 15.04.2013

wikipedia, "Kemer, Antalya",
http://tr.wikipedia.org/wiki/Kemer,_Antalya, (Çevrimiçi) 15.04.2013

MORE HOTEL, "Beldibi/Kemer/Antalya",
http://www.more-hotel.com/uk_beldibi_kemer.htm, (Çevrimiçi) 15.04.2013

Yurtdışı Eğitim Merkezi, "KEMER GEZİLECEK YERLER",
http://www.yurtdisiegitimmerkezi.net/Kemer/9471-Kemer-gezilecek-Yerler.html, (Çevrimiçi) 15.04.2013

wikipedia, "Marmaris",
http://tr.wikipedia.org/wiki/Marmaris, (Çevrimiçi) 15.04.2013

MASTER TATİL, "Marmaris-Fethiye-Marmaris Mavi Tur",
http://www.mastertatil.com/marmaris-fethiye-marmaris-mavi-tur, (Çevrimiçi) 15.04.2013

MY TURKEY TRAVEL, "Marmaris Netsel Marina",
http://tr.myturkeytravel.com/mugla/marmaris/marmaris-netsel-marina, (Çevrimiçi) 15.04.2013

bilgicik, "Atatürk Hakkında Söylenen Sözler",
http://www.bilgicik.com/tag/ataturk-icin-soylenen-ozlu-sozler/, (Çevrimiçi) 15.04.2013

wikipedia, "Johan Vandewalle",
http://tr.wikipedia.org/wiki/Johan_Vandewalle, (Çevrimiçi) 15.04.2013

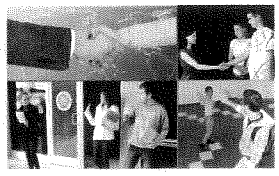
EK 1

YENİ HİTİT TEMEL 1

İÇİNDEKİLER

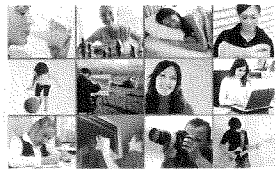
İçindekiler

1. ÜNİTE — MERHABA



1.1 Tanışma 8
1.2 Ne? Kim? Neresi? 12
KOŞAÇ TÜMCESİ (haber kipi) 13
SIRALAMA *-(i)ncI* 14
KOŞAÇ TÜMCESİ (haber kipi devamı) *-(y)Im, -sIn, –, -(y)Iz, -(sI)nIz, -(lEr)* 14
1.3 Ne Var? Ne Yok? 16
VAROLUŞ TÜMCESİ (haber kipi) *var, yok* 17

2. ÜNİTE — GÜNLÜK HAYAT



2.1 Ne Yapıyorsunuz? 20
ŞİMDİKİ ZAMAN (genel) *-(I)yor* 21
2.2 Nereden Nereye? 24
DURUM (yönelme, kalma, çıkma) *-(y)E, -DE, -DEn* 25
2.3 Saatler 28
ULAÇLAR *-DIktEn sonra, -mEdEn önce* 29
İLGEÇLER *-(y)E kadar, -DEn önce, -DEn sonra* 29

3. ÜNİTE — YAKIN ÇEVREMİZ



3.1 Ailem ve Arkadaşlarım 32
İYELİK *-(I)m, -(I)n, -(sI), -(I)mIz, -(I)nIz, -(lEr/sI)* 33
3.2 Evimiz ve Semtimiz 36
AD TAMLAMASI (belirtili) AD-*(n)In* AD-*(lEr/sI)* 37
AD TAMLAMASI (belirtisiz) AD AD-*(sI)* 37
3.3 Şehirler 40
AD TAMLAMASI (zincirleme) AD-*(n)In*/ AD-*(lEr/sI)n(In)*/ AD-*(lEr/sI)* 41

4. ÜNİTE — ZAMAN GEÇİYOR



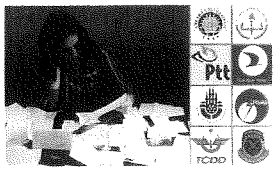
4.1 Ne Zaman Ne Oldu? 44
GEÇMİŞ ZAMAN (belirtili) *-Dİ* 45
4.2 Dünden Bugüne 48
KOŞAÇ TÜMCESİ (hikaye kipi) *-(y)dİ (→ i-di)* 50
4.3 Anılar 52
ŞİMDİKİ ZAMAN (hikaye kipi) *-(I)yordu (→ -(I)yor i-di)* 52
ULAÇLAR *-(y)ken (→ i-ken)* 52
BAĞLAÇLAR/İLGEÇLER *ile (→ (y)lE)* 55

5. ÜNİTE — AFİYET OLSUN



5.1 Ne Yiyelim? 56
EMİR KİPİ *-sIn, -(y)In(Iz), -sInler* 57
İSTEK KİPİ *-(y)E* 57
5.2 Ne Alırsınız? 60
SIFATLAŞTIRMA *-lI, -sIz* 61
5.3 Dünya Mutfakları 64
KARŞILAŞTIRMA *-DEn daha* 65
ÜSTÜNLÜK *en* 65

6. ÜNİTE — BÜROKRASİ HER YERDE



6.1 Sayın Yetkili 68
DURUM (belirtme) *-(y)I* 69
6.2 Başımız Dertte 72
ŞİMDİKİ ZAMAN (resmî) *-mEktE* 75
6.3 Yardım İstiyorum 76
İLGİ EKİ *-ki* 77
BAĞLAÇLAR *de/da* 77

İçindekiler

7.1 Planınız Ne? 80
GELECEK ZAMAN *-(y)EcEk* 81
7.2 Neler Olacak? 84
KOŞAÇ TÜMCESİ (gelecek zaman) *olacak* 85
İLGEÇLER *gibi, kadar* 86
7.3 Böyle mi Olacaktı? 88
GELECEK ZAMAN (hikaye kipi) *-(y)EcEkti* (< *-(y)EcEk idi*) 88
EŞİTLİK *-CE* 91
GÖRELİK *-(y)lE GÖRE* 91

8.1 Bir Zamanlar 92
GEÇMİŞ ZAMAN (belirsiz) *-mIş* 93
KOŞAÇ TÜMCESİ (rivayet kipi) *-(-)yImIş* (< *-i-miş*) 94
8.2 Öyle miymiş? 96
ŞİMDİKİ ZAMAN (rivayet kipi) *-(I)yormuş* (< *-(I)yor i-miş*) 96
GELECEK ZAMAN (rivayet kipi) *-(y)EcEkmiş* (< *-(y)EcEk i-miş*) 96
8.3 Ne Olmuştur? 100
PEKİŞTİRME *-DIr* 101

9.1 Çok Kültürlü Bir Dünya 104
GENİŞ ZAMAN *-(E/İ)r* 105
9.2 Erkekler Mars'tan, Kadınlar Venüs'ten 108
YETERLİK *-(y)Ebil-* / *-(y)EmE-* 108
9.3 Farklı Zamanlar 112
GENİŞ ZAMAN (hikaye kipi) *-(E/İ)rdi* (< *-(E/İ)r idi*) 113
GENİŞ ZAMAN (rivayet kipi) *-(E/İ)rmiş* (< *-(E/İ)r imiş*) 113

10.1 Haberiniz Var mı? 116
ADLAŞTIRMA *-mE, -mEk, -(y)Iş* 117
10.2 Medya ve İnsan 120
ADLAŞTIRMA (+İYELİK)+DURUM *-mE* / *-mEk* / *-(y)Iş* (+yeliki) + durum 121
10.3 Televizyonda Ne Var? 124
DOLAYLI ANLATIM (emir kipi) *"..."* / *-mE* 125

11.1 Sağlığınız İçin 128
ULAÇLAR *-(y)Ip* / *-mEdEn* 129
11.2 Strese Girmeyin 132
ULAÇLAR *-(y)ErEk* 133
olarak 133
11.3 Neyiniz Var? 136
ULAÇLAR *-(y)lE...-(y)lE* 137

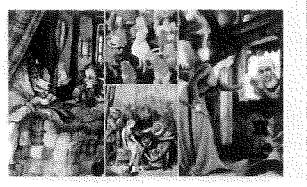
12.1 Nereye Gidelim? 140
ULAÇLAR *-mE* (+yeliki) *için* / *-mEk için* 141
12.2 Nasıl Gidelim? 144
ULAÇLAR *-mEk üzere* 146
12.3 Tatiliniz Nasıl Geçti? 148
BAĞLAÇLAR *çünkü, bu nedenle, bu yüzden* 149

GELECEK DE BİR GÜN GELECEK



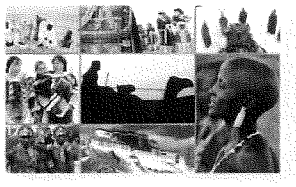
7. ÜNİTE

RİVAYET ODUR Kİ...



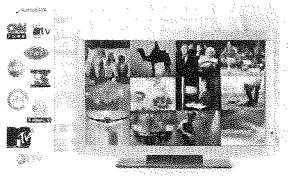
8. ÜNİTE

FARKLI DÜNYALAR



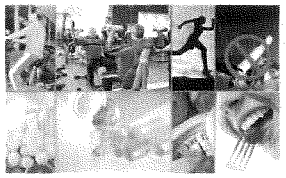
9. ÜNİTE

MEDYA



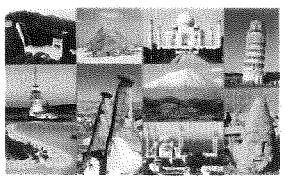
10. ÜNİTE

SAĞLIKLI BİR YAŞAM



11. ÜNİTE

YOLCULUK



12. ÜNİTE

EK 2

YENİ HİTİT ORTA 2

İÇİNDEKİLER

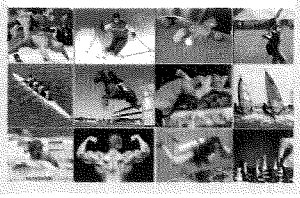
İçindekiler

1. ÜNİTE — İŞ DÜNYASI



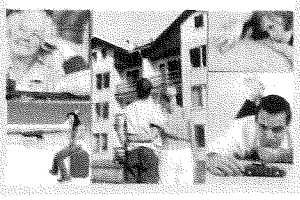
1.1 Yeni Bir İş Bulmalıyım 6
GEREKLİLİK KİPİ *-mEll* 8
GEREKLİLİK (hikaye) KİPİ *-mEllydI (<mEll i-dI)* 8
GEREKLİLİK (rivayet) KİPİ *-mEllymIş (<mEll i-mIş)* 8
1.2 İş Yerinde 10
GEREKLİLİK *-mEk/-mE + iyelik gerek(-)/lazım* 11
1.3 Başarının Sırları 14
ZORUNLULUK *-mEk zorunda/mecburiyetinde, -mEyE mecbur* 15
ZORUNLULUK *kal-* 15

2. ÜNİTE — ŞİMDİ SPOR ZAMANI



2.1 Biraz Hareket! 18
İŞTEŞLİK *birbiri* 19
DÖNÜŞLÜLÜK *kendi* 20
PEKİŞTİRME *kendi* 20
2.2 Dünden Bugüne Spor 22
DÖNÜŞLÜ ÇATI *-(I)n-* 25
2.3 En Büyük Kim? 26
İŞTEŞ ÇATI *-(I)ş-* 27

3. ÜNİTE — HAYALLER GERÇEK OLSA



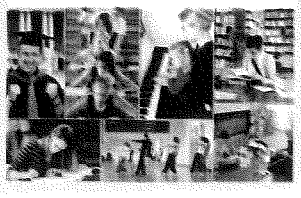
3.1 Bir Dilek Tut 30
DİLEK KİPİ *-sE* 31
3.2 Ne Yazık ki İmkansız 34
DİLEK (hikaye) KİPİ *(keşke) -sEydI (<sE i-dI)* 35
3.3 Hayal Et Olsun 38
ULAÇLAR *-(y)ken (<i-ken)* 39

4. ÜNİTE — BU YIL MODA NE?



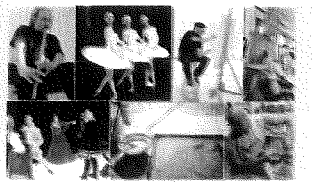
4.1 Modanın Dünü, Bugünü 42
İLGEÇLER *-DEn beri / -DIr* 44
4.2 Vitrinde Neler Var? 46
ULAÇLAR *-DIk + iyelik + -(n)dEn beri* 47
4.3 Bu Benim Tarzım 50
ULAÇLAR *(-DIk...-(y)EcEk)* 51

5. ÜNİTE — EĞİTİM ŞART



5.1 Ders Başlıyor 54
KOŞUL KİPİ *zaman + -(y)sE (<i-se)* 56
5.2 Asla Geç Değildir 58
KOŞUL KİPİ (koşaç tümceleri) *-(y)sE (<i-se)* 59
DİLEK (hikaye) KİPİ *(eğer) -sEydI (<-sE i-dI)* 60
5.3 Öğrenmenin Sınırı Yok 62

6. ÜNİTE — ESTETİK VE YARATICILIK



6.1 Sanat Hayatın 66
ETTİRGEN ÇATI *-(I)n-/-DIr-/-t-/-Ir-* 68
6.2 Sanat Her Yerde 70
ÇOKLU ETTİRGEN ÇATI *-(I)n-/-DIr-/-t-/-Ir- + -t-/-Ir-* 71
6.3 Sahnede Neler Oluyor? 74
İŞTEŞ ÇATI+ETTİRGEN ÇATI *-(I)ş- + -Ir-* 75

İçindekiler

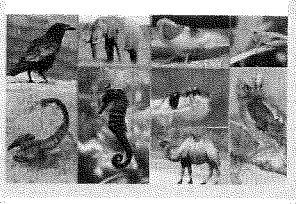
İCATLAR MUCİTLER



7. ÜNİTE

7.1 Buldum! 78
EDİLGEN ÇATI *-Il-* 80
7.2 Onlarsız Olmuyor 82
tarafından/-CE OBEĞİ 83
7.3 İcat Edildi Ama 86
İŞTEŞ+(ETTİRGEN)+(EDİLGEN) ÇATI *-Iş-/-Ir-/-Il-* 87

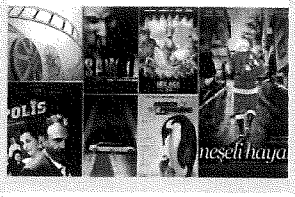
TABİAT ANA



8. ÜNİTE

8.1 Hayvanlar Alemi 90
ORTAÇLAR (öznesel) *-(y)En*
-(y)EcEk/-mEktE/-mIş olan 91
8.2 Doğayla İç İçe 94
ORTAÇLAR (tümlecsel) *-DIk/-(y)EcEk* + iyelik
-(y)EcEk/-mEktE/-mIş ol + *-duk* + iyelik 95
8.3 Ne Yaptık Biz? 98
ORTAÇLAR (sözlüksel) *-lE/Ir/-mEz/-DIk/-(y)EcEk/-mIş* 99

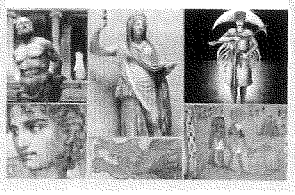
SİNEMA DÜNYASI



9. ÜNİTE

9.1 Başlıyor! Başlıyor! 102
ULAÇLAR *-DIk/-(y)EcEk* + iyelik + *-(n)dE*
-DIk/-(y)EcEk + iyelik *zaman* 103
9.2 Ödüller Sahiplerini Buluyor 106
ULAÇLAR *-DIk/-(y)EcEk* + iyelik *sırada, -(y)-IncE, -lE/Ir ... -mEz* 107
9.3 Unutulmayanlar 110
ULAÇLAR *-(y)EnE/-(y)IncEyE kadar/dek* 112

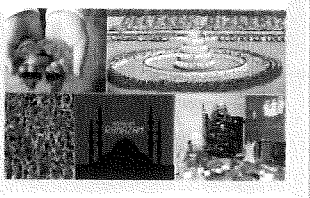
İSTER İNAN İSTER İNANMA



10. ÜNİTE

10.1 Mitoloji 114
DOLAYLI AKTARIM (bütün zamanlar) *-DIk/-(y)EcEk* + iyelik + *-(n)I söyle* 115
10.2 Batıl İnançlar 118
DOLAYLI AKTARIM (evet/hayır soruları)
-(y)Ip...-mE + *-dIk/-(y)EcEk* + iyelik + *-(n)I sor-* 119
10.3 Gizemli Olaylar 122
DOLAYLI AKTARIM (koşaç tümcesi) *(olup) ...ol (-ma)* + *-dIk* + iyelik + *-(n)I* 123
DOLAYLI AKTARIM (kipler) *-mEk/-mE* + iyelik *gerek-/-iste-* 123

BUGÜN BAYRAM



11. ÜNİTE

11.1 İyi Bayramlar 126
ULAÇLAR *-DIk/-(y)EcEk* + iyelik *için, -DIk/-(y)EcEk* + *-(n)dEn* 127
11.2 Kutlu Olsun 130
NEDENLEŞTİRME *dolayı/nedeniyle/yüzünden, diye* 132
11.3 Nice Yıllara 134
ADLAŞTIRMA (genel) *-mE/-DIk/-(y)EcEk* + iyelik + *-(n)E/-(n)DE/-(n)DEn/-(n)I* 136

İNSANA DAİR



12. ÜNİTE

12.1 Farklılıklara Rağmen 138
ULAÇLAR *-DIk/-(y)EcEk* + iyelik *halde* 139
12.2 Kime Göre Normal? 142
ULAÇLAR *-mEsInE rağmen/karşın* 143
12.3 Bana Biraz İzin Ver 146
KARŞITLIK *-(y)E rağmen/karşın, -sE dE / bile* 148

EK 3

YENİ HİTİT YÜKSEK 3

İÇİNDEKİLER

İçindekiler

1. ÜNİTE — EDEBİYAT DÜNYASINDAN



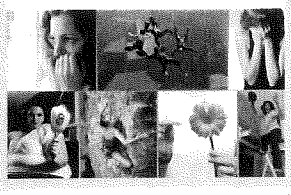
1.1 Okur Yazar mısınız? 6
BİLEŞİK ZAMANLAR (hikaye) zaman/kip + *-(y)dİ (< i-dİ)* 7
1.2 Türkçe Yazın 10
BİLEŞİK ZAMANLAR (rivayet) zaman/kip + *-(y)mİş (< i-mİş)* 12
1.3 Sizin Klasiğiniz Ne? 14
BİLEŞİK ZAMANLAR (şart) zaman/kip + *-(y)sE (< i-se)* 15

2. ÜNİTE — YAŞADIKÇA



2.1 Gençlik Başımda Duman 18
ULAÇLAR *-DİkçE, -Dİk* + iyelik *sürece süresince, boyunca* 19
2.2 Hayatınızda Kim Var? 22
ULAÇLAR *-Dİk/-(y)EcEk* + iyelik *kadar -(y)EcEk kadar* 24
2.3 Eyvah! Yaşlanıyorum! 26
ULAÇLAR *Dİk/-(y)EcEk* + iyelik *gibi* 29

3. ÜNİTE — KURTULAMADIKLARIMIZ



3.1 Neden Korkuyorsunuz? 30
BİRLEŞİK ZAMANLAR *zaman + ol* 31
3.2 Onsuz Olmaz 34
BİRLEŞİK ZAMANLAR (genişlemiş) *zaman + gibi ol* 35
3.3 Takmayın Kafanıza 38
ULAÇLAR *-cEsİnE -(y)mİş gibi* 39

4. ÜNİTE — DÜNYACA ÜNLÜ



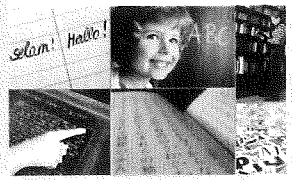
4.1 Dünya Mutfakları 42
TEZLİK *-(y)İver-* 43
4.2 Dünyanın Dansı 46
SÜRME *-(y)Edur-, -(y)Ekal, -(y)Egel-* 47
4.3 Giysiler 50
YETERLİK *-(y)Ebİl- / -(y)EmE-* 51

5. ÜNİTE — PARA...PARA...PARA...



5.1 Paranın Ne Önemi Var? 54
ULAÇLAR *-mEkİEnsE, -mEk varken, -mEk yerine -(y)EcEk* + iyelik + *-InİE, -(y)EcEk* + iyelik *yerde* 55
5.2 Lüküs Hayat 58
SIFATLAR *-sEl* 59
5.3 Az Para İle Çok Mutluluk 62
BAĞLAÇLAR *ki'liler* 63

6. ÜNİTE — DİLE GELMEK



6.1 Dil ve İletişim 66
ULAÇLAR *-Dİk /-(y)EcEk* + iyelik + *-InİE göre -Dİk* + iyelik *kadarıyla* 67
6.2 Bedenimizin Dili 70
ULAÇLAR *-Dİk* + iyelik *takdirde -mE* + iyelik *durumunda* 71
6.3 Dilin Kemiği 74
OLUMSUZLUK *değil* 75

İçindekiler

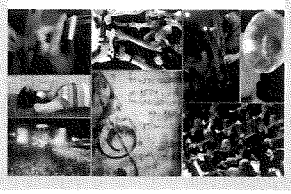
HADİ BENİ GÜLDÜR



7. ÜNİTE

7.1 Gülümse 78
ULAÇLAR *-IyIE, -IyIE* 79
7.2 Mizahın Türkçesi 82
YİNELEMELER *... mI ...* 83
7.3 Komedi Dünyası 86
BELİRTEÇLER *hiç yoktan, hiç değilse* 87

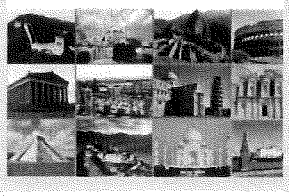
RUHUN GIDASI



8. ÜNİTE

8.1 Müzik Başucumda 90
EDİLGEN *-Il + -mEkIE(dIr)* 92
8.2 Care Müzikle 94
ULAÇLAR *-mEksIzIn* 95
8.3 Şarkı Söylemek Lazım 98
BELİRTEÇLER *henüz, daha*
artık, zaten, şimdilik 100

YAPI VE YAPIM



9. ÜNİTE

9.1 Dünyanın Bin Bir Harikası 102
ULAÇLAR *-mEkIE, -mEkIE beraber/birlikte*
-mEkIE kalma-, -Dik + iyelik +-IyIE kal- 103
9.2 Tasın Estetiği 106
ULAÇLAR *-mEk /-mE + iyelik koşuluyla /şartıyla* 107
9.3 Saygılı Kentleşme 110
BAĞLAÇ *ki* 111

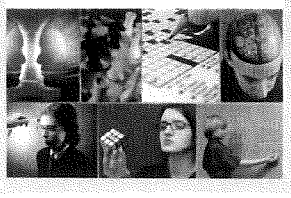
TELE-VİZYON



10. ÜNİTE

10.1 Her An Her Yerde 114
ADLAŞTIRMA *-miş + lik + iyelik var/yok/ol-*
-DIk /-IyEcEk + iyelik var/yok/ol- 115
10.2 Bir Dizi Dizi 118
YİNELEMELER *... -mEsInE /-mEsInE ...*
... dE ... 120
10.3 Yanışalım mı? 122
BELİRTEÇLER *yalnız, yalnızca, sadece, ancak* 123

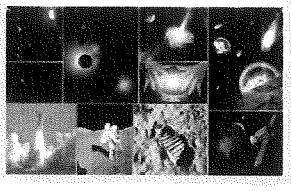
İNSANIN BÜYÜK SIRRI



11. ÜNİTE

11.1 Bizi Biz Yapan Beyin 126
DURUM EKLERİ İyan işlevleri *-IyIE, -DE, -DEn* 127
11.2 Zeka Küpü müsünüz? 130
ULAÇLAR *-mE/-IyIş + iyelik + -InIdEn önce/sonra/itibaren* 131
11.3 Güç Bende Artık 134
SORU İmali 135

UZAYDAYIZ



12. ÜNİTE

12.1 Evrende Yolculuk 138
SIFATLAR (sıralanış) 139
12.2 Uzaya Yolculuk 142
ADLAŞMA sıfat + iyelik > ad 143
12.3 Yıldızların Söyledikleri 146
İLGEÇLER *dışında, -InIdEn başka*
-InIn yanında/yanı sıra 147